

MANAS DESTANI DÜNYADA YAZILMIŞ OLAN EN UZUN DESTANDIR...

MANAS'IN ÇOCUKLUĞU (I. Bölüm)

Çok eski zamanlarda, Kervan devrinde, gün ışığında tulpar eşinirken, ay ışığında kemerini çıkartmadan at üstünde kuş uykusu uyuyan erler zamanında, aç arslana benzeyen suratıyla, düşmana saldıran, bayrağı gökyüzünde dalgalanan, şanı âleme yayılan, başından ak kalpağı çıkmayan, binere tulpar dayanmayan, kükreyerek yaşayan, Kırgız denen çok eski bir millet yaşardı. Onların bayrağı gökmavisi idi. Dostlarından çok düşmanları vardı.

Bir zaman Tanrı Dağı'ndaki eski Kırgızları yöneten, halkının şanını uzaklara duyuran Karahan adlı Han, tahta geçti. Onun kahramanlığı söz ile anlatılamaz; zenginliği de tarif edilemezdi. Şöhreti gökyüzündeki yıldızlara ulaşmıştı.

Tanrım hiçbir şeyi ebedî yaratmamıştır. Tanrı bu korkunç dünyada geleni gideni, büyüğü küçüğü dengelemiştir. Bir gün kara yeri titreten Karahan da öbür dünyaya göç etti. Onun tahtına oğlu Oğuz Han oturdu. Oğuz Han da adil ve heybetli idi, askeri de çoktu, Türk eline, Kırgızlara baş olup, kükreyip doğudan ovalarını, düzlüklerini dağ ve ormanlarını arslan gibi dolaştı. O da dönüşü olmaya yere gitti. Oğuz Han'dan sonra Babir Han, ondan sonra Tüböy han, ondan sonra Kögöy han başa geçtiler, Kögöy Han'dan sonra Nogoy Han geldi.

Yıllardan sonra, karanlık bir gecede, saksağan, Nogoy Han'a uğursuz bir işaret verdi, uzun zamandır ona kin besleyen, onun malına, mülküne ve yerine göz koyan kurnaz Kara-Hitay Hanı Esenhan savaş açtı. Nogay Han'ın beli kırıldı, geniş dünyası daraldı. Ala-Dağ'daki Kırgızların Ak otağı yağmalandı, ocağı söndü, Türk kabileleri darma dağın oldular.

Nogay Han'ın Orozdu, Üsön, Bay, Cakıp (Yakup) adında dört oğlu vardı. Şimdi onlar kırılan kılıç gibi, kervan göçüne başladılar. Biri Altay'a biri Opal'a, biri K'şgar'a, biri Tibet'e sürüldü.

Kırk aile Kırgız ile Cakıp iki eli bağlı olarak Kalmuk'ta, Çin'de dolaşıp Altay'a geldi. Sürgün edilen bu kırk Kırgız ailesini yerleştiren, bölünmüş, dağılmış halkı bir araya getiren Akbalta oldu. Kırgızlar Akbalta Batır'ın himayesine sığındılar. "Akıllıyı dinlersek millet oluruz, Akbalta'nın sözünü dinlemezsek atalarımızın (ruhunun) gazabına uğrarız" diyerek bir araya gelip and içtiler. Akbalta Batır'ın bir dediğini iki etmediler.

Akbalta aksakal ve kutsaldı. Onu her zaman destekleyen, ona yol gösteren bir meleği vardı.

Kırk Kırgız ailesi Altay'a geldiler. Ama barınmaya delik, yemeye kavut, giymeye elbise bulamadılar. Şimdi nasıl geçineceğiz diye düşünürken nereden aklına geldiyse, Akbalta boz boğayı seçip, kurban ederek halka şöyle dedi:

Halkın huzuru ahl'ksızlar bozar. Milletlerin kötüsü olmaz. Kalmuklar da, Mançular da iyi millettir. Dünya, Kalmuk'un tatlı tebessümüne, kibarlığına aldanır, ancak o herkesi yumuşakça ele geçirir. Eline düşersen çırpınan kuş olursun. Malın, mülkün yoksa eksiksin, varsa rahat yaşarsın. Kalmuklarla çatışmayalım. Hayvan yetiştirelim, çiftçilikle uğraşalım. Altay'ın toprağı

altındır. Ekersen meyvası, kazarsan altını vardır. Çalışsan toprak verir, dua etsen Tanrı verir. Çalış Kırgız, belini bağlayıp başını kaldır.

Yurtsuz Kırgızlar, Akbalta'nın sözünü haklı bularak Kalmukların Hanına Ala Dağ'dan getirilen gümüşlerle süslenmiş tulpar (kırat)ı hediye ettiler. Altay'da yaz için yeşil yayla, kış için düzlükten yer seçtiler ve orada yerleştiler.

Günler geçti, yıllar geçti. Altay'daki Kırgızlar Kalmuk ile Mançuların arasında kalmasına rağmen tekrar canlandılar. Türk soydaşlarını bulup ilgi kurdular. Malları çoğalıp, kırk aile yetmiş aile oldu, ordu kurup hilâl işaretli bayrağını dalgalandırdılar ve düşmanı ürküttüler.

Cakıp Bay'ın yurdunda nesilden nesile geçen bir çift ak otak, tam ortaya, onun etrafında da kırk beyaz çadır kuruldu. Çocuklar oynamakta, ağılda mallar dolu, dağlarda yılkılar otluyorlar. Evlerin bacalarından sızarak çıkan duman yurdun huzur ve bereket içinde olduğunu gösteriyordu.

Cakıp tündükten giren güneş ışığı yüzüne geldiğinde, kalkarak siyah tulumdaki iyi karıştırılmış bal gibi kırmızıdan bir kase yudumlayıp, kır atına binerek yurttan ayrıldı. Atını kamçılarlamak maksadıyla ellerini sıvazlayarak gümüş saplı kamçısını şöyle kaldırır kaldırmaz kır atı uçar gibi yurttan uzaklaştı.

Kırk ocaklı Kırgız, Altay'a yorgun bir halde geldiğinde, Cakıp sanki hal' şımarıklığı bırakmayan bir çocuktur. Daha kimsenin dikkatini çekmemiştir. Çocukluğunda Kalmuk, Moğol ve Çinlilerin insanlık dışı muamelesini gören bir köle idi. Dünyadan nasibi kesilmemiş olmalı ki o eziyetlere, açlıklara, 'z'p ve ıztıraplara direnebilmişti. Çinlilerin ve Kalmukların dilini öğrenmeye mecbur oldu. Akli erdi, bıyığı çıkmaya başladı. Boylu poslu yiğit oldu. Önceki şımarık Cakıp artık değişti, kibar oldu. Kalmukların içine girdi, kendini beğendirdi, onlarla alış veriş yaptı. Sonunda Çıyırda adlı Hanımının üzerine Kalmuklardan Bakdöölöt isimli bir kızla da evlendi.

Cakıp, sekiz yıl sonra Altay'da kendi evini kurdu. Aşağı yukarı on aileyi bir araya getirip bir odaya yerleştirdi. Meyvalı ormanları olan geniş yerlerde, çiftçilikle uğraştılar. Ürettiği mahsûlü, yaptığı kırmızı, ceylanın ödünü, boynuzunu, yakaladığı kunduzun, su samurunun kürklerini, bulduğu altın ve gümüşleri, zırh gömleğini, hançerlerini, derilerini komşu ülkelerini ipek, porselen, çay ve parfümleriyle değiştirdi. İyi para kazanarak işi gittikçe büyüttüler.

Altay'da 30 yıl Çinliler ve Kalmuklardan eziyet gören Cakıp Bay artık onlara "Han" seçilmişti. Kışın su samurundan şapka, yazın altında süslenmiş ak kalpak giyebilecek, sırtına kürk giyip beline hançer asıp, altın eğerli bir kızıl cins ata binebilecek hale gelmişti. Beş yüz beyaz devesi, bir baş ala sığırı, hadsiz hesapsız koyunları vardı. Ağılı hayvanla, heybesi yemekle, hazinesi altınla dolmuş olmasına rağmen, Cakıp Bay'ın yüreğinde bir acı vardı.

Onun derdi şuydu: Hesapsız sığırı ve devleti vardı. Yalancı dünyada gözü doymuştu. Her gün yağla, etle besleniyordu. Ancak kara günlerde onu koruyacak, ocağını devam ettirecek, tahtına varis olacak bir çocuğu yoktu. Çocuğu olmayanın dünyası kururmuş. Cakıp Bay'la obada "ihtiyar", "çocuksuz ihtiyar" denilerek alay ediliyordu.

Cakıp, çocuğum yok diye gezmeye başladığı bir gün, kutsal dağdaki bir süt pınarına gelerek dua etti. Göz yaşlarını yağmur gibi döktü. Sonra, Azoo Bel'in kenarındaki Calgız Arça (Yalnız Ardıç)'ya varıp Tanrısı Ak Taylak'ı çağırıp, çocuğum yok diye ağlayarak, derdine derman istedi. Hanımı Çıyırdı'yı, kendini günahkar hissedenden miskin eşini, beraberinde götürüp, atalarının mezarında konakladı, dua edip Tanrı'ya yalvardı.

Tanrı onu duymadı.

Cakıp Bay, hayvan saymayı bahane ederek her gün erken obadan uzaklaşırdı. Bir gün dağda çobana uğramadan dertle telaşla, cin çarpmış gibi, değişik kıyafetle dağlarda dolaşıyor, saçını başını yolarak "Tanrım benden bir çocuğu niçin esirgiyorsun?" diye sorarak şaşkın şaşkın yüzüyordu.

Cakıp, akşama doğru, Ulu Dağ'a gölge düştüğünde kendine gelip derhal atının başını yurda çevirdi. Tanrı böyle istemişse başka çare yoktur. Çocuksuz dünya kuşsuz yuvaya, kuşları yok çınara, bakımsız küçük göle, otsuz çöle benzer.

Yanında Cakıp Bay dağdan inerken dağderesindeki Kara Önkür (Mağara) yolunda, yaşı yetmiş civarında, sakalı göğsüne kadar uzayan bir dervişe rastladı. Derviş, Kara Önkür'e arasıra gelirdi. Kıpçak neslindendi. Dünyayı dolaşıp dururdu. Evi ocağı, çoluk çocuğu yoktu. Sık sık Kırgızların yurduna gelirdi, çoğu zaman Kalmuk, Çinli, Mançu ve Uygurdaki Türk soydaşlarını, Andican'a İran'a kadar giderdi, kuş gibi özgür yaşardı. Dünyaya zenginliğe doymuş bir adamdı. Bu dervişle konuşmak isteyen Cakıp, atından indi. Elindeki tulumdan kımız, heybesinden kurut alıp ona vererek:

"Derviş, malın canın esen mi?" dedi. Derviş;

"Ey Cakıp Bay, bana malımı sorma", dedi. "Benim malım yoktur. Dünyaya doymuş insanım. Göğün altındaki dünya benimdir. Senin dünyanın da benimdir. Ben malı sizin gibi biriktirmem." Cakıp;

"A evliyam, bunu bilmemişim, kızmayın!" dedi.

"Tanrımın yarattığı insanlara kızmam" dedi. Derviş. "Ya sen neye küsüp duruyorsun Cakıp? Senin malın mülkün bol değil mi?"

"Yaşım kırk sekize ulaştı, gençliğimde mal biriktirdim. Gördüm ki mala mülke sahip çıkacak olan çocuk imiş, çocuğu olmayanın malı mülkü kurusun çocuğu olmayanın yuvası, yıkılmış şehre benziyormuş". Cakıp, Dervişe derdini anlattı.

Derviş düşündü.

"Bir yerden duymuştum. Tibet'e gidersem bir çeşit ottan yapılmış bir ilacı getireceğim. Geçmişte atalar, hanımı doğurmazsa onu küçümser, hakir görürlermiş. Eskiler böyle anlatırdı" dedi derviş.

"Evliyam, sözüne, aklına sağlık" Cakıp dervişin eline altın vererek yolcu etti. İren bir dağlar zinciri idi. Görülüyor ki bu karşılaştırmalar uzadıkça, yeni yeni meseleler çıkıyor ve bir bölgede

kalamaz oluyoruz.

Ondan beri Cakıp Bay hanımını, yani ömür boyu gönlünü incitmeden saygı gösterdiği hanımını, nasıl utandırabileceğini düşünüyordu.

Çocuk arzusuyla yanan Cakıp Bay, hasret şiirleri söyleyerek Altay'ın dağ ve düzlüklerinde hüznü ağılıyordu.

Kırmızı saplı aybaltayı
Kırmadan kim yapabilir?
Darma dağın olan halkı
Kırmadan kim toplayabilir?

Sapasağlam aybaltayı
Kırmadan kim yapabilir?
Tutsak olan bu millete?
Kim adil han olabilir?

Zavallı Cakıp yurduna yaklaştığında boğuk sesini kesti. Önüne Akimbeğ'in Mendibay adlı şımarık çocuğu çıkıp selamladı.

"Babacığım, niye bunca ağılıyorsunuz?" dedi çirak oğlan, Cakıp Bay'a acıyarak.

Cakıp ancak o zaman kendine gelerek göz yaşlarını sildi. Çocuğun sorusuna cevap vermeden, Atı Tuuçunak; direğe bağlanmadan, sağa sola bakmadan evine girdi. Bu esnada dışarıya kaçtı, "Cakıp Bay'ın atını yakalayın" diye bir gürültü koptu. Cakıp buna aldırmaz etmedi.

Çıyırdı, ihtiyarın elbisesini çıkarmadan rastgele uzandığını görüp korkudan rengi uçtu, hemen ipek döşek serip etrafında pervane oldu. Hatun, Cakıp'ın son zamanlardaki derdini bildiği için nezaketsizlik etmedi. Kibar davrandı, arzusunu sormaya cesaret edemedi, bilmezlikten geldi. Çocuk doğurmadığı için yüzü safran gibi sarardı. Sonunda Çıyırdı:

"İhtiyar, ne oldu sana, ne derdin var?" diye bağırdı.

Cakıp yere, delercesine, bakarak suskun oturuyordu. Bir zaman sonra konuştu.

"Kocadığında mı bana çocuk doğurup neslimi devam ettireceksin. Bunu anlamıyor musun? Beni çocuksuz bırakıp çocuk gibi bağıırıyorsun. Benim çocuksuz ihtiyar; senin, kısır kadın diye adımız çıktı. Çocuğumu koklayıp öpseydim hasretim kalmazdı. Ne kardeşimin yüzünü gördüm, ne de çocuk yüzü gördüm. Çocuk doğurmayan senin gibi karıyı, çalığa mı bıraksam, çöle mi bıraksam diye düşünüyorum. Çocuksuz kadından ve balı keçi yeğdir."

İpek elbise giyen Çıyırdı'nın yüreği tuz serpilmiş gibi sızladı, öleyim dedi. Yer kabul etmedi. Gönlü sökülüp, gözlerinden yaş dökülüp üzüntüden kıvrandı.

Akşama doğru yorgun bir halde gelen Cakıp, yattığı yerde horlayıp tanyeri ağarınca kadar kımıldamadan uyudu.

"Bayım, gece kaçan Tuuçunak'ın peşinden giden çocuktan haber yok. Annesi çok merak ediyor. Kalkıp onun çocuğunu bul, niye böyle hiçbir şey olmamış gibi uyuyorsun?" Ak maral gibi gerilen, rengi uçan zavallı Çıyırdı, Cakıp'ı uyandırdı.

"E, hanım, artık üzülme. Şu ana kadar ömrümüz hasret ile geçirdik. Bana bak, uğurlu bir rüya gördüm. Anka kuşu gibi heybetli bir kuşu yakalamışım. Yer yüzündeki hayvanlar bu kuşun heybetimden çekiniyordu. Ona uzun ipek bağ taktım. Bu talihe işarettir. Tanrım bize lütfedecek gibi" diye Cakıp, Tündüke bakarak Tanrıya sığındı. .

"Ağzına yağ vereyim ihtiyar, dediğin olsun! Tanrım versin! Başına talih kuşu konacakmış" dedi. Çıyırdı, sevinip "Ben de uğurlu bir rüya gördüm. Elma yemiştım, içinden altmış kulaç ejderha ısılık çalarak çıkıp ata dönüşerek, uzandı."

"Bunu başkalarına söyleyelim mi, ya da kimseye söylemeyelim mi" diye birbirine danışıp dururken, dışarıda yüksek sesle konuşan bir kadının sesi duyuldu.

Kapıdan Mengdibay adlı çocuğun annesi, Kanımcın, yüksek sesle hakarete başladı. Avulda bunun gibi şirret kadın yoktu.

"Y' Cakıp! Düünden beri senin atının peşinden giden çocuğumdan haber yok, ya al senin kölen olsun. A... sen bu evde çocuk bakacağına dünyayı umursamadan karının yanında eğlenip otursun ha. Çocuğu olmayan insan çocuğun kıymetini bilmez tabî. Sizinki gibi Dünyanın bizim için anlamı yoktur, çocuk kıymetlidir, çocuğumu bul."

Cakıp Bay terbiyesiz kadınla muhatap olmadı ama, bu alayda da yanmadık yeri kalmadı. Huzuru kaçıp kapıya çıktı ve her tarafa adam gönderdi. Kendisi koyun çobanının bindiğı kumral al renkli atla, Tuuçunak'ın ardından giden Mengdibay'ı aramak için Kara su nehri boyunca at sürdü.

Cakıp, çaresiz büyük bir ümitsizlikle giderken bir adacıkta deminki kahrolası Mengdibay hiçbir şey olmamış gibi oturuyordu. Tuuçunak'ın üzerine Akparsın derisi örtülmüştü.

Hiçbir şeyden korkmayan Mengdibay, Cakıp Bay'a akla gelmedik hadiseleri anlattı: Mengdibay, Tuuçunak'ı takibederek gelirken, kırdan çıkan kırk çocuk atı yakalamış eğleniyorlarmış. Ormandan çıkıp saldıran parısı, gürzle öldürüp derisini Tuuçunak'ın üzerine örtmüşler ve biz Cakıp Bay'ın çocuklarıyız demişler.

Hayrete düşen Cakıp, avula gelip çocuktan duyduklarını sadece hanımına anlattı.

Ertesi gün Cakıp, hanımları, avuldaki büyükleri ve yakınları ile danışarak gece gördüğü rüyası lâıykıyla büyük bir ziyafet vermeye hazırlandı.

Cakıp ziyafete Altay'daki on iki kabile ile birlikte, Kırgız'ı, Kazak'ı, Noygut'u, Nogoy'u Türk

soydaşlarını, bunlardan başka yine Kalmuk, ve Tırgoot Moğolları da alınmasınlar diye davet etti. Servete düşkün Cakıp bu kez cimrilik etmedi. Sevincinden, topladığını, biriktirdiğini tamamiyle harcadı. İki altın hazinesinin ağzını açtı. Sayısız atlarından dokuz kara kısarak, tulumluk altı malı ile doksan kara koyun, ak baş dişi deve, yedi inek kesti.

Cakıp'ın ziyafetine çağrılanlar, birilerinden haber alanlar koşarak geldiler. Ziyafeti Akbalta idare etti. Yetmiş Kırgız ailesi, iki gün misafir edildi. Cakıp Bay yağma gören Kırgız'a unuttuğu hayır duayı hatırlatmak için, at kestirdi. Aç halkı doyurdu, giydirip kuşattı. Eline para verdi, uzaktan gelenlere, çapan giydirdi, değerli misafirlere at hediye etti.

Ziyafete gelenler Cakıp'ın bu cömertliği hakkında kendilerine göre yorum yaptılar. Bazıları ziyafetin Mengdibay sağ-salim bulunduğu için yapıldığını söylediler. Fakirler ve garipler ise "sahipsiz kalan malını Cakıp Bay koyacak yer bulamadığı için savuruyor" dediler. Kalmuklar, Moğollar basiretli halk olduğu için hemen şüphelendiler, kusur bularak "Kırgız'ın malı var ama devleti yok. Cakıp'ın bize yaltaklanması bize tabi olmasındandır" diye düşündüler. Cakıp Bay ise "Allah ü Te'l' bize rüyayı boşuna göstermemiştir, bu bir hayırlı işarettir, rüyam gerçek olur mu, yüreğimdeki buzları eritir mi" diye dua edip iyi dilekler diledi.

Cakıp Bay ziyafetten sonra Kıpçak, Noygut, Nogay ve Türk kabilelerinin liderlerini ve yakınlarını rüyayı yorumlamak için alıkoydu. Onları ziyafet obasına davet etti, onlara birer elbise giydirdi.

Bilgiçler, akıllılar, rehberler başlarını eğip, sarkmış uzun ak sakallarını sıvazlayıp, Cakıp'ın gördüğü rüyayı zevkle dinleyip oturdular.

O zaman Cakıp şöyle dedi:

"Halkım! Bir acayip rüya gördüm, rüyamda böyle bir iş gördüm. Ala dağ'da dolaşıyordum. Bir kuş yakaladım. Kuşun ötmesi çok değişikti. Kuyruğu ve başı parlıyordu, gagası çelik, ayağı hançer idi. Uçurduğum zaman göğün altını, kara yerin üstünü karıştırdı, gökteki kanatlılar, yerdeki ayaklılar ona karşı gelemediler, hiçbir kurtulamadı. Halkın rüyamı yorumuz. Bunun tabiri nedir?

Oturanların hiçbirinden ses çıkmazken, aksakallı, görmüş geçirmiş Bay Cigit, Cakıp'ın rüyasını iyiliğe yordu:

"Ey Cakıpım, hanımının ve senin gördüğün rüya çok güzel rüyadır. Millete hayırlıdır. Başına talih kuşu konmuştur. Arzuladığın erkek çocuk dünyaya gelecektir. O arslan gibi heybetli bir yiğit olacaktır, dünyaya hakim olacaktır. Başına devlet kuşu konacaktır. Rüyalarınız gerçek olsun! Niyetiniz makbul olsun!

Tanrı yardımcınız olsun!" Dağılan halk Tanrıya sığınıp sevincinden hıçkıran Cakıp'a hayır dualar ettiler.

Ziyafet yapıldı ve geçti. Ertesi gün, Cakıp'ın avulundakiler gökte insan vücuduna benzeyen bir soğuk kara bulutun yer yüzünü kapladığını gördüler. Kadın Şaman, bahşı ve gözü açıkların

tarifine göre, bu kötü haberin işareti idi. Nihayet söylenenler doğru çıktı, kötülük avula çabucak geldi.

Çakıp Bay'ın yaptığı ziyafetin haberi Kalmuk ve Hitay hanlarına çabuk ulaşmıştı. Bu haberi aldığı anda korkunç suratlı, ırmaklar dolusu kan akıtan Esen Han yerinde duramadı.

Hitayların ve Kalmukların, Kırgızlarda ezile öcü, bitmez tükenmez intikamı vardı. Esen Han "Kırgız hanları, bizim batı ve kuzey tarafa yaptığımız yağmaları hep engellediler. Birkaç defa ipek, kumaş, çay ve türlü eşyalarımızı, kervanlarımızı yağma ettiler. Bugün öldürsen, ertesi gün tekrar kalkan böyle inatçı halk görmedim." dedi.

Esen Han sarayına durumu önceden sezer, acayip sihirleri bilen gözü açıklara kürek kemiğiyle fal açan falcılara, İlim-i Biçik (kalmukların mukaddes kitabı) okumuş sihirbazları çağırarak:

"Kahrolası Kırgızlar nasıl bu kadar canlandılar? Bunların haberini, sırrını bana söyleyin" dedi.

Bilgiçler, uzmanlar, k'hinler üç gün evden çıkmadılar. Sonunda Esen han'a diz çökerek şöyle dediler:

"Esen Han Hazretleri, biz söylesek yanılız, sizin gazabınıza uğrarız. Bunun doğru cevabı Çong-Beecin'deki Kara Han'ın sarayında açık asman (Gök) önündeki taş sandıkta özenle saklanan eski kutsal kitapta yazılıdır. Oraya adam gönderip öğrenelim!"

Esen han buna inandı. Kardeşi Kara Han'a mektup yazıp mühürünü bastı. Kırgızlardan, Türklerden, Kazaklardan yağmaladıkları kumaşı, pars kürkünü, bir kutu altını hediye koydu. Bunlara dört beş k'hin de gönderdi.

Esen Han'ın dayandığı akrabaları idi. O zamanlar Kırk Hanlı Hitay padişahlığının ordug'ı, Kara Han, Alevke, Esen Han, Aziz Han adlı dört kardeş tarafından yönetilirdi. Onlar eski atalarından kalan küçüğün büyüğe, çocuğun babaya saygı göstermek gibi adetlerini bozmadan yaşatan, yurttan ünü yayılmış cesur Hanlar idi. Kara Han kırk hanlığın sarayını yönetirdi. Aziz Han, Esen Han, Alevke, Pekin'in Orta ve Çet-Beecin Hanları olarak atanıp obaları yönettiler. On bin kişilik orduya komutan olup kuzey ile batı taraftaki Hanlıkları padişaha tabi olan yurtların hanlarıydılar.

Gönderilen k'hinler üç ayda geldiler.

Kutsal kitapta şöyle yazılmıştı:

"Kuzeydeki Kırgızlardan Manas adında bir alp doğacaktır. Onun arkasında kara mavi yelesi, omuzu üzerinde tahta gibi kızıl beni olacaktır. Manas, Kalmuk ve Hitay'ı karıştıracaktır. Gök ile yerin güzelliği olan ulu şehir Pekin'i harap edecektir. Altı ay Han olacaktır. Hitay kahramanları tutsak olup ölecektir."

Bunu öğrenen zalim Esen Han vurulmuş ayı gibi titredi. Kendini kaybetti, feryat etti ve kana susamış gibi bağırmaya başladı.

"Vahşi Kırgızların hamile kadınların tümünü cezalandırın! Çocuklarını Köle edin Manas'ı bulup getirmezseniz hiçbirinizi canlı bırakmayacağım."

Böyle müşkül durumda, altın karşılığında kiralanan casus Kalmuk rahibi, Cakıp Bay'a yedi gece yaya yürüyerek ulaştı. Bu haberi ona söyledi. Kırgızlar kaçamadılar. Ertesi sabah Kalmuk askerleri boynuzlar çalarak Cakıp'ın avlunu çembere aldılar.

Ne yapacağını şaşırان Cakıp Bay, Kalmuklara boyun eğerek, at kesip, kımızdan yaptığı içkileri ikram etti. Torbada biriktirdiği altınları hediye verdi. Çok göz yaşı döktü. İçlerindeki müzevir Hitay temsilcisinden korkan, Kalmuk askerleri, Cakıp Bay'ın sözünü dinlemeden Esen Han'ın emrini ilettiler.

"Hamile kadın kalmasın!" Askerler kamların, kırgızların evlerini arayıp taradılar.

Kalmuk askerleri yetmiş Kırgız ailesinin hamile kalan kadınlarını topladılar. Onlara hiç acımadan, kılıçlarıyla karınlarını yararak bebeklerini çekip çıkardılar, kemiklerini köpeklerle verdiler.

"Kırgızların tohumunu kurtaracağız. Esen Han'ın emri böyledir!".

Askerler avuldaki süttan kesilmemiş bebeklerden, yaşı on yediye kadar olan çocukların hiçbirini bırakmadan at gibi dizip, adını sorarak saydılar. Manas adlı çocuğu bulamayınca kaçamayanları öldürüp kalanları dönüşü olmayan Pekin'e götürdüler. Han avlunu yağma ettiler.

Kırgızlarda doğan çocukların sayısını kontrol etmek için her beş aileye birer Kalmuk gözcü koydular. Kalmuk gözcüleri, çocuk buldukları ya da hamile kadın gördükleri evin üstüne siyah bağ bağlardı. Bu işaretlere dokunan adamın başı kesilirdi. Kırgızlar kara giyinip, kadınları kara sarık sardılar, köpekleri her yerde uludular. Ölmek isteyip de ölemeden, kendi canlarına kıyamadan acılar içinde kıvrandılar. Halkın inleyişinden ürkmüş kuşlar uçmadılar, ağaçlarda bülbüller ötmediler. Köpekler her yerde havlayıp durdular.

Alevke'nin gönderdiği askerler, Kırgızlardan Manas adlı çocuğu bulamayınca her yeri cehenneme çevirerek onu başka Türklerde aradılar. Oralarda da bulamayınca Buhara'ya, Semerkant'a girdiler. Sonunda Semerkant'ta kamburu çıkmış, geniş omuzlu Car Manas adlı Çon Eşen'in çocuğunu bulup, gözlerini bağlayıp, ayaklarına demir bukağı takıp, sevinerek Pekin'e götürdüler. Kalmuk gözcülerin, kervanların ulaştırdığı habere göre Çon Eşen'in Manas adlı çocuğunu Hitay, kırk ip boyundaki büyük zindana koyup bir bel'dan kurtulduklarını düşünerek huzura kavuştular.

Bu haberi öğrenen Cakıp, belini sıkıca bağladı.

O gün üzerinden çok geçmeden çocuk gülüşü ve ağlaması duyulmayan avulu bir araya toplayan Akbalta, halkın gönlünü avutup şöyle dedi.

"Sonunda göreceğ günlerimiz iyi olur. Tanrım dileklerimizi verir. Başınızı kaldırın! Kara başı yalnız kendimiz koruruz! Yatarak ölmektense savaşarak ölelim! Her erkek düşmanın silahına

baksın. Gizlice silah yapalım!".

Taşa damga basan, demiri toprak gibi yoğuran Döğür Usta başta olmak üzere gözcülere sezdirmeden ormandan kömür hazırlayıp, dağdan demir kazdırıp, örtülü kara keçe evini ustahane (atölye) yaparak Davut ata mesleği diye pulat kılıç ve mızrak yaptılar. Her erkek için birer kılıç ve mızrak yapıldı.

Akbalta, bunların çoğunu deriye sararak kuru toprağa gömdürüp üzerine işaret koydu.

Bir yıl geçti. İki yıl geçti.

Yorgun düşen Cakıp Bay, Akbalta'nın sözünü dinleyerek Kalmuk'a Tırgot'a altın ve hayvan verip otlağını yeniledi.

Cakıp, sonraki zamanlarda evvelkinden daha kuvvetlendi, yüzüne renk geldi, gönlü açıldı, hayvanlarının hesabını tutup hayatını daha düzenli hale getirdi. Cakıp'ın bunu canlanmasında bir sebep vardı. Tatlı Hanımı Çıyırdı, hamile kalalı üç aya olmuştu. Cakıp, bunu Hanımının yemek yememesi ve bulantısının şiddetlenmesinden öğrendi. Çıyırdı, Kırgız'ın da, Kalmukların da, Hitayların da yemeklerini istemediği için sabahtan akşama kadar üzülüp ağlayarak, istediği şeyin arslan yüreği olduğunu söyledi.

Kırgızlarda arslan avlayacak avcı kalmamıştı. Akbalta'nın tavsiyesiyle Kalmuk, Tırgot, Kazak, Türk kabilelerine adam gönderip şehirlerini aradılar, taradılar. Sonunda Kangay'ın kara avcısı, arslan avlamış diye bir haber duydular. Çıyırdı at bakıcısına para ve altın vererek arslan yüreğini aldırıp getirtti.

Bıldırcın gibi büzüler Çıyırdı Hanım, arslanın yüreğiyle ciğerini birlikte kazanda hafifçe kaynatıp çorbasıyla beraber tamamen yedi.

"Bayım, şimdi bana can geldi!" dedi. Çıyırdı yedi gün yedi gece terleyerek hiçbir şey yemeden rahat uyudu.

Dokuz ay geçti. Çıyırdı'nın karnı büyüyüp doğum günü yaklaştı. "Kalmuk rahibi askerbaşıyla geliyor!" şeklindeki haber Kırgızlara ulaştı. Cakıp bay kendini kaybetti; sanki uyuşmuş gibi şuursuz dolanıp ne yapacağını şaşırdı.

Akıllı Akbalta ormanda bir kulübe yaptırıp yedi delikanlıyı korumakla görevlendirip Çıyırdı'yı her yanından örtüp gizledi:

Askerbaşı avulu toplayıp emiri okudu: "Yer yüzündeki güneş gören halkların hükümdarı olan Çin Maçın Hanı Esen Han'ın doğum günü için Kırgızlar değerli hediyeler hazırlasınlar!" Kırgızlar "Doymayan kafirlere ses çıkarmadan hediyesini verelim de bir an önce defolsunlar. Çocuk görmek üzereyiz. O çocuğa gelecek bel' askerlerle beraber gitsin" dediler.

Kırgızlar bu kez karşılık göstermeden güle oynaya altın ve gümüş toplayıp süsledikleri ata güzel kızı bindirdiler. Heybeyi altın mücevher ile doldurdular, hayvanları dokuzar dokuzar sürüp

çıkardılar.

Askerbaşı sarayına döndü.

Kırgızlar, Çıyırđı'yı sakladıkları için çok sevindiler.

Beklenen gün de yaklaştı. Çıyırđı'nın doğum anı geldi. Hanımın sancısı başladı.

Sancı başladığında Cakıp'ın evine bahşılar ve kadın şamanlar toplandılar. Tünek'i dayamak için altın sırık diktiler. Kadınlar telaşlanıp beyaz evde (Akotağda) gürültü kopardılar.

Cakıp efsun okuyup, akbozdan kısarak, baykuş başlı koyun, ay boynuzlu inek, enenmiş deve kurban kesti.

Avulda Çıyırđı'nın şiddetle bağırmaları, çığlık atışları yedi gün sekiz gece kesilmedi.

"Şefkatli kayıp kuş (dağlı geviş getiren hayvanların hamisi), Umay Ana, kuş ana, şefkatini esirgeme, yardım et!" kadın şamanlar bahşılar sıçrayıp, davul çalıp Umay Ana'yı yardıma çağırdılar. Ateş Ana'ya sığınıp ateş yaktılar, süt ve yağ saçarak, ardıc ağacı yaktılar.

Yetmiş Kırgız ailesinin erkekleri Çıyırđı'nın doğum sancıları geçirmekte olduğunu öğrenince sevinip Cakıp Bay'ın evine gittiler, yavaşça gelip olup bitenleri dikkatlice seyrettiler. Tanrım bize ne verecek, görelim diye küçükten büyüğe herkes dağa taşa sığındı.

Dokuzuncu gece Çıyırđı'nın sancısı bitti diye kadınlar heyecanla bağırıştılar.

"Cakıp Bay, Hanımın şimdi doğuracak" sözünü işitince Cakıp yüksek sesle ağlayıp, çocuğun sesini duyduğumda kalbim parçalanmasın, gene alay etmesin, avulda duymayayım diye tepelere gitti.

Cakıp Bay, Hanımı erkek çocuk doğurursa muştuluk vermek için kerme (atları bağlamak için iki çadır arasına gerilen organ) ye kırk kara boz at yavrusu (dört yaşına basan at) bağlattı.

Böylesini hiçbir insan görmemişti. İnsanlar sevinerek göğe baktılar, etraf sesiz ve sakindi, hayat adet' durmuştu, kanatlı kuşlar uçmadılar, akan sular akmadılar. Avuldaki köpekler havlamadılar, otların başı sallanmadı.

Bu bir iyilik işaretiydi. Bu çocuktan, kimse ürkmedi, korkmadı. Hepsi merak ettikleri sırrın açıklanmasına beklediler. Hepsi kulaklarını kabarttılar.

Altay'ı sarstı "Baa" diye ağlayan çocuğun sesi, kara yer sallandı. Alemi sarsan bir gök gürültüsü duyuldu. Ak Otağ'a kut düştü. Gökkuşağı gibi, eğilen parlak bir ışık Cakıp'ın avulunun üzerini kapladı.

Şimdi dağ başında Kayberen (dağlı geviş getiren hayvanların hamisi) böğürdü, bahçedeki kuşlar öttü, yerdeki yılanlar ıslık çalıp, avuldaki köpekler havlamaya, atlar kişnemeye başladılar.

Bebek iki elinde kan pıhtısı olduğu halde doğdu, bebeğin on beş yaşındaki çocuk kadar ağırlığı vardı. Çırpınışları otuz yaşındaki insanın kuvveti kadardı. Bebeğin iki omuzunda kara yele görüldü. Ağzına yiyecek verildiğinde üç tulum yağı bir defeda yedi. Soylu kadın Çıyırdı bebeğe memesini verdiği zaman memesinden önce süt sonra kan çıktı, Hanım buna dayanamadı Yetmiş Kırgız ailesinin mutlu günleri gelmişti, nice aylardan, nice yıllardan beri çocuk ağlamasını işitmeyen Kırgızlar çok sevindiler.

Avulun erkekleri o anda çocuğun babası olan Cakıp'ı hatırladılar. Ona bu haberi ulaştırıp hediye almak için kermedeki kırk at yavrusuna binerek her tarafı aradılar. At bulamayanlar da çoktu, kimisi yaya, kimisi atlı gitti.

Avulda erkekler yalnız Akbalta tedirgin bir halde evinde kalmıştı. Sulayka bunu görüp şaşırdı, "İhtiyar müjdeden boş kalma, koşan almaz, nasibi olan alır. Cakıp'ın sevincini paylaş" diye yalvardıktan sonra yola koyuldu.

Akbalta, Kökçolok atını döverek avdan kalan köpek gibi seğırtti. Cakıp Bay dağ eteğindeki gök çukurun yüzünde, ırmak kenarında, kanatlı at veya gök kır tay gibi, kara yelesi kula kısrağa yürümeyi öğretmek için tek başına uğraşıyordu.

O zavallı Cakıp'ın Akbalta'nın getirdiğı sevinçli haber ile bütün vücudu titreyip bayıldı. Sonra ayılıp şükrederek avula geldiler.

Akbalta, Cakıp'a ulaştırdığı sevinçli haberin karşılığında dokuz hayvan aldı.

Cakıp Bay, hiç şaşırmadan boz evine Çıyırdı'yı kutlamaya sakinci girdi.

"Var ol Hanım! Evladının beşik bağı sıkı olsun! Beşik bağı kutlu olsun! Çocuğunu tanrı korusun!"

"Var ol bayım, dediğin olsun!" diyerek rahatlayan Çıyırdı, beyaz memelerini uzatıp, beyaz gerdanını çıkarıp ihtiyar kocasına çocuğunu uzattı.

Cakıp, bağırarak ağlayan bebeğin göbeğini kokladı. "İhtiyarlıkta sahip olduğum oğlan bu mudur" diye bebeği Tünek'e yaklaştırıp dikkatlice baktı. Tanrının verdiği bu çocuk ağırbaşlı, arslan boyunlu, gözü açık, kaşları çatık, sert, kaplan gibi heybetli, kuvvet fışkıran bir oğlan idi. Cakıp, çocuğun arkasında kara mavi yeleyi gördü. İki omuzunda koruyucu melek kükreyip duruyordu.

Mutsuz Çıyırdı "İşte sen, vücudumun bir parçası olan gözbebeğim, seni dokuz ay, dokuz gün karnımda taşıyıp, bin bir zorlukla doğurdum. Artık ak sütümün hakkını verirsin" diye içinden üzülererek Umay Ana'ya derdini anlattı. Çıyırdı, çocuğu doğururken gözüne görünen bir ikaz işareti hakkında Cakıp'a da, yakınlarına da bir şey söylemedi. Bu annenin kalbinde bir sır olarak kaldı.

Bir ak sakallı derviş, tünekten inerek "Oğlunun adı Evliya'dır. Büyüdükten sonra savaşı bahadır olacaktır. Bir çelik ok tahsis ettim, onu çocuğuna emdir. Asıl lazım olanını yakasına tak. On

ikiye girdiğinde bir ustaya yay yaptıracaksın. Olgunlaştığında altı yiğide verilmesi için gökten altı kılıç inecektir" dedi. İhtiyar evliya çocuğun alnını üç kez sıvazlayarak oku verdikten sonra gözden kayboldu. Çıyırdı dervişin söylediklerini kimseye anlatmadı. Çelik oku çocuğa emdirdi, gömleğinin yakasına ipek ipe dikip taktı.

Cakıp: "Rüyada gördüğüm oldu. Allah'ım çocuğumun bahtını ver, ömrünü ziyade eyle, düşmandan intikamımı alsın, kaybettiklerimi bulsun" diye dilekte bulundu.

Kederli halk ise: "Zorluklarla pençeleşirken hepimiz bir çocuk istedik. Dileğimizi makbul gördün, şu çocuğumuz dünyaya kement atan oğul olsun, ızdıraplarımızı gidersin, başımızı kurtarsın! Ayaklar altında kalan bayrağımızı kaldırsın, kılıcımızı keskin eylesin! Kaybettiğimiz toprakları geri alsın! Yolu, kolu, gözü açık olsun," diye hep birlikte Tanrı'ya yalvardı.

Kırgızların ahı herhalde Tanrı'ya ulaşmıştır, ya da Tanrı bu zavallı halka acımıştır, yahut da Kırgızların bedduası tutmuştur, belki de Tanrı kahretmiştir ki , son zamanlarda Kalmuk ve Çinliler'in Kırgız, Kazak ve Türk kabilelerine yaptığı baskı hafifledi. Çon Beecin'deki Hanlar arasında iç çekişmeler, Kırk Han'ın hakimiyet ve dünyalık kapma kavgası sebebiyle, göçmen halka baskı yapacak ve zulüm edecek hali kalmamıştı. Halk arasındaki Kalmuk serdarları casus ve muhabirleri yer yer eriyen kar gibi gizlice kaybolmaya başladılar.

Bunun farkına varan Cakıp, avulun ileri gelenlerini, yakınlarını toplayıp danıştı. "İhtiyarlığımda oğul sahibi oldum, hayvanlarım yok olmadı. Otlar yetiştiğinde, hayvanlar doyduğunda, Uç-Aral'da bir ziyafet vereceğim" dedi.

Yurdun ileri gelenleri Cakıp'a katıldılar. Kalmuk, Tırgot, Çinliler'den sır saklayıp, Cakıp'ın, on iki direkli, ak şanlı üç kardeşini bulsa da onları çağırıp köşeye oturtsa, sevincini onlarla paylaşıp, ziyafetin tadını çıkarsa. Ama onlardan şu ana kadar hiç bir haber alamadı. Bunu düşündükçe yüreği sızlıyordu. Oruz'u Opal'da, Bay'ı Kaşgar'da, Usön'ü Tibet'te biliyordu.

Cakıp her şeyden evvel, Kazak'a Noygut'a, Katagan'a, Türk kabilelerine, Alçın'a, Uyşun'a, Nayman'a, Kıpçak'a, Abak'a, Tarak'a, Argın'a dört beş ay önce çocuğunun düğününe davet etmek için haber gönderdi.

Uzun zamandır ziyafeti özleyen kırgızlar yurdu yenilediler, evlerini düzeltip kurdular. Kadınlar süslenip, kara başörtüsü yerine beyaz sarık ve beyaz başörtüsü kullandılar. Kızlar saçlarını çeşitli şekilde örüp, baykuş tüyleriyle süslenen kalpaklarını giydiler. Erkekler kesmek için hayvan hazırladılar, ocak yaptılar, odun hazırladılar, yarış atı hazırladılar, misafirleri ağırlama işini görüştüler.

Cakıp Bay, bir gün Ala-Dağdaki Nogoyun evine benzeterek, Altay'da altı direkli bir otağ kurup süsledi. Ardıç dumanıyla evi tütsüledi, davul çaldırıp bahşıya evdeki belayı kovdurdu, kıllı mızrağa kızıl tuğ takıp tünekten çıkardı.

Akbalta, önce Cakıp'ın fikrini beğenmemişti, sonra halkın ziyafete hasret kaldığını görüp zavallıların "gönlü neşelensin, başları bir araya gelsin" diye kabul etti ve ziyafet işlerini üzerine aldı. O yüzden, o ne uyuyabildi, ne de rahat soluk alabildi. Hep koşturup durdu. Ziyafet yedi gün

sürdü. "Cakıp'ın çocuğunun ziyafeti bizim de ziyafetimiz, şimdi hizmetini etmiyelim de ne zaman edelim" diyerek Argın'ı, Kalmuk'u, Nogoy'u, Kıpçak'ı hep beraber misafirleri ağırladılar. Oyun, güreş, mızrak müsabakası, at yarışı düzenlendi.

Cakıp'ın ziyafeti Altay'da çabuk duyuldu.

Kalmuk Tırgot, Çinliler ve Moğollar "Bu Kırgız Ak Otağ kurduğu için mi böyle şımarıyor? Onun bizim bilmediğimiz bir çocuğu var. Alevke'ye söyleyelim" diyerek kötü niyetle avullarına döndüler.

Cakıp, her kabilenin başta gelenlerini, yakınlarını, bilgili aksakalları, özellikle ziyafet sonrasında alıkoyup, her birine elbise giydirdi. Aksakalları özellikle ziyafet sonrasına alıkoyup her birine elbise giydirdi, çocuğunu sağ eteğine koyarak, Hanımını peşine takıp ortaya çıktı.

"Sevgili kardeşlerim! Tanrımın verdiği oğluma ad veriniz." Cakıp diz üzerine oturup dileği için dua etti.

Çocuktan çıkan ışığa bakıp ona layık bir ad bulamayan halk şaşırıp kaldı.

Ah, Tanrım! Tam bu sırada beyaz çadıra yırtık deri elbise giyen, elinde beyaz 's' tutan, beline çakmak taşı bağlayan, ayağına çarık saran bembeyaz sakallı, ak külahlı derviş birden içeri girdi.

"Millet" dedi yüzü ışıldayan derviş, şaşkın oturanlara bakarak, "müsaade ederseniz nur yüzlü çocuğun adını ben vereyim."

Onlar da; "Olsun! Ağzından çıkan kutlu olsun, çocuğun adını sen ver ihtiyar" dediler.

"Söylemek benden, söz Tanrı'dan. Çocuğun adı Manas olsun! Ulu adına layık bahadır olsun! Belal'rdan uzak dursun" dedi gözlerinde ateşi olan evliya derviş elindeki 's'sını çocuğun üzerine silkerek "Manas ok geçirmeyen kürklü ol ! Ok yetişemeyen atlı ol! Sana dokunanları kılıçtan geçir, karşına düşman çıkarsa belini büküp öcünü al! Seninle tutuşan yenemesin, sana dokunana aman verme! Yalnız başına bozkurt ol, kırk kişiye bedel ol! Adını şimdilik sakla." dedi.

Oradakiler "Dediğin olsun. Tanrım versin!" diye uğultuyla güney ışığının girdiği tüneke bakarak Gök Tanrı'yı sığındılar.

Çıyırdı Hanım, çocuğuna ad veren adama elindeki ipek kumaşla altını vereyim diye düşünürken beyaz sakallı derviş bir anda gözden kayboluverdi. Onu dışarda olanlar da görmemişlerdi.

Manas Manas olunca, adı sanı duyulunca, yurttan ona muhatap çıkmadı.

Küçücük Manas, bağırınca dağdaki kayberen ürkerdi, ormandaki kaplanlar kaçardı. Manas bebekliğinde ağlamayı bilmiyordu, yaramazlık yapardı, istese obanın ocağındaki ateşten yalın ayak geçerdi. İçinden geçilmez çam ormanında tek başına dolaşırdı. Ev kadar taşları dağdan yuvarlardı. Onbeş yaşındaki çocuğun elini sıkıp ağlatıyordu.

Çocukcağız üç yaşına geldiğinde Çong Cindi diye biliniyordu. Delikanlılarla eşit oldu, devenin kuyruk sokumu kemiğini tek eliyle birleştirir, Gök öküzün boynuzunu kırardı. Onunla görüşmeye kimse çıkamazdı.

Çong Cindi henüz dört yaşına geldiğinde sık sık dövüşmeye başladı. Kara ağacı yerden köküyle beraber kopardı. Canıyla yarışıp, gücüyle kapıştı, suya bassa dalmadı, ateşe bassa yanmadı. Arslan gibi heybetli oldu, belalı Cindi diye adlandırıldı.

Çong Cindi beş yaşına geldiği zaman, henüz küçükken marifetini millete gösterdi, öküz kadar taşları kaldırdı, yılanın başını ısırdı, bir tulum kımızı bir seferde içti.

Genç Manas altı yaşına geldiğinde uzun boylu delikanlı oldu, yiğitlerle denk oldu. Çong Cindi adını bıraktı, kendi adıyla çağrılmasını istedi.

Manas, yedi yaşında kırıp dökmeye başladı. Can dostları ondan bezerek kaçtılar. Deliliği arttı, bir kuzunun eti ile doymada, onunla güreşecek yiğit kalmadı.

Manas sekiz yaşına girip erkeklik çağına erince, her gün kırlarda dolaştı. Ev yüzünü görmedi, kervan yolunda gelip geçen tüccar ve kervancıları soyup malını mülkünü çocuklara dağıttı. Avuldakiler "Cakıp Bay'ın bir tanesi laf dinlemez şımarık" diye dedikodu yaptığı halde hiç kimse karşısına çıkamazdı.

Bir keresinde Manas, avuldan kırk çocuğu toplayıp, geniş Altay'ın tepeli alanlarında karargâh kurup eğlence düzenledi. Eğlence kıvamına geldiğinde yukarıdaki dağ tepesinde Kalmuk, Tırgot, Moğol'un kudurmuş seksen çocuğu sallana sallana gelip avulun çocuklarına büyüklük tasladı.

"Serseri Kırgızların çocukları eğlence düzenlemişler. Onlara eğlenmeyi gösterelim! Esen Han atamız bunların derisini yüzüp gözünü oyacak! Diye şımarıldılar. Onlar birine "Erkek isen yap" dedi. Manas. Kalmuk'un, Moğol'un , genç çocukları savaş parolasını söyleyip Kırgızları her yandan kuşattılar, bağırıp çağırarak, kavga çıkardılar. Kaçan Kırgız çocuklarını küçük büyük demeden ölesiye dövdüler, epeydir bir kenarda duran Manas artık "yeter" diye araya girdi.

"Bu hakeme bak, kötü Kırgız!" diye Kalmuk çocuklarının başı Manas'a değnekle vurdu.

Manas dayak yedikten sonra yerinde duramadı. Yerdeki değneği alıp Kalmuk'lara öyle bir hareket yaptı ki, değneğin dokunduğu on iki çocuk öldü. Manas'ın heybetini gören Kalmuk çocukları köşe bucak kaçmaya başladılar. Kırgız diye savaş parolasını söyleyen kırk çocuk Kalmukları kovaladılar.

Manas, Kalmuklara yetişip tam onların cezasını vermek üzereyken karşısında Cakıp Bay Peyda oldu.

"Hey yaramaz!" diye Cakıp, Manas'a bağırdı, "Kalmuklara bunu nasıl ödeyebilirim! Başımızı yiyeceksin bu hareketinle, dur!" dedi.

Manas kırk çocuğu peşine takarak hiçbir şey olmamış gibi avula geldi.

Ertesi gün Kalmuklara dokuzarlı gruplar halinde hayvan götüren Akbalta şöyle dedi:

"Avulumuzdaki Çong Cindi denen çocuk kavga çıkarmış, onu cezasını biz verelim, ayağına geldik, çocukların işi yüzünden birbirimize düşman olmayalım" diyerek Kalmukların ayağına kapandı.

Onun malını mülkünü alan, içkisini içen Kalmuklar şöyle dediler:

"Kırgızlar, sizin af dilemelerinize alıştık artık.Çong Cindi'nize sahip çıkın!"

"Tamam" dedi sırrı içinde saklayan Akbalta.

O olaydan beri Cakıp oğlundan kaygılanıyordu.

Cakıp sonunda Hanımına danışarak Manas'ı Oşpur'a bir an önce vermek istedi. "Çocuğu uşak mı yapacak, Hanzade mi yapacak, budala mı yapacak kendisi bilsin. Onun eline verelim, hem Kalmukların gözünden uzak dursun" diye atına binerek yola koyuldu.

Cakıp'ın bildiği kadarıyla Oşpur çobanların başı Tengir Bay'a tabi olan, töreleri iyi bilen, sözü bir özü bir insandı. Oşpur, gençliğinde dünyadan bıktığı için halkına geç katılmıştı. O dağın tepesinde düşüncelere dalmış bir halde akşama kadar otururdu. Gece boyu uyumasa bile gündüz yine halinden hiç bir şey eksilmiyordu. Kolay kolay sırrını söylemezdi. Birçok dili biliyordu, Kara kuş gibi ihtiyar gözükmese de rağmen tekmeyle taş yaran, eliyle herşeyi kırabilen kişiydi. Yedi gecede Kalmuk ve Çin'e yaya olarak gidip gelirdi. Oşpur, dağdan seyrek olarak inerdi. Ömrünün büyük bir bölümünü ak karlı, mavi buzlu yükseklerde kuzuların otladığı, kayberenlerin yayıldığı yerlerde, koyunlar arasında geçirirdi.

"Oşpur Bay nerdesin?" dedi Cakıp yüksek sesle, "Sana bir kul getirdim."

"Buradayım Cakıp Bay." Oşpur Ak çadırından çıktı, "A, oğulunuzu ağılıma alıp gelmişsiniz..."

Oşpur, Manas'a dikkatlice bakarak ona bir sarı keçi yavrusunu kurban kesti.

"Oşpurcuğum, sen çok şey bilirsin, söylemesem de bunu farkedebiliyorum.Bunu adam et. Seni Tanrı'ya, oğlumu sana emanet ediyorum."

Çoban başı, Bay'ın sözünü dinledikten sonra cesaret bularak:

"Bayım, peki. Avuldaki Çege Bay ile oynasın!"

"Oğlumun gözünün yaşına bakma!" Vur, döv! Yattığı yer kara kulübe olsun, önü taar (kaba yünlü kumaş), keçe olsun! Şımartma" diyerek Cakıp evine döndü.

Manas Oşpur'un yanında kaldı.

Ertesi günü kara kulübede horlayıp uyumakta olan Manas'ı Oşpur tan atmadan uyandırdı.

"Hey, Manas! Sen buraya uyumaya gelmedin. Çobansın. Dediğimi yapacaksın, kalk! Normalde öğlene kadar uyuyan uykusever Manas bugün hiç ses çıkarmadan gözünü açtı.

"Söyle bana, nasıl insan olmak istersin?" dedi Oşpur onu sorguya çekerek.

"Bahadır olmak istiyorum" dedi Manas rahatça.

"Peki. Bahadır olunca ne yapacaksın?

"Bahadır olursam düşmanlarımı param parça edeceğim."

"Öyle mi! Niçin düşmanlarını öldüreceksin?"

Manas buna cevap veremedi. "Halkımı yağmalayıp soyduğu, öldürdüğü için desene" dedi Oşpur

"Kan dökerek mi bahadır olacaksın?"

"Bilmiyorum". "Şimdi sözümü dinlersen bahadır olacaksın" dedi Oşpur.

Manas çobana "evet" işareti yaparak başını salladı.

Oşpur, Manas'ı büyük nehirin aktığı geniş dereye götürdü.

"Şimdi buradan öteki kıyıya geçeceğiz, yol bu" dedi Oşpur.

"At ile geçemez miyiz?" dedi Manas.

"Bahadırlar pek çok zorlukları yaşarlar. Bahadır olmak istersen yaya geç" dedi, Oşpur, Manas'a bakıp.

Gerçekten Manas nehire elbiseleriyle girdi. Beş adım gittikten sonra Manas bir taşa takılıp kayarak düştü. Suda sürüklenmeye başladı, suda boğulmak üzereydi, iki gözü Oşpur'da idi.

Oşpur, suda akıp gitmekte olan Manas'ı takibederek, şaşmadan nehir kıyısı boyunca gelmekte idi. Manas çaresizdi, nehir onu almış götürüyordu.

Nehirin kıvrımına geldiğinde, Manas'ın gücü kalmamıştı. Oşpur, kıyıda elini uzatıp onu nehirden çıkardı.

"Bahadır olmak kolay mıymış" dedi Oşpur gülümseyerek.

"Bahadır savaşta dövüşür, düşmanla savaşır. Suda akmaz" dedi Manas kızgın halde. "Suda dövüşmek, yaya olarak nehir geçmek her an bahadırların başına gelebilir" dedi Oşpur. "Uykudan kalkıp, bir anda kara gücünle olman lazım."

Oşpur, Manas'ı öteki kıyıya geçirip taşlı dereyi gösterdi.

"Bu deredeki taşları iki günde bir yere toplayacaksın."

Manas daha da sinirlendi.

"Onunla sur mu yapacağız?" dedi Manas tersleyerek.

"Hayır. Senin gücünü deneyeceğiz" dedi Oşpur. "Bunları topladıktan sonra eve gidebilirsin."

Oşpur atına binip Manas'ı dereye bırakarak gitti.

Manas, burada iki gece kaldı, bin bir zorlukla ev kadar taşları bir yere topladı. Üçüncü gün Oşpur geldi, toplanan taşları görüp Manas'ın omuzunu tuttu.

"Şimdi, senin gelecekte bahadır olacağın belli oldu, Manas".

Oşpur o zamandan beri Manas'ı rahat bırakmadı. Onu yayladaki Süt-köl denen suyu çok soğuk olan derin göle; etrafında Kamçatka ördeklerinin bulunduğu yere götürdü. Beline ip bağlayıp suya daldırdı. Böylece Manas yüzmeyi öğrendi.

Bu Oşpur'un eziyetlerinin başlangıcı idi. Ne olursa olsun, Oşpur'un eziyetleri, Manas'ın hoşuna gidiyordu. Dikkatlice canla başla Oşpur'un söylediklerini, itiraz etmeden hemen yerine getiriyordu. Bahadır olmanın kolay olmadığını artık anlamıştı Manas.

Bir ayda Manas yayın nasıl yapılacağını, nasıl çekileceğini öğrendi. İki ay sonra dayanıklı mızrak yapmanın sırrını öğrendi. Üç ayda kılıç yapmayı ve kullanmayı öğrendi. Dört ayda erkek yarışları (at üzerinde yapılan bir birini eyerden düşürme yarışı) na alıştı. Beş ayda Oşpur ile tutuştu, kara gücü geldiğinde Manas onu bir eliyle kaldırdı, bunu fırsat bilen Oşpur ayak çalmak suretiyle çocuğu yere serdi. Oşpurun bilmediği şey yoktu. Tibet ve Çin'den öğrenip geldiği sırrı, ineğin derisini asıp eliyle saplayarak delmeyi, bir değnekte otuz kişiyle tutuşmayı, tekme atmayı Manas'a öğretti.

Altı ay sonra o etine dolgun çocuk zayıflamıştı, boyu uzayıp yaramazlığı kalmamıştı. Vücudu kuvvetlenmiş boz bir oğlan olmuştu. Ondan sonra Oşpur, Manas'a güvenerek onu Çege Bay'la beraber koyun gütmeye gönderdi.

"Üzerine Kalmuk'un taşına tak!" dedi Oşpur, "Yoksa Kalmuklar senin ayaklarını ve kollarını keser."

"Oşpur Ağa! Kalmuk'un taşına takıp yaşamaktansa ölürüm daha iyi" Manas buna gücenerek beyaz kalpağını, üstüne kementay (keçeden üst giyim=çapan) giydi ve yanına kılıcını aldı.

Manas on yaşına geldiğinde tırmanmak için dağ, savaşmak için düşman bulamadı. O dağdaki çobanlardan kırk çocuk bulup almak istedi.

Bir sıcak yaz gününde, Manas ile Çee Bay dağa koyunları otlatmaya çıkmışlardı.

Tam karşıdaki kaya taşında bir kurt, koyunları arasında aksak beyaz kuzuyu yakalayıp güpegündüz parçaladı. Bunu gören Çee Bay'ın ödü koptu; bağırarak için sesi dahi çıkmadı, ardıç ağacına çıkararak saklandı.

"Hey, bu hangi köpek" dedi Manas.

"Köpek değil, kurt" dedi yaşça büyük olan Çee Bay. "Bizi de yiyecek. Saklan buraya."

"Kurtsa ne varmış. Bunun ciğerii söküp alacağım" diye on yaşındaki Manas kurda saldırdı. Kuyruğundan yakalayacaktı ama yetişemedi.

Kurt kaçıp gitmekte idi. Manas akan kanı izinden onu takibetti. Kurt kayanın önündeki kara mağaraya girip saklandı. Manas da onun izinde mağaraya girdi.

Manas mağaraya girince gördüklerine inanamadı, köşede iri yarı, şık elbise giyen kırk kişi sırayla oturmuştu. Kanatlı atları vardı; gönülleri açık, yüzleri nurluydu. Onların yanında Oşpur'un aksak kuzusu meleyip duruyordu.

Büyüklerden çekinen Manas onlara selam verdi:

"Ağalar, Kuzuyu kapalı kurdu gördünüz mü?" dedi.

"Gördük" dediler. Oturanlar birbirlerine bakarak gülümsediler. "O kurt işte biziz. Biz kırklarıız.

"Manas'ın onlara pek inanmadığını gören kırklardan biri bir anda kurt şekline girdi. Manas da böylece inandı.

"Biz kırklar senin yoldaşlarıınız" dedi oturanların büyüğü, "Ne zaman zorda kalırsan biz hemen yardımına koşarız. Sana söz.

"Kırklar Manas ile göğüslerini birbirine değdirerek sözleştiler.

O esnada mağaraya Çee Bay girdi.

"Onun adı ne?" Kırkların büyüğü.

"Kadoo Bay'ın oğlu Çee Bay, çobanımız."

"Bu çocuk sonra sana can yoldaş olacaktır, adı Kütübi olsun" dediler ve kırklar gözden kayboldular.

Manas ile Çee Bay geri dönüp koyun kuzularını saydılar, eksik çıkmadı. Manas bu gördüklerini iyiliğey yordu. Deminki beyaz kuzuyu Çee Bay'la kesip kızartarak yediler. Gündüz dağdaki koyunlara saldıran kurtları gören çobanlar, akşam üstü deredeki koyunlarını sayıp kontrol ettiler.

Ağıldaki koyunların ve otlaktaki atların hiçbiri eksilmemişti. Oşpur'un koyunlarına da bir şey olmamıştı. Ağılda deminki aksak ak kuzu da vardı.

Oşpur, koyunlarını güderek tepe boyunca gelirken deredeki çukurda Manas başta olmak üzere kırk çocuğun eğlenmekte olduğunu gördü. Çocukların eğlenmesini seyretmek için attan inerek bir söğüdün altında oturdu.

Çocuklar artık büyümüşlerdi. Onlar durmadan ordo (Hanı karargahını ele geçirmek için savaşı temsil eder) oyunu oynuyorlardı. Sonra kazandaki etleri alıp yediler. Çocukların arasında Manas Opol dağı gibi gözücüydü, o bu görünüşüyle diğerlerinden farklı idi.

"Bahadıra itaat edelim!" Kırk çocuk Manas'ın etrafında dönerek ona saygı gösterdi. Manas bununla yetinmeyerek, adetlerde olduğu gibi somurtkan davrandı. Çocukların kendisine beğim demelerini sağladı.

Eti yedikten sonra Manas söğüdün gölgesinde uykuya daldı. Bir zaman sonra üst taraftan Kara Malmuk'un seyisi Kancarkol, yolundan şaşmış köpek gibi bastırıp geliyordu. Bu kafirin işini Oşpur biliyordu. Bu adam Kalmuk ve Çin'de, Sibiryaya parsi gibi emir dinleyen, insanın başını eliyle kesebilen, elini göğüse saplasa hançer gibi giren, bu yüzden Kancarkol diye adlandırılan bel'lı biriydi. Oşpur, içinden fırsat bulsam da Kancarkol ile yerde teketek dövüşsem diye düşünüyordu.

Kancarkol, yol boyundaki çocukları görünce köpek gibi fırlayıp gelerek kamçısıyla onları kamçılamağa başladı. Çocuklar Tarançı gibi sağa sola dağıldılar, bazıları korktu. At üzerinde dövüşemeyen Kalmuk attan inip kuşattığı çocuklardan dördünü eliyle vurarak öldürdü. Sonra onları toplayıp üzerlerine oturdu.

Manas, çocukların gürültüsünden uyandı. O Kancarkol'a doğru heybetle, arslan gibi kükreyerek geldi. Onun gücünü farkedene Kancarkol da önceden tedbirini aldı. Oşpur;

"Ne yazık ki, Manas belki o tecrübeli kafire yenik düşebilir, keşke onun yerine ben olsam! Kancarkol, Manas'ı parçalarsa, Cakıp'a ne söyleyeceğim." diye düşündü.

Manas ile Kancarkol meydana dönerek birbirini korkutmaya çalıştılar. Bir ara, Kancarkol eliyle Manas'a göz açıp kapayıncaya kadar vurmaya istedi. Yiğit Manas, kendini bir yana attığından, Kalmuk'ın eli söğüde saplanmıştı. Bir anda Manas ayağıyla onun böbreğine vurup, kaldırdı ve kucaklayarak yere fırlattı. Kancarkol yere serildi.

Oşpur, Manas'tan emin olarak, çocuk, göreceğini görmüş, öğreneceğini öğrenmiş, olgunlaşmıştır, sağ salimken Cakıp'ın eline teslim edeyim diye yola koyuldu.

Oşpur'u gören Çıyırday, sevincinden bağırıyordu. Heyacandan Oşpur'a verebilecek hediye, giydirebilecek elbise bulamadı.

"Sana kurban olayım Oşpurcuğum! Manas kuzum amam mı? İki yıldır onu görmedim. On çocuğu varmış gibi ihtiyar onu görmeye gitmedi. Manas adından Kalmukların, Çinlilerin haberi

var mı? Almak istersen işte hayvan! Para istiyorsan onu da senden esirgemem. Beslediğim oğul adam olacak mı?"

Sözde hasis, derin düşünceli olan Oşpur şöyle dedi:

"Oğlumuz amandır, kimseye yenilmez, güreşte, kimseye boyun eğmez biri oldu, kıvamına geldi. Söyleyeceğimi söyledim, vereceğimi verdim. Artık Kalmuklardan, Çinlilerden korkmaz oldu. Çocuğa ihtiyacınız varsa alabilirsiniz."

Ertesi gün Cakıp Bay, Manas'ı alıp gelmek için Oşpur'la beraber gitti. Cakıp oğlunun olgunlaştığını görüp sevindi. "Ya kurban olayım kuzum, beri gel, konuşalım. İhtiyar Kalmuk'u dövmüşsün. Çakmağıyla bıçağını almışsın. Şimdi Kalmuklar bize felaket yağdırmaz mı? Başınıza bel' olmayacaklar mı? Diye Cakıp ağladı.

"Ben onu ganimet aldım. Ganimeti vermeyeceğim." dedi. Manas dudaklarını bükerek. "Ey baba! Ne zamana kadar böyle saklanıp yaşayacağız? Artık kaçmayacağım Kalmuk'tan, ölümde öte yok !" dedi.

"Ya, yavrum, arkadaşlarına hayvan kesip yedirip israf etmişsin." dedi Cakıp.

"Ey baba kızma. İnsana, dünya ile hayvan bulunur. Bunca sahipsiz hayvanı güdüp ne bulacaksınız. İnsana birazcık servet yetmiyor mu?"

Cakıp, çocuğunun söylediklerine karşılık bulamadı. Manas'ın akıl bulduğunu, büyüdüğünü gören Cakıp, içten memnun oldu.

Oşpur, elini Manas'ın omzuna koyup vedalaşırken sordu:

"Manas, olgunluk çağına geldin. Şimdi seni babana teslim ediyorum. Söyle bakayım, benden ne öğrendin?" dedi Oşpur.

"Nasıl bahadır olunacağını, nasıl savaşılacağını" dedi Manas.

"Hoşlanmadığın herkesle savaşır mısın?" dedi Manas.

"Saldırırsa, evet!"

"Manas sağ kulağınla da, sol kulağınla da dinle. Sadece halkına saldıran düşmanla savaşacaksın. Her zaman halkını düşüneceksin, sonra kendini. Bu, her yiğidin parolasıdır. Benim sana verecek vasiyetim budur."

Manas nasihatini bitiren Oşpur'un önünde diz çöktü.

Cakıp Bay'la Manas sabahın köründe yola koyuldular. Doğuda güneş ışınları bulutlara aksederken Batıda ay henüz kaybolmamıştı. Tepeleri beyaz karla örtülen dağlar, kül rengine bürünmüştü. Kuş sürüleri dizi halinde göç etmeye başlamış, yerde otlar sararmış, şafak

süzülmüştü.

Cakıp Bay da gök yavrularını yetiştiren kuş gibi, boyu uzayan, at üzerinde mağrur oturan yiğit oğlunu, dikkatle süzüp, daha önce "Keşke yanımda bir oğlum olsaydı, hasretim kalmazdı." şeklindeki dileğinin sonunda gerçekleştiğine şükrederek, Hanımına çabuk ulaşmak için atın dizginini silkti.

Tör-Su nehrini geçip Ak-Ötek'e geldiğinde uzaktan buram buram yükselen toz duman içinde, ürkmüş at sürüsü görüldü. Cakıp ürkmüş atların önünü kesip, damgalarına bakarak onları kendi atları olduğunu gördü.

Cakıp bu sıcakta temiz atları korkutarak süregelen yabancı Kalmuk'a sordu:

"Hey, atları nereye götürüyorsunuz?"

Yer kapan Kalmuk, Cakıp'ın sözünü anlamadan atları, sövüp sayarak sürüp gitti.

Atların ardından koşan Iyman adlı at çobanı, Cakıp'ı görüp acı acı ağladı.

"Kalmuklar bizi dövüp, yurdumuzu alarak, atları sürüp götürüyorlar, bayım."

O sırada Manas yetişip geldi, ağlayan at çobanını görüp babasına sordu:

"Bu at çobanın kim dövmüş, baba?"

Cakıp doğruyu söyledi.

"Deminki Kalmukların işi yavrum. Altı grup Kalmuk yer değiştirmiş. Kısa zaman önce otuz kısrakla, beş atı otlak ücreti olarak vermiştin. Bunu az görüp atları otlaktan kovmuşlar."

Atların ardındaki al donlu ata binen Kalmuk reisi Kortuk, Cakıp'ı tanıyıp kaba sesle bağırdı:

"Pis, vahşi Kırgız! Otlığın sahibini bilmiyor musun?" Hayvanlarına bir yer bulsaydın? Şimdi sana göstereceğim! Tohumunu göstereceğim." diye Kalmukça sövüp, Cakıp'ı atından indirip, kovaladı.

"Ya baba, bunlar ne diyorlar?" diyen Manas hal' hiçbir şey anlayamamıştı.

"Ey yavrum, çocuklar böyle sözleri anlamaz" dedi. Cakıp telaşlanarak.

Bu sırada kenarda duran Kalmuk, Cakıp'ı kamçılardı. Bayın sardava kalpağı yere düşüp çenesinden kan aktı. On Kalmuk Cakıp'a saldırdı onu fena dövdüler.

Bunu gören Manas tahammül edemedi. At çobanı Iyman'ın elindeki huş ağacından yapılmış sıırğı (kement) kapıp kükreyen Kortuk'un üzerine fırlattı. Kalmuk'un başı parçalanarak beyni sıırğa takılı kaldı. Bunu gören Kalmuklar atlarının dizginlerini çektiler, şaşırdılar. Atlarının

üzerine yerleşerek Manas'ı yakalamaya yeltendiler. Mızrak ve kılıçla saldıran Kalmuklar, Manas'ı her taraftan kuşattılar. Manas atıyla bir yana kaçarak sırıkla onları birer birer yere düşürdü. Kalmukların yedisi yere düştü. Manas gök kır atının yorgun düşmesine rağmen ayaklarıyla onun böğürlerine vurarak kaçan Kalmukları inatla takibetti.

Cakıp Manas'ın arkasından bağırarak gök kır atın dizginini tutmaya çalışsa da ulaşamıyordu.

"Hey, yapma yavrum, dur!" diye ağlıyordu Cakıp, "Kendine gel! Arkana bak, vay-vay! Bu yaptığın nedir? Köklü kabilen mi ver senin? Keşke kırk yoldaşını bekleseydin? Tek başına Kalmukları öldürüp bitirebilir misin? Bırak yavrum dur!..."

Manas babasına acıyıp gök kır atının dizginini çekti.

"Kurban olayım sana yavrum. Bu Kalmuklar bundan sonra seni boş bırakmazlar. Bakarsın yarın Kortuk'u öldürdün diye, intikam almak isterler. Onlar "Kun" isterler. Manas atın dizginini sıkı tutup uslu duruyordu.

"Kun ne demek baba?"

"Oğlum birisini öldürdüğün zaman, zarar gören taraf kun ister. Kunga bakarak (at, koyun, deve, inek) altın ve benzeri dünya kıymetlerini alır. Onu ödemezsek baş alır veya ailemizden birisinin öldürülmesini isterler." "Kalmuklar Kortuğun Kun'u için bizi esir alıp malımızı yağma ederler mi?" Avula ulaşmaya az kaldığında, Manas düşünceye dalmıştı, sonra Cakıp'ın yanına yaklaşarak:

Ya baba sen beni çocuk mu sanıyorsun?

Büyüdün , akıllandın.

Daha nereye büyüyeceksin? Dev gibi boyun var.

Bana güveniyor musun?

Güveniyorum.

Ben senden bir şey soracağım, saklamadan doğruyu söyler misin?

O soracağın soruya bağlı, yavrum. Soru oğlunun babasına sorabileceği bir sorudur. Cevap ise akıllı bir babanın büyümüş oğluna vermesi gereken doğrulukta olmalıdır, baba.

O zaman sor oğlum. Bundan sonra sana gerçekleri söyleyeceğim, senden hiçbir şey gizlemeyeceğim.

Baba soyunu sopunu bilmeyen adam olmaz. Benim yedi göbek soyumu anlat. Ala-Too'dan Altay'a gelişimizden başlayarak hepsini anlat.

Oo, oğlum sen sormaz olsaydın; ben de söz vermiş olmasaydım. Babanın da çocuğuna söyleyebileceği söz var, söyleyemeyeceği söz var. Ama sen atalarının geçmişini bilmek zorundasın. Bunları sen biraz daha büyüğünce söylemeyi düşünüyordum. Sorman, büyüdüğünün işaretidir. Atalarımızın geçmişi nesilden nesile emanettir. Senin övünebileceğin, gurur duyabileceğin bir halkın var. Soyun Kırgız, sözünden dönmeyen, savaş denince durmayan, cesur, akıllı ve inatçıdır. Dostunu düşmanını bilen, namuslu, cesur, savaşçı ve kırk kabileli, cennetlik bir halkın vardı. Cakıp Bay, oğluna, yedi göbek atasını onların kahramanlıklarını masal gibi anlatarak büyük dedesi Nogoy Han'ın tarihine geldi.

Büyük deden Nogoy'un yedi göbek atası hep handı. Onların hepsi arslan gibi güçlüydüler. Nogoy Han da onlardan eksik değildi. Rızkını hiç kimse paylaşmadı. Tacını kimseye giydirmede. Komşularıyla iyi geçindi. Düşmana hakkını yedirmede. Nogoy, Han, ilkbaharda babalarının eskiden izlediği büyük yolu takip ederek Ala-Too'dan göç etti. Otlak arayıp Enesay, Altay, Ming-Suu (nehir) ya kadar giderek serinledi. Oraya eskiden yerleşmiş bulunan kırk Kırgız kabilesiyle, oniki Türk soylu kabilelerle yaylayı paylaştılar, hayvan alış verişinde bulundular, dünürleştiler, adetleri beraber muhafaza ettiler, düşmana karşı beraber savaştılar, güz gelince yüklerini, hayvanlarını alıp göç ettiler. Ancak altı ay sonra Ala Too (Aladağ), Andican, Alay gibi ılık yerlere gelip kışladılar. Dürüst deden Nogoy, Esen Han'la yapılan savaşta yüreğine mızrak saplandığı için can çekişirken, oğullarına, halkına acı acı ağlayarak şöyle vasiyette bulunmuştu: "İyi niyetli yiğitlerim, köklü halkım, bizim düşmana yenik düşmemizin sebebini şimdi anladınız mı? Düşmana askerimiz az olduğu için boyun eğmedik. Halk birleşmedi. İçimizden çürüdük. Birlik ve beraberliğimiz bozuldu. Töreden uzaklaştık. Arzu ve hevesimiz kalmadı, bilgelerin sözünü ciddiye almadık. Törelere bıraktık, kötülere kandık, küçükler büyüklere hürmet etmediler, çocuklar atalarını bilmediler, kadınlar kocalarını düşünmediler. Tanrıyı tanımadık. Böylece yurdumuzdan gayret, iman, haysiyet kuvvet gitti. Akıllı önderlerinize ve memleketinize gerçekte karşı olan sizsiniz, Düşmana kucak açan sizsiniz. Bundan ibret alınız! Bunu sonraki nesillere, çocuklarınıza anlatınız..."

Oğlum, Nogoy deden vefat ettiği zaman hansız kalan halk şaşırды, han hazinesi tüketildi, sayısız hayvanları talan edildi, yiğit erkekler köle oldular, n'rin belli, nazlı gelinler, küçük kızlar, cariye oldular. Böyle zilleti Tanrım kimseye göstermesin, zamanında güçlü olan göçmen halkın başına felaket ve dert geldi. Ay batmış gibi ocağı söndü, başı derde girdi. Pis Esen Han "Bu Kırgızlara yardım edenin kim olduğunu anlayamadım. Pek çok kez onları soyup soğana çevirdiysem de yine başını kaldırıyor. Başları bir araya gelirse tekrar dirilip kavga çıkaracak" diye danışmanın sözünü dinleyerek, yok edemediklerini dağ derelerine, kuru yataklara kum gibi dağıttı. Kırgız çocuklarını Çinlilerin, Kalmukların atlarına bakıcı yaptı. Karşılık gösteren Kırgızların dilini kestiler, eline çivi çaktılar. Usta okçuların gözlerini oyduklar, söz dinlemeyenin kulağına kurşun döktüler. Ata binip kuş gibi dolaşan halk şimdi güneşin doğuşunu batışını görememekte. Onlar tutsak oldular, dertlerini kimseye söyleyemediler, kuma akan su gibi tutunacak yer bulamadan, şaşırдыlar. Çin Hanı Esen Han eline geçirdiği göçmen Türk ve Kırgız yiğitleriyle "vahşiler" diye alay etti. Kalmuk, Moğol ve Tırgotlardan muhafız koyup dağa ve ata alışmış halkı, gasbettikleri hayvanlara bakıcı yaptılar, onları huduta yakın yerleştirip, Çin Seddi'nin önünde saldıran düşmanına karşı mızrak kalkanı olarak kullandılar. Zavallı halk bir deri bir kemik kalmıştı. Kabahat halkımızdaydı. Onlar, yıllar sonra Altay'da ancak birleşebildiler. İşte şimdi sen doğdun. Demin de söylediğim gibi aklını buldun, kuvvetle doldun. Yavrum, ataların, halkı gözbebeği gibi koruyup, onlara tünek olup, muska gibi saklayıp korudular. Atalığın gereğini yerine getirdiler.

Ben onlar kadar olamadın. Ahvalim iyi gitmedi. Aklım, kuvvetim kafi gelmedi. Şimdi senin zamanın, senin yerine getirmen gereken şeyler var. Umudum sendedir. Halkın senden beklediklerini gerçekleştir. Şerefini koru. Korktuğum şey şudur; artık sırtını dayayabileceğin ataların, o kuvvetli Kırğızlar yok. Etrafında toplanın arkadaşların yok. Yalnızsın, yavru..."

Gönlündekini söylediği için rahatlayan Cakıp, derin bir iç çekti. Manas düşündü.

Manas aklına sözleştiği kırklar geldi. O anda karşısında hoş bir ata binen, kara bir elbise giyen, görünüşü muazzam, gök bayraklı, gaza için var olan Kırklar peyda oldu. Onlar Manas'tan başka kimseye görünmeden, sözleri duyulmadan değişik bir kılıkla çıkageldiler. Manas onlarla şakalaşarak onlara Kortuk'u öldürdüğünü söyledi. Cakıp Bay, oğlu sapasağlam iken birdenbire hiçbir şey yokken onun ileri geri konuştuğunu, boşboşuna kahkaha atıp çırpındığını görünce, çok korktu. Oğluma cin çarptı diye ne yapacağını şaşırdı. O bu korkulu anda Hanımı Çıyırdı'yı hatırladı. "Hanıma çabuk ulaşayım, ıssız yerlerde dolaştığı için Manas'ın delirdiğini anlatayım. Baksın, yüreği sızlasın." diye atını kamçılardı.

Cakıp Bay, atını bağlamadan, kimseye bakmadan, kamçısını sallayarak yürüdü. Gözlerinden yaş dökülüyordu. Başını eğdi. Dalgın dalgın yürüyordu. Çıyırdı'nın çadırına felaket haberi getirdi.

"Ey Hanım, bunu kimse bilmesin, tamam mı? Bizim ışığımız söndü. Gözümüz oyuldu. Hayatımızı karanlık bastı. Fel'ket geldi." Diye Cakıp dizlerine vurdu.

"Ne diyorsun, dilin yansın senin ihtiyar! Ağzındaki sözlerini köpeğe söyle. Yavrumun hâlini çabuk anlat! Ölüyorum, çabuk söyle..."

Cakıp Manas'ın sararmış sahrada dolaşıp delirdiğini anlattı.

"Gözbebeğim, bir tanemi sahrada niye yalnız bıraktın? Hey deli ihtiyar, ben Baykuş Ana oldum, çocuğa doyan sen oldun. Senin Manas'tan başka kimin var? Atalarınla beraber soyun kurusun, onları niye böyle esirgiyorsun? Bana yavrumu göster. Yavrum, kuzum ne olursa olsun, atını yedekleyerek onu eve getir, hadi! Oğlum sahraya bırakılır mı, baş belası, ihtiyar!" diye bağırdı Çıyırdı gözlerinde yaş dökerek.

Çıyırdı'nın dünyası karardı, o sanki ateşe düşen sinek gibi kıvranıyordu. Bu 'ciz kullar arasında Çıyırdı gibi yaşlandığında sahip olduğu biricik oğlundan kötü haber alıp da üzülmeyen kadın var mıdır? Bu kadınlar dünyasında, yavrusuna yardım elini uzatmadan yuvasını yılan basan turgay gibi kıvranan bir başka zavallı var mıdır?

Cakıp, avuluna gelirken bir kötü haber daha ulaşmıştı. Kalmuklar Kortuk'un kan bedeli olarak yarın Cakıp'ın avulunu herkesin gözü önünde yok etmek istiyormuş. Herşey üstüste gelip Cakıp'ı sıkıştırdı. O, Akbalta'yı çağırıp onu dinledikten sonra kendine geldi. Cesaret bulup, sırdaş ve komşu Kazak, Nayman, Konguratlardan yardım istemeye adam gönderdi.

Zavallı Çıyırdı, Kalmuklar gelmeden önce Manas'ı görmek istiyordu. Ne yapacağını şaşırmıştı.

Çıyırdı başındaki büyük beyaz sarığını alıp, yerine kara başörtüsünü örttü. Belini sıkı bağladı, ışık saçan yüzü sarardı. Her zaman nazik idi, bu kez kocasının hiç binmediği Boztaylak'ına binip, kocasının engellemesine rağmen "ölmüşse ben de öleyim, yaşıyorsa beraber geliriz" diye çöle

doğru yola koyuldu.

Biricik oğlum Manas'la birlikte ben de ıssız çölde delireyim, terk-i dünya edip dolaşayım. Biricik oğlumdan ayrılıp yaşamamanın bir anlamı yoktur diye ağlıyordu Çıyırđı.

İssız çölde Çıyırđı'nın eteği rüzgarla savruluyor, atının kuyruğu ve yelesi dalgalanıyordu. O bir tepenin eteğinde Manas'ı arıyordu.

Atları otlatmakta olan Manas, annesi Çıyırđı'yı görünce karşısına çıktı.

"Anne, sana ne oldu?"

Çıyırđı bir söz söylemeden atın üzerinde Manas'a sarılarak gözlerini boşalttı, yalvardı, ağladı.

"Kurban olayım bir tanem! Gökteki güneşim! Sağ mısın? Var Mısın? "Başın sağ mı?"

Çıyırđı oğlunun sağ salim olduğunu görünce, kalbi rahatladı, esenlik buldu, ağlaması kesildi, dünyaya yeniden gelmiş gibi sevinerek yola çıkmak için hazırlandı. Babasının söylediklerini öğrenen Manas "Allah iyiliğini versin senin baba" diye kahkaha ile güldü, ona itibar etmedi.

Manas ile Çıyırđı'nın önüne birden bire atlarını yedeğe alan yedi Kalmuk çıkıverdi. Onların birisi Manas'ı tanımıştı, "Kortuk'u öldüren işte o" diye bağırmaya başladı. Biri atlarına baktı, altısı Manas'a vurmak için ellerini kaldırarak yaklaştılar.

"Ne olur, biricik oğluma dokunmayın! Beni üzmayın!" diye Manas'ın önüne geçerek bağırđı, Çıyırđı.

"Anneciğim, ne yapıyorsun?" dedi Manas önüne çıkarak. "Ee, bunlar altı kişi değil mi. Altmış gelse de bir şey yapamaz, anneciğim."

Bu sırada Kalmuklar Çıyırđı'nın atını dizginden tutarak götürdüler.

"Hey çek elini dizginden! Gebereceksin!" dedi Manas hiddetlenerek.

Kalmuklar söz dinlemeden atı yedeğe aldılar.

Manas iki Kalmuk'u omuzlarından tutup birbirine öyle bir çarptı ki, onlar o anda can verdiler. Buna gören Kalmuklar atlarını bırakıp kaçtılar.

Manas ile Çıyırđı avula geldiğinde Cakıp'ın bıyığı diken diken olmuş neredeyse korkudan ödü patlamıştı. Oğlunun sağ salim olduğunu görünce kalbi rahatladı, şükrederek beyaz tekeyi kesti, keyfi yerine geldi.

"Tanrının yazdığını görelim. Artık Kırgızlar epey güçlendiler. Kalmuklar mahvolsun. Oğlum Manas varken bir savaşıp görelim!..."

Manas, Kalmukların saldıracağı gün hiçbir şeye aldırmadan, güneş doğuncaya kadar uyudu.

"Kırgızlar yiğitlerimizi öldürdü, kardeşimiz iseniz yardıma gelin, Kırgızları keselim." Diye haber gönderdi Mançular, Altay Kalmuklarına.

Mançular ile Altay Kalmukları kardeş gözüktüğü halde birbirlerini çekemiyor, kıskanıyorlardı. Davet üzerine ancak dört yüz asker toplandı. Altay ve Mançu Kalmuklarından oluşan yedi yüz asker Kırgızlara saldırıp intikam almak için ellerine bayrak alarak yola çıkmıştı. Aç gözlü Altaylı Kalmuklar Cakıp'ın yolda otlamakta olan sekiz bin atını görünce "suç işleyenin, kan güdenin" diye sevinerek hiçbir şeyi umursamadan atları alıp götürdüler.

Yolun yarısında Mançu askerleriyle Kalmuk askerleri atları paylaşmak için dövüşmeye başladılar. Sayıca üstün olan Altaylılar "Mançuları keseceğiz, kadın ve kızlarını ganimet alacağız" diye onların avullarına saldırdılar. Mançular kanımızın son damlasına kadar dövüşecegiz diye çoluk çocuk, kadın kız ellerine hançer alıp üç yüz askere yardım ettiler, evlerini kale yaparak onların canını kurtardılar. Mançuların içinden genç olsa da akıllı olan, Manas'ın öldürdüğü kortuk'un oğlu kurnaz Şakul bir çare buldu:

"Kendi horluğumu görmektense düşmanın horluğunu göreyim, boşuboşuna ölmektense bir şeyler yaparak öleyim" diye Kırgızların üzerine yürüdü.

Kalmukların atlarını götürdüğünü öğrenip sabırsızlanan Cakıp altmış kişiyle birlikte yola çıkmıştı. Karşısına Şakum çıkıp ağladı ve derdini anlatıp Cakıp'ın ayağına kapandı.

"Kurban olayım Bahadır Cakıp, Altaylılar avlumu yağmalıyor. Otlaktaki hayvanlarını almasına engel olmuştu, Kırgızlara acıdın diye benim avulumu yok etmek istiyorlar. Bizi kurtarın. Ağlından kalayım, komşun, akrabam olayım, ölen babamın kan bedelinden vazgeçtim!"

Bu sırada arkasından Kırgızların yardımına gelen Kızık, Nayman, Uyşun, Alçın, Argın ve Türklerden oluşan askerler:

"Babası ölen oğlanın avulunu yağmalatmayalım!; kurtaralım! Diye savaşa giriştiler. Birinci kez her kabileden oluşan yedi yüz seksen asker göğü sarsarcasına "Manas"şeklindeki savaş parolasını haykırarak hücumu geçtiler.

Olgunlaşan Manas gök mızrağını eline alıp gök kır atına binip, mızrak vurup bağırıp düşmanın canını okudu, kırkların koruduğu Manas yolundakileri temizleyip ilerliyordu. Altaylı Kalmuklar Manas'ın heybetine dayanamadılar. Altaylıların reisi ok ile gebertildikten sonra, atlarına kamçı vurarak kaçtılar.

Cakıp'ın iki gözü hep Manas'ta idi. Manas gazaba gelmiş nara atarak Kalmukların peşinden alana çıkmıştı. Cakıp, elindeki gök bayrağı Akbalta'ya verdi. Manas'ın arkasından yetişerek atının dizginini tuttu.

"Kurban olayım kuzum, yeter dur! Kalmukların bayrağı indirildi."

Zaferden sonra Cakıp ve Akbalta, baş belası Mançuların dediğini yapıp istediğimizi versinler diyerek avula geldiler.

Mançulu Kalmukların reisi Dögön isimli aksakal, itaatini bildirerek Cakıp ile Akbalta'nın önünde diz çöktü:

Mançulu Kalmukların reisi Dögön isimli aksakal, itaatini bildirerek Cakıp ile Akbalta'nın önünde diz çöktü:

"Kırgız kardeşler, önce birbirimize düşman olmuştuk. Şimdi huyunuzu, savaşçı olduğunuzu, kahramanlığınızı gördük. Sizinle bir millet olalım. Bizi akrabalığa kabul ettiniz."

"İyi ise, uzaktaki akrabadan yakındaki komşu iyidir. Artık kimin kim olduğunu öğrendik." Dedi Cakıp. Akbalta:

"Aksakal haklıdır." Diyerek kabile reislerini, ileri gelenleri ak otağa davet ederek "Şimdi Mançular ve Kalmuklarla akraba olduk. Yurdumuz bir, ocağımız bir, yaylamız bir, törelerimiz bir, takdirimiz bir oldu." dedi.

Savaşta ölen yüz kadar kişinin çoğu Mançulardan ve Kalmuklardan idi.

Dögön reis:

"Bu ölenleri nasıl gömelim?" diye Akbalta'nın getirdiği yaşlılara sordu.

Kimseden ses çıkmayınca Manas aklı verdi.

"Eğer uygun görürseniz, dediklerimi yaparsanız, şöyle bilin kardeşlerim. Altaylı Kalmuklarla olan savaşta her halktan yiğitler öldüler. Onların hepsini, yeni âdetlere göre, birlikte gömelim."

"Akıl yaşta değil, baştatır, Manas doğru söyledi." dedi ihtiyarlar.

Alanda büyük bir çukur kazıp yiğitleri atı ve eyerleriyle birlikte gömdüler. Uzaktan büyük taşları öküze çekterek getirdiler, bunları kaldırarak diktiler. Kara taşın yüzüne: "Altay'ın şahinleri, uçup gelip, bu ışıklı alana beraber kondular." Diye yazdırdılar.

Kırgız, Kazak, Noygut, Kıpçak, Türk, Argın, Mançu ve Kalmuk reisleri toplandılar. Cakıp'ın kambarbozlarından ak boz kısırağını getirip kurban kestiler, sonra yaşayacaksa bir tepede yaşayalım, öleceksek bir çukura gömülelim diyerek and içtiler.

Akbalta'nın rehberlik ettiği kabile reisleri, bilgiçler cenazenin çıktığı evlere girip taziyelerini bildirip çıktılar.

Cakıp Bay cömert davrandı. Para vererek kurtardığı atlarından dört yüzünü Mançulardan babası ölen yetimlere ve cenaze çıkan elere bölüştürüp verdi.

O yerde babası ölen Macik, Mançu Kalmuklarının beyi seçilerek babasının yerini aldı.

Düşmana karşı beraber savaşan, bayrağı beraber tutan halkları Cakıp, avuluna getirip ağırladı, bir gece misafir ettikten sonra ertesi gün, âdete göre at hediye etti, üzerlerine güzel elbise giydirdi, "Yeni akraba bulduk, yetmiş aile idik, yedi yüz aile olduk, gerisini Tanrıdan dileyeyim." Dedi.

Cakıp'ın avulu kısa sürede şehire dönüştü. Mançu Kalmukları toprakla uğraşırdı. Çadırlara alışamadılar, toprağı hamur gibi yoğurup kerpiç yaptılar. Taş topladılar, otları kurutup duvar yaptılar ve oraya kara şehir diye ad verdiler. Dört bir yandan gelen kervanlar, bu şehirden eksilmiyordu. Yavaş yavaş halk ticarete alıştı.

Manas, henüz hayattayken kara toprağın altına girmeyeyim, babalarım gibi özgür yaşayayım diye kara şehirden bir parça uzakta dağa çıkarak Kırgızlarla çadırda yaşadı.

On bir yaşını doldurduğu zaman Manas, artık çocuklarla oynamayı bıraktı; bozkurt oyunu da oynamadı, önceki yaramazlığını bırakıp büyüklerle ordo atışarak dokuz korgol oyununa (bir çeşit oyundur) başladı. Ondan beri dokuz korgol oyunu Manas'tan kalmıştır denilmektedir.

Çinlilerin, Kalmukların, Tırgotların arasına gözcü gönderip onların sırrını öğrenmeyi, orduyu nasıl kurmak gerektiğini, saklanmayı, avul içine bekçi koyup düşmana karşı silah yapmayı, silahları gizleyip saklamayı, Manas'a akıllı Akbalta öğretti.

Bir defasında Manas, canı sıkıldığı için yatıyordu; atların doğum zamanı gelmişti. Manas atlara bir bakayım diye Aymanboz atına binerek dağ yolunu tuttu. Dev gibi muhteşem Aymanboz, daha sekizinci yaşında olmasına rağmen Manas bindiğinde dimdik duruyordu. Dağda, taşkınlık etmekte olan çobanlara gidip doğurmamış kısrağı kesdi. Azemil suyunun kenarına, dokuz yolun kavşağına karargâh kurup can sıkıntılarını gidermek istedi.

Manas, karargahta aşık oynuyordu; o sırada kalabalık bir kervan geldi. Kervanın mahiyetinde Çinli, Kalmuk, Tırgot ve Sart vardı. Kervanbaşı olan Çinli ile Kalmuk, Sart ile Tırgot Manas'ı hiç umursamadan karargaha girdiler.

"Hey, çek deveni" dediler kenarda duranlar, bağırarak. Eğlenmekte olanlar da bağıldılar.

Altı Çin muhafızı, boynuna ipek sarılı, altın takılı devesini yedeğe almışlardı. Hanın devesini sadece Kalmuk ve Çinliler değil herkes biliyordu. Onun olduğu yerde kimse ona çıt diyemezdi. Han'ın adamı ile Han'ın devesine karşı gelenler ölümle cezalandırılırdı.

Arada Hanın adamları yoktu, onlar develerinin dizginini tutup, söz dinlemeden Çince birşeyler söyleyerek kararg'hı geçtiler.

Bu esnada arslan Manas elindeki aşıkla bir kenardaki aşığa vurdu. Aşık sıçrayıp uçarak, önündeki devenin ayağına ok gibi isabet etti, deve olduğu yerde düştü. İkinci aşık öndeki eşeğin ayağına saplandı ve o da yıkıldı.

"Hanın devesini yıktı. Bu Kırgızı yakalayın." Diye bağırdı kervanbaşı. Altı kişi Manas'a yapıştı.

Onlara Manas'ın yiğitleri engel oldular. İki taraf dövüşmeye başladı.

Er Manas, Çinlilerin küstah kervanbaşını altın kemerinden tutarak kaldırıp yere attı; göğsüne basarak başını kopardı. Efendisinin öldüğünü gören Çinli, Kalmuk ve Sartlar uslu bakıp durdular.

"Bize dokunan bu muhafızların cezası ölüm olsun, öldürün!" dedi Manas. Bunu duyan otuz çocuk, Çinli Kalmukları öldürdüler. Kervandan on Sart sağ kaldı.

"Bize kıymayın!" Biz Türk soyundan, üçümüz Uygurdan. Malımızı alın! Bizde kabahat yok. Canımızı bağışlayın..." dediler. Sartlar yalvararak ağızlarından bal akıttılar.

"Eğer Türk soyundan iseniz, sırrınızı söyleyin. Yoksa Çinli ve Kalmuklar gibi başınızı koparırım." Dedi manas kılıcını kınından çıkarıp.

Deveciye hizmet eden Sartlar ellerini kavuşturarak sırlarını söylediler. Çinliler ticaret yapmak için Türk illerinin dilini bilen pekçok Uyguru Kaşg'r'dan Terez'e mahsus getirmişlerdi. Onlara yıllardır Türk, Kırgız, Kazak ve Nogoy ülkesine giden kervanların develerini güttürmüşler, tercümana ihtiyaçları olduğu zaman tercüman olarak kullanmışlardı.

Altı ay önce Kalmuk Hanı Alevke "Altay'daki Kırgızlardan Manas adında bir bel' çıktı. Altı ayda dört yüz Kalmuk askerinin başını yedi. İhmal edersek, Çin Hakanlığına saldırıp bizi ejder gibi yutabilir. Asker toplayıp onu küçükken yok edelim. Asker ver." Diyerek Çin Hanından talepte bulundu.

Esen Han, Alevke'ye: "Bu kurnaz Kalmuk'un, komşusu olan bir avuç Kırgız'a gücü yetmiyor, yahut bize durumu tam olarak anlatmıyor, Kırgızların malına, altınına kondu herhalde. Alevke'ye güven olmaz." diyerek kızdı.

"Pis Kırgızlardan manas diye başka bir oğlanı getirdiniz. Beni kandırdınız." Diyen Esen Han titreyerek, Çong Eşen'in Car Manas denen oğlunu yakalayıp getiren açık gözleri, sihirbazları ve komutanları öldürdü. Bağırmasından gök inledi. Alevke, mahsus bir kervan kurup dünyayı gezen tüccarlar gibi giyinen muhafızlarını Kırgızların durumunu, gücünü öğrenmeye gönderdi. Onlara eğer gücünüz yeterse Manas'ı öldürün diye emretti. Kervan, yol bilen Sartların kılavuzluğunda hiç durmadan beş ay yürüyüp Altay'a varınca, tam da Manas'ın kendisine rastladı.

Manas, ölen Çinli ve Kalmukların silahlarını ganimet alıp yiğitlerine verdi. "Kırk beş deveye yüklenen malı babam Cakıp, bilgiç Akbalta gelip hemen kırgızlara katılan Mançu Kalmuklarına eşit derecede paylaştırıp versin." Diye her tarafa sekiz haberci gönderdi. Ertesi sabah halk gelmeye başladı. Öğlenden hemen sonra Cakıp ve Akbalta geldi. Bu olup bitenler Cakıp'ı korkutmuştu.

"Eyvah, Manas yine mi kötü bir iş yaptı. Bu çocuk beni yaşatmayacak!, Çocuğun sesini duyduktan sonra ölseydim keşke. Dertli başım gene dertten kurtulamadı. Şimdi başımı yedin, Çin Hakanının hazinesini gasbeden sağ kalmayacaktır. Han'a dokunan iyilik görmez. Başımız derde girdi. Otuz yıl önce Esen Han'ın kılıcıyla Altay'a sürüldüğümüzü nasıl böyle çabuk

unuttuk. Beni dinlersen oğlum, Sartları yükleriyle birlikte yoluna bırak."

Bunu işiten Akbalta şöyle dedi:

"Oğul olsa er olsun! Er olmasa yok olsun! Olan oldu. Öleni hayata döndüremezsin, Cakıp. Pekin denen beş aylık yol. Çinliler gelinceye kadar bir çaresini görürüz. Öfkelenme, Cakıp'ın ganimeti yoksul halka paylaştı. İhtiyar Akbalta cesaret verdikten sonra, Manas babasına ilk defa karşı geldi.

"Yazıklar olsun babacığım, aklınız nerede kaldı! Seni ecelden servet kurtarmaz. Servetin kurusun senin. Üzülme. Boşuna korkma! Korktuğun için hor olmuşsun. Esen Han sıkıştırırsa beni tutup ver. Çinli ile Kalmuk'tan korkup titreyerek yaşamaktansa at üzerinde ölürüm daha iyi."

Manas'ın sözünü işiten Cakıp, kan çekilmiş gibi birdenbire durdu.

"Akbalta ağa, develeri herkese eşit paylaştırıver" dedi Manas.

Akbalta kırk beş deveyi kırk baba oğullu Kırgız'a Türklere, yeni akraba olmuş iki yüz doksan haneli Mançu Kalmuğuna eşit olarak paylaştırdı. En sonra kemiği kırılan deve Cakıp'a düştü. Cakıp deveyi kesti, yüklerini çözdü, gördü ki, içinde zümrüt, mücevher, beyaz inci ve ipek var. Diğer kırk devede çelik kılıç, lamba, buulum kumaşı, ipek, Çin ipeği, patiska vardı, bunları paylaşan halk evlerine uyumaya gittiler.

Manas kimsenin üzerine gitmedi, bir kuruş bile almadı.

" Bize katılmak isterseniz, biz yadırgamayız. Suçunuzu affettik" dedi. Akbalta on tüccara ev yaptırdı, binmesi için at verdi, onları evlendirip yerleştirdiler.

Ay dolmadan tüccarlardan hastalıkla olan biri gece bir at çalarak Kalmuklara kaçtı.

Çin Hanı esen Han tarafında öldürülen Nogoy han'ın Orozdu ve Bay adlı iki oğlu, opal dağına yerleşip günlerini gün ettiler.

Orozdu'nun on çocuğu arasında birlik yoktu. Birbirlerine düşman kesilmiş, birbirleriyle çekişiyorlardı. Hayvanları yağmalama kavgası bitmemişti. Yeni acılı araları bozuktu. Seksen yaşındaki Orozdu çocuklarının kavgasından dolayı çok üzgündü.

Bay'ın Bakay ve Taylak adında iki çocuğu vardı. İki kardeş birbirleriyle iyi geçindikleri akıllı davrandıkları için servete gark olmuşlardı. Orozdu'nun oğlu onların hayvanlarını ellerinden aldı. Onlara hakaret etti, fakat geri vermediğinden dolayı, Bay çocuklarıyla beraber Kaşg'rdan kaçıp, Yarkend'in ortasındaki şehire geldi.

Bir gün Bay, Bakay adındaki akıllı oğluna danıştı:

"Oğlum dinle. Akrabalarının hali budur. Atlanıp baltayı belime takıp Altay'ı aramaya çıkacağım. Cakıp adlı akrabamızdan, o tarafa sürülen Kırgızların yaşayıp yaşamadığını öğreneceğim,

kendisi ulaşmasa, sözü ulaşır, ya öyle ya böyle haberi gelir. Kırgızlar haysiyetli halktır. Tanrı yardım etmişse bir araya gelmişlerdir, yurt kurmuşlardır diye düşünüyorum. Gidip dolaşayım, yalnız olsam da gideceğim."

On sekiz yaşında olmasına rağmen akılda olgunlaşan Bakay, babasının sözünü doğru buldu.

"Yakında bir rüya gördüm, baba. Aksakallı derviş koşarak gelip bana: Sana yoldaş olacak Manas arslanım var. Arkadaşını bul, senin dayanacağın adam odur" diye gözden kayboldu."

"Rüya düzelmeden, işler yürümez. Rüyan rüya olarak kalmasın, gerçekleşsin" diye Bakay Tanrıya sığındı.

"Altaydan birini bulursan, haber gönderirsin baba. Ölmezsem arkandan gelirim!" Bakay, babasının sözünü doğru buldu, yetmiş yaşına dayanan Bay, hanımı vefat ettikten sonra evlenmişti. Gençliği geride kaldı, artık beni ölüm bekliyor, sinek kadar kalan canın neyini esirgeyeyim ki, kara başım eğerin terkisindedir diye belini bağlayıp yola koyundu. Üç günde vahşi çölde ark kazıp, köprü yapmakta olan, kanınca gibi kaynaşan altın bir kişiye rastladı: yağmaya çıkan askerler gibiydiler. Nehiri başka yöne çevirip, ark, köprü yaparak yolu ele geçirmişlerdi. Neskara adlı dev onların reisi idi.

Zavallı Bay, arkın yapımını yöneten Basankul adlı adamın yanına gitti. Basankul onun atını kesti, eline kazma verip ark kazdırdı. İki gün hiçbir şey yemeden çalıştığı için bayılıp düştü. Adamlar ihtiyarı öldü sanarak onu arkın kenarındaki söğütün altına çekip toprakla üzerini gelişi güzel örttüler. Bay'ın şansı varmış, çukurda yarım gün kaldıktan sonra kendine geldi, etrafına bakıp küçük delikten dışarıdakileri gördü.

Müthiş yayını kuşanan Neskara dev, kimseye gözükmeyen, kimseye kuşkulandırmadan ark kenarına Bay'ın yattığı yere gelip Çabdar atıyla konuştu. Çabdar atın insan gibi konuşan, sahibine akıl öğreten sihirli hayvan olduğunu gördü.

Bu konuşmadan Çabdarın insanın bilmediği bir hileden de bahsettiğini Bay duydu:

"Bu yarı yolda padişahın köprüsünü boş boşuna ele geçirdin. Şimdi Esen Han'ın emrini yerine getirmeye bak. Senin yakalayıp geleceğin Manas adlı çocuk gün geçtikçe güçlenmektedir. Seni yok edecek olan odur. Onu küçükken yakalayıp yok et. Arkı kazmakta olan altı bin kişiyi doyurup, onları altı bin ata bindir. Elleri silah ver. Senin altı bin atlı, güçlü askerin olur. Sana kimse karşı koyamaz. Oraya gecikmeden var!" Neskara dev altı bin kişiyi sürüp Altay'daki Cakıp Bay'ın atlarını ele geçirmek, oğlunu yakalamak için harekete geçti. Çölde tozu dumana katarak yola koyuldu.

Bay topraktan sıyrılıp çıktı. Örtüdeki katırı yakalayıp binerek gidenleri peşlerinden takip etti.

Bay altı gün yol gitti, insan yüzü görür müyüm, ya da açlıktan ıssız dağ geçidinde, ıssız dağlarda ölür müyüm diye yürürken Uludağın kenarına geldiğinde beklenmedik bir yerden kıratını çekerek bir kişi çıka geldi. Yaşlı Bay atının selamına Kalmukça cevap verdi.

Aksakallıyı gören Cakıp, atını çekerek bu yabancıya tek gözüyle baktı.

"Var ol bahadır" dedi aksakal katırını çekerek.

"Var olan aksakal" dedi. Cakıp sakalını sıvazlayarak.

"Oğlum! Adın sanın kimdir?" dedi ihtiyar.

"Adımı sanımı sordunuz:İlk atam Buygur, devlet yöneten kişidir. İkincisi Babir Han, üçüncüsü Tüböy, dördüncüsü Kögöy. Kögöy'den Nogoy, Nogoy'dan ben oldum... Otuz yıldan bire Altay'ın dağlarında yaşadım. Adım Cakıp...

"Ah, aman Tanrım! Cakıp'ım sen misin? Ciğerim sağ mısın?" diye Bay çığlık attı. "Ben Bay, ağabeyimim."

"Cakap attan kendini atarak katır üzerindeki ihtiyarı kucaklayıp indirdi, gözlerinden yaş döktü, ağladı, ağladı. Yıllardır birbirinden ayrı olan iki kardeş çölde ağlayıp dertleştiler. Birbirine kavuştuklarına sevinen zavallılar gözlerinden yaş akıtıp bir süre oturdular.

"Cakıpım, seni araya araya atım kuş kirazı gibi, bitim Torgay gibi oldu" dedi Bay.

"Ah tövbe" diye Cakıp Tanrı'ya sığındı "O günleri Tanrı haber verdiği ya da ruhlardan işaret geldiği zaman uykum kaçıp, oturacak yer bulamadım, kalbim yerinden oynadı, perişan oldum, ağabey hep seni düşündüm, rüyama girdin. Beklediğime değdi, şimdi işte rüyam gerçekleşti.

Güngörmüş iki ihtiyar birbirine sarılıp başlarından geçenleri anlattılar. Sevindiler, bezdiğimizde dağılsak da, ölmediğimiz sürece görüşecekmişiz diye Tanrının takdirine şaşırıp, söylemeye söz bulamadılar.

"Kaç çocuğun var Cakıpım?" diye sordu Bay.

"Bir tane."

"Çocuğunun adı nedir?" dedi Bay.

"Adı Manas. On üç yaşında".

"Ad veren bilerek vermiş, adı kutsal bir addır. Atalarımızın ruhu yardımcısı olsun!" diye Bay Tanrıya sığındı. "Şimdi aklımdayken söylüyeyim. Manas'ı yakalayıp getirin diye Esen Han'ın gönderdiği Neskara adlı dev altı bin askerle geliyor. Bunu gözümle gördüm, kulağımla duydum."

"O zaman yola çıkalım, Bay ağabey." Cakıp'ın kalbi sızlayıp kayası titredti, çabuk avul yolunu tuttu.

Cakıp avula haber verdi. Neskara'nın askerlerinin binlerce olduğundan korkmaya başladı.

MANAS'IN ÇOCUKLUĞU (II. Bölüm)

"Bu Çinli ve Kalmukların askeri çokmuş. Bunlar bize saldıracaklarmış. Neskara gördüğünü diri yutan dev imiş. Bunlara at, kız hediye edelim, hayvan ve altın hazırlayalım" dedi Cakıp.

"Ey baba, düşmanı gördüğüm zaman böyle korkup duruyorsun. Yüreğin sökülüp alınmış gibi. Artık korkma! Canını sıkma. Yaşadığım halde halkımı nasıl onlara tutup vereyim. Kaderimde varsa oktan öleyim. Kara canı esirgemedenden mücadele edeyim. Bu kudurmuş Kalmukların yiğitliğini deneyeyim. Cezasını vereyim" dedi manas.

Manas'ın fikrini Akbalta destekledi, komşu Türk kabilelerine, altı günlük mesafedeki Kazaklara haber gönderdi.

Neskara'nın aç kalan altı bin askeri yolunu şaşırp Cakıp'ın kışlağı olan Keng-Aral'a geçerek yoldaki Moğolların yurdunu basıp, on bin at ele geçirmişlerdi. Sayıları beş yüze varmayan Moğollar "nereden çıktı bu haydutlar, ya savaşmanın yolunu bilmiyorlar, ya da küstahlık ediyorlar" diye onların peşine düştüler.

"Hey, siz kimsiniz? Düşmanınız olan kim?" diyerek hayvanlarını çaldıran Moğol beyi Caysangbay at üzerinden bağırdı.

Dil bilen Sart Basangkul seslendi:

"Hey, Cakıp Bay'ın avulu nerede? Onu arıyoruz"

"Hey, o Kulan yaylasında. Onlar için mi bizim hayvanlarımızı soyup götürüyorsunuz? Onlar çöpünü yedirtmeyen kötü insanlardır. Öç alacaksanız onlardan alınız, hayvanlarımızı geri verin."

Atları çok olan kurnaz ihtiyar Cakıp, oğlunu saklayıp, yolumuzu sapıttı, hile yaptı, bunun atlarını geri verip, Cakıp'ı yakalayalım diye Neskara bir çare düşündü.

"Hey, hayvanlarına dokunmayacağız. Buraya gel. Bize Cakıp'ın oğlu Manas'ı bul," diye Basangkul, Caysang'ı çağırdı.

"Bunca insan arasında yol bilen biri yok muydu? Yol bilmeden orda yönetilir mi? Hey, at ve avulumu yağmalamasan bile Manas bahadıra dokunmam."

Basangkul, Caysang'ı yakalamak için onu kovalamıştı. Moğol'un okçusu yay ile Sart'ı düşürdü. Sanagkul'un öldüğünü gören Neskara, Moğollara saldırdı. Çinlilerin askeri kalabalık olduğu için Caysang dayanamadan avuldan çıkıp kaçtı.

Neskara Moğolların avulunu yağmaladı. Erkeklerin başlarını kesti, on beş yaşındaki kızlardan yüz otuzunu, kara kaşlı güzel gelinlerden iki yüzünü seçip, ganimet olarak alıp develerini bağirtarak, eşeklerini anırtarak yola koyuldular.

Cakıp haber verdikten sonra, davul çalındı, Kırgızlar toplu olarak ayağa kalktı. Cakıp'ın avuluna

sığınan Altaylı Türklerden, katılan her kabileden ordu kuruldu, Akbalta askerbaşı oldu.

Manas'ın yönettiği altı yüz kişilik ordu dağ geçidinin ağzında Neskara'nın önünü kesti. Birden bire çıkan toplu haldeki ordu, Neskara'nın altı bin dörtyüz askerini şaşkına çevirdi, onlar arkalarına bile dönemeden kuşatıldı.

Manas'ın ordusu Kalmuk için Çin'in arasındaki hudutta Neskara'yı yarım gün tuttu, sonra Altaylı Türkler, Kazak, Nayman, Moğol, Uysunlardan oluşan büyük bir ordu ile Manas'a yardım etmek için geldiler. "Ya ölürüm, ya görürüm... Manas'ın başını Esen Han'a ulaştırayım" diyen Neskara sinirlendi.

"Ey, Neskara dev! Kanlı gazanın laneti, andı vardır. Oyunu kuralına göre oynayalım. Teke tek çikalım!" dedi. Kök Çologunu mahmuzlayıp ortaya çıkan beyaz sakallı Akbalta.

Çinlilerden Dang-Dang adlı pehlivan Ularboz atını oynatıp, ucu pulat mızrağını uzatıp, kazan kadar olan gürzünü eline alıp ortaya çıktı.

Kırgız tarafından Moğol'un yaman bahadırı olan Künös pehlivan gürzünü sürükleyip böğürerek ortaya çıktı. İki bahadır mızrak oynatıp birbirlerine uçaktan saldırdılar. Taraflar birbirlerine üstün gelemenden dayanıştılar, mızraklardan kendilerini çekemediler. Gürzlerini düzeltip kükreşek vuruştular. Gürzleri ellerinden çıktıktan sonra onu almak için eğildiler. Dang-Dang pehlivan atının ayağı yere saplanan zavallı Künös'ü kuşatıp yere vurup düşürdü. Künös öldü. "Kuvvetli devinizi öldürdüm. Şimdi eceli gelen çıksın" diye Dang-Dang ensesindeki saçları düğümleyip atını ortada oynattı.

Bunu gören yiğit oğlan Kökçö Bahadır bağırarak meydana doğru fırladı:

"Hay, hay, oğlum bir dakika, dur!" diye Aydar Han oğlunun atının dizginini tuttu, "sen daha küçüksün, pehlivan gücüne ermedin, on altı yaşındasın vazgeç oğlum bu işten! Onu bana bırak, kafiye ben saldırıyım."

Kökçö babasının sözünü kıramadı, atının başını çevirip üzüntülü halde yerine döndü.

Soylu Aydarhan, Altay Kazak halkının hakiki bahadırı idi. Eline mızrağını alıp atını kamçılایarak Dang-Dang'a bütün gücüyle saldırdı. Aydarhan, Dang-Dang'ın uzattığı mızrağına vurarak bu Çinli deve mızrağını sapladı.

Bu esnada Çinlilerden Küdöng adlı pehlivan Aydar Han'a saldırdı. Baktı ki, o canını avucuna almış, hırsla kapılmış, Aydarhan, Küdöng pehlivandan kaçtı.

Bunu gören Manas, tahammül edemedi, elindeki bayrağı Akbalta'ya verip Akkula atını dolu dizgin koşturarak Küdöng'e yöneldi. Yetiştığı yerde Küdöng'ü kalpak gibi uçurup ezerek geçti.

Onların Irangsoo adlı pehlivanı Manas'a doğru mızrak fırlattı. Manas onu bir vuruşa devirdi. Yere düşen, uçuruma başı saplanan Irangsoo'ya mızrağıyla vurduğunda, onun kanları fişkırdı. Çinlilerin attığının vuran nişancısı Manas'a ok attı. Bunu gören Er Manas ikinci yayı çekinceye

kadar kılıçla Şangmusar'ın kellesini uçurdu. Yaralanan atını bir kenara çekerek amcası Bay'a verdi. Bay dua etti.

Manas Manas olduktan, Manas adını aldıktan beri yaşı on üçe gelinceye kadar bunca düşmanı yenmemişti. Bu kadar kan dökmemişti, bu kadar öfkelenmemişti, bu kadar düşmanın hakkından gelmemişti.

Geleceğim yere geldim, beklemediğim şeylere ulaştım diyerek şimdi Er manas gelmesini arz ettiği Neskara'yı bekledi.

O zaman karşısına çıkanı sağ bırakmayan, yaşı on dokuzda olan Neskara, Türk oğluna düşman idi. Saçları dağınık, çakır gözlü, yassı burunluydu, burnun her deliği on iki Şibe, Kırk Moğol girip oba kurabilecek kadar büyüktü. Dev Neskara, Çabdar'ı kamçıladi.

"Sen Kırgız oğlu isen, bende Çinli oğluyum, benim neyim eksikmiş, canına okurum, kanını içerim" diye Neskara dağ geçidini sarsacak şekilde bağırıp hakaret yağdırarak hücum etti "sen önce Maceslerle savaşır şıarmışsın. Şimdi Neskara'nın yiğitliğini bir gör."

"..... kafir. Seni cehenneme göndereceğim, Kırgızları yok etmek mi istiyorsun yok edecek bahadır sen misin! Oyacağım gözünü, sökeceğim ödünü", diye Er manas Ak-kulasını kamçıladi. Manas'ı gizli kötülüklerden koruyan gökte bulutları açarak uçan Alp Kara Kuş idi. Ejder gibi, büyüyen, arslan gibi heybetli Er Manas dövüşmeyi öğrenmişti, gittikçe kuvvetleniyordu. Manas'ın heybetinden korkan elli dev kaçır çıkarken, Neskara sinek kadar canından umudunu kesip, atını kamçılایarak askerlerinin etrafında dolaştıktan sonra kaçtı.

Gökyeleli Manas "kaçanı kadınlar bile yener, halin bu muydu Neskara, sana dünyanın kaç bucak olduğunu göstereyim" diyerek beyaz mızrağını sıkıca tutup ardından fırlattı. Çabdar şeytan gibi uçan hayvan idi, altı bir askerli altı defa dolaştıktan sonra kaçtı.

Manas, Ak-kula'yı seke seke koşturup kaçan Neskara'yı yakalamak için peşinden gitti.

Kaçan Neskara, kendi kendine söylüyordu:

"Dünya kurusun. Esen Han'ın beni kandırıp ölüme gönderdiğini niye anlamadım? Çinlilerin kutsal kitabındaki "Manas hiçbir düşmana yenilmez" sözüne niye inanmadım? Muhatabımla dövüşmedim, yediğim aş oldu mu?"

Neskara askerlerinden uzaklaşarak kara yola girdi, o Pekin'e doğru kaçarken gözleri ateş gibi kızardı, tüyleri ördek gibi uzadı. Ak-kula ile koşmakta olan Manas adıl er yiğit arkasından yetişip altın kemerin kenarına, omuzuna sırlı mızrağını vurdu. Sırlı mızrak devin omuzuna saplanmış olduğu halde sallana gidiyordu.

Neskara atını yukarı çekti, yorgun düşen ak-kula yokuşta Manas'ı üzerinde uçuyordu.

Çok değişik olan yürük Çabdar ak bulutlu göğün altında biten otların üzerinde uçuyordu.

Yeri dibine girsen de sonunda sana ulaşacağım diye Manas inatla kovalayarak gidiyordu. Manas dağ sırtına geldiğinde, babası Cakıp Tuuçunak'ı koşturup, uçan kuş gibi hızla ona yetişti.

Dur oğlum, dur! - diye Cakıp yalvararak arkasından koştu. Çin askeri Neskara kaçtıktan sonra, önderleri öldükten sonra yenildiklerini kabul ettiler. Boşuna çabalama, Manas nefes aldı ve ordusunun yanına döndü Neskara'nın ordusu, Manasın hükmü altına girdi, bayrakları indirildi. Moğolların Neskara'nın askerinin içindeki 400 civarındaki Sart'ın malını mülkünü zaptettiklerini duyan Manas çok kızdı.

Ey Moğollar! Sizi teke mi çarptı? Ya da aklınızı mı kaybettiniz? Para göz mü oldunuz? Esirlerin malını alarak durumunuzun düzeleceğini mi sanıyorsunuz? Bunu görenler ne diyecekler? Mallarını mülklerini geri veriniz.

Biz almıştık! - diye suçlanarak utandı yiğit Umöt.

Kinin varsa, mertçe, yiğitçe savaşarak yenin, mala mülke aldanmayın, dünya perest olmayın. Mal toplamak er işi değil! Kızgınlığı yatışmamış manas bağırdı. Mal lazımsa benden alın. İstedığınız kadar alabilirsiniz.

Moğol önderleri görüştüktan sonra Cakıp'ın yanına geldiler.

Manas, mertlik edip, bizi ölümden kurtardı. Ona tabi oluyoruz ve bizi akıyla yendi. Doğru söz söyledi ve hatamızı yüzümüze vurdu. Moğol yiğitleri ak gönüllüdür. Düşmanlardan çok çektik. Dost kim, düşman kim, akraba kimmiş öğrendik, gözümüz açıldı. Siz atalarında töresi, geleneği olan milletsiniz. Altay'da yolunu şaşıran bir avuç Moğolu, kanatlarınızın altına alınız. Elinizin altında, hizmetinizde olalım.

"Kendiniz iyi niyetle isteyerek gelerseniz sizi yadırgamayız. Akraba olmaktan kaçmayız" dedi Manas liyakatıyla, "yediğimiz tuğ aynı, içtiğimiz su aynı olacaktır. Göğün altındaki toprakları dağıtmayalım, genişletelim. Bir halk olalım."

Cakıp, Tanrı'ya sığınıp, ak bozkısrığı kestirdi. .

Neskarad'dan kalan ganimeti Manas ne yapacak diye kalabalık halk akşama kadar merakla beklediler.

Manas, Neskara'nın askerleri arasındaki kızlara, kadınlara, ihtiyar ve koca karılara, çoluk çocuğu dokunan, mal mülkü yağmalayanları kalabalık halkın önünde idam ettirdi. Onların atlarını, eşyalarının yağma edilen halka eşit olarak bölüştürüp verdi. Altı bin üç yüz Çinli askerin silahlarını, atlarını ganimet olarak alıp onları serbest bıraktı.

"Hanınız başını alıp kaçtı. Sizin canınıza zarar gelmeyecektir, gideceğim dersiniz işte yol, kalacağım dersiniz işte yurt. Sizi dövmeyiz, size sövmeyiz. Bize katılıp tebaamız olursunuz."

Askerlerin yarısı "kendi yerimize döneceğiz" dediler.

Manas onlara şöyle dedi:

"Esen Han'a söyleyin. Göğün altında yaşıyorsak bir gün görüşürüz. O zaman bahadırlar gibi konuşuruz."

Üç bin altı yüz Çinli asker diz çökerek yalvardı:

"Manas bahadır, sen Alevke ile Esen Han'ın korktuğu kadar bir yiğitmişsin. Biz seni takdir ettik. Bizi kabilene al, kabilene girelim."

Avul reisi Akbalta Kırgızlara katılan Çinlilere başını sokabileceği yer, binebileceği at, yiyebileceği yemek verdi.

Moğollar başlarından pek çok kötülük geçmiş görmüş geçirmiş ama ruhunu kaybetmemiş, çileli bir halk idi. Onların Kuldur adlı reisi Manas'ın önüne geldi.

"Bundan sonra kökümüz bir parolamız aynı oldu Manas. Genç olsan da kahramanlığına diyeceğimiz yok, yetişmişsin. Sen yalnız Cakıp'a ya da Kırgızlara değil, Altay'daki bizim gibi ufak, dağınık halklara da gereklisin. Erkeğin yanında disiplinli bir ordunun bulunması lazım. Yalnız ağaç, göze çarpmaz. Uygun görürsen her kabile reisi kırk aileden kırk oğulu çıkarıp sana can yoldaşı olarak verelim. Sen kendine yakışan uşakları hizmetine al. Onlar her işte senin yanında olsun, ölümde beraber iman bir olsun, onlar senin kölelerindir. Onlar kuvvetli olursa sen çınar gibi olursun! Ağabeyim Künös pehlivanın intikamını Neskara'dan aldın. Sadece Çegambay adında bir şımarık oğlum var. O senin yoldaşlarından, uşaklarından biri olsun. Yanına al!"

Cakıp avuluna katılan Altay Türkleri, Kangaylıklar, Moğol, Alçın, Uyşun Arğın, Kazark Noygut kabilelerinin reisleri Kuldur'un sözünü haklı bulup, Manas'a can yoldaşı vermek istediler. Büyük küçük bir araya gelip antlaştılar.

Manas olgunlaşıp yaşı on dörde ulaştığında, köpeğini koyuverdi, kuşunu salıverdi, sabahtan akşama kadar Altay'ı dolaştı, öte tarafta Opol dağı, Kangay'a kadar tepeleri aşır, nehirlerden geçip, ormanları dolaştı, avcılığa kendini verip yoldaşlarıyla on onbeş gün kaybolurdu.

Bir keresinde Manas'ın yedi yoldaşıyla beraber kayboluşunun üzerinden onbir gün geçmişken Cakıp'ın gönlü dayanamayarak "onların haberini duyan kimse yok, bu oğula ne oldu, yaramazlık edip Kalmuklarla tutuşup başı derde mi girdi acaba? Niye böyle gecikti?" diye yollara baktı.

Kuru geçide geldiğinde karşısına gökdemirden zırh giyinmiş elinde mızrak tutan, beline kılıç kuşanmış, omuzuna tüfek asmış bir sürü asker çıkıp Cakıp'ı ortaya aldılar.

"Babasının adı Cakıp, onun oğlu Manas'ı biliyormusun? Bize kılavuzluk edip onun avlunu götür" dediler.

Bunların dost olmadığını sezen Cakıp şaşalamadan onlara sordu:

"Adetimize göre büyüklere selam verilir, adı, sanı söylenir. Bu adeti bilmiyorsunuz, nerelisiniz?"

"Konuşma, ihtiyar. Önce sen kendini anlat?" diye askerler onu kuşattılar "

Adım Berdike. Babam Türktür. Atalarımızdan beri Altaylıyız. Cakıp'la düşmanınız. O Manas'ı yakalayıp götürseniz bizim için de iyi olurdu. O bize gün göstermiyor," dedi Cakıp "kendiniz hangi tebaadansınız?"

Anladık ki, Esen Han on bir askeri seçerek göndermişti. Kalmuklar, Çinliler bu Kırgızlarla dövüşsek dağa, bir de çöle kaçıp gidiyorlar, bir şey yapamıyoruz, başka çare bulalım demişler. Hakan Çin'in, Çin-Maçin'in her yerinden becerikli pehlivanlardan on bir yiğidi deneyip seçmişler. Esen Han şöyle demiş: Manas'ı bile bile zehirleyip öldürün! Ya da bağlayarak canlı getirin! Aksi halde geri gelmeyin!".

Askerler efendimizin gönderdiği adamlarız, elçiyiz diye yola çıkmışlardı.

Cakıp, askerleri başka bir yola gönderip, kendi avuluna koştu. Cakıp gördüklerini anlattı, danışmanı Berdike, avul reisi Akbalta, kardeşi Bay ve ileri gelenlere akıl danıştı.

"Bu Çinli, Kalmuklar onu sağ bırakmayacak, Manas'a kin besliyorlar. Bir çare düşündüm. Şu anda Türk oğulları ile Kırgızların kabilesi büyüdü. Düşmanlar yıprandılar. Avuldaki birisine para ve hayvan verelim. Kan bedelini ödeyelim, kabul ederse, Manas işte budur diye Çinli ve Kalmuk elçilerini yakalatalım. Böylece huzura kavuşalım!"

Bu sözü işiten bay, Cakıp'a derhal karşı çıktı.

"Sözlerine dikkat et, ciğerim! Babalarımız hayvan satsa da can satmamıştır. Bin insan nasıl olur da oğlunu pul paraya satar. Bugün Kırgız'ın başına kıyamet koparıp felaket yağdıran düşman yok. Şaşırma. Altı bir düşmana karşı koyan Manas'a bu on bir asker ne imiş?"

Cakıp'ın aklı karışıp dururken, kırmızı perçemli on bir asker Manas'ı ortalarına almış olarak geldiler. Manas ise onlara hiç aldırmadan mağrur duruyordu.

Bunu gören Cakıp bayıldı, canı manı kalmadı. Konuşamadı.

"Babamı sorarsanız işte bu kişi" diye, Manas, askerlere Cakıp'ı gösterdi.

"Hey, biraz önce bizi yoldan saptıran odur, yakalayın! Diyen askerler Cakıp'ı gösterdiler "Piçin başına deri giydirin"

dört asker vakit kaybetmeden Cakıp'ı yakaladılar.

Cakıp'ın sözünü dinlemeyen askerler, onun ellerini bağladılar.

"Ey askerler, ne yapıyorsunuz? Yeter! Hanın adamı iseniz terbiyeli olun! Söz dinlemeden ona ne

yapıyorsunuz? Beni kızdırmayın!" diye Manas babasını kurtarmak istedi, askerler bağırp çağırdılar.

"Onun kendisini bağlayın" diyen askerler Manas'a hücum ettiler.

Manas öyle hiddetlendi ki, gözlerinden ateş çıkararak dördünü birden yakalayıp gömlek gibi salladı, kaldırıp yere vurdu, kendine asılan altısını yere yıktı, ikisini bir eliyle birleştirerek tuttu.

"Söz dinlemediniz, bunu hakettiniz. Hanınız erkekse gelsin, gücünü göstere, ondan korkacak kimse yok. Gidip bunu söyleyin."

Manas yarı canlı kalan askerlerden kırmızı perçemlerini koparıp kendilerini salıverdi. Manas'ın yanında duran delikanlılar onlarla alay ederek askerlerin atlarının kuyruklarını, yelelerini kestiler.

Cakıp Bay ocağını yeniledi. İkinci Hanımı Bakdöölöt bir oğlan doğurdu, "Manas"ımın dayansa dağı, eğilse direği olsun" diye adını Abike koydu.

Cakıp Bay ocağını yeniledi. İkinci Hanımı Bakdöölöt bir oğlan doğurdu, "Manas"ımın dayansa dağı, eğilse direği olsun" diye adını Abike koydu.

Cakıp Bay'ın sadece hayvanları değil, soyu da çoğaldı, avulu genişledi, otlağı uzadı. Komşusu Kalmuk, Tırgot, Moğollar ile yerleri paylaştı, hudutları sağlamlaştırdı, taş koyup üzerine yazı yazdırdı, kağıda mühür bastırdı, herkes kendi yerine sahip oldu.

Altaydaki yüksek dağların etekleri çok güzel yerler idi. Kuzeyinde Altın Köl güneyinde Barköl olup buralarda kayberen kuşu çok bulunurdu. Bahadır Manas avlanmaya çıktı. Yanında kırk boz oğlan vardı. Bir o kadar da yoldaş buldu. Av kuşunu beraberinde götürdü, canı sıkılırsa ceylan avlamak için yay da aldı, karakuşları da vurup, gönlünce eğlenmek istedi.

Manas ve arkadaşları Çarkastan'ın çukuruna çadır dikip keçe evi kurdular, boz oğlanlar atlarını oynatıp yarış düzenlediler. Köpeklerini bıraktılar, yay çektiler, kuşlarını salıverdiler, sungur kuşu oyunu oynadılar, kurt, tilki, mavi tilki avladılar. Güreş düzenlediler, ip çekme oyunu düzenleyip yarıştılar.

Laf lafı açtı, çocukların birisi büyük adam gibi konuşmaya başladı.

"Biz de elimize mızrak alıp, kılıç tutup dövüştük. Yiğitliğimiz kalmamışsa gençliğimiz de bitmiş demektir. Arkadaşlar artık kendimizden bir bey veya Han seçip kendimize baş yapmaya ne dersiniz? Ona itaat edip, dediğini yerine getirelim, böyle birlik olmazsak olmaz!" dedi Çegebay. "Hanginiz bunu desteklersiniz?"

"Hey, Çegebay'ın dediği doğru" diye boz oğlanlar bu teklifi birden kabul ettiler. "Han seçelim. Onu süsleyelim, töreler göre muamele edelim, fırsat gelmiştir. Geciktirmeyelim."

"Öyleyse kimi seçelim? Şartı nasıl olsun?" dedi Aydarkan oğlu Er-Kökçö.

İyi düşünceli, sözü geçen Salamat oğlu Aynakul Han seçimini yönetti.

"Bana kalırsa, bir şart koymak lazım. Hepinize şöyle bir şart koyuyorum: Kim Han olmak istiyorsa onun bindiği atı derhal kurban keselim. Tamam mı? Hadi cesur olan çıksın?"

Biraz önce yaygara eden çocukların hiçbirisi ben atımı kurban keseyim diyerek öne çıkmadı.

"Hepiniz zengin çocuklarısunuz. Şu kadcırcık bir işe de yaramazsunuz. Han olacak kimse için bir atın lafı mı olur? Babanızın oğlu değilmisiniz!" diye Aynakul taşı gediğine koydu. "Hani, erkek olan kim?"

Çocuklar suskun dururken Aynakul "Han olup atını kesebilir misin?" diye Mançu'dan Şakundu'ya, Oşpur'un oğlu Nazarbek'e Askar'ın oğlu Cabakı'ya, Aydarkan'ın oğlu Kökçö'ye, Karakoco oğlu Kaldar'a Anzar'ın oğlu Koyon'a sordu, hiçbir atını vermeye yanaşmadı. Sonunda Aynakul, çocukların en küçüğü olan on beş yaşındaki Manas'a sordu.

"Cakıp Bay'ın oğlu Manas beğ sen ne dersin" "Atını kesip Han olmak, halkımızın adeti değildir.

Eğer canınız et yemek istiyorsa Ak-Kulan'ı keseyim. Bunu sizden esirgemeyeceğim, atı buraya getirin."

Bunu duyan Çegebay yaygara etti.

"Ak-kula zayıflamış, kemiği kalmış. Bir lokma et çıkmaz, onu kurtlar da yemez. Cakıp Bay'ın semiz kırsrağını ben kullanıyordum. Manas verirse onu keselim."

"O zaman kırsrağı kurban keselim " dedi Manas.

Çocuklar Manas'ın önünde boz kırsrağı kurban kestiler. Etini büyük kazana koydular. Manas'ı teğeltinin üzerine çıkardılar, on eyeri bir araya toplayıp, altın tahtın diye onu oturtular, yanına gök bayrak diktiler.

"Hanımız Manas" diye bağırdılar.

"Hanımızı Tanrı korusun!"

"Var ol Manas!"

"Geniş bozkırın kurdu ol, Manas." Çocuklar bağırp Çarkastan'ı sarstılar.

"Han'a destek olalım! Manas'a uşak olalım! Sözü nü dinlemeyenler Altay'dan gitsin, Kalmuklara gitsin!" diye sıraya geçip başlarını eğip duran çocukları gören Manas kahkahayı bastı. O Han kaidesini yerine getirdi.

"Kendiniz beni, kaçsam da Han yaptınız. Şimdi söylediğim söz söz olsun, hepinize kolay gelsin! Yarın Altaydan öteye geçeceğiz. Kalmuklara kadar yolları yoklayalım. İyi yerleri bulalım.

Büyükleri rahatsız etmeyelim. Yolun durumunu görelim."

Ondan beri Manas'ın bir dediği iki olmadı. Ertesi gün seksen delikanlı Altay'ı aşarak yol yürüdü. Güzel yerleri gördüler.

Manas iki çocuğu Kalmuk ve Çin taraflarına bakıp gelsinler diye bir günlük yola gönderdi, tepelere nöbetçi koydu.

Gürleyerek akan Urkul nehri boyunca üç yol kavşağında, katmer katmer ormanda, üzerinde bir yuva bulunan bir çınarın dibinde altı gün vaziyeti yokladılar. Yedinci gün Manas'ın gönderdiği çocuklar geri dönüp malumat verdiler. Esen Han'ın yük yükleyen kırk beş deveden oluşan kervanı, altı şive, on Uygur, on Kalmuk mahiyetinde gelmekteydi. Dokuz yüz asker Nuuker adlı bir bahadırın yönetiminde arkasında geliyordu.

Nuuker, bir gruba rastladığında asker olsa öldürün, çocuklar ise sürüp gelin diye denenmiş yüz askeri gönderdi. Alana sığmadan coşarak akan Urkul nehrinin kıyısına geldiler. Nehirden geçemeyen askerler kıyıda şaşırıp çocukların alayına maruz kaldılar.

"Göreceksiniz, nehirden geçerek gözünüzü çıkaracağız" diye bağıldılar.

Sonunda bir haberci, Nuuker'e gelip "Nehir kabarmıştır, insan geçebilecek gibi değil" dedi. Askerbaşı emir verdi: "Ölen suda temizlenir, diri kalan o kıyıya çıksın."

Suya giren yüz kişinin yirmisi boğulup gitti, geri kalan sekseni sürüklenerek ıslak halde Manas'a ulaştılar.

Askerlerin, büzülmüş, üşümekten titreyen halini gören çocuklar at üzerinde kıs kıs gülmeye başladılar.

"Nereden gelip nereye gidiyorsunuz? Kılıcı niye taşıyorsunuz?" dedi asker başı patlayarak.

"Görmüyor musunuz? Elimizde kuş, tazi, belimizde kılıç kuşanarak avlanan çocuklarız. Ya siz kimsiniz?" dedi Manas.

"Çin Hakanının halkıyız. Askerbaşı Nuuker sizi sürüp getirmeye gönderdi."

"Ee, Nuuker'in bahadırları açık söyleyin. Kiminle dövüşmeye geldiniz. Kiminle dost olmaya gidiyorsunuz?"

"Öff, bizim dosttan çok düşmanımız vardır. Düşmanın kim olduğunu Nuuker anlatır."

"O zaman söz ve töre bilmeyen imişsiniz" dedi Manas kamçısıyla yere vurarak.

"Hey, bu şımaran Kırgızın sözü zehir imiş" diye askerbaşı Manas'a atılarak "önce onu götürün."

"Ey, beni sürüp götürecek olan sen misin?" Manas keskin kılıcıyla hiç tereddüt etmeden askerin

başını kesti.

Seksen asker birden Manas'a saldırdı. Manas kıpırdamadan kenarda durdu. Askerleri, çocuklar imha ettiler.

Manas sanki hiçbir şey olmamış, hiçbirşey görmemiş gibi seksen çocukla beraber kaldığı yere gelip rahat bir şekilde geceledi.

Yüz askerden bir haber alamayan Nuuker ordusunu sürerken kara nehre rastladı. Manas ve arkadaşları nehirin öteki kıyısında durup Nuuker'in askerlerini saydılar.

"Ormanın her yerine ateş yakalım. Askerlerimizi çok gösterelim." Manas her tarafta alev alev ateş yaktırdı.

Ertesi gün Nuuker, kavak ve söğüt kestirip sal yaptırdı, adamlarını suya sürdü. Dört salla suya girenler birbirlerine çarpıp pek çoğu suda boğuldu.

Nuuker'in askerleri Manas'ı kuşattılar.

"Siz hangi halkın çocuklarısınız?"

"Hey, ecdadımız Türktür. Atamız Tüböy Han'dır. Dedem Nogoy, babam Cakıp'tır. Adım Manas" dedi. Manas rahat bir şekilde.

"Elinin körü, Kırgızlar, bizim aradığımız sizsiniz!". Kımkar adlı pehlivan kılıcını çıkarıp bağırarak geldi.

"Bu düşmanla dövüşmek kolay değil, onlara dokunmadan sağ salimken eve dönmeyelim mi" dedi Kökçö.

"Hey, akılsız, Kökçö ciğerim. Eceli gelmeyen ölmez. Han taht üzerinde ölmez. Askerin çokluğundan korkma. Saçma sapan konuşma! Atlanalım Manas hazırlanıp tek başına çıkmak üzereyken Aynakul önünü kesti.

"Manas! Ey sen Hansın! Han rahat durur!"

Bu esnada Manastan küfür işiten Kökçö, Kımkar denen askerle dövüşüyordu. Kökçö mızrağıyla Kımkar'ı Kök katırdan devirdi.

Bolcong adlı bahadır beklenmedik bir anda Kökçö'ye vurmak üzereyken bahadır Manas onu yayla gebertti.

Bunu gören Nuuker, tahammül edemedi, atını kamçılıyarak Manas'a doğru geldi. Manas da korkmadan atına vurarak Nuuker'e doğru geldi.

"Hey, sana söylemedim mi Han Manas, sen seviyeni korumadan niye düşmanla dövüşeceksin ki.

"Han'a destek olalım! Manas'a uşak olalım! Sözü nü dinlemeyenler Altay'dan gitsin, Kalmuklara gitsin!" diye sıraya geçip başlarını eğip duran çocukları gören Manas kahkahayı bastı. O Han kaidesini yerine getirdi.

"Kendiniz beni, kaçsam da Han yaptınız. Şimdi söylediğim söz söz olsun, hepinize kolay gelsin! Yarın Altaydan öteye geçeceğiz. Kalmuklara kadar yolları yoklayalım. İyi yerleri bulalım. Büyükleri rahatsız etmeyelim. Yolun durumunu görelim."

Ondan beri Manas'ın bir dediği iki olmadı. Ertesi gün seksen delikanlı Altay'ı aşarak yol yürüdü. Güzel yerleri gördüler.

Manas iki çocuğu Kalmuk ve Çin taraflarına bakıp gelsinler diye bir günlük yola gönderdi, tepelere nöbetçi koydu.

Gürleyerek akan Urkul nehri boyunca üç yol kavşağında, katmer katmer ormanda, üzerinde bir yuva bulunan bir çınarın dibinde altı gün vaziyeti yokladılar. Yedinci gün Manas'ın gönderdiği çocuklar geri dönüp malumat verdiler. Esen Han'ın yük yükleyen kırk beş deveden oluşan kervanı, altı şive, on Uygur, on Kalmuk mahiyetinde gelmekteydi. Dokuz yüz asker Nuuker adlı bir bahadırın yönetiminde arkasında geliyordu.

Nuuker, bir gruba rastladığında asker olsa öldürün, çocuklar ise sürüp gelin diye denenmiş yüz askeri gönderdi. Alana sığmadan coşarak akan Urkul nehrinin kıyısına geldiler. Nehirden geçemeyen askerler kıyıda şaşırıp çocukların alayına maruz kaldılar.

"Göreceksiniz, nehirden geçerse gözünüzü çıkaracağız" diye bağır dılar.

Sonunda bir haberci, Nuuker'e gelip "Nehir kabarmıştır, insan geçebilecek gibi değil" dedi. Askerbaşı emir verdi: "Ölen suda temizlenir, diri kalan o kıyıya çıksın."

Suya giren yüz kişinin yirmisi boğulup gitti, geri kalan sekseni sürüklenerek ıslak halde Manas'a ulaştılar.

Askerlerin, büzülmüş, üşümekten titreyen halini gören çocuklar at üzerinde kıs kıs gülmeye başladılar.

"Nereden gelip nereye gidiyorsunuz? Kılıcı niye taşıyorsunuz?" dedi asker başı patlayarak.

"Görmüyor musunuz? Elimizde kuş, tazı, belimizde kılıç kuşanarak avlanan çocukları z. Ya siz kimsiniz?" dedi Manas.

"Çin Hakanının halkı yız. Askerbaşı Nuuker sizi sürüp getirmeye gönderdi."

"Ee, Nuuker'in bahadırları açık söyleyin. Kiminle dövüşmeye geldiniz. Kiminle dost olmaya gidiyorsunuz?"

"Öff, bizim dosttan çok düşmanımız vardır. Düşmanın kim olduğunu Nuuker anlatır."

"O zaman söz ve töre bilmeyen imişsiniz" dedi Manas kamçısıyla yere vurarak.

"Hey, bu şımaran Kırgızın sözü zehir imiş" diye askerbaşı Manas'a atılarak "önce onu götürün."

"Ey, beni sürüp götürecek olan sen misin?" Manas keskin kılıcıyla hiç tereddüt etmeden askerin başını kesti.

Seksen asker birden Manas'a saldırdı. Manas kıpırdamadan kenarda durdu. Askerleri, çocuklar imha ettiler.

Manas sanki hiçbir şey olmamış, hiçbirşey görmemiş gibi seksen çocukla beraber kaldığı yere gelip rahat bir şekilde geceledi.

Yüz askerden bir haber alamayan Nuuker ordusunu sürerken kara nehre rastladı. Manas ve arkadaşları nehirin öteki kıyısında durup Nuuker'in askerlerini saydılar.

"Ormanın her yerine ateş yakalım. Askerlerimizi çok gösterelim." Manas her tarafta alev alev ateş yaktırdı.

Ertesi gün Nuuker, kavak ve söğüt kestirip sal yaptırdı, adamlarını suya sürdü. Dört salla suya girenler birbirlerine çarpıp pek çoğu suda boğuldu.

Nuuker'in askerleri Manas'ı kuşattılar.

"Siz hangi halkın çocuklarısınız?"

"Hey, ecdadımız Türktür. Atamız Tüböy Han'dır. Dedem Nogoy, babam Cakıp'tır. Adım Manas" dedi. Manas rahat bir şekilde.

"Elinin körü, Kırgızlar, bizim aradığımız sizsiniz!". Kımkar adlı pehlivan kılıcını çıkarıp bağırarak geldi.

"Bu düşmanla dövüşmek kolay değil, onlara dokunmadan sağ salimken eve dönmeyelim mi" dedi Kökçö.

"Hey, akılsız, Kökçö ciğerim. Eceli gelmeyen ölmez. Han taht üzerinde ölmez. Askerin çokluğundan korkma. Saçma sapan konuşma! Atlanalım Manas hazırlanıp tek başına çıkmak üzereyken Aynakul önünü kesti.

"Manas! Ey sen Hansın! Han rahat durur!"

Bu esnada Manastan küfür işiten Kökçö, Kımkar denen askerle dövüşüyordu. Kökçö mızrağıyla Kımkar'ı Kök katırdan devirdi.

Bolcong adlı bahadır beklenmedik bir anda Kökçö'ye vurmak üzereyken bahadır Manas onu yayla gebertti.

Bunu gören Nuuker, tahammül edemedi, atını kamçılayarak Manas'a doğru geldi. Manas da korkmadan atına vurarak Nuuker'e doğru geldi.

"Hey, sana söylemedim mi Han Manas, sen seviyeni korumadan niye düşmanla dövüşeceksin ki. Dur! Onu bize bırak" dedi Kökçe şaşırarak.

Bu sırada Kökçö'ye doğrudan saldıran Nuuker, n'r' atarak onu attan tutup indirdi. Elindeki Kökçö'yü taşa vurmak üzereyken, Manas Ak-kulasını kamçılayarak yetişip geldi ve Nuuker'i omuzundan tutup yukarıya dimdik kaldırdı. Kökçö, Nuuker'in elinde, Nuuker Manas'ın elinde dimdik dikilerek gidiyordu. Nuuker'i atın yelesine koyup baktı ki, Kökçö'nün eli Nuuker'in bögürüne yapışıp kalmıştı.

Manas Nuuker'in başını kopardığında çocuklar Manas diye haykırarak gevşeyip kalan askerlere saldırdılar.

Dağlar da Manas, Manas diye haykırdı.

Ormanlar da Manas, Manas diye seslendi.

Ayдың köl'ün kenarı. Göl, mavi buz gibi parlıyordu, bulutlara değen muhteşem sivri dağların göçü geliyordu.

Ak Otağdan çıkınca göklere doğru yükselen Ulu dağın, güneş ışığında kırmızı renk alan çarpık tepeleri, ateş gibi kızarmış bulutlar, mavimsi dağlar gözüktüyordu. Gökyüzünde ufak parçalara ayrılan, köpük gibi köpüren, şekilden şekile giren bulutlar vardı.

Bu yaşamın ulu gününde, güneş dağ arkasından çıktığında, Altaydaki Kırgız Cakıp'ın avulunda zurna ve davul çalındı. Tek davul çalınırsa, kötü haberin işareti diye halk teleşlanır, korkudan ödü kopardı. Zurnanın çalınması, iyiliğin işareti idi. Sabah erkenden çalının yulaflı zurna sesi dağı neşelendiriyordu.

Bugün Cakıp'ın avulunda büyük işler vardı. Obadaki tepeye K'şgar halısı konmuş Noygut, Totu ve Sartlardan haber geldi. Öğlene doğru yurt reisleri gelecektir" dedi. Akbalta'nın yardımcıları "Türk kardeşlerimizin hepsi gelecek."

Güneş tünekten köşedeki keçe yüzüne düştüğünde, haberdar edilen salabetli avu reisleri, beyzadeleri Cakıp'ın beyaz evine gelip toplandılar.

"Ey milletim, hepimizin çektiği sıkıntıyı anlatmak istiyorum. Tanrı yardım ettiği için beli bükülen halkımız yeniden belini düzelterip kuvvetlendi. Köklerimiz yayıldı, dallarımız tomurcuk bağladı. Az da olsa askerimiz var. Bize sataşanlara gücümüzü gösterdik. Şimdi etrafımızda düşman var. Bakıp durmayalım. Uyanık olalım. Kendimizi muhafaza edelim. Babamız Nogoy gibi bir gün felakete kalmayalım. Eskiden babalarımızın sarayı, Hanı, bayrağı vardı. Halkın

kuvveti, Hanı olması gerekir. Eğer uygun görürseniz halka sahip çıkacak, ülküsü olan birini Han yaptım" dedi Akbalta.

"Aferin size. Çok haklısınız."

"Bilge gibi konuştun. Han soyundansın, Akbalta".

"Yaşa Akbalta" diye bağırdı millet.

Gürültü kesildikten sonra aksakallar sohbete başladılar.

"Kalan sözü aksakalımız Berdike söylesin" dedi Akbalta halka hitaben.

Avulun en akıllısı olan Berdike aksakalını sıvazlayarak gelenlere baktı.

"Altay'ın kabile reislerinin tamamı ve Türkler bir araya geldik. Altı şehir halkı hep bir aradayız. Hangi erkeğin erkeği, bahadırın bahadırı, yiğidin yiğidi, aklıyla yol bulan, sözüyle sır çözen, kılıcıyla düşman kesen ben han olacağım diye meydana çıkacak"? Kalabalık karşısına "Han olacak işte benim" demeye cesaret eden, bileklerini sıvazlayıp göğüs geren kimse çıkmadı.

Halk bekledi, aksakallar yere baktılar, yiğitler suskun suskun durdular.

"Bugünkü ufak dallarımız yarın çınar olacaktır. Bu yavrular arasından Han olacak kimse yok mu?" dedi Berdike çukurlarda oynayan, dağlarda dolaşan çocuklara bakarak.

Çocukların içinde Salamat'ın oğlu Aynakul söz söylemede usta idi; kalabalık halka doğru çevrildi:

"Millet, atalar, geçende seksen çocuk avlanmaya çıktığıımıza, boz kırsağı kesip Manas'ı kendimize Han yapmıştık. Bizim seçtiğimiz han size yarayacak mı, bunu bilmediğimiz için suskun duruyorduk."

"Bu yaramazın söylediğini duydunuz mu millet?" dedi Berdike neşeli bir şekilde "Gençlerin gözü iyi, niyetleri sabah güneşi kadar temiz. Tanrım çocukların dilediğini ver, halkın dilediğini ver, Kırgızın dileğini ver!"

Akbalta deve gibi çırpınıp, hanımı doğurmuş gibi sevinip açıldı: "Hey millet, gencinizle yaşlınızla burdasınız, söyleyeceğinizi şimdi söyleyin!"

Gönlünüzde bir şey kalmasın.

"Derken arslan Manas, Opol dağı gibi heybetli şekilde yere basa basa ortaya geldi.

"Kısrak kesip Han seçmek çocukların işidir. Bütün halka Han olmak başkadır. Türk evlatları her milletin önderleri ve akıllıları işte buradasınız, benden başkasını han seçiniz."

Manas iki yanına bağıp çağırırken daha kuvvetli daha muhteşem görünüyordu. Etrafına bakınıp aksakal Berdike'nin karşısına geldi.

Berdike altı kulaç beyaz keçeyi yere yayarak koydu.

"Bizim dediğimiz uygun ise, emrettiğimiz yerine getirilirse, Hanı böyle seçelim." Akbalta ile Berdike Cakıp Bay'ı beyaz keçeye oturtular.

Şimde bulduk Hanımız Cakıp olsun" diye beyaz keçenin üzerindeki Cakıp'ı kaldırmaya kalktılar.

"Hey, durun bir dakika, millet! Bırakın!" Cakıp beyaz keçeyi kaldıranları durdurdu "Millet, hürmetinize sevindim. Benim gibi bir ihtiyarı bırakıp, şu tek oğlum Manas'ı Han yapınız!"

Cakıp gözlerinden yaş döküp, ağlayarak durdu. "Bizi Altay'da halk yapan Cakıp'tır, bizi Altay'da arslan yapan Manas'tır!" Halk bağıra çağıra Manas'ı da beyaz keçeye getirdi "Baba oğul Han olsun!"

Çırpınıp duran kalabalık içinden ayrılıp çıkan aksakallar, bilgiçler vay vay demelerine bakmadan Cakıp ile Manas'ı beyaz keçeye koyup kaldırdılar.

"Hey millet, sözümü dinleyin!" yedi adım atıldığında Cakıp halkı durdurdu, "Gökte bir ay, bir güneş olur, bu Tanrının kudretidir. Halkın başında bir han, bir bayrak olur. Bu ataların âdetidir. Hanınız işte Manas! Onu tutunuz!"

Cakıp beyaz keçeden indi, Hanlığa Manas'ı aday göstermesine halk da razı oldu.

"Manas!"

"Manas! Biz seni Tanrıdan dileyerek aldık!"

"Yaşa Manas!" Beyaz keçeyi Manas'la beraber kaldırıp taşıyanlara kalabalık halk yarılarak yol açtılar, kalabalığı dokuz kez dönünceye kadar diz çöktürüp durdular.

Kambar Boz'un hayırlı kurban içinde seçilen atlarından kırmızı kısırak Manas'ın önünde kesildiğinde halk sükunet içindeydi.

Manas başına kenarları altınla süslenen, tepesi büyük Halk kalpağını giyip Toruçaar'a bindiğinde halk uğulduyordu.

"Maksadımıza erdik. Sonuna kadar han ol Manas!"

"Han Manas'ı Tanrı korusun! Bin yıl yaşasın!"

"Başkalara perçem, karşı çıkana ok olsun!" Bu hayırla dilekler göğü sarstı.

Nogoy Han'dan miras kalan mavi bayrağı Cakıp otuz yıl derilere sararak yüklerinin arasında saklamıştı. Şimdi onu alıp çıkıp direğe çekti.

Cakıp Bay, oğlum Manas han oldu diye doksan kısrak kesip dokuz gün düğün düzenledi.

Manas, Bay ile danışıp, delikanlıları göndererek K'şgar tarafından Bakay'ı getirtti. Kaplan Bakay dağ gibi kocaman biriydi, kaplan gibi bakışları vardı, boynu boğanın boynu gibi, butları buğra butu gibi idi. Gök tulpar (kanatlı at) a benzeyen bir ata binmişti, mavi elbise giymişti. Sağ omuzunda her şeyi altı ay önceden haber veren, bilmediği şeyleri bildiren, duymadığı şeyleri duyuran melek vardı, açık gözlü, tecrübeli, şirin sözlü, hiçbir şeyden çekinmeyen akıllı bir adamdı.

Manas Kalmuk ve Çin'i dolaşarak dilini, sırrını, âdetlerini öğrenen, sözü kesen bilge Bakay'ı han danışmanı yaptı.

"Uğurum Manas, seni görmek arzusuyla on yıl aradım. Şimdi seni buldum, başka arzum yoktur. Manas kardeşim, sana hediye olarak candost Acıbay'ı buldum, dostluğunuz takdir ediyorum" dedi Bakay.

Argın'ın Hanı Acıbay babasına darılarak sarayını terketmişti. Kendisi gibi arslan yürekli birini arıyordu, Manas'ın yiğitliğini işitmişti. Bahadırı rüyasında görüp, arslana arkadaş olacağım diyerek at boroyun kazarak, kulağı duyduğu, gözü gördüğü yerleri aralayıp sonunda Bakay'a rastlanmıştı. Akıllı Bakay erkeğin kanatı erkekle çıkar diye siyah elbise giyen, koyu al renkli ata binen Acıbay'ı han Manas'a can arkadaşı olmaya layık görüp peşine alıp getirmişti. Acıbay çatal sakallı, kırmızı yüzlü, uzun boylu, geniş omuzlu, yiğit görünüşlü, geniş göğüslü, yassı dilli, yenilmez söz ustası, yetmiş dil bilen, kara dilin kayrağan, Han karşısında susmayan azizlerden biri idi.

Bakay Manas'a şöyle dedi:

"Etrafımıza bak. Geçmiş babalarının yolunu öğren. Hanlığı keskin kılıçla, mızrakla muhafaza et. Yerini göğsünle genişlet. Halkını akılla yiğitliğine yönet."

Sükunetle, oturanları seyreden heybetli Bakay yine konuşmaya başladı:

"Manas! Sana bir akıl vereyim. Senin dokuz atan Han olmuştur. Dokuzunun da yanında kırk arkadaşı vardı. O adeti muhafaza et. Ormana bakan kırk boz oğlan ve diğerleri içerisinden deneyerek kırk arkadaş seç!".

Han manas, böylece akıllılara ve bilgelere danışarak iyilerin iyisinden, bahadırın bahadırından kırk yiğit seçti. Kırk yiğide başka kabilelerden Moğol Caysang'ı, Kuldurdan Çalıbay'ı Mançudan Macik'ı , Kangaylı Keldikey'i, Danggit'tan gelen Kayıp Han'ı, Dağalıktan Munar'ı, yine Altaylıların hepsinden; Alçın, Uyşun Nayman, Abak, Kırgız, Kıpçak, Noygut, Nogoy, Özbek, Totu, Nabat, Andıcanlı, Kazak, Karakalpak, Döölös topladı. Kırk yiğide baş olarak kaplan tabiatlı, kurt gözlü, kalın kemikli, geniş göğüslü, ağırbaşlı, tatlı sözlü Kırgıl tayin edildi.

Kırk yiğit, Han Manas'ın etrafında dolaşıp durdu. Manas gökten inen, düşmana korku veren altı kılıcı arkadaşlarına hediye etti. Dayanıklı olan zülfikarı kendisi aldı. Hayırlı dilek için kambarboz'un atlarından kısarak aldırıp kırk yiğidin şerefine kurban kestirdi.

Han Manas dedesi Nogoy'dan kalan keskin bulat kılıcını aldırdı. Ota değdiği zaman yakan, onu sallayanı ansızın öldüren dağa vurulduğu zaman taşları kesen, bele doğru vurulduğu zaman baş kesen, gecede kınından çıkarıldığı zaman ateş gibi kızaran, düşmana doğru sallandığı zaman kırk yedi arşın uzayan kılıcı; Açalbars'ı Bakay'ın eline verdi, kırk yiğit diz üstünde oturarak ant içtiler.

"Hanımız Manas!" Han ile canımız beraberdir. Eğer Hana karşı suç işlesek, niyetimiz bozulsa üzerimizden yüce Tanrı cezamızı versin! Canımızı işte bu kılıç alsın!"

Her bir yiğit albars kılıcı öperek kanını değdirdi.

Manas'ın salabatlı kırk yiğidinin hepsi bahadır diye adlandırıldı. Her birine at otağ tahsis edildi, uşak verildi. Kırk yiğidin atlarını alına muska takıldı.

Er Manas iki dizgin bir yuları elinde tutup, talihsiz kırgızın ocağını düzeltti, birbirinden kopanları birleştirdi, çevresini genişletti, Kalmuk ve Moğol'u eşit seviyeye getirdi. Evvelki zavallı millet artık dertlerinden kurtulup, beyaz kalpağını giyip, sıkıntılarını çözüp, "Tanrım, Han Manas'ı koru" diye canı huzur içinde üzüntüsüz yaşamaya başladı.

Manas, dokuz yıl benzeri bulunmayan han oldu. Manas tahta oturduktan sonra halkı muhtaçlıktan kurtuldu, bahadırı çoğaldı. Altay, Kazak, Türk, Uygur, Moğol ve komşu kabileler arasında itibar sahibi oldu. Kırgızlar onlardan kız aldılar, onlara kızlarını verdiler, onları ata bindirdiler, onlarla mal mülk değiştirdiler, kervan kurup ticaret yaptılar. Manas'ın tarlası (toprağı) Altay'dan Kaşgar'a, Kaşgar'dan Tibet'e, Tibet'ten Samarkand'a ulaştı.

Manas'ın saltanatını, Kalmuk Hanı olan yalancı Alevke, Çin Hanı olan kurnaz Esen Han, Mançu Hanı Neskara çekemediler. Çok eski kinini, üç kez gönderdiği ordusundan ayrılıp kaldığını hatırladılar. Savaş açmaya gücü yetmediği için "Bekleyin de görün Kırgızlar" diyerek uygun bir haberin gelmesini beklediler. Kendi aralarında anlaşıp "Türkleri iple boğmaktansa, onları birbirine düşürmek lazım" diyerek çare aradılar. Kalmuk ve Çin'in rahip, sofi kalender ve dervişleri casusluk yaparak avulları dolaştılar. Kaşgar, Moğol, Samarkand'a giden kervan Kırgız elinden geçerci, bunların çoğu Alevke ile Esen Han'ın mahsus gönderdiği adamlar idi.

Kurnaz Esen Han, birbirine yakın bulunan Türkleri, Uygur ve Kalmukları Kırgızlara karşı kışkırttı. Manas'ın gücünü, gazabını bilen komşuları başkaldırdılar, düşman olmaktan vazgeçebildi. Çukura düşen ayı gibi çırpındı.

Altay'daki düşmanların durumunu iyi bilen Manas, Çin ve Kalmukların hareketini sezerek Kalmuk ile Kırgız sınırına gece gündüz nöbetçi koyup ordusunu hazır durumda tuttu.

Bahadır Manas sefere çıkarken çok daha heybetli gözüküydü, cebe giyerdi. Kurulup otururda, kulağı kalkan gibiydi, gözleri ateşli idi, kapaklı ve büyük idi, öfkeli hali vardı. Görünüşüne

gelince bir bakarsın kaplana, bir bakarsın arslana benzerdi. Aklının ve gücünün mükemmel olduğu bir yaşta idi.

HAN MANAS'IN ZAFERLERİ

Kalmuk hanı Alevke Dangu şehrinin hükümdarı Kayıp Dang'ı saraya çağırdı.

"Kayıp Dang, Kara Şehir'in hanı Manas'ın sonu geldi. Şehiri Tırgot, Mangullar yapmıştır. İçtiği suyunu üç gün kesip ondan sonra zehir koydur. Halkını öldür, kapısını gece açtır. Ardından ordu girecek." Diye emretti Alevke.

Kayıp Dang, bunu kabul etti, şehir yöneticilerini çağırıp ertesi gün Karaşehir'in suyunu kestirmek için gizlice adam gönderdi. Alevke'nin emrini duyan Kayıp Dang'ın rahipleri akşamleyin bu haberi Manas'a ulaştırıp karşılığında altın aldılar.

Manas gün geçmeden Karaşehir'in suyuna zehir koyacak olan Kalmuk ve hain Moğol' u öldürdü. O gün Dangu şehrine süratle akın yaptılar, kadınlar, çocuklar ve yaşlılar şehirden kaçtılar. Kayıp Dang'ın kızı Karaberk, kırk kız arkadaşıyla halk arasında kalıp düşmana direndi ve pek çok yiğitleri atlarından devirdi. Karaberk, Makay'ı da yaralamıştı.

Manas, nişancı kızın yaptıklarını duyup onu canlı yakalatıp getirtti. Manas han kızının güzelliğini gördükten sonra, onu öldürmeden, onunla evlenmek istedi.

Kız babasının öldüğünü öğrendikten sonra "Manas'a varmak değil, babamın intikamını almak istiyorum." Diye tehdit etti: "Kız nazı ile sevilir." Diyen Manas, Karaberk'in karşı koyuşundan, kahramanlığından memnun oldu.

Ele geçen Kayıp Dang'ı kızının yanına getirdiler, Kayıp Dang ile Manas barıştı.

Üç kahraman dost oldu. Buğday ekmeğini çiğnediler, el tutuştular, çubuk kırdılar, ellerinden, kan çıkardılar.

"Ekmek kutsaldır. Buğday gibi temiz niyetle yaşayalım! Birbirimize kötü niyetle bulunursak çubuk gibi kırılalım! Düşmanımıza beraber saldıralım. Düşmanlaştık kanımız aksın!" diye bahadırlar Tanrının huzurunda anlaştılar.

Kayıp Dang büyük bir düğün düzenledi. Bay, Akbalta, Berdike, Bakay başta olmak üzere Dangu şehrinde âdetler gereğince baş dünür olarak geldiler. Han Manas şanına yakışır bir şekilde Karaberk ile evlendi. Kayıp Dang, âdetlere göre Türk ustalarına kızı Karaberk için on iki katlı ev yaptırıp, içerisini türlü türlü eşyalarla süsledi. Bu evin güzelliğini ozan Caysang yarım gün methederek bitirememiştir.

Tanrının ulu gününde Cakıp avuldan altmış akıllıyı bir araya topladı, aksakallılarla kurultay düzenledi. Bu yine ne diyecek acaba diye Bay'ın sözünü dinlediler. İhtiyarlar kısarak kesip, tören olan eve yerleştiler.

Ağzında sözü var, dilinde balı var Cakıp şöyle dedi:

"Görmüş geçirmiş ihtiyarlar, size söyleyecek derdim var. Görmediğimizi gördük içmediğimizi içtik. Dolaştık. Gördük ki Altay kutsal yer imiş. Başiboş dolaşmıştık, şimdi canlandık; kurumuştuk, şimdi yeşerdik. Ama dünyalarımız çoğalıyor. Kalmık ve Çinliler bize gün göstermeyecektir. Halimi iyi iken yer arayalım. Uygun görürseniz, hepimiz Altay'dan Ala Dağ ve Andıcan taraflarına göç edelim.

Avulun büyüğü Berdike bu sözü beğenmedi.

"Hayvanlarına yer dar geldiği için böyle söylüyorsun herhalde, Düşmanlar artık yıpranıp bizden korkmaya başladılar. Şimdi nereye kaçacağız? Kazandığımız malı mülkü niye savuralım?"

İhtiyarların sükûnetini Bay yiğit bozdu:

"Cakıp'ın dediği doğrudur. Korumak isteyen korurum", buyurmuş Tanrım, ıssız bucaksız sınırı olan Çin'in askerlerinin hesabı yok. Altay'daki Kırgız'ın ordusu kuvvetli değildir. Bir gün gelip bizi yok etmesin! Doğuda Sarı Arka, Kuzey tarafta İdil, Nura Su (nehir)yu, Opol dağı var. Oralar annemizin babamızın büyüdüğü yerdir. Bu taraflara bir bakalım."

Bu sırada Kambar'ın oğlu Aydarkan şöyle dedi:

"Başımıza bir şey geldiği yok, niye göç edelim diye söyleniyorsunuz? Yoksa Çinliler mi geliyor? Veya Kangay mı geliyor? Doğmak var, ölmek var. Nereye gidersek gidelim ecelimiz gelmişse öleceğiz. Alnımıza yazılanı görelim."

"Vay dünya! göbek kanımız damlayan topraktan iyi ne var!" dedi Bay.

Manas şöyle dedi:

"Milletim, düşmanın gölgesinden korkup kızıışmayalım. Beni han yaptınız, hanın sözünü dinleyiniz! Babalarımız düşmana kanını verse de topraklarını vermiş değildir. Çinliler topraklarımızı elimizden aldılar. Topraklarımızı geri alalım. Bunu yapamazsak Kırgız olmayalım. Şerefimizi koruyarak, intikamımızı, topraklarımızı aldıktan sonra Ala Dağ'a göç edelim."

Manas'ın sözünü herkes beğendi.

Beş gün sonra Manas'ın karşısına muhtelif boylardan kurulmuş sekiz yüz bin kişilik ordu geldi, bayrakları dalgalanıyor, zırları parlıyordu.

Manas ilk seferini Altay'daki büyük hana karşı, yani Kırgızlarla defalarca saldırıp topraklarını zapteden Tekes Han'a yaptı.

Han Manas, Tekes Han'a mektup gönderdi:

"Tekes Han, Kırgızdan aldığın toprakları geri ver, yiğitlerinin kan bedelini öde, otuz yıldan beri aldığın vergileri geri ver, aksi halde, yüzyüze gel!"

Mektubu alan Tekes Han öfkelen-di:

"Sürgündeki bir avuç Kırgızdan çıkan nasıl bahadır imiş, Manas?"

Tekes Han, Kuyas adındaki kurnaz adamına Doğudaki Kırgızları gözleyiniz, düşmanı görürseniz haber veriniz diye onu casusluğa gönderdi.

Tekes, düşmana karşı tedbir almaya çalışırken yedi gün sonra casuslar gelerek:

"Kırgızlar bizden önce harekete geçmiş." dediler.

Şaşkına dönen Tekes:

"Kuyascığım bir çare bul!" diye yalvardı.

"Ele geçiremediğimiz Kırgız kendisi geliyormuş. Eceli gelmiş demek, gelsin bakalım!" dedi Kuyas aldırış etmeden.

Kuyas gece yola koyulup Kırgızların saldıracağı tarafa varıp sihir yaptı, geniş dağ deresindeki otlar, çiğ (bir çeşit bitki), kuray (bitki), söğüt ve kavakların hepsini insan şekline getirip gayet çok asker varmış gibi gösterdi.

Ertesi gün Kuyaz gelip Tekes'in gönlünü avuttu.

"Gayet çok asker hazırladım. Huduta yerleştirdim. Git gör?" .

Tekes huduta gelip baktı ki düşmana karşı topuzlarını eline alan, kılıçlarını hazır tutan tamamı pehlivanlardan oluşan sayısız asker var.

Tekes Kuyas'ın hünerinden memnun olup, bununla karşılaşan Kırgızlar ölecektir diye komşu hanlara haber vermeden, yardım talep etmeden rahat yattı.

Dördüncü gün Manas büyük ordusuyla Tekes'in topraklarına geldi.

Ordubası Aydarkul Tekes'in sayısız askerleriyle karşılaştığına şaşırıp, Bahadır Manas'a geldi.

"Buca Kalmuk askerine gücümüz yetmez. Felaket olur. Çekilelim." Dedi bazı korkak binbaşılar.

"Kaçarak ensemize ak yemekten se karşılaşıp ölelim." Diye sinirlenen Manas gidip bakmak için tek başına yürüdü. Bahadır'ı yalnız bırakmamak için Bakay da yürüdü. Yolda Bakay şöyle dedi:

Manas, onların karşısına ben varayım, ben gidip bakayım. Kalmuklar yakalasa beni yakalasın, sen kurtulursun. Onlara göründükten sonra kaçalım, sırrını bilelim."

Bakay, düşmana gözükererek yürüdü. Sıraya dizilen Kalmuk askerleri kımıldamadılar. Bakay buna şaşırđı. Bakay mızrağını uzatsa onlar da hepsi birden mızraklarını uzattılar. Bakay eline kılıç alsan, kalabalık asker de aynı hareketi yaptı. Bağırısı bağıldılar.

Bunun hile olduğunu öğrenen Bakay, rahat bir şekilde gelip durumu Manas'a bildirdi.

"Manas benim bildiğimi bildin mi, duyduğumu duydun mu, bu bir hileymiş. Kalmuk'un sihirbazı sihir yapıp yerdeki otları, çiğ, kavak ve söğütleri asker yapmış" dedi Bakay gülüp "bunları dövüşerek yenemeyiz. Bu Çinlilerin bilmediğı hile yok."

Kırgızlar büyülu askerlerle dövüşmeden askerlerin ayağına alabildiğince barut koyup ateşledi. Barut, alandaki kalabalık askerleri, karnış, çiğ ile beraber yaktı.

Manas'ın askerlerinin sarayını kuşattığına sinirlenen Tekes Han yanındaki sihirbaz kuyas'ı öldürüp, kendisi de canlı ele geçmek istemiyerek kalbine hançer saplayıp intihar etti.

Manas, Tekes han'ın halkını, binlerce askerini saraya toplayıp şöyle emretti:

"Gök bayraklı yiğitler! Gök Tanrının çocukları! Tekes Han'ın askerlerine dokunmayınız! Kalmuk askerleri halkımıza isteyerek hücum etmiş değildir. Bunların halkını, malını mülkünü talan etmeyiniz! Eğer kim Kalmuk'un Tekes'in halkına kötülük ederse cezası ölümdür!"

Manas Aydarkan'ı yanına alarak askerlerini kontrol etti.

"Bu Kalmukların nesine acıyalım? Bize acımayanın günahı yok mu? Diyerek askerlerin içerisinde Manas'a küsenler oldu.

Han Manas, Tekes Han'ın halkını tamamını Tötön'ün geçidine çağırttı.

Toplanan Kalmuklara Manas şöyle dedi:

"Ey, millet! Başınıza dert geldi. Bizi küstüren, tahkir eden hanınız ile onun mahiyetleri öldü. Hanlığa alışmış halk idiniz. Hansız, başsız gününüz karanlıktır, huzurunuz olmayacaktır. Şimdi kendi isteğinizle kendinize han seçiniz, bayrağınızı kendiniz taşıyınız."

Manas'ın sözünü halk beğendi. Beyaz saçlı, gözlerinden ateş saçan aksakal Manas'a döndü."

Genç olsan da erkek imişsin, kılavuz imişsin! Senin gibi evladı olan halk ölmez" diye, Kalmuk putlarına yalvardı dua okudu. Kalmuklar aksakalasğındılar.

Han adayı için birkaç beğ, bahadır ve Dang'ın adı okundu. Ama kimse ben han olacağım diye çıkmadı.

"Bir halktan bir han çıkmazsa, o halkı Tanrı lanetmiş demektir" dedi Bakay "İhtiyar olsa da han yapınız."

Karaça isimli yaşı seksene gelen ihtiyarı halk sıkıştırdı.

"Ben yaşılandım, yoruludum. Gençlerden yapınız!" dedi Karaça diz çöküp.

"Yaşılı olsan da akıl senden çıkar. Kalmuklar yaşılılarına saygılıdır."

Karaça tereddüt etti yanına Saykal isimli kızı işve yaparak yetişip geldi.

Kız ubuk gibi ince belli, erkeksi giyinen, kızıl kaş, düğme baş, süt gibi beyaz vücutlu, horoz gibi boynu olan, yuttuğu boğazından gözüken güzel biriydi

Saykal Kız, babasına şöyle dedi:

"Baba, nasılsınız? Ölen Tekes'in elbisesini nasıl alırsınız? Hükümdarlığa hevesinizi mi vardı? Bu davranışınız olmadı."

Karaça "ocuğum da tasvip etmedi" diyerek durdu.

"Ey, millet!" Dedi Karaça "Ben size han buldum. Temir Han'ın oğlu Teyiş, han olmaya layık, on sekiz yaşıında bir oğlan Teyiş'i han yapınız!"

Karaça, bağıırken toplanan kalabalık "Teyiş Han!" diye putlarına sığındılar.

Han Manas bundan memnun olmadı. Teyiş'i beyaz keçeye oturtup han adetince her taraftan tutup kaldırttı. Tekes'in, nakışları altından olan kızıl sancağı ekildi ve hanlığı ilan edildi.

Temir han'ın en küçük oğlu Teyiş Han, babasının ıssız yerdeki bembeyaz inci gibi güzel olan şehrinin idaresini ele aldıktan sonra yedi atasından beri görülmeyen büyük bir şölen düzenledi. Kalmuklar, bu defa Altaylara, Kagayara ve Mançurya'daki Türk kabilelerine Kırgızlara, Moğollara ve pek çok halka cidden kendilerini göstermek istediler. "Tür kabilelerinden neyimiz eksikmiş? Kırgızlar çok şölen düzenlediler. Biz de doğuda bir gürültü koparalım" dediler Kalmukların gençleri ve ihtiyarları.

Teyiş Han, Kırgızlar için at yarışı tertip etti. Yarışan kırk ata ödöl olarak deve verdiler kısarak kestiler, kımız yaptılar. Halk iki tarafa bölünüp güreş yaptı; dövüş düzenledi. En güçlü, en dayanıklı olanlar ödöl aldılar.

Şölen kıvamına geldiğinde, kalabalık oştuğunda sarı beyaz ata binen, düğme saçlı, on yedi yaşıındaki Kalmuk kızı Saykal, meydana ıktı.

"Saykal, Saykal!" diyerek Kalmuklar bağıırışıp putlarına sığındılar "Gök Tanrı sana denk gelecek insanoğlunu yaratmamıştır." diye bağırdılar.

Kız olmasına rağmen, dokuz kulaç mızrak tutup, savaş silahlarını kuşanıp, yürük atına binip, bayraklı mızrak alan Saykal, bahadırlara yakışan heybeti ile duruyordu.

Kuşluk vakti oldu, öğlen oldu, öğlenden sonra oldu, erkekler çevirilmiş olarak durdular. Saykal ile tutuşmaya kimse çıkmadı. Bu işi eceli gelen denemezse, başka insan deneyecek gibi değildi. Kırgızlar Tekes'in yanında pehlivanlığıyla bahadırılığı bir arada olan Saykal'a karşı koyan insanın olmadığını duymuşlardı.

"Bunca erkek arasında bir şerefli erkek yok mu? Erkek kadından kaçır mı? Diye haykırdı Saykal, "Şerefimi kazandım! Ödülümü veriniz!"

Kadının sözünü duyduğunda han olduğunu unutup, gururuna yediremedi er Manas, kadınla dövüştürdünüz. Erkek değilsiniz! "

Manas yağmurunu dökecek bulut gibi kükreyerek, heybetle savaş silahlarını kuşanıp, sırlı mızrağını uzatıp, Aksargıl'a kamçıyı vurarak Saykal kızın önünü kesti. Er manas güzel, geniş alınlı, yayık göğüslü, uzunca, oyuk burunlu, cadı gözlü Saykal'ı görünce aklı dağılıp ateşli kalbi oynamaya başladı, "Öldürmeyim, değerli bende imiş, benim alacağım kız imiş" diye düşünüp omuzuna mızrağı ihtiyatla uzattı.

Haddini bilmeyen kız dövüşmeye devam etti. Bahadırın mızrağına vurup, altın eyerin hakkı diye kalbine nişan eyleyip göğsüne mızrak vurdu.

Sendeleyen Manas'ın gözlerinden ateş sıçradı, bindiği atı da bir yana eğerek kendini düzeltti. İkinci karşılaşmada kız, Saykal bağırarak, gelip yiğide doğru mızrak vurdu. Mızrağın ucu Manas'ın sağ koltuğunda girip arkasından çıktı. İki dev mızraklarını bırakıp böğür böğüre tutuşup erkek güreşine geçtiler. Saplanan mızrağın arkasından sallanıp durmasına bakmayan Er Manas utanarak Saykal ile dövüşmeye devam etti. Sağ tarafına gelen Saykal kuvvetli Manas'ı göğsünden aldığı anda arslan çoktan gevşemişti.

"Kadını yenemeyip de alaya mı alınam?" diye öfkelenen ER Mana baltasını eline alıp Saykal'ın üzerine vurdu. Kız kalkanlarıyla karşı koyup Manas'ı şaşırttı.

Kız Saykal, kaplan Manas'ın sağ omuzuna vurdu, kamçıyla vurup onu at üzerinden devirmek istedi.

Bu kadarla da yetinmedi, Akbalta'nın arslanlarından biri olan Çubak atını, ok gibi hızlı koşturarak ortaya geldi, "Hey bu engiş (birbiri at üzerinde çekmek ve eyerden düşürmeye çalışmak) değil, dövüştür" diye Saykal'ın bindiği atın başına vurdu. Saykal'ın atı ürküp bir yana saptığında Çubak, Manas'ın sol omuzundan doğrulttu.

Akbalta ok gibi hızlı bir şekilde ortaya geldi.

"Kavga çıkacak, bahadırlar durun!"

Bu esnada Kalmuk'un Dogo adlı bahadırı çıkıp Akbalta'ya saldırdı.

"Pis Kırgızlar, bir kıza bahadığınız Manas rezil oldu. Bur kişiye karşı nasıl ikiniz girersiniz!"

"İki yiğit mücadeleye çıkmıştır. Yenip yenilme başkadır. Oyunu bozma!" Çubak, Dogo'ya elini kaldırıp, atını itti.

Kazaklardan Aydarkan, Kırgızlardan Bakay çıkıp beklenmedik olaylar meydana gelmesin diye araya hakem soktular.

Teyiş hakem oldu. Hakem oyunu durdurdu, direnenlere sert davrandı.

Bahadır Manas üzerine saplanan mızrağın ucundaki kılırları temizleyip etinden çekip çıkardı. Yiğidin yan kısmında açılan yaradan kan akıyordu. Bu Manas'ın gücüne gitmişti. Bin çeşit otun başı birleştirilerek yapılan Orcemin adlı ilacını yara üzerine örttü, akan kan durdu, gözleri açıldı.

Öfkelendiğinde önüne çıkanı yıkıp kıran Manas, ateşlenip Aksargıl atını oynatıp arkasından toz duman bırakıp tekrar meydana çıktı. Bunu gören kız Saykal da hiçbir şeyden korkmayan erkek gibi, dişi arslan gibi haykırdı.

Niye güzelliğine kapılıp kurtardım ki kadını. Düşmana acıyan kendisi yaralanır, diye kendini kızarak mızrak uzattı Manas.

İki dev, ardı ardına tutuştu. Üçüncü kez tutuşmada Saykal atın sağrısına gitti. Manas, atının sendelendiğine bakmadan Saykal'a mızrak savurdu. Saykal şaşırdı.

Bir yana çevirilerek kendi adamlarının arasına kaçtı.

Manas, Aksargıl atını koşturup peşine düştü.

Manas babasının himayesine sığınan Saykal'a ulaşamadı. Askerleri yarıp giremedi, atını oynatıp "Bahadırınızı çıkarınız!" diye Kalmukların karşısına gelip bağırdı.

Teyiş, Aydarkan ellerini kavuşturarak öfkeli Manas'a geldiler.

"Bahadır Manas, ödül senindir! Manas Karargah' gel!"

Manas, onlara çok sinirlendi:

"Ödülün bana hiç gereği yok. Kadını yenmeden milletin yüzüne nasıl bakarım"

Bahadır Manas, Bakay'ı Teyiş'i ve Aydarkan'ı alarak Karaça'ya geldi. Gördü ki, Saykal Kız, savaş elbisesini çıkarıp, saçlarının çözüp, yarasına ilaç sürüyordu kuvvetten düşmüştü.

"Bahadır, sonunda şeref senindir!" diye kabile reisleri, şöleni yönetenler Manas'ın önüne çıktılar.

Ölümden kaçan kurnaz Manas, kimseye yol vermedi, inadından vazgeçmedi, kimseyi dinlemedi, gök bayrağı elinde idi.

"Saykal'a yenilmeden ya da onu yenmeden, dönmeyeceğim! Onu çıkarın! Şerefınızı kurtarın!"

Karaça Bay çok zeki, hazır cevap sağlam bir kişi idi:

Bahadırınız uygun görürse, benim demek istediğim, Saykal'ın atını Er Manas'a verelim. Han Manas'ı teskin edelim."

Saykal'ın sarı atını getiren ihtiyar şöyle dedi: "Er Manas! Erkeksen bağışlayıcı ol! Atımız sana hediye, başımız takdimdir! Bizi affet! Ödül senindir! Şeref senindir! Kızmamamı diliyoruz, Bahadır!"

Bu münasip sözü dinleyen Manas, keyfi yerine gelip kamçısını bıraktı ve şöyle dedi:

"Söylediğinize uydum. Hediyenizi gördüm. Hediye büyüklere yakışır. Onu ihtiyar Karaça Bay'a verdim."

"Oh, sevgili Manas konuştu" dedi halk bağırarak.

"Yerin genişlesin, kabilen çoğalsın" dedi ihtiyar Karaça, Sarı atın dizginini tutup.

Ondan sonra Kız Saykal, Manas'ın gözüne gözükmeyi, arslan Manas, iyi niyetle geçenki tutuşmayı unutup, kızın kahramanlığından memnun olup içinde "Tanrı kısmet eylese alınacak kadın imiş" diyerek Karaça'nın evine sık sık bakıp, Kız Saykal'ı kalabalık içinde izledi.

Şölen bitmek üzereyken koşan atlar geldi. Yarışı Manas'ın Akkulası kazandı. Manas Akkula'nın kazandığı ödülü dört kabile halkına bölüştürüp verdi.

Altı günlük şölen bittikten sonra Manas kalabalık askeriyle atlanıp Aral'a geldi, yorulan askerler mola verip dinlendiler.

Kara-Köl denen bu harikulade yeri, Orgo Han yönetiyordu. Orgo Han Türk kabileleriyle pek fazla savaşmış biri değildi. Bu defa haberci kötü haberle gelir. "Altaylı hırsız Kırgızlar şimdi baş kaldırıp boyun eğen kabileleri kendilerine katarak ordu kurdular, Turgout, Moğol, Uygur ve Kalmuklar'ı sel gibi kaplayıp Pekin'e yürüyorlar, Gafil yatan Kalmuklar'a "Kırgızların yolunu kesiniz. Tedbir alınız" diye haber geldi.

Orgo Han sur üzerinde davul çaldırdı. Adamlarından civardaki yöneticilere, valilere ve komutanlara mektup gönderdi, onları haberdar edip asker topladı. Zaten kalabalık olan Kalmukların askerlerinin sayısı yedi yüz bine ulaştı.

"Kırgızların bizimki kadar askeri yoktur. Onları artık durdurunuz" dedi binbaşılıarı.

Orgo Han'ın ordusu saraydan bir parça uzakta, gelecek olan Kırgız ordusunun önünü kesip karşılaşmayı beklediler.

Sel gibi gelmekte olan Manas'ın ordusu gözüktü. Nihayet iki tarafın askerleri birbirleriyle burun

buruna gelerek durdular.

Orgo Han, tarafından Atan denen pehlivan çıktı. O iki gözü ensesinde, başı keçe evi gibi, iki kaşı hırslı kara köpek gibi, boyu üç kulaç, hergün bir ineği midesine indiren, canı sıkıldığında iki yüz pehlivanı bir araya bağlayıp kaldıran dev idi.

"Pehlivan Atanım, kırgızların Manas denen pehlivanıyla ancak sen karşılaşabilirsin. Sadece sana güveniyorum! Onun hakkından gel."

"Kırgız da kim oluyormuş? Güneşim değdiği yeryüzünde benden başka pehlivan var mı acaba? Parça parça ederim Manas'ı diyerek, pehlivan Atan yanına kalkan aldı. O masmavi demirden doğru geldi.

Orgo Han'ın askerleri iki tarafa bölünüp Atan'a hürmeti için tezahürat yaparak yol açtılar. Bu esnada Orgo Han'ın askerlerinin içinden kamburlaşan küçücük bir ihtiyar sıyrılıp çıkarak pehlivan Atan'ın önünü kesti.

"Hey, bu karınca mı, insan mı? Yoksa ayağa takılıp ölecek bir şey mi? Dur yolunda!" diye atının dizgininden tutan ihtiyara pehlivan Atan sevindi.

İhtiyar nazlanıp inat ederek Atan'a yol vermedi. Bu esnada hırslanan Atan benim gücümü halk görsün diye eğilerek ihtiyarı almak istedi.

Atan'ın bindiği Dankara adlı at, tıksırıp ürkerek ihtiyara hiç yaklaşmadı. Pehlivan Atan, atını tepip kamçılایarak ihtiyara ulaştı ve onu omuzundan tutup aldı.

Bu sırada deminki ihtiyar kıyamet kopardı. Pehlivan Atan'ın belinden tutup, attan yolup alarak kaldırıp yere attı. Göğsünden bastı. Atan'ın başını otu yolmuş gibi kopardı. İhtiyar sakın halde maral sıfatlı Dankara'ya binip Kırgızlara doğru gitti.

Kalmuklar, deminki ihtiyar insan mıdır, cin midir diye şaşırıp kaldılar.

"Yaşa be pehlivan Pöyüş! Kalmuklara göreceğini gösterdin!" dediler Manas'ın askerleri, ona yol vererek.

Baktılar ki deminki ihtiyar, Kırgızların Köyüş isimli sihirbaz yiğidi imiş. O sabah erkenden kılık değiştirerek Kalmukların arasına girip casusluk yapıyordu. Sonunda bir çareyle Altan'ı yenerek dönmüştü.

Kendine gelen Kalmuklar, Orgo Han'ın yanına gelerek konuştuktan sonra davul çaldırıp askerlerini Kırgızların üzerine sevkettiler.

Kıyasıya dövüş başladı. Kalkanlar parçalanır kanlar döküldü, oklar vızlayıp, yer sarsıldı, büyük bir gürültü koptu.

Er Manas, Orgo Han'a vurup onu yarı canlı halde bıraktı. Bayrağı devrildi, Han öldü. Hansız savaşımaya cesaret edemeyen Kalmuk askerleri kaçtılar. Er manas, Orgo Han'ın kaçan askerlerini takip etmedi. Manas'ın gönlünde acı vardı, çünkü onun da pekçok askeri ölmüştü. O, dövüşten sonra kanların döküldüğü bu yerleri görmek istemedi. Bu kez Manas Bakay'ın peşinden dışarıya çıktı.

Dişediş savaşan iki tarafın kaybı eşit sayıda idi. Savaş alanı yağmur gibi akmış olan insan kanıyla toprak kırmızı çamur haline gelmiş, ark olup akıyordu. Yerden çıkan toz dumandan, gökteki güneş gözüküyordu. Cesetler dağ gibi olmuştu. Eceli gelen yiğitler ölmüştü, dişleri çıkık olan atlar uzanıp yatıyordu. Toprakta eyer, kırılmış mızrak, sapsız balta, kınısız kılıç, Kalmuk Kırgız karışık çamur gibi yoğurulup yatıyorlardı.

Manas bu manzarayı gözden geçirirken nice nice gençler gözüne ilişti. O hemen buradan uzaklaşmak istedi. Onu öldürmeyi bahadırılık diye düşünmüyordu.

Manas yedekte götürdüğü atını salıverip Bakay'ın yanına geldi, hiç ağlamayan zavallı yiğit, gözleri yaşla dolarak başını ağabeyinin omuzuna koyup kemikleri sızlayarak acı acı ağladı.

"Ağabey, bu katliamdan, bu dövüşten ne zaman kurtuluruz?" diye sendeledi manas'ın gözleri keder doluydu.

Görmüş geçirmiş, ata bindiği zaman yolcu, dövüştüğü zaman asker olan Bakay, böyle manzarayı binlerce defa görmüş olacak ki, hiç şaşmadan Bahadır Manas'a şöyle dedi:

"Er Manas, halkının başını kurtardığın zaman, halkın özgür yaşadığı zaman savaştan kurtulursun."

Bahadır Manas, yüzüne soğuk su serpilmiş gibi kıvrıldı. Bilgiç Bakay konuşmaya devam etti:

"Yenmek, düşmanı öldürmek demek değildir. Yenmek halkın kurtulması demektir. Halkı kurtarmak erkeğin işidir. Tanrı bunu herkesin alnına yazmış değildir. Nadiren birilerine yazar. Senin alnına işte bu yazılmıştır. Ne zaman halkını muradına erdirirsen, o zaman görevini yerine getirmiş olursun. Seni bunun için Tanrıdan istedi halk. Ağlama! Sen erkeksin, bahadırsın! Erkekler milletin ocağını mızrak ve kılıcın ucuyla genişletir. Halk bahadırılığı, kılavuzluğu ile altın sırık olup destekler."

Ertesi sabah Han Manas savaşta ölen yiğitlerini, silahlarıyla birlikte bir çukura gömdü. Her birinin başına bir taş koymuştu, taşlar Opol dağı gibi birikti.

Cırgalang'ın boyunda, Cıluu-Su'yun suyunda Han Manas yiğitler kuvvetine dolsun, atlar dinlensin, yaralılar iyileşsin diye üç gün üç gece mola verdi.

Gökte yarım ay kalıp çoban yıldızı parlarken, tan yeri ağarırken, Manas Han'ın karagahına Orgo Han'ın hatunu Samankul hamın önce hiç giymediği Kırgız sarığını giyip, iki çocuğunu yanına alıp, saraydan birbirine benzeyen on boz atı seçip, danışmanı İraman'ı tercümanı yaparak araba dolusu kızıl ipek kumaş ve değerli hediyelerle geldi.

Kırgızların adetince, oğlu Karatay'ı öne çıkarıp İraman'ın oğluna şarkı söyletti ve böylece debdebeyle kaideyi yerine getirdi.

Samankul Hanım, Han Manas'ın önünde şöyle söyledi:

"Bu hayatta siyah ile beyaz, gündüz ile gece, kötülük ile iyilik hep beraberdir, Hanım! Kocam ölüp, dul kalmış olsam da oğlum dün Han tahtına oturdu. Eksik olamayın, kaide bilen Hansınız. Ben bahtsız öldürmek istersen işte buradayım. Başım karşılığında bu küçücük iki oğlumun canını bağışlamayı dilemeye geldim, Manas."

Han Manas, iyi niyetli, itinalı konuşan kadından memnun kaldı.

"Bir kadın Han önüne saygıyla gelirse, onu bağışlamak vardır, hatun. İki oğlunuz yanınızda yardımcı olsun! Şehriniz huzur içinde, yönetim sizin elinizde olsun."

İraman'ın oğlu Bahadır, Manas'ın yiğitliğini, mertliğini, Samankul Hatun'a söylediklerini överek şarkı söyledi. Manas şarkıcıyı beğendi.

"Hatun, eğer uygun görürseniz, bu oğul bizi sabah akşam eğlendirsin" dedi Manas ekleyerek.

"Tamam, olur, bahadır!" dedi Samankul gönlü rahatlayarak. O şehrine dönüp, oğlu, Karatay'ı beğ yaparak ona taç giydirdi.

İraman'ın oğlu ise Bahadır Manas'ın kırk yiğidinden biri oldu. Karatay adı unutulup yerine Irçı oğlan diye adlandırıldı.

Opol dağının içinde, otuz nehrin kıyısında, ıssız bir yerde bulunan surlu şehri Akun, kırk beş sene han olarak yönetmişti. Dokuz yolun kavşağındaki bu şehre her halktan gelen kervanlar eksilmezdi. Ticaret gelişip halk zenginleşmişti. Şehir refah içindeydi. Akunbeşim'in Kalmuk ve Çin'de saygınlığı vardı. Tekes Han ile Orgon Han, kardeş gibiydiler. Yedikleri içtikleri bir, Askerleri bir idi. Birbirlerine destek ve yardımcı olarak yaşıyorlardı.

Bunu bilen Manas, Tekes Han'dan sonra Orol Han, rahat durmayacak, bir felaket başlatacak diye Akun Han tarafına dil bilen adamlarının gönderip yol ahvalını ve düşmanın hareketini öğrendi. Akun beş altı gün önce yola nöbetçi koyup, asker toplayıp, aşağıdaki Kalmuk ve Çinlilere mektup yazıp mühürleyerek habercisiyle göndermişti.

Kurnaz ihtiyar, bundan dört ay önce Tekes Han'a şöyle demişti:

"Kırgızlardan kötülük gelecektir. Esen Han'dan asker alıp savaşa erken davranalım." Ama, "kendi ordumuz Kırgızları durduracak, onlara dersini verecektir" diye inat etmiş Tekes Han.

Akun Han, oğulları, kadın ve kızları, kocakarı ve ihtiyarları şehirden çıkarıp, aşağıya gönderdi. Surdan belli bir mesafedeki müsait bir yerde kırgız ordusunu bekledi. Baltanın sapına benzeyen bıyıkları, doru aygırın yelesi gibi örgüsü, göğsünde zırh, başına miğfer, saçında takı, elinde

topuz, yanında kalkan, koynunda yelek olan sert belli bahadırları, pehlivanları topladı.

Manas aksakallıları, akıllıları, kırk yiğidini ve komutanlarını bir araya getirip danıştı.

"Tekes Han ve Orgo Han'ı daima bize karşı kıskırtan Akun Han'dır. Keng Çüy'den Altaylıları kovup, topraklarına sahiplenmişti. O toprakları geri alalım."

Manas, altı yiğidi ile yollara bakıp geldikten sonra şöyle dedi:

"Binbaşı, bölüklere ayrılıp ayrı yarı yürüyelim.

Boşuna kırılmayalım." Bölüklerin başına Kökçö, Urbu ve Kırgıl seçildi.

Manas, idaresi altındaki ordusunu çukur ya da düzlüklere yaklaştırmadan, dağ geçidinden değil, dağ sırtından geçerek, kimsenin yürümediği yollardan gününden evvel Akun Han'ın şehrine ulaştı.

Akun Han'ın büyük ordusu düşmanın önünü kesmek için çoktan tedbir almıştı.

Savaş, erkek dövüşüyle başladı. Nice erkeklerin kanı aktı, nice yiğitlerin kellesi uçtu.

Er Manas, Kalmuk bahadırı Tulus ile karşılaştı. Tulus yaygara eden gürültücü biriydi:

"Arslanın değil, Tanrı olanın gelsin Kırgız!" Dersini verip kökünü kurutacağım, göğe baktırıp inleteceğim! Son sözünü söyleyiver, Tulus'un kahramanlığını anlat halkına" diye bağırdı.

"Başa bela Tulus'un mızrak kullanmada usta olduğunu duymuştum. Ona Manas'tan başkası mukavemet edemez" dedi Bakay, Akbalta'ya danışarak.

"Bahadır, ona kendin git" dedi Akbalta. Kız Saykal ile yapılan karşılaşmadan sonra Manas'ı dövüşlerde pişsin, Han oldum diye bahadırılığı unutmasın" diye düşünüyordu Akbalta. Tulus gök demirden zırh giyinmişti, değişik bir kalkanı vardı, eline gök mızrağını, öküzün beli gibi yayını aldı. Kaplan gibi heybetle atını mahmuzladı.

Manas, Akkula atını binip, butuna ayakkabısını geçirdi, belinde kılıcı sallanıp, baltası parlıyordu. O ak sungur kuşu gibi bağırarak alana girdi.

"Manas denen sen misin? Başını koparacağım! Ecelini ben getireceğim! Ezerim seni!" diye haykırarak Tulus gürzü Manas'a vurdu.

Çevik er Manas Tulus'un vurduğu gürze, kalkanıyla karşı koydu. Öfkelenen Manas yaygaracı bahadır Tulus'un, Açalbars ile sağ elini kesti, kaçmak isterken de baltasıyla vurdu.

Kalmuk ve Çinlilerin on iki pehlivanı sinirlenip haykırarak Manas'ı kuşattılar.

Her iki tarafın askerleri alana girdiler.

Kıyasıya dövüş ve öldürüş iki gün iki gece sürdü. Kırgızlar Akun Han'ın askerlerini toz dumana katarak sonunda yok ettiler.

Yenildiğin anlayan Akun Han, askerlerini, kararg'hına bırakıp kaçtı. Manas, Akkula atına kamçı vurup Akun Han'ın peşinden gitti. Beyaz alınlı, sivri kulaklı, kasırğa gibi hızlı koşan Akkula, Akun Han'ın atına yetişti. Bahadır Manas, yetişir yetişmez mızrak savurdu. Arkasından yetişen kırk yiğidin biri olan Aynakul, Akun Han'ın başını kılıçla uçurup sırlı mızrağının ucuna geçirdi ve han'ın merakla bekleyen ordusunun karşısına gelip fırlattı.

"Kırgızlarla dövüşmek isteyen düşmanın sonu işte budur" diye haykırdı Aynakul. Askerler tamamen teslim oldu.

"Bizim düşmanımız Akun Han idi! Zafer ve şeref bizimdir! Yeter! İhtiyarlara dokunmayınız. Manas askerlerini Akun Han'ın şehrine sokmadı, malına mülküne dokundurmadı"

Bahadır Manas'ın hedefi Alevke idi.

"Elinin körü, Alevke! Bir an gelir, Tanrım ele verir. Atalarımın intikamını alırım. Andıcan'ı kurtarırım. Dünyayı başına yıkarım" diye kin besliyordu.

Altay'a, mavi bayraklı kalabalık ordu girdi. Çalınan zurna dağları sarsıyordu. Bu bahadır Manas'ın avuluna zaferle döndüğünün ihtişamı, işareti idi.

Er Manas Altay'da güneş ışıldarken, beyaz çadırın arkasındaki tepeye oturup danışmanı Akbalta'ya danıştı.

"Gözbebeğim, üstadım Akbalta amca, Ala-Dağ'a göç edelim deyip duruyorsun. Sen görmüşsün, ama ben görmedim babalarımın topraklarını. Ala Dağ'da Kalmuk var, durumu bilmeden nasıl göç ederiz? Bunca halkın sorumluluğunu kim taşıyacak..."

"Oğlum, Manas! " Söylediğin doğru, haklısın. Altay'a geldikten beri Ala-Dağ'daki Kırgızların yaşayıp yaşamadığı hakkında bir haber alamadık, ya da gidip aramadık" dedi. Akbalta, beyaz sakalının sıvazlayıp kaz yavrusu gibi öterek "Bana müsaade et, ben Ala-dağ'a gidip dolaşıp yolun sağını solunu öğrenip geleyim."

"Yol uzak, aşılması zor, amca, yorulacaksınız. Genç olsaydınız, diyeceğim bir şey yoktu. Oraya ben varayım. Yerin durumunu göreyim. Göç edeceğimiz yolu bileyim. Kalabalık halkımı aramadan hep Kalmuklarla savaşarak mı yaşayacağım? Atalarımın topraklarını göreyim, diğer Kırgızları bulayım. Görmesem de Ala-Dağ'a hasretim var."

Akbalta Manas'ın söylediklerini doğru buldu. "Ala-Dağ'a gidersen, alimlerden öğrendik, bilgilere sorduk; Katagan'ın hanı amcan danışmend Koşoy'a git. Kırgızların aziz aslanı budur. Alevkeye başını vermeyen Ala-Dağ'daki Kırgızları birleştiren, kimseye bağımlı kalmayan, sur yapıp yiğitleriyle birlikte düşmanın canına okuyan Er Koşoy'a git, ona akıl danış! Tek güvenebilecek insan odur, sana yoldaş olacak erkek odur! Biz Altay'dan gidelim. Bu Altay bize

uygun değil, Çinliler bize düşmandır."

"Yanıma fazla yiğit alırsam Kalmuklar bunu farkederek ve ben yokken halk arasından kargaşıa yaratırlar. Ava çıkmış gibi gözükeyim. Kutubiy komutan olarak kalsın!" diye belini bağladı Manas, "Oralar sakın ise, yer varsa, ben döndükten sonra Ala Dağ'a göç edelim."

Altay'da şafak henüz sökmüşken uçan kuşlarla birlikte ak bulutlar da sanki Manas'ı yolcu ediyordu. Er Manas, Ala-Dağ yolunu tutup gökteki yıldızları seyrederek düz yol ile gidiyordu. Gök yeleli bozkurt Manas yanına erzak almıştı, iyi yerlere dikkat ediyordu, kabileleri, ormanları, küçük tepeleri dolaşıp, sıra halinde uzanan dağları, geçitleri aştı, taşlara bastı, yorulan Argımak atının üzerinde oturup çeşit çeşit otlar arasından geçerek ince yapraklı, bilek kadar otlu, maralı koyun kadar olan bereketli Karkıra'ya rastladı. Karkıra'yı geçtikten sonra, yüksek dağların ortasındaki gözyaşı gibi temiz, bin pınar akan Isık-Köl'ü gördü.

Bahadır Manas attan inip mağrur duran Ala-dağ'a, mübarek Isık-Köl'e doya doya baktı, dizlenip toprağı öptü, toprağa ağzını değdirerek Tanrıya sığındı.

"Kutsal Tanrı, vatanı görmeyi nasıbettığın için sana şükürler olsun! Ala Dağım bana güç ver! Isık-Kölüm hasiyetli güç ve temizlik ver. Atalarımın kusurunu gidereyim, düşmanları kovup çıkarayım, halkımı kendi topraklarına toplayayım. Huzurunda yemin ederim..."

Bahadır Manas gölde yüzünü yıkadı, oynayıp yüzen balıkları seyretti, sevincinden gözleri doldu:

"Ah, canım Isık-Köl aradığım yer sen değil misin! Buraya insan yerleşmez mi böyle hoş yer, böyle hoş göl nerede bulunur ki?" Manas'ın vücudu gevşeyip, kendini gökte uçan kuşlar gibi, süzülen beyaz bulutlar gibi özgür ve keyifli hissetti.

Eyvah, eğer buralar dar olmasaydı, tam Kırgızların kısmetine yazılan yer imiş diye, bu yerlere sahiplenene atalarına şükretti. Ama bu toprakların şimdiye kadar Kalmukların elinde kaldığına eseflendi. Akbalta'nın gösterdiği akılı hatırlayıp, onun tarif ettiği yol ile aziz Koşoy amcamla görüşeyim diye tepeleri çukurları aşır, rüzgarlar yarışarak gidiyordu.

Akıllı Koşoy yaşlılığa boyun eğmedi. O kadar dayanıklı idi ki, hal' delikanlı gibi gözüküyordu. Önceki karakterinden, yiğitliğinden, dürüstlüğünden hiçbir şey kaybetmemişti. Gayretinden taviz vermemişti. Onunla yarı yaştaki dostları ise gözlerinde çapak oluşup, kuvvetten düşmüş, yerinden kalkamaz, ata binemez hale gelmişlerdi. Evlerinin dibinde oturup havlayan köpeklerle, böğüren öküzlere, dolaşan atlara bakıyorlardı, hiç konuşmadan! Akşama kadar bükülüp otururlardı. Akşamleyin gelinlerinin yemeğini beklerlerdi, bunamışlardı.

O Koşoş Han'ın, sallanan beyaz sakalı altın kemerine ulaşmıştı, gözleri keskin, karakuş gibi uyanıktı, hikmetli sözleri kaideye uygun şekilde söylerdi, yemeğini nezaketli yerdi, zihni açıktı. Onun adını duyanlar ona "Koşoy Han", "Koşay Ata", "Han Ata" diye diz çöküp saygı gösterirdi.

Han Koşoy epeydir ocaktaki ateşe bakıyordu. Bir anda yan cebindeki kurt aşığını eline alıp ayı derisine attı. Aşığın pozisyonu iyiliğini gösteriyordu.

Bahadır Koşoy, Manas'ın geleceğini evliya gibi bildi.

At-Başını, Geç-Töbösünü yerli yerine yerleştiren büyük kalesini taştan yaptıran, şehir kuran, yedi bölgedeki Kırgızları düzeltip halk yapan, eşsiz yiğit, akıllı, kulağı delik, keskin bakışlı Er Koşoy, hanımına gece gördüğü rüyayı yorumlattı. Koşoy han'ın hanımı beyinin kiminle karşılaşacağını önceden söyleyebilen kadın idi.

Han Koşoy'un söylediği böyle idi:

"Gece bir rüya gördüm. Rüyamda hançer kılıcımı doğuya doğru sallamıştım, o taraftaki kara dağ ikiye ayrıldı. Bu nasıl rüyadır? Elinde altın bağı var bir kara kuş almışım. Onu dünyanın dört bucağına bırakmışım. Ona yardım eden kimse yoktu. O bir arslanı avladı. Bütün canlı varlıkları öldürüyordu. Pekçok Kırgız onun gölgesine sığınmıştı. Bu nedir? Bu rüyamı yor, hanım!"

Hanımı rüyayı şöyle yordu:

"Bayım, kınından çektiğin kılıcın Doğuyu yakması, Altay'a sürülen Cakıp'ın yalnız oğlu Manas'ın gelmekte olduğunu işaretler. Cesaretine cesaret katacak, sana el, yaka olacak, Bahadır Koşoy amcam diye aleme han olacaktı! Bıraktığın karakuş kahraman Manas değil mi? Açılan eteğin kapanacak, kopan bağların ulanacak, sönen ateşin yanacak, ölen ruhun dirilecektir!"

Hanımın sözü bitmek üzereyken, dışarıdan Kutunay denen nöbetçi telaş içinde Koşoy'a haber getirdi.

"Sevgili Han Koşoy, insandan daha değişik alp gördüm, böyle insan olur mu, karşısına çıkan yaşar mı? Benzeri görülmemiş bir adam geliyor. Boyu dağ kadar var! Böyle bir yiğit görmedim. Kara benekli kaplan gibi atılıyor. Kuyruksuz gök yeleli arslan gibi saldırıyor."

Bu haberi duyan han Koşoy, sanki hanımı oğlan doğurmuş gibi sevindi.

"Tanrım gönderdi! Hızırın yardım ettiği halk imişiz. Atalarımızın nesli Ala Dağ'a geliyor, onu göreceğ günler de varmış!" kahraman Koşoy, acele atına binip misafiri karşılamaya çıktı.

Koşoy amca el ayasını alnına yaklaştırıp aşağıdaki yola baktı, ki doru benekli tulpar (at) a binen, ok geçirmeyen elbise giyen, dağın yarısı kadar kocaman bir arslan geliyordu. O, arslan Manas'ın ta kendisiydi.

"Tanrım kaybettiklerimiz bulundu, bir avuç kadar Kırgızın şerefi böylece korunmuş oldu!" diye ağladı Koşoy, gözlerinden yaş akıtarak.

Arslan Manas, görünen askerlere doğru hiç sallanmadan hızlı bir halde geldi.

Er Koşoy ok geçirmeyen elbise giyip koyu doru atına binmişti. Uzun bıyığı sarkmış, patlak gözü çoban yıldızı gibi parlıyordu. Kulakları kalkan gibiydi. Savaş silahlarını kuşanıp bileğine altın çerçeveli baltasını takarak Opal dağı gibi kurulmuş duruyordu. O Manas'ın karşısına çıkıp selam verdi.

"Çakıp Bay'ın biriciğı, oğlum Manas sağ mısın? Çınardan kalan ufak dalım, atadan kalan evladım Manas var mısın?"

Er Koşoy kucağını açarak yavrusuna sarılan kuş gibi Manas'ı bağrına bastı. Ağlayan Koşoy'un gözyaşları kara yağmur gibi akıyordu.

Bahadır Manas, şöyle dedi:

"Aksakallım Koşoy amca, tedbirli üstad, evliya, yukarı çekersen desteğimsin aşağı çekersen dayangacımsın, yürürsem aydın yolumsun arkamda şanlı ordumsun! Er amcam Koşoy, sağ mısın?"

Er Manas, Koşoy'un karargahına geldiğinde koşa koşa halk ona selam vererek bağırdılar, sevindiler: "Manas" diye çığlıklar attılar.

Bahadır Koşoy, dua ederek kurban olarak kısarak, ay boynuzlu inek kesti. Koşoy'un kalesinde büyük şölen oldu.

Er Koşoy ile Bahadır Manas gece boyunca uyumadılar, birbirlerine başlarından geçenleri anlattılar. Hiçbir şey saklamadan yüreklerindeki sıkıntıları çıkarıp boşaldılar.

Han Koşoy, Altay'a giden Kırgızların haberini aldıktan sonra, ne yapacağını şaşırdı. Gülse mi, ağlasa mı, bunu bilemedi, zavallı Koşoy!

Er Koşoy amca, Manas'a şöyle dedi: "Oğlum Manas benim yerimi sorarsan, Medyan'ın çölünde, Evliyanın geçtiği yerde, Baabedin denen anneden doğdum. Deden Nogoy Han öldüğünde, Kalmuk ve Çinliler, Kırgızları kamçıya göre taksim ettiğinde, canımı terkilere bağlayıp, kuşağımı kuşandım. Çevik kırk yiğidi yanıma alıp kalabalık Kalmuk ile tekbaşına savaştım. Nice erkekler, öldüler, kırk yiğidim de öldü. Ben yetmiş yerden yaralandım. Akrabalarımın hayaleti bile gözükmeydi. Bitkin halde dolaştım. Sonunda kimsenin bulunmadığı bir dağa çıkıp kurtuldum. Çeç-Töbö'de beslendim, yer edindim. Başboş dolaşanları toplayıp bir yere yerleştirdim! Çaylağı eğiterek onu alıcı kuş yaptım, muhtelif kabilelere mensup kimseleri toplayıp canlandırdım! Akrabalarım az olsa da çevrem sağlamdı.

Peygambere benzeyen Kataganlı, ak sakallı Han Koşoy oğlu Manas diye söylüyordu, evliya gibi konuşuyordu:

"Terk-i dünya olup dolaşırken, Kırgızlar fedak'r, canlı, ileri görüşlü bir millettir, bu milletten bir yiğit çıkacaktır diye umutlanıp seni bekledim..."

Kahraman, akıllı Koşoy amca, oğlum Manas diye söylüyordu, anlamlı konuşuyordu.

"Oğlum, ne zaman Altay'dan göç edip kendi yerine geleceksin? Azıcık halkına ne zaman direk olacaksın? Tek başına kalan, sahipsiz kalan millete ne zaman sahip çıkacaksın? Gel Isık-Kölü'nü bul, kulun (tay)lar seni bekliyor, kırk kabile Kırgızın ayağa kaldır."

Manas şöyle dedi:

"Özlediğim yiğit amca, evliya sıfatlı imişsiniz. Sizi görünce canıma can katıldı. Atalarımın Karkırasını, Isık-Köl'ü, Ala-Dağ'ı gördüm. Hasret giderip rahatladım. Ala-dağ'ı yer edinen, yalnız kılıç kuşanan, Kalmuk Çinlilerle savaşıp yer kapışıp yaşayan gayretli Kırgızları gördüm. Etkilendim, Cesaretim arttı, hasretim bitti. Şimdi Koşoy baba, Altay'da bir grup Kırgız kaldı. Çinliler çok, Kırgız az. Kalabalık Çinlilere tek başıma saldırdım. Çinlilerin öcü kaldı, ben onlara varayım."

Bunu işiten Koşoy amca üzüldü, gözlerinden yaş döküldü:

"Arslanım Manas, sözümü dinle! Koynu geniş Ala-Dağ'ı babalarının toprağı Tekes, Alay, Andican, Yedi-Su'yu zamanı geldiğinde görürsün. Çinliler asker gönderip Altay'daki halkına zulmetmesin! Neslimizi kurutmasın! Oğlum bir an önce geri dön! Kırgızları toplayıp Ala-Dağ'a göç! Ölmezsem, fazla geç kalmadan ardından gelirim, seni ararım, yer yeşil otlalandığında, halk yerleştiğinde, yaz geldiğinde karşına çıkıveririm. Nöbetçilerden haber geldi, Çinli Esen Han, Kırgızları keseceğim diye hazırlanıyormuş... Acele et, oğlum acele et!"

"Koşoy amca, dileğin cana kuvvet olsun! Sözlerin düşmana ok olsun!" diye Tanrıya sığındı Manas.

İnsanları iyi anlayan Han Koşoy adı ulu Manas'a dikkatle bakıp onu denedi :

Altın ile gümüşün,
Tozundan yaratılmış gibi.
Gök ile yerin,
Direğinden yaratılmış gibi.
Ay ile güneşin,
Işığından yaratılmış gibi.
Altı kalın kara yerin,
Dayandığı direktan,
Ay ışığı altındaki ırmağın,
Dalgasından, yaratılmış gibi.
Havadaki bulutun,
Gölgesinden yaratılmış gibi.
Gökteki ay ve güneşin,
Işığından yaratılmış gibi.

"Er Manasla kimsenin başa çıkamayacağı belli. Hasetçiden nazar, kötü niyetten dil değmesin." Dedi tecrübeli Koşoy memnun olarak.

"Karşına kimse çıkmasın, peşine düşman düşmesin! Karşına çıkan düşman mert olsun!" dedi. Adet üzerine Han Koşoy iyi yolculuk dileyerek. O, yere ve suya sığınarak, Tanrıya Manas için hayır dua etti.

"Geldiğin yoldan gitme! Geçtiğin suyu tekrar geçme! Uyuyan ulu dağların üzerinde uçarak yuvana ulaş!" dediler bahşılar davul çalıp sıçrayarak.

Er Manas Altay'daki Kırgızlar koklayarak kuvvet bulsun diye atalarının yerinden bir avuç toprak alıp mamır otuyla birlikte beline bağladı ve Koşoy ile vedalaşıp Altay'a doğru hareket etti.

Sırt üstü yatan büyük bahadırlar gibi uzanan Ala-dağ sanki Manas'ı uğurluyordu.

Çin hanı Esen Han'ın altın sarayının kulübelerinde ateş yakılıp, davullar çalındığında tüm şehir yankılandı, bir günlük mesafede bulunan yerlere kadar haber gitti. Han vezirleri, danışmanları, komutanları, büyükleri, ileri görüşleri Esen Han'ın sarayına telaşla toplandılar.

Esen Han kahrolarak şöyle yarlıg verdi:

"Bu kaçak Kırgızlara devleri, büyücüleri kaç kere gönderdik. Ne sağ dönen oldu, ne ganimet ile döner oldu. Yakında rahipler Kırgızların tek bahadırı olan Manas'ın Ala-dağa göç etmek için yer görmeyi gittiğini haber verdiler. Fırsat gelmiştir. Kırgızları soyup soğana çevirmenizi emrediyorum. Halkı yok olunca, Manas'ın kökü kesilecektir. Yalnız ağaç çınar olmaz. Binbaşı Coloy bahadıra ok işlemez zırh giydireceğim. Ordubası yine Mançu Neskara olacak. Danışmanınız büyücü Karacay olacak. Öcümü alacak bahadırlarım, öleceksiniz Kırgızlarla çarpışarak ölün! Onları yenemezseniz Çin seddini geri döneyim demeyin!"
Alemleri altüst eden Coloy adlı bahadır, hanının önünde eğilip diz çöktü. O bir oturuşta yirmi okkadan fazla buğday yiyip hiçbir şey yememiş gibi kalkan ev kadar kocaman biri idi.

"Ulu gökyüzü altında eşsiz olan merhametli Esen Han! Huzurunuzda Kırgızları yok etmeden gelmeyeceğiz. Manas'ın başını alıp geleceğiz!" dedi. Coloy, askerleriyle yemin ederek.

Ok işlemez, yumruk kadar düğmesi olan zırh giyen, kuzgun gibi uçan ata binen, çelik baş Kalmukların han Coloy'u ağzından duman gözlerinden alev çıkararak ordusunu harekete geçirdi. Bu biçimsiz kafirin boyu posu şöyleydi: saçları dağınık, hemen yutacak gibi hırslı, kudurmuş domuz gibi, kaşları yanmış orman gibi, hergele çobanın giydiği deri çizmelerine benzeyen kalın dudaklı, geniş kısa boylu, kalın yanaklı geniş omuzlu bir boğanın etine doymayan acayip pehlivan biri idi.

Coloy'un peşinde at oyuncusu, yürük atlı kavgacı pehlivan, iri yarı Neskara, onun peşinde papağan kuyruklarıyla süslenmiş koyu doru katırına binen Döödür Alp, onun peşinde kırmızı kolsuz kürk giyen, sancağın altında duran okumuş, nişancı Karacoy, Kırgızların kökünü kurutmaya geliyordu.

Sayısız ordunun içinde ateşten çekinmeyen devler, pehlivanlar vardı, bir bölümü süvari, bir bölümü yaya olan, kargı ile silahlanmış askerler, mızrakçılar, kurnaz yaycılar, baltacılar, kementçiler, çok sayıda nişancı, büyücü, yakarışçı olup, yeri sallandırarak geliyorlardı.

Çin hanı Esen Han'ın askerlerinin gelmekte olduğunu Altay'daki Kırgızlar iki gün evvel öğrendiler. Ala-Dağ'a, Koşoy'a giden Manas'tan haber gelmediği için telaşa kapılan Akbalta, iki

Kutubiy birbirine danışarak gündüz dinlenmeden gece uyumadan avulu Bin Su'dan geçirdiler. Çam ormanlarını dolaştılar. Ulu dağ'a göç ettirdiler. Kuvvetli yiğitler ise düşmanın önünü engellediler. Kutubiy Oralma dağının burnunda durup düşmanları gözetliyordu.

Aman Allahım, kara kurt gibi çok sayıda asker tozu dumana katıp, yeri göğü sarsarak sel gibi taşıp ak sancakla akın akın geliyordu.

Kutubiy yeşil sahradan bulduğu Telkızıl atını sağdan soldan kamçılıyarak Kırgızlara geldi ve vahim haberi ulaştırdı. Bu arada :

"Size ejderhanın ayağına basmayın, Çinlilere dokunmayın diye söylemiştim. Şimdi beni derde soktunuz.. sonunda bunu göreceksiniz. Akbalta, sürekli Manas'ı şımartıp yapacağın bu muydu! Hani senin bizi Çinlilerden kurtaracak Manas'ın? O başıboşun nerede olduğu belli değil! Kahrolası hayırsız Akbalta!" dedi Cakıp hiddetlenerek.

Akbalta yerinden fırlayıp şöyle dedi:

"Olsa olsa ölürüz, Cakıp. Ölmeyen kim var? Döşekte yatarak ölmektense, savaşarak ölmek daha iyi değil mi? Ölümden korkan onurlu mudur? Dertli başımız yere girinceye kadar, Kara Hitay Mançu ile çarpışmayalım mı yani! Manas bizi Kalmuklara ezdirecek biri değil. O ya bunu bilmiyordur, ya da buraya ulaşamıyordur. Kalmuklara boyun egeceğimize çarpışarak ölelim! Gayrete gelin millet!"

"Düşmanın önünü keselim!" dedi Bozkurt Kutubiy haykırıp, Kırgızı düşmana bırakıp arslana nasıl cevap vereceğim diye gülümsedi, aç arslan gibi gerilip, demir mızrağını eline aldı. "Manas" parolasını haykırarak tek başına düşmanlara saldırdı. Sağa sola bakmadan, canını dişine takarak düşmanla burunburuna geldi, mızrağını iki sıra yiğide sapladı, kılıcı kırılrsa yayını çekerek dişediş dövüştü.

Yetmiş aile kırgız içerisinde düşmandan kaçan sadece Cakıp oldu.

Akbalta gelen düşmanı görüp azıcık Kırgız askerlerini idare etti.

Aç buudan atı gibi kaban Coloy, ellerinde bayrak tutan askerlerini Kutubiy'e doğru harekete geçirip akını başlattı. Oklar dolu gibi yağdı. Yay okları ateş olup yanıp değdiği yeri yakıyordu. Yiğitlerin topuzu ve sırları parçalanıyordu.

Kutubiy'in Telkızıl atı ermiş bir tulpar idi, yiğidin atı yiğitle eş idi. Gerektiği yere kalabalığa kendisi girerdi, bazen dört ayağıyla sıçrayıp, yiğitler gibi dövüşürdü. Gerektiği yerde kendini bir yana atıp düşmana fırsat vermezdi. Bunca düşmanla tek başına savaşan Kutubiy'i gören kuvvetli, cesaretli Akbalta "Canımız bir, kader ahabım, ecel gelmişse ölürüm, ölmezsem seni kurtarırım" diye Kulager atını kamçıladi ve bağırarak kalabalık arasına girdi.

Ay gibi sarı çölde savaş yedi gün sürdü. Er Balta amca, yedi yerinden yaralandı, iki gözü hasar gördü. Cesaretli Kutubiy, doksan yerinden yaralanıp kanlar içinde kaldı. Askerler kuvvetten düşüp halsizlendiğinde Çinliler demir iple kuşatıp belini bükme üzereyken Akbalta miskin bir

halde vasiyetini söyledi:

"Sevgili Kutubiy, baktım Manas görünmüyor, gebereceğiz. Arzu ettiğim Ala Dağ'a ulaşmadan öleceğiz, kafirin elinde öleceğiz."

Akbalta'nın sözünü işiten Kutubiy sanki vücuduna bir şey batmış gibi fırladı.

"Amcacığım, Akbalta bereketim! Bahadır senin gibi olur mu? Kalmuklarla çarpışsak Balta amcam yardım edecek, düşmanın heybetini kıralım diyecek, derdim. Yiğidin eceli yiğitten gelir. Amca ne dersin? Kuvvetten düşmüş isen altın var, vur kaç savaş yaparız! Dayan amca!" dedi Kutubiy Telkızıl, atına rastgele tepinip, gözlerinde ateş çıkıp Balta'nın bindiği Kulager atın dizginini elinden alıp ileri atıldı. Tulpar gibi ince kuyruklu yürük at olan Telkızıl, deh der demez acayip heybetli göründü, dağ sırtını, tepelerini aşip iki yiğidi kurtardı.

İki yiğit arkasına baktı ki, Kara kalmuk ve Çin akerleri artık gözükmüyor.

Bu esnada Akbalta, Kutubiy'e çocuğu gibi yalvardı.

"Kurbanın olayım Kutubiy sönen ateşimi tutuşturdun, ölen canımı dirilttin. Canım sana kurban olsun. Ölmezsem halkıma bunu anlatacağım, eski Noygut halkına seni han yapacağım!" dedi Akbalta yere dirsekleriyle dayanarak.

Yiğitler, şafak sökünce atların kişnemeleriyle uyandılar. Buna sevinen, sadece Kutubiy ile Akbalta değildi, onların iki atı da kişneyip ön ayaklarıyla yere vuruyordu.

Tümsekli dağları yankılandırarak kişneyen Manas'ın atı Teltoru idi.

Göz kırıp açıncaya kadar boz tepe ile burundan Gök yeleli Bozkurt manas birdenbire güneş gibi parladı. Onu gören Akbalta ile Kutubiy'in sönen ateşi yeniden tutuştu. Tekrar ggayrete gelip cesaretlenen iki yiğit Çin ve Kalmukların kalabalık askerinin önünü kesip atılıp gelenleri saf dışı ettiler.

"Ey, arslanım Manas var mısın? Ey yalan dünya daha göreceğimiz güneş, içeceğimiz su varmış!..." Akbalta'nın gözlerinden yaşlar akıyordu.

"Balta amca sağ mısın?" dedi Manas, bağırıp "Göç edenleri gördüm, halk sağ salım! Sadece ikinizi bulamadım. Çok merak ettim."

Bu esnada Cakıp, Toruçar atıyla sallana sallana çıkageldi. Manas'a iki yiğidin Çinlilere gösterdiği kahramanlığı anlattı.

Cakıp Bay'ın sözünü işiten Er Manas düşmana arslan gibi atıldı.

Gök yeleli Bozkurt Manas, sır mızrağını eline alıp öfkeyle bağırarak Çinli ve Kalmuklara saldırdı.

Manas, Cakıp geldiğinde zavallı Balta zırhını giyip beyaz kartal gibi bağırdı:

"Hey, arslanım sağlıklı geldin mi?" Kendisi kaşınan Çinlilerle dövüşüp eğlenelim! Halk uzaklaşınca kadar savaşı yapalım, oğlum Manas sözümü dinle!"

"Ne diyorsun, Balta Ağa?" dedi Manas, silkinerek. Manas silkinirken dağlar sallandı. "Seni Kırgızların okumuşu biliyorduk, bu söz de nereden çıktı? Vur kaç savaşı yaparsak Kırgız'ın Manas'ı kaçı demezler mi? Bundan düşmün cesaretlenmez mi! Arkamızdan kovalıyan birer birer yakalamaz mı! Balta amca, seni dinlemem! Ecelim gelmişse öleyim!"

Akbalta utancından ölecek gibi oldu.

"Yapma, Akbalta kuvvetten düşmüştün! Evine dön! Ecelim gelmişse ölürüm! Ben bunlara saldıracağım! Bunlardan öcümü almadan nasıl yaşayacağım!" Manas dişlerini gıcırdatıp hiddetlenerek Toruçar atının başını çevirdi, silkinerek iki yanına bakındı.

Kan kaybından halsizlenen Akbalta çok üzüldü, alındı, telaşlandı, gözü doldu. O ellerini kaldırıp Tanrıya yalvardı:

"Ah Tanrım! Bu Manas binlerce askere tek başına girdi. Yalnız at yokuştan geçmez. Manasın yalnız başına başa çıkamaz. Gökte ay olmazsa gece nasıl olacak? Çinlilere yenik düşerse azıcık Kırgızın hali ne olacak? Kuvvetli Çinlilere yenilirsek adımız kötüyü çıkar, dünyada kötü adımız kalacak, Tanrım güç ver! Biricik Bozkurtu koru!"

Akbalta'yı Manas'ın çorosu evine götürdü.

Manas, kınırsız kılıcını kuşanıp yağmurunu dökecek bulut gibi heybetiyle kırklar ve Kutubiy ile beraber Toruçar atının yönünü çevirip gelmekte olan kalabalık düşmana doğru yöneldi.

Çinlilerin cesur yiğidi, tecrübeli, açık göz Neskara arslan Manas'ı gördüğünde, az kalsın kendini kaybedip atından düşecekti.

"Ah, babam Coloy, şuna bak! Benim gördüğüm şu belayı gördün mü? İşte tepedeki benekli ata binen adama bak, suratı değişik, acaip güçlü, heybetli biriymiş. Siyah benekli kaplan gibi saldıran, çolak gök yeleli arslan gibi ağzını açan, görünüşünü gördün mü? Onunla çarpışan sağ kalmaz! İşte o Manas'ın ta kendisidir! Başa çıkılacak arslan değil. Bu korkunç Kırgız hayatta kaldığı sürece, göreceksin, Pekin'in altüst edecektir. Coloycuğum, akılla iş görelim, onunla çarpışmadan at hediye etsek mi acaba? Şimdilik barışıp sonra daha fazla asker toplayıp yakalasak?"

Coloy şöyle dedi :

"Büyüğümüz Esen Han gönderdikten sonra, savaşmadan nasıl gidelim"

Dönersek Manas'tan korkup kaçmışsınız diye başımızı almaz mı? Bize kalsa bu kan içenle, dövüşür müydük. En iyisi hep beraber harekete geçelim! Askerleri sürelim. Onlar yorulup

kuvvetten düştüğü zaman yakalarız!

Coloy ile Neskara kurulup duran Manas'a önce askerlerini sürüp kargalar gibi atıldılar.

Pehlivan Karacoy'un komuta ettiğı bin yürük atlı, gergedan binen Döödür Alp'in komuta ettiğı bin savaşçı, Boroonçu'nun komuta ettiğı bin yaycı, kılıç kullanan bin askeri idare eden Neskara ve Coloy askerlerin arkasından bağııyordu "İleri! Pis Kırgızları yakalayın!..

"Manas'ı boş bırakırsanız, yandınız pehlivanlar, hepinizi geberteceğim! Saldırın!"

Pehlivanlar bunları işittikçe meşhur gök yeleli Bozkurt Manas'a kudurmuşcasına saldırıyordu.

Oşpur'un oğlu Kutubiy küçüklüğünden beri Manas'a sadık candan dost idi. Manas'a yiğitçe şöyle dedi:

"Baktım, can dostum Manas! Hayatta kaldığım sürece yanında olacağım! Ecel gelmişse beraber ölürüm! Bu kafirler ile kuvvetimiz tükenene kadar, ölünceye kadar savaşalım, Manas!".

Bunu işiten Bahadır Manas daha cesaretlendi, kendini yenilmez arslan gibi hissetti.

"Karınca gibi Çinlileri kurutalım, sürelim! Çinli, Kalmuk, Mançu savaşmadığımız, çarpışmadığımız halk değil ki! Yenmediğimiz halk değil ki!.."

Er Manas, Kırmızı Toruçar atını okun delemmediğı zırhla örterek Çinlilere karşı nefretle savaşa girdi.

Düşman yeryüzünü duman gibi kaplamıştı, gökteki yıldızlar kadar çoktu. Çinlilerin çokluğundan kara toprak görünmüyordu, gök ve güneş görünmüyordu.

Bahadır Manas, Toruçar atıyla saldırıya geçip dağ gibi pehlivanları safdışı etti, kılıcıyla kesti, dalgalar gibi gelen Çinlileri tarumar etti. Her yer toz duman oldu, dağ deresinde pınar gibi kanlar aktı.

Kahraman Manas, Hızır'ın duası okunan gök yeleliyle kalabalığa girdi. Çinlilerin kırk pehlivanını ortaya alarak yağmur gibi ok yağdırdığını görmedi.

Kırk oğlanın öldüğünü Manas sonra öğrendi. Çocukluğundan beri beraber büyüyen, beraber oynayıp, beraber yatıp kalkan, beraber at koşturan çorası kırk oğlandan ayrıldığı için, onları kurtaramadığı için Gök yeleli Bozkurtun gözünden yaş döküldü, kemikleri sızlayıp üzüntüye boğuldu.

Kahraman Manas'ı işte şimdi görmelisin ki, o sağa sola bakmadan, ölümü hiç düşünmeden, kırk arkadaşının intikamı için dalga dalga gelmekte olan Çinlilerin yiğitlerini sırasıyla gebertiyordu.

Çevik, tatlı dilli, dövüşmeden geri kalmayan müthiş bahadır Kutubiy ok gibi hızla Kalmukların Borunçu denen bahadırına taş, çamura girmiş gibi giren sırlı mızrağını sapladı.

Gözde bahadırının öldüğüne öfkelenen Neskara ve Coloy "Esenhan'ın karşısına canlı gitmeyelim" diye kalabalık Çinlilere bağırp Kutubiy'i kuşattılar. Kutubiy sadakçı, yaycı, mızrakçı pehlivanların kuşatmasında kalınca hayattan umudunu kesti.

Arslan Manas çaresiz kalan Kutubiy'i görüp, onu kurtarmak için kalabalık askerin arasına girdi. Şöhreti alp erleri atından devirdi, kan akıttı, gittikçe hırslanıp kükredi.

Manas'ın ejderha gibi heybetinden, binlerce Manas olup görünen gök yeleli Bozkurttan korkan Çinlilerin bahadırları rastgele kaçtılar.

Manas'ın haykırışı taşları parçalıyordu, çok sayıda Çinli ve Kalmuk'u safdışı ederek bahadır Kutubiy'i azaptan kurtardı.

İki eren, kaçan düşmana göreceğini gösterdi. Biri mızrak savurdu, biri kesti, biri ortaya girse, biri yana çıkıp kaçan düşmana soluk aldırmadı.

Ölen atların leşi dağ gibi oldu. Bir o kadar da yiğit ölmüştü. Ovalar toz duman oldu. Çukurlarda kızıl kanlar akıyordu.

Ölümden kurtulan Çinliler ise ne yapacaklarını şaşırıp, kaçtılar.

Düşman Altay'daki Kara Dağ'a dayandığında Çinli ve Kalmukların bahadırı Neskara, Manas'ın önüne geçti.

"Bahadır Manas sözümü dinle! Kırgızlarda söz uludur. Ululuğunu bileyim, töre bilirliğini göreyim. Arslanlığını gördük. Canımıza okudun, öcünü aldın. Ey bahadır biz sana itaat ettik. Sana atımız, başımız hediye olsun! Başımızı keseceksin işte buradayım! Öldüreceğim dersin işte ordu! Gerçek arslan isen söze gel. Üç gün ara verelim! Cesetleri gömelim! Başımızı toparlayalım! Beyimiz, hanımızla danışalım! Askerler kaçmaz. Üç gün sonra Çinli ve Kalmukların hanı diye seni han yapalım! Halka haber verelim! Sinirlenmeden söze gel, bahadır!"

Neskara böyle dediğinde arslan hiçbir şey düşünmeden üç gün ara verdi. Er Manas çarpışmayı durdurdu.

Şeytanı bile kandırabilen Neskara mavi çiçekli elbisesini giyerek askerlerinin yanına gitti ve yelek giyen Kalmuk ve Mançuların kuvvetlerini, Çinlilerin ünlü devlerini topladı.

"Bahadırlar onu üç gün süre ver diye kandırdım. Ona seni han yapacağız dedim. Kırgızlar hayal görüp hazırlıksız yatakursun. Biz Esen Han'dan asker isteyelim. Asker toplayıp kendimize gelem, onlar saldırana kadar hazırladığımızı görelim. Kırgızları gafil avlayalım!"

Neskara'nın sözünü işiten büyükleri, yiğitleri yelek giyen kuvvetlileri, onun sözünü uygun buldular.

Neskara nişancı karacoy'u yanına çağırdı. Devlet memuru olan Karacoy güzel ata binmişti,

altından perçem takmıştı kırmızı yeşil giyinmişti, ay gibi sararmış düzlüğün yarısı düşmanla örtülmüştü. Düşmanı tilki gibi avlayan, bir ok atımındaki iğnenin deliğine vuran, yürük at gibi koşan, çevik Karacoy geldi.

"Bahadır Karacoy artık Çin tarihine damganı vuracağın zaman geldi. Sana at başı kadar altın hediye verilecek! Adın taş'a yazılıp ulu saray'a konulacaktır. Bu Manas'ın canı bindiği atında imiş. Atından ayrılırsa işi kolay. Bunu yapmazsan Esen Han bizi köpek gibi cezalandırır."

Karacoy söz verdi. Çinli ve Kalmuklar taştan barikat kurup düşmana karşı üç gün hazırlandılar.

Çinlilerin kandırdığını Manas, geç anladı.

Verilen süre dolduğunda, üç gün üç gece geçtiğinde, tanyeri ağardığında Çinli ve Kalmukların kalabalık ordusunda davul çalınır, kaynaşan askerler Kırgızları kuşattılar.

Dev Manas kemerini bağlayıp kalabalık düşmana tek başına saldırıp mızrağıyla devirdi, baltasıyla parçaladı, kalabalığı bozup böldü, onları karıştırıp şaşkına çevirdi. Kahraman Manas Kalmuk beylerini nehre döktü, Kutubiy onların çoğunu yok etti.

Nehirden geçemeyen Coloy suyun akışını takibederek sersem gibi kaçtı. Arkasından beyaz ata binen Karacoy üç bin askeriyle kurtuldu. Nehrin öteki kıyısında duran Coloy geçidi engelleyip, örgü saçlı askerlerini geri çevirip çarpışmaya sevketti, kaçanları olduğu yerde öldürdü.

İki tarafın askerleri nehrin iki kıyısına ayrılıp birbirlerine yay çekiştiler, hakaret ettiler, top yekün savaştılar, zırhlar parçalandı, çarpışma çok şiddetli sürdü.

Kara duman gibi görünen kalabalık düşmanın karşısına, Manas yalnız başına dağ gibi dikildi. Toruçar atını oynatıp düşmanı alt üst etti. Canavar gibi atı yiğit Manas ile aynı gün doğmuştu. O arslan Manas'a layık, yorulmaz, büyük tuynaklı, geniş sağırlı, yürük at idi. At boynunu bükerek kanatlı tulpar (at) gibi uçarcasına koşuyordu.

Toruçarı gören Karacoy gözü dönüp Manas'ı bekledi, ama fırsat bulamadı.

Kalmukların Coloy'u Manas'ın karşısına çıkıp onu Karacoy'a yaklaştırmak için çare düşünerek atını çevirip şöyle dedi:

"Suya konulan tulum gibi kabaran Alp Manas. Atlarını paramparça edip kökünü kazan Coloy benim. Şimdi seni kurutacağım, buraya çık!".

Bunu işiten Er Manas, atını kamçılıyarak Coloy'a bağırdı:

"Kadın değil erkeksen, sözünü tutacaksın, arslansan durduğun yere dur, söylediğinden kaçmadan dur!".

Er Manas, Toruçarını mahmuzlayıp ejder gibi gazaba gelip, pars gibi gözü dönmüş olarak tereddüt etmeden gürleyerek Coloy'a mızrak fırlattı. Kızan Manas at koştururken Çinlilerin

nişancısı Karacoy'a rastladığını farkedemedi. Bu fırsatı yakalayan Karacoy büyük bir taşın arkasına saklanıp Manas'ın Toruçarına ok attı.

Yürük at olan Toruçar dağ koçu gibi gözünü kızartıp yere düştü. Er Manas onun üzerinden sıçrayarak atının başını kaldırdı. Yüreğine saplanan oku çekip aldığı anda kan fışkırıp akmaya başladı. Gök yeleli Bozkurt, etrafını kuşatan düşmana bakmadan küçüklüğünden beri birlikte olduğu sırdaş ve candostu olan Toruçar atından ayrıldığına çok üzüldü. Davullar çalındı. Coloy bağırdığında, arslan Manas ancak iki tarafına bakıp kendine gelerek savaş silahını eline aldı. Onun cesareti hiç kimseye zerre kadar aldırış etmeden, Kalmuk, Çinli ve Mançu'ya on paralık kıymet vermeyerek, gözlerinden ateş saçmasıdır. Cesareti olan Çinliler, ona saldırdıkları zaman büyük yangına tutulmuş gibi kaçtılar. Manas'ın silahına hedef olanlar, can verdiler.

Çinli ve Kalmuk askerleri ölesiye haykırıp onu canlı yakalayacağız diye taş üzerindeki duran Manas'ı kuşattılar, ama ona dokunmaya cesaret edemediler.

Bu sırada kaplan Manas'ın aklına can dostu Çeç-Töbüsündeki Han Koşoy geldi. "Han Koşoy amca, peşinden geleceğim demişti. Gelme zamanı geldi. Şimdi gelse ne iyi olurdu, unutmuş olmasın, amcacığım" dedi Manas.

Manas kendi kendine söylenirken daha ağzını kapatmadan dağ sırtındaki yüksek yayvandan toz duman yükseldi. Yükselen toz dumana bakınca gördü ki, insandan farklı bir ermiş, elinde gök bayrak tutan beyaz sakallı ihtiyar Koşoy çıkagelmez mi! Sarı kaplan yürük atını kamçılıyıp, ecelim gelmişse öleyim, Altay'daki Manas'a destek olayım, Cakıp'ı sağ salım Ala Dağ'a getireyim diye Aymanboz atını Manas'a hediye etmek için onu yedeğe alarak on iki bin askeriyle acele gelmekte idi.

Koşoy silahlı askerleriyle tam zamanında yetişip geldi. Koşoy amca, Çinli askerleri görünce haykırarak yay çekip çarpışmaya başladı.

Han Koşoy taş üzerine sıkışıp kalan Manas'a doğru geldi, Aymanboz'u yedeğe alıp haykırarak girdi.

"Ey Kaplan Manas, yurduna vardım, kimse yoktu. Kırgızlar yok olmuş diye çok korktum. Böyle kötü bir rüya görünce hemen sana ulaşayım diye acele etmiştim. Askerlerin izini takip ederek sana geldim, kırk oğlanın öldüğünü gördüm. Seni sağ salım göreyim diye iki gözüm dört oldu. Demek başın sağlamış, şimdi ölsem de gam yemem. Atın ölmüş. Bu Aymanboz'a bin, göreceksin ki, sana layık hayvandır. Terkide savaşta giyilecek giysi var, sana hediyedir."

Gözlerinden ateş saçan Manas gökte aradığını yerde buldu. Boz cepken (giysi) i giydiğinde kayalı dağ gibi göründü. Ön tarafı beyaz altınla arka tarafı baştan başa gümüşle süslenen Moğol eğerini Aymanboz'a yerleştirdi. Üzengisine basmadan sıçrayarak binip yetmiş bin Çinliye karşı tek başına saldırdı.

Kahraman Manas "Manas" n'rasını atarken, hayatta kalan Kırgız ve Kazaklar da Çinli ve Kalmuklara saldırdılar.

Manas, Koşay ve Kutubiy düşmanın canına okudular. Çinlilere nefretle haykırdılar. Çinlilerin yelek giyen kuvvetlileri ve beylerin cesetleri alanı doldurdu.

Er Manas, Çinlileri sürüp geniş Altaydaki dokuz dağın birleştiği dokuz yol kavşağına kuşun uçup geçemediği dar yola geldiğinde Koşoy Han, Manas'a bağardı.

"Oğlum Manas, beni dinle! Atının başını geri çevir!"

Bahadır Manas, kahrından çırpınıp ihtiyarın sözünü dinlemedi.

"Bırak beni amca! Yolumu kesme! Kuvvetimi gör. Çinli Kalmuk ve Mançuları yağma edeyim. Onları yok edeyim. Öcümü alayım. Hanına kadar kovalayıp tümünü geberteyim! Kendisi kaşınan kafire göreceğini göstereyim!"

İhtiyar Koşoy, at koşturup gelip Manas'ın atının geminden tuttu.

"Gök yeleli Bozkurt Manas, beni dinle! Çinliler böcekler kadar çok, kan içmekten çekinmeyen, ölüm nedir bilmeyen intikamcı bir millet. Akılsızca yalnız başına çarpışacak millet değil. Pekin ile çarpışmak istersen sana el ayak olacak Kırgızın yok. Boşbuşuna tehlikeye atılma! Bir sene hazırlık yapıp adam toplayıp kalabalık ordu oluşturalım. Hazırlandıktan sonra gazaya çıkalım, oğlum! Kendine gel!"

Manas, Hızır gibi yetişen ihtiyar Koşoy'un askerleri nehir kenarında geceleme için durdular.

Kutubiy, adamlarını saydı ki nice yiğitler ölmüştü. Kırgızlar Tal-Mazardan, Kara-Kırçından taş bulup taşın üzerine şiir yazdırıp diktiler, şehit olan yiğitleri altın gümüşten yapılmış kemerleri, eyerleriyle beraber gömüp, yer suya tapındılar.

Altay'da, Orhon'da mezarların başına dikilen endamlı yüksek taşın üzerine elinde kılıç tutan alp erenlere ithaf edilerek şöyle yazılmıştı:

"Tanrım güç verdiği için Han babamın ordusu kurt gibi, düşmanı koyun gibi oldu. Tanrı buyurduğu için illiyi ilsizleştirdik, hanlıyı hansızlaştırdık. Düşmanı tutsak kıldık, dizliye diz çöktürdük, başlıya baş eğdirdik. Bütün Türk halkı için kutsal, altın kurt başlı bayrağı yükselttik!"

Er Manas'tan, Kırgız erenlerinden canlı kurtulan Çinliler Pekin'e doğru kaçtılar. Kaçanların başında arabaya binen, yetmiş yerinden yaralanan Neskara, altı yerinden yara alan büyük Coloy, Karacoy ve Döödür denen pehlivanlar vardı. Onlar ordusuna bakmadan yolda ah vah çekip, halsizlenip altmış gün yol yürüyüp dördü birlikte Esen Han'ın huzuruna şaşkın bir halde girdiler.

Gözün ulaşamadığı kule ışıklandırıldı, çanlar çalındı.

Manas'ı gebertip kökünü kurutup gelin diye güvenip gönderdiği bahadırların bu halini gören Esen Han'ın ense saçları diken diken oldu. Esenhan elbiselerini fırlatıp onlara gök kaplan gibi atıldı ve pehlivanlarının göğsündeki belgeleri, başlarındaki perçemlerini yolup alıp onları han

sarayından kovdu.

Her türlü çareyi düşünen Esen Han kahin danışmanı ile üç gün danışıp sonunda padişaha bağlı komutanların tümünü değiştirdi.

ATALARIN YURDUNDA (I. Bölüm)

Kış oldu. Yaz geldi. Aradan bir yıl geçmesine rağmen Manas'a Kırgızlara ne Kalmuk askeri geldi, ne de Çin askeri geldi. Bahadır Manas halkını Kalmuklardan ve Çinlilerden yiğitçe kurtarıp birleştirdi.

Yer yeşerip otlar bittiğinde otuz iki yaşına giren Manas gözüne ilişen kimselere heybetini gösterir, çöldeki kamyş gibi bıyıklarıyla buz gibi soğuk görünürdü. Evinde üç gün üç gece yalın kılıcına yaslanıp kaldı, hiç uyumadı kimseyi de kabul etmedi. Kalmukların elçisi, İranlı tüccarbaşı ve Arap'ın kervanbaşısıyla da görüşmedi. Onun sırrını bilen kırk çorası: "Bahadır boşboşuna sinirlenmez, bir şey olmuştur, ya Çin'den haber almıştır ya da birliği olmayan, birbirleriyle çekişen soydaş Türklerden bir şey geçmiştir? Ne olursa olsun bahadırı rahatsız eden bir şey var. Bu bir felaket de olabilir." Diye korktular Manas sakinleşmeden kimse ona soru sormaya cesaret edemedi, doğru sözlü Bakay da sormaya çekindi.

Dördüncü gün, Han Manas kalabalık Kırgızı, Türk kabilelerin reislerine, iyi düşünceli mümtaz kişilere, komutanlara yedi gün sonra gelsin diye haber gönderdi. Haberi alan akıllılar, yurdun ileri gelenleri, ben Kırgızım diyenler söylenen günde Manas'ın avuluna toplandılar.

Manas'ın beyaz çadırı bir baştan öbür başa kırk kanatlı çift akotağ idi. Beyaz çadırın önünde gümüştten yapılan iki arslan vardı. Arslanların önünde de mızrak tutan, kılıç kuşanan öncü yiğitler vardı. Kırk yiğidin başı Kırgız avuluna gelen misafirleri sayıp yerleştirdi. Kurultayı Altay'daki altmış kabile reisi, altı yüz akıllı ihtiyar gelmişti.

Bütün millet toplandığında bahadır Manas şöyle dedi:

"Halkım, milletim! Andican'dan haber aldım. Atalarımızdan kalan, göbek kan damlayan yere, Andican, Ala-Dağ, Yedisu, Alay'a göç edeceğiz. Allevke'ye Kalmuklara yenilip yaşadığım günler zehir olsun. Zamanım geldi. Alevke'nin boyunduruğundan halkımı ve toprağımı kurtaramazsam yaşamayayım, doğmamış olayım! Ben Ala-Dağ'a atlanacağım. Gönlünden isteyen bana katılsın! Kalacağınız dersiniz mukaddes Altay ata toprağıdır, kimse sizi zorlamayacaktır, kendiniz bilirsiniz.

" Kıpçakların akıllısı Taz sözü kesti: .

"Ey millet! Babanın gönlü oğlunda, oğlunun gönlü dışarıda denir ya! Beni oğlum buraya deveyi yedelemiş gibi yedeleyip getirdi. Altay'dan gitmeyeceğim dersem de oğlum Ürbü Manas'ın arkadaşısıdır, hem nişanlıdır. O tarafları özlüyor. Oğlum beni yedeğe almıştır. Kırgızlar göçmese de ben göçeğim."

Halkın gülmesi üzerine rb yere baktı. Taz'ın sözünü Aydarkan'ın oğlu Er Kk destekledi.

"Ey, millet! rb'ye gülmeyin. Yedisu verimli yerdir. Altay'dan eksik değil. Siz kalsanız da ben gideceğim." Dedi Kk.

"Kk yakında, Yedisu'dan nişanlanmıştı."

"Bel'lı kadın ise peşinden gitmeyen erkeği gr!"

"Kadın hanı bile peşinden götürür."

"Bu erkekler gazaya değil, kadına gidecek değil mi?" diye ihtiyarlar ve gençler rb ve Kk'yle eğlendiler.

"Millet, eğlencenizi bırakın, bir karara vardım." dedi. Akbalta heybesinin iki ağzını açarak: "Ala-Dağ'a gideceğim diyenler heybenin sağ ağzına, kalacağım diyenler sol ağzına taş atsinlar."

Toplanan halkın tümü heybeyi tezek gibi taşlarla doldurdu. Neticede Altay'daki Kırğızlar Ala-Dağ'a hep birlikte g etmeye karar verdiler. Manas Altay'da kalacak Kırğızlara "Sizden ayrılıyor, yine buluşuruz" diye Türk soydaşlarının reislerine, akıllılarına, beylerine, bahadırlarına, her baba-oğula elbise giydirdi. Avulbaşı, yurt ağası ve aksakallılarını birden ata bindirdi.

Kırğızların beklediği gün geldi. Manas'ın beyaz çadırında borazan ttrld, altın davul çalındı. Altay'ın acayip kızaran dağları muhteşem bir şekil aldı. Yurtta insanlar kara karga gibi kaynadı.

"Atlanalım, millet! Altay'ın hasiyeti, yardımcı olsun! Ataların kemikleri, ruhları razı olsun! Tanrım bizi sağ salım ataların toprağına, Ala-Dağ'a ulaştırsın, yolumuzu açık kılsın." dedi Koşoy sungur kuş gibi yüksek sesiyle.

Altay'daki Kırğızlar atalarından kalan âdetlerin gereğini ustalıkla yerine getirip kaidesiyle göçmeye başladılar. G edenlerin sayısı toplam altmış bin aileye ulaşmıştır.

Büyük obadan yola çıkan g kafilesi yürüye yürüye doğrulup sıra haline geldi. Kafilenin başında Han Manas, ondan sonra bayrak tutan Kutubiy, ondan sonra Han Koşoy idaresindeki aksakallılar, erkekçe giyinen kırk yiğit vardı.

Ondan sonra yavaş yürüyen ata binen Çıyırdı hamın ve kadınlar grubu vardı. Deve yedekleyen süslenmiş kızlar, hayallere dalan gelinler vardı. Ondan sonra halı örtülüp beyaz çadırın eşyaları yüklenen altı yüz deve vardı. Develerin önünde zil takılmış siyah deve vardı. Cakıp Bay hayvanlarımdan olmayayım diye ay şeklinde damgalanan atlarının peşinden gidiyordu.

Bakay yolun ilerisini kontrol edip mola verilecek bir yer buldu.

Büyük kafileyi dört taraftan koruyan Er Koşoy'un askerleri idi. Manas'ı Ala-Dağ'a, ata yurduna

getireceğim diyen patlak gözü çoban yıldızı gibi parlayan, kulakları kalkan gibi olan Han Koşoy değil miydi?

"Kuzum, Manas! Düşmana beraber karşı koyalım, berabe yaşayalım. Andıcan, Altay, Yedisu'daki kırgızları Kalmuklardan ve Çinlilerden kurtaralım. Ölünceye kadar bayrak altında duralım! Hanlığa bak! Kaynaşan Kırgızlara han yapalım! Darmadağın olan halkını bir araya topla!" diyen Koşoy değil miydi? Kırgızların hayırlı gücünü yolda öğrenen Kazak ve Türk kabileleri grup grup avulun kenarına çıkıp ekmek, su verdiler, "dinleniniz, yorulunuz" diye pişirdikleri etleri verdiler.

"Ala-Dağ'a sağlıklı ulaşınız. Uzak yolunuz kısa olsun. Tanrı yolunuzu açsın! Kötü niyetliler yoldan kaçsın!" diye hayır dualarda bulunup göçü yolcu ettiler.

Altay'dan yazda yola çıkan Kırgız kafilesi at ayağı değmemiş yollarla, derecelerle, otların çiçeğini seçip, suyun temizini içip, mola verip konaklayıp, kaç gün kaç gece yol yürüyüp hedeflediği yeni yurduna güzün son aylarında ulaştı. İki ay boyunca yolda Akbalta suratını asıp dalgın ve suskun yürüdü. Manas bunun farkında idiye de bilmemezlikten geldi. Bir gün kuşluk vaktinde Akbalta Manas'a kendisi geldi.

"Oğlum Manas, Ala-Dağ'ın ucu göründü, göçücü kuşları göremeye başladım. Ala Dağ'a kadar yolumuz açık, iyi gitti. Şimdi oğlum, senden istediğim bir şey var." dedi Akbalta yere bakarak.

"Söyleyin, amca" dedi Manas.

"Ben Tanrı'nın huzurunda sadece kendi başım için değil, Noygut halkı için de hesap vereceğim. Halkını Çinli ve Kalmuklar'dan kurtardın, özgürlüğüne kavuşturdun. Senden istediğimiz şey buydu. Bugünleri de gördüm. Oğlum, ben yaşlandım, kuvvetten güçten düştüm. Birçok kez evlenmiş idiysem de çocuğum olmadı. Ala-Dağ'ın havasını aldığımda, kuşlarını gördüğümde bitkin bir hale düştüm. Yurdum Sarı-Köl'ü özledim, halkım Noygut'u özledim. Halksız kalan topraklarım var, başıboş dolaşan talihsiz halkım var. Onları bulayım. Halkımı toplayayım. Muradıma ereyim. İsteğim şu, Kutubiy'i ver. Bu lütufta bulunsan Sarı-Köl'e sağ salım ulaşısam, onu han yapacağım! Sana kanat olsun. Manas'a layık oğlum vardiye onu evlat edineyim!".

Bunu işiten Cakıp Bay'ın kalbi yanıp tutuştu.

"Yarı ekmek bulsak eşit paylaştık, iyi dileği beraber diledik, Baltacığım.

Acıları beraber paylaştık, düşmanla beraber savaştık, Baltacığım. Topraklarımızı beraber koruduk, ölüme ortak olduk. Sizin gibi cana yakın adamı bulabilir miyim? Şimdi ayrılırsak, tekrar görüşebilir miyiz?" dedi Cakıp'a ağlayarak.

Manas gevşedi.

Akbalta ile Cakıp Bay birbirine sarılarak ağlaştılar.

Manas şöyle dedi:

"Kurbah olayım Akbalta, babam olmaya layık evliya! Halk içinde kut oldun! Düşmanla çarpışmada baş oldu! Elime alsam bayrak idin, atımı bağlasam altın direğim idin! İsteğince olsun! İzin vereyim!"

Geniş havzaya geldiğinde, iki gün ara verip üçüncü gün bahadırlar Akbalta ile Kutubiy, Koşoy Han, Cakıp ile Er Manas buğday unundan yapılan ekmeği yiyerek kel'mi-şerif getirdiler.

Yolda olsun izimiz,
Düşmanla olsun işimiz,
Gökte olsun canımız,
Kapta olsun kanımız.

Diye antlaştılar. Üç hanın halkı üç tarafa: Er Koşoy At-Başı'na, Akbalta Sarı-Köl'e, Manas Kakşal ve Andican'a bölündüler.

Manas birkaç ay yol yürüyüp yorulan kafiye "Halk zorluk çekiyor, atlar dinlensin, yiğitler soluk alsınlar, silahlarını hazırlasınlar." Diye Kakşal'ın dağında sekiz ay mola verdi. Süre dolduğunda "Şimdi Kalmuklarla tutuşayım." diye niyet etti. Andican'daki Alevke'nin halkına heybetini gösterip, Otuz-Adır'a basıp girip konakladı.

Otuz-Adır'da dokuz gün mola verdi .

"Yiğitler, eğlenin! Kılıçlar paslandı! Oklar körleşti. Kaplan, pars, geyik, kuş atıp, yay çekip at üzerinde oynayıp savaş için alıştırmaya yapın!" Manas Bakay'ın idaresindeki ünlü nişancı olan altmış yiğidi alıp yol görmeye ve yer ahvalini öğrenmeye atlandılar.

Manas eğlenceden erken döndü. Avlanmayı seven Manas'ın bu hareketine arkadaşları hayret ettiler. Bahadır eskisi gibi tepeye beyaz çadır diktirip, kısırak kestirip, kımızdan şarap içip çılginca eğlenmiyordu. Bakay'ı çağırıp akıl danıştı. Ertesi gün Bakay avuldaki Döögör'ün idaresindeki ustalara çoraların süslerini yaptırdı, atları nallattı, askerleri disipline alıştırıp savaşa hazırlık yaptırdı.

Bahadır Manas Alevke gibi düşmanından intikam almak istiyordu, bir an evvel saldırıya geçmek için sabırsızlanıyordu.

Altın dolu hazinesi olan Alevke Ala-Dağ, Andican, Yedisu, Kan-Dağ'da zalimliği ve vahşiliğiyle tanınıyordu. Onun adını duyduğunda ağlayan çocuk da susuyordu. Altı şehrin hanı Alevke'nin yeryüzündekileri görebilen açık gözlüleri, yedi kat yer altındakileri duyabilen yer dinleyicileri vardı. Nogoy Han'ın yenip, Kırgızları'ı Andican, Alay, Ala-Dağ'dan sürdüğünden beri bu toprakların köpekleri Alevke diye havlayıp, kuşları Alevke diye öttü. Her yerde kadın alan Alevke'nin altmış oğlu vardı. Alevke bu yerdekileri sömürüp, vergi için hayvanlarını elinden aldı.

Alevke'ye Manas'ın göçüp geldiğini, savaşa hazırlık yapmakta olduğunu büyücü ve casusları çoktan haber vermişlerdi. O önceden ordu kurup, barikata nöbetçi koydu, eyeri atının üzerinden

almadı, bahadırları giyimlerini çıkarmadılar. Beş yüz bin kişilik ordu kurup hazırlığını çoktan bitirdi. Manas ne der acaba diye, ona gözdağı vermek için Alevke kendi bahadırlarıyla birlikte yine elli bahadırı gönderdi.

Alevke'nin gönderdiği Tizelik adlı zevzek bahadır Manas'ın avuluna gelip tehdit etti:

"Alevke'nin emri: Kırgızlar buraya izinsiz yaklaşmasınlar! Andican, Alay ezelden bizimdir. Manas Çin Hanı Esenhan'dan kaçıp bize dokunursa yok edeceğim bir karış toprak vermeyeceğim. Başka tarafa gideceğim derse Manas'a yol vereceğim! Savaşacağım derse, kendisi bilsin! Can gerek ise şimdiden itaat etsin!"

Alevke'nin buyruğunu okuyan elçinin sözünü kesmeyelim, eski adetleri bozmayalım, kötü haber olsa da Han adamına saygı gösterelim diyen Kırgızlar Tizelik'e misafir kaidesince saygı gösterdiler.

Kırgızlar "Cevabını Manas'tan al, onu bekle" diye Tizeklik'i ürküttüler.

Manas iki güne kadar gelmedi. Üçüncü gün Cakıp, Manas'ı bulun diye altı kişiyi sağa sola gönderdi.

Manas'ı buldular ama Manas "Avula düşman geldi, Alevke'nin ordusu geliyor." Sözlerine hiç aldırmadı, bahadır geniş kır ve dağlara doyamamıştı, av tutkusuna tutulup, kayadan çıkan geyiğin peşinden gitti.

Kırgızlara gelen bahadır Tizelik: "Kırgızlar, dağ haydutları, Alevke'nin sözünü dinlemediniz, öcümü alacağım, sizi keseceğim." Diye öfkelenip atlandı.

Bu esnada Andican'dan alaca çapan (kaftan) giyen Aykoco hediyeler alıp Cakıp'ın önüne geldi.

"Andican'daki Kırgız ve Türk kökenli halkları Alevke'den kurtarınız! Ordunuza katılalım. Size arka olalım. Alevke Manas'a saldırmaya hazırlanıyor." diye haber verdi Aykoco.

Av peşinde koşup, halkını avlatmak mı istiyor bu? Avın başına batsın." Diye dertlenen Cakıp, Manas'ı kendim bulacağım diye dağa doğru yola çıktı.

Cakıp, dağa geldiğinde Manas hiçbir şey umurunda değilmiş gibi dağlara ve derelere bağırıp çağırarak yiğitleriyle av avlıyordu.

Cakıp bağırıp kendini ava veren Manas'ı ancak durdurdu.

Cakıp'ın şikayetini işiten Manas babasını fazla kızdırmadan onun gönlünü alıp avuluna getirdi.

Manas, ordusunu üç günde topladı. Dört yüz bin yiğit toplandı. Manas, ordusunu dörde bölüp dört komutan tayin etti. Mavi kumaştan elbise giyip, kısa kuyruklu gök tulpar atına binip, nakışları altından olan sancağı tutan Bakay'ı önüne alıp Alevke'ye doğru atlandı.

Ölümünden başka her şeyi bilen kurnaz Alevke, Çinli ve Kalmukların hilelerini biliyordu. O çevik

alpleri seçip nehirde Manas'ın yolunu kestirdi.

Er Manas Alevke'den daha iyi bir çare buldu. Savaşmaya geliyor gibi gözüküyordu, ama biriken Çinli ve Kalmuk askerlerine taarruz etmedi. Manas askerlerini bizzat kendisi yönetti, en kuvvetli yiğitler bayraklarını alıp atlarını oynattılar, düşmanı umursamadılar, onları görmezlikten, ses sedalarını duymamazlıktan geldiler. Böcek gibi kaynıyan Çinli ve Kalmukların komutanları Manas'ın yaygara etmeyen askerlerinden ürüp dokunmayana dokunmadan yol verip Alevke'nin muhafızlarını bıraktılar.

Manas, ordusunu meyvaları dökülmüş bahçeye bırakıp, birkaç yiğidiyle atını yedekleyerek, bahçeyi ata çığneterek eğlenmekte olan Alevke'ye doğru geldi. Saray muhafızları Manas'ı çıkarmadan geçirdiler. Manas'ın önünde yedi yiğit, çevresinde kırk yiğit vardı.

O gün Alevke han bahçesindeki altın destekli sayebanlı çadırda hana ait seksen cariye'nin şarkısını dinleyip, dansını seyrediyordu, şarap içip, akan suyun öten bülbüllerini sesini dinleyip eğleniyordu.

Alevke'nin veziri ile büyücüleri Manas'ın, kırgızların han sarayına geldiğini haber verdiler. Alevke bunu beklemiyordu.

Alevke insanın göremediğini gören bir insandı. Manas'ı uzaktan tanıyıp heybetine hayran kaldı. Attığı her adımdan ateş çıkan, ejder gibi süzülen, kara benekli kaplan gibi atılan Manas, bir yanına gök kır kaplan, arkasına bozkurtu alıp gelmekteydi. Onun heybetini gören Alevke'nin sarayındaki kudurmuş köpekler de karşısına çıkamadı.

Alevke han'ın dili tutuldu. O tahtından inip telaşlıca, karşısına dikilen Manas'a elini uzattı. Saygıyla diz çöküp kendisi yol gösterdi.

Gösterirken de kendi tahtını gösterdi. Alevke han, bir çok kez işittiği, kutsal kitapta okuduğu, Altay'ı altüst eden Manas'ın heybetini ilk defa bizzat gördü. Yeryüzündeki insanları korkutup onları adam yerine koymayan mal canlı Alevke, bahadırı görüp hayran kaldı. Manas'ın kirpiği alev, gözü ateş gibiydi, tek başına bin pehlivanın kuvveti vardı, alnı kaplanınki gibiydi, taş yürekli, kürek kemiği kalın idi, bileği filinki gibiydi, sert sakallı, dik bıyıklı, korkunç görünüşlü, akıllı biriydi. Gazaba geldiğinde onun kahrına hiçbir adam, hiçbir halk dayanamazdı.

"Hanlığınız kendinize kalsın! Tahta hevesli değiliz, bahadır" dedi Manas Alevke'nin tahtına oturmadan "Bizim kırgızlarda, Türklerde Han tahtına değeriyle, liyakatıyla oturulur, Alevke Han".

"Baş üstüne, Manas Hanım" dedi alevke çekinerek "Emir buyurunuz".

"Gücün güce yetmediği yerde, söz aklın gücü yeter, bahadır, Andican, Alay, Kan-Dağ, Ala-Dağ atalarımızın yeri idi. Mezarlarını kimse kazamaz. Yurduma geldim, topraklarımı geri ver. Kendi ağzından cevap alayım diye geldim" dedi Manas.

Tedbiri Alevke "Manas ile tutuşsam gücüm yetecek gibi değil, hileyle üstesinden geleyim,

ieeğine zehir koyup hayvanat bahçesindeki arslanlara yem edeyim." Diye bir kötülük düşündü.

"Sylediğinizde haklısınız, hanım. Öfke düşman, akıl dosttur. Alevke'nin misafirsevenliğini gr, bahadır. İstirahat et, konuşalım. Meseleyi dostça halledelim. Alevke han hizmetk'rlarına "Bahadır Manas'ı ağırlayınız! Han sarayını açınız!" diye emretti.

Alevke'nin ihtişamlı çadırı rengarenk idi, bahçesinde bülbüller ve kuşlar ötüyordu, pınarı akıyordu, her türlü ek açmıştı, papağan, insan gibi konuşuyordu, kızlar dansederek girdiler.

Avlanmaya meraklı Manas, Alevke'nin meşhur hayvanat bahçesini görmek istedi. Alevke buna karşılık vermedi. Han sarayının önünde, dayanıklı kalenin içinde pek çok kuşun ve hayvanın bulunduğu bir hayvanat bahçesi vardı. Alevke elinin ulaşabildiği yerlerden pars, kaplan, fil maymun, gergedan, ayı, Sibirya parısı, kızılkurt, ejderha, yılan, yabani eşek, köpekbalığı gibi insanın görmediği canlıları getirip hiçbir hanlığa nasip olmayan saltanatı sürüyordu.

Düşmanlarını yırtıcılarıyla korkuturdu Alevke. O, hastalanan köleleri, ele geçirdiği bahadırları hayvanat bahçesindeki yırtıcılarına bırakırdı, insan etine alışmış yırtıcılar hayvanat bahçesine gelen ganimeti kapmaya hazır idiler.

Bahadır Manas, Alevke'yi de, adamlarını da, arkasındaki seksen yiğidin de demir kapının dışında bırakıp, hayvanat bahçesine silahsız olarak tek başına girdi.

Alevke'nin gökten dilediği makbul oldu. O, "Kaplanların Manas'ı parçalayıp yediğini minareden göreceğim." diye çok sevindi.

Bahadır Manas bir sürü kaplanın yattığı kafesin kapısı açtı. Demiri ısırıp dışarıdaki insanlara atılan kaplanlar bahadıra dokunmadı, kuyruklarını kısıp sığınacak yer bulamadan kaçtılar. Manas kaplanların birinin kuyruğundan tutup çevirdi, kaplanlar bahadıra başlarını eğip, ayaklarını uzatıp dolaşıp işaretle saygı gösterdiler.

Kaplanlara bakan Agalak denen adam, cesaret taslayıp onu kızdırmış olsa gerek, acıkımış kaplanlar onu bir anda parçalayıp midelerine indirdiler.

Bunu gören Alevke'nin dünyası yıkıldı, hazine dolusu altınları aklından utı, saltanatı elinden gidip geniş lemi daraldı, sinek gibi canından umudunu kesip aklını oynattı.

Hayvanat bahçesindeki ejderler, ayılar, yılanlar, kurtlar Manas'ı gördüklerinde eğilip, kulaklarını kısıp, gözlerini kapatıp, uluyarak kafeslerine başlarını soktular.

Bir sürü asker ile Manas'ı tutuklamak isteyen Alevke: "Onunla tutuşmak işime gelmez, tutuşsam da gücüm yetmez, bu Kırızla başa çıkılmaz, iyisi ona dokunmayalım. Onu zehirleyelim. Eğer bu da tutmazsa canımı alıp Kakşal taraflarına döneyim." diye düşündü.

Manas hayvanat bahçesinden çıkarken Alevke, bahadırın önünü kesti.

"Bahadır, Han sarayına buyurunuz" dedi Alevke.

İlerisini, gerisini düşünmeyen, saf, mert Er Manas, bu teklifi kabul etti.

Akıllı Bakay Manas'a başkan bir han çadırını diktirip, seksen yiğidi nöbetçi koydu. Kendisine göre hayvan getirtti ve kestirdi. Ayrı kazanlarda pişirdi. Alevke'nin mezelerini, yemeklerini kimseye fark ettirmeden döktürdü, bunları yiyen kuşlar köpekler kırıldı.

Ertesi gün Alevke dalkavuşunu peşine alıp Manas'ın önüne yalnız geldi. Elini boynuna koyup itaat gösterdi.

"Bahadır Manas! Yiğitliğinde hiç kusur yokmuş. Sana itaat ettim. Alacağım dersin işte başım, içeceğim dersin işte kanım. Çıkaracağım dersin işte gözüm. Canım kurban olsun. Şimdi Andıcan'dan toprak vereyim dersin uygun görürsen halkım ile kalayım! Hayır dersin çekip gideyim! Buradan çıkmayacağım diye kavga edecek hâlîm yok. Tacımdan, tahtımdan ayrıldım. Taht senindir, bahadır! Küçücük canım benimdir, bahadır!"

Bahadır Manas, Alevke'nin yaptığı zulmü hatırladı. Canını kurtarmak için yalvaran bu Alevke, Kırgızlara karşı elinden geleni arkasına koymamıştı. Altay'a sürülen Cakıp'ın çilelerini, yıllarca horlanan halkını düşündü.

"Ey Alevke! Karşıma çıksan başın mızrağın ucunda olacaktı. Han ellerini kavuşturup yalvarırken ben canını bağışlarım" dedi bahadır. Bögürerek "servetini dağıtmayacağım, ordunu dağıtmayacağım. Toprak yeterlidir. Niyetini bozmadan yaşa. Ben Altay'dan sonra göçüp geleceğim. Bir şartım var, büyük oğlun Booke'yi ak otağa alacağım, bana çora olsun! Kasabış adlı kardeşin yardımcıları katılsın! Cevabını derhal ver. Bunu kabul etmezsen başını kıyamete gönderceğim."

Alevke'nin kemikleri sızladı. Yaş akan gözlerinden kan akmaya başladı aklı durdu. Çaresiz şartı kabul etti.

Manas Andıcan'daki Kalmuk ve Kırgızların hanı diye ilan edildi. Han Manas, Alevke'den acı çeken altı şehirin eski han ve beylerini çağırıp, onları kendi mevkilerine tayin etti; Alevke'nin biriktirdiği ganimetlerini, servetini herkese saçtı.

Er Manas Alevke'den hiçbir şey almadan sadece iki çorayı alıp yoluna koyuldu.

Manas Altay'dan geldiğinde Altay'ın güneyinde, sıra dağları eteğindeki ovada bulunan kalça denen meşhur halkı Kezek'in oğlu Şooruk han idare ediyordu. Gözkapağı yüksek, göz çanakları çukur, siyah sakallı, dik bıyıklı, elli sekiz yaşındaki Şooruk'un iki yiğit oğlu, iki kızı vardı. Akılay denen kızı on altı yaşında olup insanlar arasından çıkan dünya güzeli idi. Kalçalar at yerine kıvılcık kuyruk deveye binerlerdi. Kızları güzel olduğu için her halkla dünürlüşmüştü. Şehrine her yerden tüccarlar gelip gittiği için çok zengindi. Mala, dünyaya düşkün, şımarık Şooruk bir gün Manas'ı ele geçireceğim diye inat ediyordu.

"Kara Kırgızlar Altay'da altınla zenginleşip Esen Han'dan kaçıp geldiler. Ölümlüler bizi hiçe sayıp toprak kapmak istiyorlar, cesaret taşıyorlar. Güçten kuvvetten düştüğü halde bahadırılık taslayan Kırgızlara efedisi kimmiş tanıtalım. Atlanın!" Kendini beğenmiş Şooruk askerlerini toplayıp Han Manas'a hücumla geçti.

Yollarda yürüyüp, ticaret ile geçinen Kalçalar savaşmayı bilmeyen, deveye binerek mızrak vuruşan halk olmalarına rağmen iki yüz doksan bin asker topladılar. Bu yüzden iç içine sığmayan Şooruk cesaret taslayıp altın zihniyetli davul, korna çaldırıp debdebeyle kızıl sancaklı askerlerini toplayıp yola koyulmak istedi.

Ertesi gün şafak sökerken Şooruk Han'ın yanına şımarık kızı Akılay nazlanarak geldi.

"Babacığım, bir kere olsun şımarık kızının sözünü dinle. Gece rüyamda fırtına koparan sel gelip, her yeri kara çamur akıntısı bastı. Altın yapraklı çınara tutundum, bu sırada yanıma sen geldin. Halk selle beraber aktı. Babacığım, bu basit bir şey değil. Ne olur Altay'dan gelen Kırgızlara dokunma? Beni dinle babacığım, beni dinle...Savaşma baba" dedi kız gözlerinden yaş akıtıp ağlayarak.

Akılay genç olmasına rağmen anneannesinden büyü öğrendiğini bilen Şooruk, bu kez kızın davranışına güldü, halkı heyecana getiren han sözünden dönmedi.

"Kızlar yorgan, yastığın yanında oturup nakış işler, babasının işlerine karışmaz!" dedi. Şooruk. Kızını susturarak "kızım rüyanda çınara tutunmamız zafere işarettir. İyilik göreceğiz."

Kızını dinlemeyen Şooruk han Alay'daki Kırgızlara güpegündüz saldırdı. Kara Tegin tarafındaki Noygutlara saldırdı. Noygut hana Akbalta hiçbir şeyden habersiz kimseye dokunmadan rahat bir şekilde yatıyordu. Zavallı Akbalta Alay'a, halkının arasına göçüp Noygutları toplayıp halk kıldı, halkına Kutubiy'i han yaptı. Kendisi mükemmel bir kişi idi. Zenginliği halkınca biliniyordu, atları yetmiş bine, Çin mandası bine ulaştı. Altmış yaşındaki Akbalta'nın kırık hanımı çocuk doğurmadı, çocuksuzdu, bir keresinde Salbuurun'a varıp çölde gezen Oysul ata heybesinden gayipten çocuk sahibi oldu. Sönen ateşi tutuşup, çocuk sahibi oldu, Hızır derviş, çocuğa Çubak adını verdi.

Şooruk hanın askerleri beyaz obaya giden Noygutlara soluk aldırmadılar, yedi bin atını sürüp gitti. Bu sefer Manas'ı yağma edeceğim diye kafasına taktı. Noygutlar himaye aradılar, savaşlarda erenleri ölüp, halkı tutsak olup, kız gelinleri dağlara kaçıp kurtuldu. Noygutların hanı Akbalta başını alarak kaçıp sağ kalan yiğitleriyle beraber avlanmaya çıkan Manas'a yöneldi.

Ah yalan dünya, bugün gördüğün yarın yok, önceki sağlam Akbalta, Alevke Kırgızları yağmaladığında Altay'da çektiği horluklara da direnmişti. Bugün akboz atının boynunu çevrip, beyaz sakalını tutup gözlerinden yaş akıtıp, dertli dertli kaçıp gelmekte idi.

Onlara av avlamakta olan Manas rastladı.

"Göreceğimizi gördük Manas. Derdime dert kattın Manas. Altay'dan ayırıp asaba koydu. Tepeleri otlak, yeri verimli, geniş Altay'da niye ölmedim! Atalarımın kalan toprağım diye getirip Kırgızın baş ayağı kum gibi dağıldı. Yabancılar Noygut'u kırıp gittiler. Bizi bu günlere mi koyacaktın! Biz bu günleri mi görecektik!"

Akbalta'nın söylediklerine Manas söz bulamadı, öfkeden gözlerinden ateş sıçradı, acısı artıp her

taraftaki Kırgızlara askerler çabuk gelsin diye altı kişi ile haber gönderdi.

Bahadır Manas Şooruk'un askerlerine avulun içinde saldırmayayım, kadına kıza, çoluk çocuğa deymeyeyim diye onların önünü dağda kesti.

Şafak sökmüştü. Ala-Dağ sanki Altay'ı hatırlatıyordu. Tan ateş gibi kızarıp attı. Beyaz karla kaplanan sıradağlar sanki uyumakta olan yiğitlere benziyordu. Bulutların sardığı dağlar sanki uyuyordu. Alay davulun acılı çalınışıyla uyandı.

Bahadır Manas beyaz elbisesini giyinip, uzağı yakını tanımaz öldürücü ok sadağını astı, demiri sekiz kenarlı, on iki çeşit boyanmış ucu zehire batırılmış, rüzgar değse vızlayan sırlı mızrağını omuzuna koydu. Karanlıkta çektiği zaman ateş gibi kızaran, savaşta vurduğu zaman uzayan, ot üzerine koyduğu zaman yakan, değdiği zaman öldüren kılıcını eline aldı. Altınla süslü, kestiği düşmanı geberten kapı kadar baltasını beline kısırdı. Başı çelikle kaplanan sapı demirden olan gürzüsünü eyerin yanına takıp meşhur ala kula, siyah yeleli Akkulasına binerek er meydanına hazırlanıp durdu.

Savaş silahlarını kuşanan iki ordu noktası noktasına geldi. Kalçalar, ezelden savaş kurallarını bilmiyorlardı. Çapraşık konulan askerlerin önünde tutuşmayı bırakıp, halkının önüne bahadırlarını çıkarıp, deve üzerinde mızraklarını uzatıp bağırıp çağırdılar.

Dögöşö adlı pehlivan dört bin bahadırı ile kıyasıya bağırıp Manas'a doğru yöneldi. Kaplan Manas'ın kahramanlığı, insanlar arasında benzerinin bulunmadığı anlaşıldı. Beğ Manas, yağmur gibi yağan oklar arasında tek başına dolaşıyordu. Mızrağıyla devirip, baltasıyla gebertip dört bir kafirin kanını döküp, öğlen olmadan safdışı etti, kanlarını su gibi akıttı, uç binini imha etti, kalabalık askeri karıştırıp şaşkına çevirdi.

Savaş iki gün sürdü. İkinci gündeki savaşta sağ kalan altmış bin askeri ile korkak Şooruk han süslü kolluğuna kıyamadan arkadaşlarını bırakıp başını alarak atlı kaçıp kurtuldu.

Şooruk han kan yutup, gözlerinden yaş akıtıp ağlayarak kızı Akılay'ın ayağına kapandığı zaman kızı: "Han baba! Bundan da ağı azaplara dayanmıştın! Düşmana yenilip halkından tamamen ayrılmıştın. Gayretine gel! Başkaları görmesin!" dedi. Akıllı kız Akılay ölmeye yer bulamayan, yatmaya mezar bulamayan babasını teselli etti. Şooruk, başını kaldırıp aklını kullanarak kızına danıştı.

"Akılay, yavrum. Seni dinlemediğim için başım derde girdi. Şimdi canımızı kurtaralım," dedi Şooruk. "Kızım, at için utanç, satılmaktadır, kız için utanç, hediye edilmektedir" der halk. Şimdi beni dinle, Seni Manas'a hediye etmek istiyorum. Sözümü dinle, iyilik yap! Babanı, halkı ölümden kurtar!.

"Babanın sözü kız için kanundur. Hayatım işine gelirse ben razıyım, babacığım! Benden endişe etmeyin. Çare altı, akıl yedidir, baba. Bir dediğini iki etmiyeceğim" dedi Akılay.

Zavallı Şooruk altın tacını giyip, altmış muhafızını aldı, kırk bir kızıl deve ve kırk kutu altınla

yağmadan kurtulan altı yüz atı sürüp, otuz bir güzel kızı götürüp, ekmek tuz alıp Manas'a doğru geldi, ellerini boynuna koyup diz üzerinde durdu.

Şooruk şöyle dedi:

"Han Manas, kanatlı olacağım derken kanadımdan ayrıldım. Deve sahibi olacağım derken develerimden ayrıldım. Mal-mülk sahibi olacağım derken evim yandı. Manas, bahadır soyundan imişsin, savaşmak için doğan arslan imişsin. Dev ile boy ölçüşmüşüm, büyüğümle tutuşmuşum. Ata yolu uludur. Kızım sana hediye olsun. Başım sana hediye olsun. Halkım sıkışıp kaldı. Bize acı! Öç alacağım dersin kendin bilirsin Canım kurban bahadır!..."

Kimseye bakıp gülmeyen Er Manas dişlerini gösterip gülerek amcası Bakay'a baktı.

"Amca, bu söze ne dersiniz?" dedi Manas sevinerek gülüp.

Bakay ne diyeceğini bilmeden Manas'a bakıp durakaldı.

"Şooruk han ayağına gelip sana sığınyor. Han fermanını ver, Bahadır Manas" dedi Bakay sonunda.

"İtaat eden halka kılıcımızı tıgını göstermiyelim! Yağma etmekle sevinmeyelim. Erenler, aklınız başınıza gelsin. Onlar bize açgöz, yırtıcılar demesin. Bayrağı inip, dalı kırılan halka teşkilatlanmış halk olarak yiğitliğimiz ile iyiliğimizi de, akıllı olduğumuzu da gösterelim!" dedi Manas.

"Aferin, yaşa! Doğru söz!" dedi halk memnun olup.

Bahadır Manas sıkışan Şooruk'a hürmet gösterdi.

"Şooruk han, karargahınızı yapmaya başlayın" dedi Manas yol göstererek. Şooruk Han'ın telaşı giderildikten sonra, gönlü açılıp hediye edilen kızları ne yapacağı hakkında Manas'a sordu.

"Ben hanlığı yağmalamadım diye hediye edilen kızı zorla zevceliğe almam, kendisi isterse kabul ederim. Otuz kıza hediyecek kızlar demiyelim. Kızlara hediyelik gibi muamele etmiyelim. Onlara şımarık kızlar diyelim. Kızları kendi iradelerine bırakalım. Kendileri seçsinler! İstedikleri erkeğe gitsinler!"

Çoğunluk bu teklife yaşa Manas diye katıldı.

Bugün kızların hediyelik olarak getirildiği unutup büyük bir dost edinme, kız seçme şöleni oldu.

Iraman'ın Irçı oğlu ortaya çıkıp kızları överek şarkı söyledi.

Iraman'ın Irçı oğlu övmese de, Şooruk Han'ın şımarık kızı güzeller güzeli idi.

Uzun siyah saçları dizlerine kadar sarkmıştı. Söğüt çubuğu gibi ince belli, görenin yüreğini

hoplatan hana layık bir tuti kuşu idi. Sarayda yetişen otuz kız da birbirinden güzel idi. Güler yüzlü, şiri sözlü, kaide bilen, kapağını açıp gözlerini oynatıp erkeklerin aklını başından alan mül'yim, neşeli kızlar idi.

Iraman Irçı oğlu şöyle söyledi:

İster yaşlı ister genç,
Mutsuz kızlar gözünü aç
Sizi arzu ededuran,
Kara Kırgız halkıdır.
Hangisini istersen,
Tuttuğunuz erkektir.

Yaşlı, genç demeden, akıllı olan herkes sakal ve bıyıklarını sıvazlayıp, şakalaştılar, kalpaklarını kurup giyip, kendilerine çeki düzen verdiler, çolakları değnekleri gizlediler, dilsizleri sustular, körleri gözlerini örttüler, "Eyvah, Kalça'nın kızı beni tutar mı acaba" diye umutlanıp birbirlerini itip merakla bakıp durdular. Bahadır Manas da onun kırk yiğidi de diğer yiğitler ile birlikte sıraya girip ortadaki kızları birbirisinden kıskandılar.

"Bahtsız kızlar gözlerini açıp erkeklerinizi deneyin!"

"Kötüsüne düşmeyin! İyisini kapın!"

"Güzel kıza güçlü erkek yakışır. Sonra pişman olmayın!"

Kızların büyüğü, boy derse boyu var, akılderse akıllı var, yay gibi kaşı var Ayadıl adlı kız söze başladı:

"Konuşmak bize düşerse, önce seçecek olan Akılaydır"

Şooruk'un şımarık kızı Akılay, ay gibi parlıyordu. Horoz boynu gibi boynu, top gibi memeleri vardı, n'rın boylu, beyaz vücutlu, siyah gözlü idi. O ipek gibi saçlarını sarkıtarak şöyle dedi:

"Bize varsa kerim, Manas olsun erim." Akılay güzel esmer kızların arasından ayrılıp çıktı. Sülün kuşu gibi boynunu kıvrıp, yana bakıp süzülerek yürüyüp, yaş çubuk gibi eğilip Manasa doğru yönelip fırtına gibi hızla bahadırın yanına geldi.

"Yaşa! Akılay eşini buldu!"

"Han soyundan olduğu anlaşıldı" dedi kalabalık gürültü kopararak.

Diğer otuz kız da Kırgız'ın otuz yiğidini kaptı.

Zurna, kopuz çalındı, gümbürtüyle şölen başladı. Düğün bir hafta sürdü. Debdebeli, geleneklere uygun bir şekilde geçti. At yarışı yapıldı, pehlivanlar güreştiler, bozkurtlar bütün yeteneklerini

gösterdiler. Başları bağlanan Kırgızlar düğünü yedi gün değil, otuz gün uzattılar.

Bahadır Manas Şooruk'u yenip, kızı Akılay'ı alıp, zaferle gelmekte olduğu, takviye kuvvete çoktan ulaştırılmıştı.

Kırgızların avulu Manas'ın nişanlısını debdebe ve kaideyle karşıladı. Erenlerin eşleri de hediyelik kızlara karşı yapılan muameleyle değil, ailesine katılan yeni üyesine saygı ve selamla karşıladılar. Çıyırdı hanım gelinini kimseye hediyelik gelin dedirtmedi, oğlak çekişme yaptırıp, önü arkasına bavursak saçarak karşıladı. Törelere derhal öğrenip büyüklere diz çöküp, küçüklere şefkat gösteren geline özel olarak beyaz çadır diktirdi.

Manas Kıpçak'a akraba olup, Kara-Ötök'ten ar'zi aldı.

Manas Şooruk han ile savaşmaya gittiğinde Alevke gizlice ulu padişahından izin almıştı. O avulu ile muhteşem han sarayını bırakıp Pekin'e doğru Tırgotlarla beraber hep birlikte kaçmıştı. Bunu Kırgızlara casuslar olduğu gibi anlattılar.

Arabalarını sürüp, kervan gibi yavaş ilerleyen Alevke'nin göç kafilesinin karşısına Kalmuk eşinden doğan, on sekiz yaşına giren, kara güçle dolan, beş yıl görmediği, harp ilmi öğrenen Kongurbay adlı çok sevdiği küçük oğlu can dostuyla beraber çıkageldi.

Kongurbay babasını görüp ağladı.

"Babacığım bu hareketini anlat? Düşmandan kaçmış gibi bir halin var? Kökünü kim kazdı? Şaşıryorum, babacığım. Önceki yiğitliğin nerede?"

"Oğlum, onlar öyle kolay öldürülecek Kırgızlar değil, dövüşeni sağ koymayan o Manas, kolay başa çıkılacak biri değil. Onun yiğitliğini sorma. Atalarının toprağını geri verdim."

Alevke "Manas'ı öldüreceğim, dövüşeceğim" diye tutturan oğlunu zor teskin etti...

Bu Manas, o topraklarla yetinmeyecektir. O, Pekin'e de varacak gibi, kaçanı da boş bırakmayacak gibi. Manas doğmadan önce ona yiğitlik yazılmıştır. Mukaddes kitapta Manas'ın adı vardı. Kitapta "Manas pekin'e gazaya vardığında yiğit elinde arslan değildir. Manas'ı, Esen Han ile danışıp asker topladıktan sonra öldürelim! Şimdi oğlum beni dinle! Olgunlaşman gerekiyor. Şimdi gençsin, ona yenik düşersin, kuvvetine dolduğun zaman, O, Pekin'e geldiği zaman tutuş" dedi Alevke oğluna.

Bahadır Kongurbay babasının teklifini kabul etti.

Alevke'nin oğlu Pekin'e gitmeden Çin seddini takibederek Sarı Nehir boyunca göçüp şehir kurdu. Pekin Hanı Esen Han'a hediyeler gönderdi.

Kırk hanın Hanı Esen Han, Ala-Dağ, Kaşgar, Andıcan'ı, Yedisu'yu idare ederken Manas'tan kaçıp Çin Seddi'nin civarı, Sarı Nehir'in kenarına yerleşen Alevke'ye altı ay sonra mektup gönderdi. Esen Han, Alevke'nin darıldığını bildiği için ona hoş bir tarzda mektup yazdı.

Bir zamandan sonra Alevke, oğlu Kongurbay ile Çin hanı Esen Han'ın bulunduğu kırk kapılı Pekin'deki mis kokan kızıl ağaçtan yapılmış altın süslü kapısı var, sadece kuşun uçup girebildiği han sarayına ihtişamla girdi. Akr

Almambet Tangşa'ya, babasının karagahına döndü.

Öfkelenen Almambet Sooronduk'e şöyle dedi:

"Babacığım, Esen Han'a güveneni Tanrı vurur. Esen Han ile Kongurbay'a ne yapacağımı bilirim".

Sooranduk şimdi Tanrı'ya karşı değişmişti. Oğlunu gördüğünde ayı gibi bağırıp Almambet'e atıldı.

"Öyle kötü konuşma! Ulu Göğün oğlunan karşısında beni utandırdın".

Almambet babasının fenalığını görüp bir gün bir gece uyumadan düşündü, çubuk gibi kıvrandı, sonunda bir karar vardı. Burada kalıp ne yapayım? Çin bana göre değil, Kırgızlara gideyim". Düşüncesini sadece annesi Ekzer'e söylemek istedi.

Günlerin birinde canı sıkılan, ama içindeki acıyı kimseye söylemeden ızdırap çeken Almambet ava çıkarsam rahatlarım diye yiğitleriyle Aral denen yere vardı. Etekleri ormanlık olan Aral dağına yerleşip av avlayıp eğlence düzenledi.

Almambet, ormanın kenarı boyunca kaçan karacayı canlı yakalayacağım diye takibeder. Karaca ormana girip açık alana çıkar. Almambet karşısında atlı adamları görür. Demin kaçan karaca atlı kırk adamın yanına doğru gelip silkinerek adam kılığına girer.

Almambet ejderden iki yıl büyücülük okumuş idiyse de böyle kerameti ne işitmiş ne görmüştü. Almambet'in ağzı açık kaldı. "Siz kimlersiniz, yiğitler? Nereden çıkan ruhlarsınız?" dedi Almambet.

"Hoş geldin. Biz kırklarız. Türkün, Kırgızın hakiki bahadırlarının koruyucu pirleriz. Tanrının emriyle sana hayırlı birliği iletmek için geldik! Senin barınacak yerin Altay'dır. Sağ olasın!" kırk atlı böyle dedikten sonra göz kapayıp açınca kadar kayboldular.

Almambet geri dönerken etrafı deminkinden daha güzel göründü. Doğanın bu güzelliğini önce farketmediği için eseflendi.

Doğanın hayret verici bu güzelliği karşısında Almambet'in kalbi çarpıp, vücudu gevşedi, gözün ulaşamadığı ufuklara kadar ulaşabilecek derecede yüksek sesle şarkı söylemek istedi. Göklere yükselen dağlar üzerinden, akan sular üzerinden kuş gibi uçmak, bulutlar gibi yayılmak istedi.

Almambet doğayı merakla, hayranlıkla seyrederken gözüken dağın kenarında insan karaltısı farkettti.

Almambet avcılara yol sorayım diye onlara doğru hareket etti. O evvel atlı, elinde iyi kapan kuş tutan, silahlı, geniş göğüslü, kabusundan ata binen adama vardı

. Almambet görse de görmemezlikten gelip kımıldamayan, kıl takkeli kızıl perçemli adama öfkesini basarak "kaoma" diye selam verdi. Adamdan ses çıkmadı. Almambet atlıya tekrar selam verdi. Adam in mi, cin mi olduğunu söylemedi. Almambet sinirlenerek bulut gibi bozulup, arslan gibi atılarak adamın üzerine yürüdü.

"Hey sen nereden çıktın terbiyesiz şey? Adet bilmeyeni yer yutsun! Selam verilince kabul edilmediği nerede görülmüş?"

Atlı cevap verdi:

"Bu geniş dünyada aç kalmış gibi domuz avlayıp terkilerine bağlamışsın! Senin iyi âdetin bu muydu? Canlıları öldüren, domuz eti yiyenlere selam verilmez adetimizde..."

"Niçin domuz eti yeme diyorsun? Gördüğünü göster, bildiğini anlat bakayım. Yoksa ben kendi bildiğimi yapacağım" dedi Almambet patlayarak.

"Er Almambet, sinirine hakim ol, buraya gel!" Adam alandaki yüksekçe bir yere basıp atından indi ve elini salladı.

Almambet de atından indi:

"Bahadır biz ilk kez görüşüyoruz, beni nasıl tanıyorsun?" dedi Almambet.

"Bahadır, yiğidin yüzü gözü kendindedir, ama sözü, ünü yiğitliği uzaklardadır, halk arasındadır. Senin hakkında duydum. Seni göz önüne getirmeye çalıştım" dedi Kökçö.

"Sen basit bir asker değilsin" dedi Almambet.

"Köküm Türk, neslim Kazaktır. Aydarkan'ın Kökçösü benim, bahadır. Avlanıyordum. Heybetini, çehreni görüp, elbisene bakıp, söz ve hareketlerine bakılırsa Çin yiğidi Almambet'e benziyorsun."

"Doğru bildin" dedi Almambet.

Onlar acayip derecede geniş yayılan dağların üzerinde, tepenin zirvesinde oturup terkideki kuş etini yiyip, kaptaki kırmızdan yapılmış şarabı içip uzun uzun konuştular.

Bahadır Almambet Esen Han ve Kongurbay'la olan ihtilafını, memnuniyetsizliğini Er Kökçö'den saklamadan anlattı.

"Ben bütün ahaliden değil. Gözü dönmüş hanın davranışından, yaltakçı beylerden, iftiracı rahiplerden, kurnazlardan, gene beni anlamayan babamdan memnun değilim. Onlar putlara

tapındıktın sonra p'k insan olmaları gerekirdi. Her halde bu putlarının elinden bir şey gelmiyor. Ben ona tapınmıyacağım, vazgeçtim ondan. Babam gibi, Esen Han gibi, beyler gibi olmak istemiyorum. Türklerin, Kırgızların âdetleri dilleri, ruhu dürüst halk imiş, bana yakın geliyor. Beni Türk oğlu, Kırgız yapın. Ben buna zorla değil, Tanrıyı yüreğimde hissederek, hayır dileğimle gireyim. Bunu babama, anneme anlatacağım, hakikati söyleyeceğim" dedi Almambet.

"Söyle bakayım, baban Sooronduk anlar mı seni? Kendine zorluk çıkarıyorsun. Burada kararını verip bizimle gitseydin" dedi Kökçö.

"Günahkar gibi saklanarak kaçmayacağım! Halka, baba anneme söyleyeceğim! İzin verirse benimle gelecekleri can yoldaş edinip götüreceğim! Tesadüfen söylediğim ayda gelemesem, bizim dine girdi diye, bizden biri diye gereğini yap" dedi Almambet.

Almambet'in sözüne Kökçö inandı.

"Bahadır, Allah teala yardımcın olsun, uzun yolun açık olsun! Çabuk dön!" dedi Kökçö.

"Doksan güne kadar bekle" dedi Almambet.

İki yiğit bulat kılıçlarıyla ellerinden kan çıkarıp, kılıcın tığına kan sürüp göğüslerini değdirerek vedalaştı.

Almambet yedi gün sonda Tangşa'ya geldi. Sooronduk'un sarayı karışmıştı. Sooronduk, Almambet'i koruyan askerleri Almambet'i kaybettiniz diye suçlayıp zindana atmıştı.

Almambet gelir gelmez Kökçö'ye rastladığını, Türklere gönül verdiğini, onlara gideceğini annesi Ekzer'e anlattı.

"Canım anne dinle. Gülistanım kurudu. İnsanlar birbirine girdi. Gülistanlı halkım horlandı. Esen Han'dan gönlüm soğudu. Dört erdem tükendi. Kalırsam sadece kendi başımı değil, seni de derde sokacağım. Aksütünü helal et, sağ olursam dolaşıp gelirim. Ölmezsem haber veririm. Batıya, Türklere, Kırgızlara gideceğim. Sağlıcakla kal anneciğim!"

Ekzer, oğlunun sözü üzerine çılgınlık atıp kendini ateşe atan kelebekler gibi dövündü...

"Sözünü benden başka insan duymasın! Bunu babana da söyleme, Kırgızlara da gitme. Sözünden dön. Baban ile beni kendi elinle gömdükten sonra git" dedi Ekzer gözyaşını yağmur gibi dökerek.

Almambet annem beni bırakmayacak herhalde, babam anlayış gösterip yiğitçe davranabilir diye Sooronduk'a vardı. Babasının etrafında büyükler ve danışmanlar oturuyorlardı.

Toplananlar Almambet'e saygı gösterip ayağa kalkıp sonra diz çöktüler. "On gündür Çin sınırındaki bütün hanlara haber gönderip seni bulamadık."

Gök korumuş, neyse başın sağ imiş.

"Baba ben Türklere, Kırgızlara uğrayıp, dost edinip geldim!"

"Bu ne saçmalıyor? Cin çarpmış bunu. Bu benim oğlumun sözü değil." Dedi Sooronduk. "Ezeli düşmanımız Kırgızlardır. Onlarla mızrağın ucu, kılıcın tığı ile konuşmak gerek."

"Beni dinle baba! Ben Türklerin ve Kırgızların dinine girdim, baba. Onlar dürüst sözlü, temiz kalpli, edepli, ahlaklı, yiğitleri namuslu, dindar, ilim ve irfan sahibi halk imiş."

"Kapa çeneni! Oğlum tamamen değişmiş! Esen Han boşuboşuna bunu komutanlıktan alıp zindana atın dememiş. Ben bunu Esen Han'a ulaştıracağım, kendi elimle geberteceğim. Cinini çıkaracağım! Kimse engel olmasın!" dedi Sooronduk yanındakilere. Sooronduk kılıcını çıkartıp oğlunu kesmeye yeltendi, Almambet babasının bileğinden tutup elini silkti. Kılıç yere düştü.

Almambet hemen kılıcı alıp, üzerine gelenleri gebertip karargahtan çıkarak direğe bağlanan alına bindi.

Öfkelenen babası sarayı sarsacak kadar bağırıp çağırdı. "Yakalayın! Öldürün! Gebertin!" diye bağırın Sooronduk'un sesi şehirde yankılandı.

Almambet sabaha karşı yedi geri nişan edinip sağa sola bakmadan yola koyuldu.

Sooronduk oğlunun peşinden, onu takibettirmek için asker gönderdi. Esen Han ve Batıdaki hanlara mektup yazıp, güvercinlerle gönderdi.

Erkesi gün han sarayına bir güvercin mektup bıraktı diye Esen Han'a küçücük bir kağıdı verdiler. Kağıtta şöyle yazılıydı: Bugün sabaha karşı Sooronduk'un oğlu Almambet Kırgızlara kaçtı. Batı yönüne doğru gidiyor.

Bunu okuyan Esen Han öfkelenip saçlarını yolarak vahşi haykırışlarla bağırды.

"Kaçak Almambet'i elime canlı ulaştırın! Ya da başını kesip getirin!" diye bütün Çin'e buyruk çıkardı.

"Biz önceden söylemedik mi, çocuğun niyeti kötü, başa bela olacak diye, ulu Göğün oğlu!" dedi rahipler sevinerek.

Yakasız zırh gömleği, nalsız çizme giyen, ince bıyıklı geniş yüzlü, kızıl gözlü memur Kongurbay başta olmak üzere Bahadır Neskara'yı ve Büyük Yoloy'u kalabalık askerle takibe gönderdi Esen Han.

Kongurbay'ın askerleri Almambet'e beş günde ulaştılar.

Karınca gibi kalabalık asker Almambet'i uzaktan kuşattılar. Kuvvetten düşen Almambet sıra sıra gelen askerlere tek başına karşı koydu.

Bahadır kapının önünde bekleyen Kongurbay'a oktan önce ulaşp böbreğini yumruklayarak geçti. Kongurbay atından düşmek üzereyken arkadaşları onu kurtardılar.

Almambet gerçek bahadırılığını şöyle gösterdi ki, sağa sola bakmadan kalabalık içine girip kılıcıyla mızrağıyla nice yiğidin canına okudu, bazılarını attan devirip kellelerini elma koparır gibi kopardı, askerleri kuşlara saldıran atmaca gibi kovaladı.

Almambet hiç uyumadan yedi gün yedi gece savaştı. O karşısına çıkan Çin hanı Neskara, Kalmuk hanı Coloy ve onların yanındaki pehlivanlar ile tekbaşına dövüşüp pek çoğunu safdışı ederek kalabalık orduyu alt üst etti.

Bir anda atı kılceyren tulpar halsizlenip sendeleyerek bir çukura düştü. Almambet bu sırada eyerinden bir yana sarktı, üzengiden ayağı kaydı. Bunu farkedenden Alevke'nin oğlu Kongurbay atını kamçılayıp kükreyerek kuş gibi saldırıya geçti. Almambet yardıma yetişecek kimse olmadığı için hayatından umudunu kesmişti. Göz kapayıp açıncaya kadar Almambet'e Gök yardım etti. Kızıl perçemli mızrağı olan biri doğruca Kongurbay'a saldırıp, onun atına mızrağını sapladı. Kongurbay'ın tulparı kuvvetten düştü, Kongurbay hayatından umudunu kesip telaşla aşağıya doğru kaçtı.

Almambet "Bana yardım eden hangi yiğit acaba?" diye dikkatle baktı ki annesi Ekzer'i gördü. Zavallı anne doru kısırağa binip, erkek kıyafeti giyinmişti, yumaklanan siyah saçları tepesine düşmüştü. Biricik oğluna yardım etmek için, onsuz nasıl yaşarım diye düşünüp, eline mızrak alarak oğlunun peşinden gelmişti. Yerinden kımıldamayan arslan kah annesini dağa benzeterek, sevincinden kabına sığmıyordu, kah miskin annesine acıyordu. Almambet annesini gördükten sonra daha da cesaretlendi. Soğuksuyu geçip, dinlenen atına binerek Kongurbay'ı takibetti. Kongurbay'ın dört ayaklı kuş gibi uçarcasına koşan kara atına Almambet yetişemedi. Kaçanların arkasından kovalayan Almambet yakaladığını sağ bırakmadı.

Almambet kaçanların arasında kuşluk vaktindeki gölge gibi hareketsiz duran askeri görünce, önce onu gebertmek için arkasına mızrak vurdu. Üzengiden butu kayan asker başını çevirdi. O, Almambet'in babası Sooronduk idi. Onu gören Almambet'in vücudu deprem olmuş gibi sarsıldı.

"Sen miydin baba, sağ kal!" diye mızrağını çekip, kılıcını kınına soktu. Utandı mı ya da sinidlendi mi bilinmez atının boynuna asılıp, ocağına su basmış gibi elinden kuşunu uçurmuş gibi ezilip büzülerek üzüntü içerisinde atını geri çekti.

Almambet sinirlenerek yürürken çukurda annesinin bindiği doru kısırağın boş olduğunu gördü. Almambet'in kalbi çarpıp, dağ gibi atı sallandı. O uçarcasına koşup kısırağı yedeğe alarak "Asil Ekzer anneciğim." diye geniş sahrada yankılanan sesiyle bağırmaya başladı.

Annesinden ses çıkmadı, nerede olduğu bilinmiyordu.

Davul çalan kalabalık Çinli'nin Ekzer'in cesedini katıra yükleyip, Pekin'e doğru götürmekte olduklarını gördü Almambet. Tozu dumana katarak onlara yetişip annesinin cesedini kurtardı.

Sahrada, Almambet sırlı mızrağını yere vurup, gözlerinden yaş dökerek, kemikleri sızlayıp üzüntüden halsizlendi.

Bu sırada düşman, Almambet'i dört tarafından kuşatmış sel gibi geliyordu. Almambet atını gerip çekip Çinlilerle savaştı, zavallının etlerini akbabalar yiyecek, gözlerini oyacaklar diye eğilerek annesinin cesedini belinden tutarak doğru kırsığa yükledi. Takibedenleri atlatıp ormana girdi. Annesinin cesedini yüreği sızlayarak büyük bir acı içinde toprağa verdi, üzerine büyük bir taşla işaret koydu.

Şafak söküp yeryüzü aydınlandı. Almambet gitmek istedi ama, güneşi orman, düzlüğü düşman örtmüştü.

Almambet, dindar biri idi, bir fırsatını bulup bu sıcakta dağ deresine dolu yağdırdı, ormana sel bastırdı, düzlüğü kara dumanla örttürdü.

Kılceyren'e binen Almambet güpegündüz yağmurdan kaçan askerler arasında dolaşıp atlarını beraberinde sürerek ormandan çıkıp Altay'ın yolunu tuttu. Tam on bir gün yol yürüdü.

Kökçö ile vaatleştiği günün üzerinden altmış gün geçmişken yoldaşlarıyla atlanan Kökçö "Almambet verdiği sözü tutacak, dost için ateşe girecek, namus için canını verecek bahadır sözünden dönmez, vaatleştiğimiz yere gelmişti" diye gök nehirin kıyısını takibetti. Öğlen olduğunda kenardaki dağ yolunda toz duman çıktı. Kökçö dikkatle bakınca kanlı atları sürerek gelenin Almambet olduğunu gördü.

Güz aylarının sonunda Er Kökçö Almambet'i babası Aydarkan'ın avuluna götürdü. Aydarkan, mal ve servete düşkün biri idi, o altı yüz atı arasında küçük bir kırsığı bulup kesti.

Almambet Kökçö'nun karargahındaki birinin evinde barınıp, dokuz yıl bekar yaşadı. O halkın sefil yaş(sansürlü kelime) acıyıp, bir yararım dokunsun diye, Moğolların, Tırgotların, Kalmukların atlarını, sığırlarını ve develerini getirerek yoksullara paylaştırdı. Yılda üç dört kez at getirip fakirin karnını doyurdu, yoksulu zengin kıldı.

Almambet 'diliği, dürüstlüğü, samimiliği ile obacakta değer kazanmaya başladı. Zavallılar, fakirler, şikayetçiler, kocasından boşananlar önceki gibi baylara ileri gelenlere, efendilere, beylere değil, bu belalı gaddar Çinli Almambet'e gelmeye başladılar. Almambet herkesin şikayetini, derdini dinliyordu. Kimsenin servetine, zenginliğine, şöhretine bakmıyordu. Herkesle yüzyüze konuşup, davanın köküne iniyor, kavgayı yatıştırıp meseleyi adil bir şekilde çözüyordu.

Kazakların, daha önceleri adillik taslayan bilgiçleri, hakimleri maslahattan, hakimlikten, ganimetten mahrum kaldılar. Bir defasında ileri gelenlerden altmış kişi bir araya gelip anlaştılar. Hile düşünüp, kendilerinin Almambet'e denk gelemeyeceğine kanaat getirdiler. Kardeş gibi birbirine yakın olan Kökçö ile Almambet'in arasını açtılar.

"Nazlanan güzel Ak-Erkeç namussuzluk edip yanına erkek aldı. Kadın erkeğe düşmandır. Babasını, askerlerini öldüren bu Çinli sana acır mı, Almambet seni öldürüp tahtına oturup Ak-Erkeç" almak istiyor, onu ortadan kaldır" diye hep birlikte bir masal uydurup Kökçö'yü sarhoş

ederek Almambet'e karşı çıktılar.

Kadınlara düşkün, safdil ve kaba olan Kökçö, mümtaz beylerin necis dedikodusuna inanarak Almambet'i kalabalığa öldürtmek isterken bahadır kılıcını çıkarıp kendini korudu, bir kaçını yıkıp ölümden kurtuldu.

Öfkelenen Almambet'e beyaz sarıklıların akıllısı, ipek elbise giyen güzel Ak-Erkeç ağlayarak şöyle akıl verdi: "Yolda Kırgızların bahadırı Manas'a uğra, senin kıymetini bilse bilse o bilir, sözümü unutma."

Karargahtan giden Almambet epey yürüdükten sonra "Kökçö sarhoşluğundan bana bunu yaptı, kendine gelip gerçeği öğrenirse peşimden adam gönderir" diye pek uzağa gitmeden savaş atı olan Kılceyren'i otağa bıraktı, yollara bakıp bir gün yattı, iki gün yattı, üç gün yattı. "Kökçö değişmiş, niyeti bozulmuş" diye dertlenip ondan umudunu kesen bahadır Almambet atının başını sahraya çevirdi.

Hazret dağında. Ahşap dairesi ardıc ağacıyla tutturulmuş, sıriklarının ucuna kırmızı çuha geçirilmiş, kenarları deyilde kumaşından yapılmış, beyaz çuha ile kaplanmış, işlenmiş ipekle örtülmüş, sırikları ve duvarları otuz çeşit boya ile boyanmış Karabörk'ün, adetlere göre yapılan on iki kanatlı beyaz çadırında uyumakta olan Er Manas rüya görüyordu.

Manas uyanıp "gece gördüğüm rüya iyi değil. Bunu halka anlatıp yordurayım" diye Kırgızlara haber gönderdi. Kırk gün sonra haber ulaşan yerlerin hepsinden halk geldi. Ya düşmanını yenememiş, ya da hanımı erkek doğuramamış, durup dururken ziyafet vermesinin anlamı nedir? Diye Manas'ın davranışına şaşırانlar oldu.

Manas at kestirip eğlence düzenleyerek ziyafet verdi. İnsanlar dağıldıktan sonra karargahına aksakallıları, bilgiçleri, ileri gelenleri, halkı yöneten beyleri, kırk çorasını çağırıp onlara karın yağı, yele altı yağı yedirip, şarap içirdikten sonra rüyasını anlattı.

"Sevgili halkım, size söyleyeceklerim var, yormanızı istediğim bir rüya var. Gece bir rüya gördüm, rüyamda Ak-kula'ya binip, cebe giyip yol yürüyüp sükunetle geliyordu, karşıma tığı altın, sapı bakırdan olan kırmızımtrak bir kılıç rastladı. Ganimeti elime alıp havaya salladığım zaman vızıldayan bir ses çıktı, keskin olup olmadığını denemek için ev kadar bir taş vursam, taş et gibi kesilip ikiye ayrıldı, kılıç yere saplandı, kılıcı kuşanıp geliyordum, sağ tarafımı ağır hissettim, baktım ki, deminki kılıç arslana dönüşmüş. Tepeye çıktım, arslanın heybetinden hayvanların hepsi boyunlarını uzatıp eğildiler. Yine yürürken, arslan bir anda atmacaya dönüşüverdi. Beyaz atmaca gökte öterken, bütün kantatlılar yerde korkudan titriyordu. Kuyruk ve başı parlayan beyaz kuğudan beyaz tüyü var, alp kara kuşunun heybeti var; kuşu elime kondurup geliyorken uyandım. Millet, bunun anlamı nedir? Rüyamı yorunuz..." Manas, kıymeti pahalı kaftanı askıya iliştip kapı söğesine dayanıp başını oturanlara çevirdi.

Böyle zor anda halkı kurtarıp, ihtiyacı karşılayan akıllı ve yenilmez Acabay oldu. "Bahadır işlerin düzelecekmiş, hayırlı rüya görmüşsün. Tanrı sana eşdeğerini verecek, Çin'e şerefini lekeletmeyen Er Almambet sana gelecekmiş. İşittim ki, Sooronduk'un oğlu Kazaklara gelip, birkaç yıl kalmış, ama pehlivanlarıyla anlaşıpamamış. Kökçö'ye darılmış. Çelik tığı, arslanların

arslanı, bahadırların bahadırı olan Almambet sana gelip katılacakmış. Sana destek olacakmış. Rüyadaki işaret Tanrının sevdiği kişilere verilir."

"Kimse seninle boy ölçüşemez, talihine kimse konamaz Acıbay ağa! Beylik kaftanı sizindir!" Bahadır Manas düşündüklerini iyiye yoran Acıbay'a memnuniyetini ifade ederek altı bin aileye bey olduğunun işareti olan kıymette pahalı kaftanı giydirdi.

"Rüyan gerçek olsun!" dedi oturanlar Tanrıya sığınarak.

Halk memnun olup ziyafetin keyfini çıkardıktan sonra evlerine döndü.

Ondan sonra yaz geçti, güz geçti.

Manas'ın karargahında altı yıldan beri kötülükten haber veren davul çalınmamıştı. Bugün davul çalındı.

"Altı yıldan beri Manas tırmanacak dağ, savaştık düşman bulamadığı için canı sıkıldı galiba, toplanalım, ziyafet yapmak için Manas'tan izin istiyelim" diye durdu halk.

"Bahadır Manas, bizim yapacak işimiz nedir?" dedi kırk çoranın başı kırgıl gelerek.

O zaman Manas şöyle dedi:

"Bahadırlar beş aydan beri yer altı yağı, karın yağı, sucuk yiyip, şarap ve kımız için eğlenip yattınız. Kılıcınız paslandı! Tazınızı yağ bastı. At semirip doldu, atlanacak zaman oldu. İyisi ava çıkalım! Tadını çıkaralım!".

Bugün Manas'ın yiğitleri yağma için hazır bulunan seçkin tulpar (at) larını esirgeyip, ziyafetlerde bindikleri toburçak koşu atlarına bindiler, bazıları kazan aşısı özledik diye atlanıp düşman yerine av, gece yerine tan arayıp çıktılar.

Manas iki gün ara vererek doyasıya eğlendi, pek çok geyik avlattı. Bu yetmiyormuş gibi doğuya doğru yürüye yürüye on beş gün yol gittiler.

Bahadır Manas yüksek dağlarla çevrili, sarı dereadaki ufak tepelere, ördek ve kazlara, at ayağı değmemiş otlara, akaduran pınarlara, hayvanları bol olan Talas'a merak salıp, buraları tam karargah kurulacak yer imiş diye çok beğendi. Ceylanı koyun sürüsü gibi fazla olan geniş havzaya karargah kurup satranç, toguz korgol (bir oyun), toptaş, aşık oynatıp altı gün eğlendi.

Yiğitlerin hepsi çalgınca eğlenirken Er Manas rahat uyuyamadı, gönlü eminlik bulmadı, bir gök çadıra giriyor, bir dağa çıkıyordu, kalbi çarpıp, yer bakmaya giden yiğitlerini gözetliyordu.

Dağ eteğine çıkan kurt gibi yolda bir karaltı gözüktü. Bindığı at, boynu bir kulaç olan değişik bir tulpar idi, kendisi geniş göğüslü, geniş omuzlu, yay kuşanan, sadağı öküz beli gibi dağa benzer bir alp idi. Yaklaştığında gördü ki, o endamlı, başına hanlarınki gibi altın işlemeli kalpak giyen, başında kıymetli taş bulunan, insandan farklı heybeti olan, tuttuğunu koparan ölümden

çekinmeyen, bahadırılık boynuzuna sahip bir yiğit idi.

Manas onu gördüğünde rüyamda görünen "Sevgili Er Almambet işte odur" diye tahmin etti. Dosta susamış gibi aceleyle yanına gitmekten çekindi. Onun gerçek yiğitliğini deneyeyim, kurallara göre iş göreyim, halkın adetini göstereyim diye Almambet'e gözükmeden dereye girdi.

Manas gök yayvandaki eğlencenin keyfini çıkaran arkadaşlarını yerinde bırakıp su kıyısındaki altın sadaklı beş bahadırına Almambet'i gördüğünü söyledi.

"Belindeki bağ gibi beş bahadır, sözümü dinleyin. Aşağıdan gelmekte olan kimse Almambet'e benziyor. Onu kuşatıp farketirmeden yaygara edip ona saldırın, gerçek bahadırılığı o zaman bilinir. Yiğidin yüreğini deneyelim" dedi Manas.

"Hey, onu öyle şımartmayalım, Kazaktan kaçan Çinli'yi beşimiz bağlayıp gelememiz" dedi Sırgak.

"Bırak şimdi, kendini dev mi sanıyorsun Sırgakçığım. Akıllı iş yapalım. Benim gördüğüm Almambet, eğer gerçekten o ise tabiatı, heybeti arslan gibidir. Ona kötü muamele edip utandırmayalım? O çocukluğundan beri Çin'in köklü âdetlerine alışmış başı dertte olan, barınacak, yeri, sığınacak halkı, dayanacak dağı olmayan yalnız arslan gibi dolaşan garip, şaşkın bir bahadır. Ona ele konan kuş gibi iyi davranıp cana dost, direk edinelim. Ona adetlerimizi, liyakatımızı gösterelim. Değerini bilelim. Askerlerin birliğini, davranışını, yiğitliğini cesaretini görsün! Görüp memnun olsun! Alaya almayalım! Disiplinsizlik etmeyin, sır vermeyin, askerlerimizin birliğini, çevikliğini, bahadırlığını gösterin. Emrimi yerine getirmeyenin kanını dökeceğim."

Beş bahadır dağ deresini takibederek yola koyuldular.

Bu sırada beş bahadır birden bire tüfek atıp, davul çalarak, dereden çıkıp Almambet'e saldırdı. Almambet bunlar haykırışına çil yavrusu kadar bile değer vermedi, gerçekten kurşun yürekli, fil bilekli bahadır idi; kımıldanıp arkasına bakmadı bile. Yöneldiği taraftan sapmadan aç arslan gibi ulayıp, mızrağı belinde sallanıp, sağa sola bakmadan bastırıp gelmesin mi! Az önce bağırıp çağıran, hep birlikte saldıran, yiğitlik taslayan beş delikanlı Almambet'in heybetinden çekindiler, dilleri tutulup, kurda rastlayan köpek gibi sustular. Silahlarını yavaşça indirdiler, alaya kaldılar, sadece selam verdikten sonra sıraya girip durdular.

Bahadırılık taslayan Sırgak şimdi Almambet'e yol başlıyordu.

Almambet dört tepeli gök çadıra yaklaşırken karşısına birçok dil bilen akıllı Acıbay çıkıp atının dizginini tutarak konuşmaya başladı.

"Büyük olsan da alçak gönüllü ol bahadır, sözüme kulak ver. Tanrının emriyle Kırgızların mukaddes topraklarına, hanın kapısına rastladın. Böyle gaddarlık etme, halkımızın adetlerine göre davran. Hanımız nehirde kan akıtan sert tabiatlı bahadır, bizi cezalandırmasın, canımız sağ kalsın. Attan inde hürmetle hana selam er..."

Hakan Çin'de hanın huzurundaki âdetleri öğrenmiş, ayrıca Türk hanlarının köşkünde bulunmuş Almambet atından inip, han çadırına gelip, hürmetle selam verdi Manas'ın amcası Bakay'la el sıkıştı.

Kırgızlar, âdetlerine göre sarı altın ruhlu kaseyle kımız alıp geldiler. Almambet fincanı veren yiğide "evvel amcama, büyüklere sun" diye Bakay'ı gösterdi. Bizim adetlerimizi biliyormuş diye oturanlar şaşırdılar.

Bakay kaseye dudağını bandırıp büyüklük işaretini yaptı. Ondan sonra Almambet fincanı eline aldı. Nice günler aç kalıp dudakları kuruyan Almambet açlığını bildirmemek için, azıcık içmişti, kımız midesini yakmış olmalıdır ki, kamburlaşıp ter içinde kaldı, sonra başını kaldırdı.

O zaman Manas konuşmaya başladı:

"Bahadır, Ala-Dağ denen yere geldin. Kırgız denen halka geldin. Hoş geldin Bahadır! Keyfine bakıyoruz da, yolcu gibi bir halin var, bahadırlık heybetin var. Hangi ilden, ne zaman geldiğini anlat, Bahadır" dedi Er Manas kulağını verip.

Er Almambet kederlenerek şöyle dedi:

Adını sanımı sorma bahadır,
Halkından vazgeçen bir yalnızım.
Gözüme alıp ölümü,
Cevap verecek halim yok?
Şaşkın dolaşan insan gibi,
Yol sorsam ne fayda eder?
Böbürlenecek halim yok?
Budala dolaşır her yerde,
Yalnız gezen bir kimseye
Halkını sormak ne fayda eder?
Gideceğim bir yer yok,
Şöyle dolaşan biriyim.
Sığınacak halkım yok,
Şaşkın gezen biriyim.
Hayalde yok iş arayıp,
Şaşalayan biriyim.
At ulaşmaz yol arayıp,
Yol şaşıran biriyim.

Bahadır Manas halkına şöyle duyurdu:

"Göglere yükselen Ala-Dağ'ı ve onun geniş kırlarını, uzun yollarını kim aşmamış ki halkım! Davet edip getiremiyeceğim Çin hanını Tanrı göndermiştir. Evime kut inmiştir! Belalı kırk bahadır, buraya gelin! Hana selam verin! Binmesine yürük, giymesine kürk elbise verin, esirgemeyin! Ak kulayımı çekin!"

Manas'ın ordusundaki yiğitler oraya buraya koşuşup, hakim beyler telaştan ne yapacaklarını şaşırdılar. Manas sözünü bitirir bitirmez, yiğitler Ak-kula'yı yedeğe alarak, dokuz ünlü koşu atını getirdiler. Atların hepsi eyerlenmişti. Ak-Kula'daki altın eyerin başına sırlı mızrak, yanına Akkelte kılıç, terkisine balta bağlanmıştı.

Kırgızlar Almambet hanın şerefine sarı oğlağı kurban kestiler. Manas hazineci kurnaz yiğide büyük heybeyi açtırdı. Almambet'in başına kızıl altın sikke (para) serpti. Yuvarlak başlı insanların talihi için kırk bin altın sikkeyi yiğitlerine talan ettirdi, kova kova yağları Almambet'in başından çevirip dört ayaklıların talihi için köpeklere yalattı. Üç canlının etini Almambet'in başında çevirip, bu kantlıların talihi için diye kuşlara yedirdi. Almambet'in eski giysilerini zavallı, gariplere pay etti.

Kırk çoranın içinde zor anlardı faydası değen, sıkıştığı yerde çare bulan, temiz sözlü Serek adında bilgiç biri vardı. O Manas'a şöyle dedi:

"Bahadır, Kırgızların adetine göre han geldiğinde şerefine at kesilirdi..." dedi Serek.

Manas bacaklarına vurup kahkaha atıp güldü.

"Evet Serekciğim doğru söylüyor. At kesmeden han karşılamak bizim adetimizde yoktur. Millet han geldikten sonra at kurban keselim, hazırlayın!"

Manas, bahadır Almambet'e cebe giydirdi. Ak-kulasının başladığı iki tulparı yedeğe alıp gelerek onlara hediye verdi ve şöyle dedi:

"Almambet hanım karargahıma gelmişsin, yola koyulacaksan Akkula atıma binip bu atları sürüp git. Mızrağım, tüfeğim sana emanet. Sana verecek hediyem bunlar, kabul et, kalacağım dersin işte halk, gideceğim dersin işte yolun."

Almambet ses çıkarmadı.

Atların sırasında Ak-kula da vardı. "At benimki" diye Almambet Ak-kula'yı aldı, onun yerine Sarala'yı bıraktı.

Mükafatı haketmeden at kesildi. Bunu halkın çoğu bildi, bilse de kimse Manas'a bunu sormadı.

Bu esnada söz ustası Serek işe yaradı.

"Bahadır, at kesilirken onun bir bedeli olmalıydı".

Manas etrafına bakındı. Bunu anlayan kırk çoro bir akıl buldu.

"Bahadır, at yarışının mükafatı için insan konulmuş diye düşünsün Almambet. Biz çoralar mükafat olarak duralım" dedi kırk çoradan yedisi önüne çıkıp.

O zaman hiç gülmeyen Er Manas kakhahayla dişlerini göstererek gülmeye başladı.

Bu sırada yürük atların n finişe geldi. Birinci yarışı tuynaklarının değdiği yerleri yer ocağı gibi oyan, toz çıkarıp, dağlar üzerindeki bulutlar gibi yayılan duman bırakan Almambet'in Sarala atı kazındı birinci yarışın mükafatı olan yedi yiğit Almambet'e verildi, onlar sevine sevine gelerek sahiplerinin hizmetine girdiler. Bundan itibaren bahadır evinde olduğu zaman kamçısını alıp, atından indiği zaman dizginini tutup oturduğu zaman döşek hazırlayan yedi yiğit Almambet'in emrine geçti.

Almambet'in kalacağına kesin gözle bakan Er Manas yeni dostuna değer verip onu iki gün kırdı dinlendirdi.

Tepede yıldızlara yakın kahramana yandaş yatan, kuşlar ile bir arada uyuyan Almambet ile Manas; iki yiğit can sıkıntısını gderip, rahatladılar, iki gün iki gece yattıktan sonra kalbindeki sözleri birbirlerine anlatıp canciğer dost oldular.

Manas atalarının adetince Almambet'e şöyle dedi:

"şimdi bahadır, Kırgızlara akraba oldun. Yatacağım dersin işte köşk, gezeceğim dersin işte ilim. Gitsen de sana güveniyoruz, kalsan da! Ama kalırsan başımızın üzerinde yerin var."

"Bahadır Manas, ben hayatımda hiçbir şey görmemiş ocuk gibi biriyim. Çok değişik şeyler yaşadım. Böyle bir zamanda Kırgızlarla geçinebilir miyim, geçinemez miyim diye tereddüt ediyorum. Halkın hakkında, bahadırların hakkında bir şeyler anlat, öğreneyim" dedi Almambet.

Manas şöyle dedi:

"Bahadır Almambet. Tneğimden inen kutum oldun. Elime konan atmacam oldun! Can ciğer dostum oldun. İşlerim yolundadır. şimdi sana halkımın durumunu anlatayım. Ecdadımız Türktür. Tanrıya, Yersu'ya Umay Ana'ya tapınıyor. Dağlara çıkıp, güzel yerleri mesken edinir. Sözüne çok zen gösterir. Kanunu ve nizamı ağzında, sırrı yüreğinde, erzağı terkisindedir. Bayrağını, göğün yüzünden ve yanan ateşin renginden almıştır. Damgasını ay ile gökten, canlılardan almıştır. Yiğitler yastıkta değil, şerefleri için savaşta ölürler. Yağmaya çıktığı zaman yoldaşı tulpar avı ile savaş silahı, sırlı mızrağıdır. Özgür kuşlar gibi kışın Batıda, yazın Doğuda dolaşan kaplan gibi kuvvetli halktır" dedi Manas.

Almambet sıra dağlara merakla bakarak şöyle dedi:

"Kendimizden başka halkları 'vahşiler', 'dağ haydutları', 'vadi haydutları' diye kimseyi muhatap saymadan kibirlendik. İnsanın kötüsü vardır, ama halkın kötüsü yok. Her halkta arsalanı da vardır, hayvanı da."

Manas şöyle dedi:

"Bahadır, Han karargahında babam Cakıp, danışmanı Baka, bütün Kırgızlar var, oraya gidelim?"

Keçe evinin önündeki seçkin yiğitlerden üçü 'Almambet oğlun geldi' diye Cakıp Bay'a hanımına müjde vermek için koştular.

Cakıp Bay Semerkand'ın dışındaki Bel-saz denen yaylada kısraklarını sağıp tay etini yiyip kımızdan çekilen şarabı içip yatıyordu. Üç yiğit birbirleriyle yarışarak müjdeyi ulaştırdılar.

"Bay ata, oğlunun bu dünyada yoldaşı, öbür dünyada arkadaşı, savaşta arslanı olacak biri bulundu."

"Bay ata, oğlunun dövüşte mızrağı, savaşta kılıcı, yağmada yürük atı olacak biri geldi."

"Bay ata, kaplan gibi saldıran, çelik kılıç gibi parçalayan, çekişen düşmanı sağ bırakmayan Almambet oğlun geliyor. Muştuluğunu söyle, bayım."

Cakıp Bay'ın cimriliği tuttu.

Muştuluk verecek mertliği gösteremeyip yiğitleri hanımına gönderdi. Sevgili Çıyırdı hanım müjdeyi aldığı anda karargahından çıkıp hayır dualar okuyarak Tanrıya şöyle seslendi:

"Ah, Tanrım, bundan on altı yıl önce rüyamda Manas'ın yanında Almambet'in bulunduğunu görmüştüm. Ondan beri ne zaman gelir diye bekliyordum, rüyam doğru çıktı. Müjdeye gelen yiğitler develerden dokuzunu üçünüz paylaşın."

Çıyırdı kuş tüylü teğelti konulan boz yorga (at) sına binip oğlumu karşılayayım diye on iki kadını beraberinde alıp yola koyuldu. Cakıp Bay altmış sakallı ihtiyarı peşine takıp acele hareket etti.

Cakıp Bay Manas ile Almambet'e herkesten önce ulaştı.

"Ah, kurban olayım oğlum Almambet! Sağ salim geldin mi? Seni bize Tanrı gönderdi" dedi Cakıp ağlayıp sakallarını ıslatarak.

Almambet, babasını hatırlamış veya Cakıp Bay'dan memnun olmuş gibi Cakıp'ın göğsünü öptü ve ağladı.

Bu sırada, arkadan saçları beyazlamış Çıyırdı hanımın sesi geldi.

Hanım boz yorgasının dizginini bırakıp altmış ihtiyarın arasından geçerek geldi. "Tanrım bana verdi. Biriciğim çifti geldi." Çıyırdı deve gibi bozlayıp Almambet'e sarılmıştı. Hanımın memelerinden yeni doğum yapan gelininki gibi süt fışkırıp aktı.

"Sevgili Anneciğim" dedi. Almambet memeleri emerek.

Şöhretli hanım Çıyırdı iki memesini çıkarıp sağ yanına Manas'ı, sol yanına Almambet'i alarak ikizleri emzirir gibi emzirdi.

Otuz yaşındaki oğlu iştahla meme emdiğinde memesini sıkıp, sütünü fişkırtan ve bununla zevk duyan gülyüzlü Çıyırđı'nın gevşeyip durduğunu görenlerin hepsi çok sevindiler.

"Halkım, anadan iki, atadan dört tane oldum" Er Manas.

Cakıp Almambet'in gelmesi münasebetiyle kırk bir hayvanı gariplere ve fakirlere sadaka verdi.

Bahadır Manas Almambet'i kutlamak için sekiz kabile halkını çağırıp ziyafet verdi. Çıyırđı hanımın beyaz evinde meyva konulan geniş sofrayı çevreleyip oturanlar arasındaki Almambet şöyle dedi:

"Bahadır Manas, halkını gördüm, Tanrı bahtını vermiş. Talihin varmış. Ak-kula atını mertlik edip bana verdiğin için memnunum. Babamın evindeyken söyleyeyim, Ak-kula'yı sana verdim. Bana Sarala yeter."

Almambet'in akıllılığını gören Kırgızlar çok sevindiler.

Dizilmiş olarak bekleyen kalabalık halkın ortasında Manas, yanında Almambet ve kabile reisleri yer almıştı.

İki yiğit beyaz söğüt çubuğunun uçlarından tutup durdular. Cakıp çelik bıçakla çubuğu tam ortasından kesti.

ATALARIN YURDUNDA (II. Bölüm)

"Almambet ile Manas, Tanrı huzurunda hayatta ve ölümdе beraber olmak için halkın önünde dost oldunuz. Ananın beyaz sütünü emen kardeş ikiz kardeş oldunuz. Andı bozup birbirinize fenalık düşünürseniz, başınız işte bu çubuk gibi alınsın. Tanrı lanetlesin, Umay Ana belanızı versin!"

Epeydir suskun duran halk bunu tasdik etti:

Kötü niyetliyi yer vursun!

Üstü açık mezar vursun!

Anlaşma sona erip halk dağıldıktan sonra herkes kendi evine giderken Almambet tahsis edilen Ak Otağa yalnız gitti. Bunu gören Manas Almambet'e kız bulmayı düşündü.

İki gün uyumayan Manas sonunda Almambet'e kız bulmadan önce evvel kendisinin evlenmesi gerektiğini düşündü. Manas babası Cakıp'ın sırrını söyledi:

"Baba, yaşıım otuzdan aştı. Kayıp hanın kızı Karabörk ele geçtiğinde, Şooruk'un kızı şımarık Akılay hediye olarak geldiğinde çaresiz evlenmişim. İkisi de doğurmadılar, bana yoldaş olamadılar. Dünürlerinin keyfi iyi değil, tekrar düşmanlık besleyecektir. Örf âdetlere göre beğendiğim bir kızla nişanlanmadım, severek murada ermedim" dedi Manas.

"Söylediğinde haklısın oğlum" dedi Cakıp "oğlu evlendirmek babana farzdır. Nasıl bir kadın istiyorsun? Kimin kızını beğeniyorsun. Gönlündekini söyle."

"Lakırdı laf söyleyen
Geceli gündüzlü göz oynatan,
Yanında yiğitleri olan
Beyin kızı olmasın.
Hep bilgelik taslayan,
Ne iş yapsa gizleyen,
Pirin kızı olmasın.
Muhafızları yanında,
Şımararak yetişen,
Han kızından olmasın.
Kaymak yiyip evde yatan,
Babamın gözü açıkken,
Gözü mirasta olan,
Gideceğim erkek bey olsun diyen,
Zengin kızı olmasın.
Tabana çatlak, yüzü kalın,
Konuşmasını bilmeyen,
Köle kızından olmasın,
Baba kendin bilirsin,
Şöyle böyle kadınlar,
Beni memnun edemez.
Gösterişli olmayan hoş sözlü,
Nurlu yüzlü, cadı gözlü,
Dik boyunlu, düğme baş,
Kavrayışlı, ciğeri taş,
Kahkülü güzel, uzun saç,
Kocasına iyi davranan,
Halkı için çare bulan,
Tanrıya yalvarıp yaşayan,
Dünya güzeli olsun,
Düşünceli kız olsun"

Manas gönlündeki sırrı şaka yoluyla Cakıp'a anlattı.

"Baba, dostum Almambet'e de kız ara. Beraber evlenip, beraber düğün yapalım" Almambet'in nasıl bir kız istediğini bilmiyorum? Dedi Cakıp bahadıra gülerek.

Almambet yere baktı.

"Baba" dedi Manas. "Bana layık bulduğun kızıdan üstün olursa olsun, eksik olmasın!"

Bunu işiten Cakıp Bay yanına yoldaş alıp, iki ata para yükleyip, Manas ile Almambet'e kız aramak için atlanıp yola koyuldu.

Cakıp Bay iki oğlumu evlendirip babalık farzımı yerine getireyim, uzaklara gidip kız aramalı demesinler diye Çarcuy ve Fergana'dan başlayıp Semerkand, Taşkent, Buhara'ya kadar dolaşıp kız aradı. Kız arayacağım diye ihtiyarın görmediği kalmadı. Ama gönlünce bir kız bulamadı. Sonunda Tacik yurduna geçerek otuz şehrin hanı Atemir'in Sanirabiyga denen kızını beğenip döndü.

Cakıp büyük Kara-Dağ'daki her yere dağılmış halkına geldi, onlara haber verdi. Manas Büyük Tepe'ye avlanmaya gitmişti, ona haber verdiler. Halk toplandıktan sonra Cakıp acele etmeden başından geçenleri anlatmaya başladı. .

"Han bahçesindeki cıvıl cıvıl gölde gezinip eğlenen kızları, çiçekler arasından gizlice seyredip oğlum Manas'ın söylediği gibi zarif, masum gözlü, uzun kirpikli, ince belli güzel bir kız beğenmiştin. O Atemir padişahın kızıymış. Sanirabiyga kız sana layıktır, sana akıl verecek, gönlünü avutacak, tutumlu biridir. Onu alırsan yolun açılacak, kaçanlar eline gelecektir. İsrar ve inat ederek babasıyla konuşup onu razı ettim ve kızını istedim, razılığını aldım, küpe taktım. Başlık parası ve nişan duası için otuz gümüş sebikeli mal, altı gümüş sebikeli altın verdim. Yine bir kız Almambet'e layık gördüm. Beni kaygılandıran bir şey var. Atemir han elden gelmeyecek, bulunmayacak kadar fazla hayvan isteyip şartını koydu" dedi Cakıp.

"Nasıl bir şart?" dedi Manas.

"Ben hayvan sayısından korkmam, ama o hayvanlarda bulunmayan renkli hayvan istiyor. Altmış devenin yarısı dişi, başları siyah, diğer kısımları beyaz olsun, yarısı erkek, baldırı beyaz, diğer kısımları siyah olsun diyor. Beş yüz altın yarısının yüzü siyah, burnunda beneği, alnında beyaz lekesi olsun, ön tarafı beyaz, kuyruğu siyah olsun, elli tanesi alaca, elli tanesi açık kırmızı, elli tane kula, yirmi beşi al, doru, kırmızı olsun diyor. Elli tane beyaz inek, boğası siyah, elli tane sarı, boğası beyaz, elli tane kırmızı öküz, sarı öküz olsun diyor. Koyunların bini siyah, bini beyaz olsun diyor. Kırk bin altın sikke para, iki erkek köle olsun diyor, Atemir. Dünürümün söylediği budur. Çin'de bu iş bu kadar değil mi, kız vermemenin çaresi bu diye düşünüyorum?" dedi Cakıp iç çekerek.

"Babacığım, bugün gördüğün yarın yoktur, kızma. Onları başım sağ olursa bulurum," dedi Manas gülümseyerek. Ben de Büyük Tepe'de uyurken bir rüya gördüm.

Kenarları kırık olan bir ayı tutup yatmışım. Almambet de böyle bir rüya görmüş. Bakay amcaya yordurduk: "Eline gelen ay aldığın yarıdır, kenarlarının kırık olması çocuk doğurmayacağına işarettir. Sonra dolgunlaşması da eşinin gecikip doğurmasını bildirir" diye yordu.

"O zaman Tanrım verecektir demek" dedi Cakıp Bay. Ak otağın tüneğine bakarak Tanrıya dua edip "Şimdi oğlum Manas, evleneceksen başlık parası hazırla..."

"Cümle Kırgız içinde hısım ve akraba, dost ve arkadaşlar yapacağı yardımı yapar" dedi Manas oturanlara bakarak.

"Hey millet, Manas evlenecekse nasıl elimizdekini esirgeyelim!" dedi Akbalta sakalını sıvazlayarak "Başı siyah olan beyaz deveden yüz tanesini ben vereceğim".

"Ne kadar dersen hazırım, beyaz başlı siyah deveden yüz tanesini ben bulacağım" dedi Berdike.

Kökötöy at vereceğini, Alimbek inek vereceğini, Oşpur koyun vereceğini bildirdiler.

Ak otağda oturanlar taş koymak suretiyle saydılar, on iki taifa Kırgızdan altı yüz on dörtkişi vardı, hiç biri boş kalmadan Manas ile Almambet'e yapacağı yardımı bildirdi, sonunda Atemir'in söylediğinden üç kat fazla hayvan bulundu.

Dünürbaşı olarak seçilen danışman Bakay mavi vaşaklı kalpağını giyip, gök ala kalkanını eline aldı, dünürlük işleriyle telaşlanıp altı gün uyumadı. Yedinci gen, Altay'dan göç ederken hayvanbaşı olup, Ala-Dağ'a yol başlayan kula kısırağını iyi dilek için önüne alıp, başına at başı kadar beyaz bula bağlayıp, arkasından hayvanları sürdü.

Kırgızlar sıbızgı (çalgı) çalıp, şarkı söyleyerek debdebeyle Atemir hanın şehrine Kanıkey'i almak için yola koyuldular.

Damat olacak Manas on iki bin seçkin bahadırı yanına aldı. Dünürevine doğru yola koyulan kalabalık kafilenin başından ayağına göz ulaşmıyordu. Aksakallılardan şoy, Kırgıl, Acıbay'ın başladığı büyük dünürler, Çıyırda hanımın başladığı yaşlı kadın akrabalar, seçkin bahadırlar, baba oğulun arkadaşları, kopuzcu, zurnacılar olmak üzere kırk kişi gidiyordu. Deveci Dörbön önünde üç yüz deve sürdü, atçı Salamar üç bin atı sürdü, inekçi Deldeş dokuz yüz ineği idare etti, koyuncu Kongurat otuz bin koyunu sürdü. Hüda göstermesin ki, göğe yükselen tozdan ve dumandan yol gözükmüyordu, gökte yıldızlar görünmüyordu. Yolda sıra sıra olan hayvanlar birbirine karıştı, dağ, ormanlardaki yırtıcılar, kurt, ayı, pars kaplanlar da sürüye karıştı. Dünürevine doğru yola koyulanlar on üç gün yürüyüp, on iki kapılı keyip-Badan şehrine ulaştılar.

Atemir hanın yiğitleri hana "Şehire düşman geldi." diye haber verdiler. Şehir halkı korkup askerleri telaşlanırken Manas'ın çoraları geldiler.

Atemir han şehiri kaplayarak gelen halkı, hayvanları gördüğünde şaşkınlık göstermedi. Düğün umuduyla gelen halkı âdet gereği de saygı selamla karşılamadı ya da gelen hayvanları tutup almadı, altmış bir Keyipli şaşakaldı.

Atemir han aklını başına topladı, şarkıcılardan şarkısını dinleyip, dünürü olan Kırgızların aklı selim ihtiyarlarını karargahına davet edip ağırlayarak örf ve âdetlere göre hürmet göstermeye başladı.

Damat olarak geldiği ilk gün çadırdaki Er Manas'ın yanına Atemir'in adamları çekinip giremedi. İkinci gün de Manas'la kimse ilgilenmedi.

Gece olunca bahadır sinirlenmeye başladı. Ak-kulasını çekti yanına Acıbay'ı alıp arzuladığı kızı

görmeye gitmek istiyordu. Atemir'in övülen kızının aklındaki öğrenmeye, güzelliğini görmeye niyetlendi.

Bahadır Manas, yetmiş kabilenin dilini bilen Acıbay'la beraber geniş kaleye bir çaresini bulup girdi. Hanın güzel gölünü dolaşıp Altın saraydaki Melike kızın karargahına ulaştı.

Acıbay kapıya bakan yedi kadın cariyeyi parayla kandırıp, Manas'ı Sanırabıyga'nın bulunduğu odaya soktu.

Manas, han olduğundan beri kadınların böyle zarifini görmemişti. Şu dünyanın haline bakın, güzel Sanırabıyga tam buluş çağında idi. Sofada otuz altın lamba yakılıp, ev gündüz gibi aydınlatılmıştı.

Altın perdelerin arkasında altın taht üzerinde sakın yatan Sanırabıyga'ya Er Manas dikilip baktı. Manas'ın kalbi teke derisinden yapılan büyük tuluma doldurulan kımızın çalkalanması gibi küt küt çarpıp vücudunu titretiyordu.

Sanırabıyga Manas'tan ürküp perdesini çekti. Lambayı alarak yabancı adamın yüzüne baktı ki, iki gözü ateş gibi yanıyor, karşısında değişik yüzlü, dağ gibi kocaman, heybetli bir kişi duruyordu.

"Erkek yiğidin bakışından ürkme güzel" dedi Er Manas.

"Kapımın sögesinde siyah at gibi duran, perdeme elini uzatan kim o?" dedi kız sinirlenerek.

"Kız arayan bahadır benim. Kızın ziyaretine geldik güzelim."

"Dışarıda kız mı kalmamış? Alacağı kızı bilmeyen nasıl şeysin sen? Yakalanmadan defol!"

"Babanıza hayvan, altın, gümüş verip sizi almaya gelen Manas benim. Han karargahının muhkem kapısını açıp, bekçi kızları korkutup aşağı gelen Manas benim.

Sanırabıyga kızın adını işitip, karargahına girip mis gibi kokan perdesini açan Manas benim."

"Kızı alacağım diye tahkir edip korkutma! Kız korkutan yiğit değildir, kız alacaksan usulüyle, liyakatıyla al. Kalın ile al. Hükümdarlık, mevki ve servetinle fazla övünme bahadır" dedi kız.

"Adım Manas olduktan sonra, kendim bahadır olduktan sonra neden korkayım. Devlet ve zenginlik elimdedir, istediğimi alırım, dediğimi yaparım, karşı koyarsan göreceğini gösteririm. Benim olacaksın," dedi Manas cesaretlenip kahrolarak.

"Manas denen sen isen, ben de Sanırabıyga'yım. Adın Manas olduğu için mi halkın sana eğilmesi lazım? Yeryüzündeki kızların ayağına uzanıp yatması mı lazım? Manaslar çoktur. Uşağımın adı da Manas, çobanımın adı da Manas, hizmetçimin adı da Manas. Babamın evini pisletmeden canlıken buradan çık git! Şimdi gitmezsen ecelin gelir!" dedi han kızı, hançerini eline alıp öfkeyle Manas'ın üzerine yürüyerek.

Bahadır Manas kızın eline engellerken fırlayan hançer bileğini çizip geçti. Sinirlenen Manas Sanırabiyga'yı itti. Sanırabiyga'nın dikkati dağılıp, gözlerinden yaş dökülüp "Başıma geleni görürüm" diye direnip ses çıkarmadı.

Manas başka bir şey söylemeden han karargahından çıkıp askerlerinin yanına vardı.

Kan içmiş gibi hırsı tutan Manas, ordusundaki davulları aniden çaldırdı. Kalenin iki başına savaşa çağıran davul sesi hemen ulaştı. Davulun ardı ardına çalındığını duyduğunda dünürlüğe gelen Kırgızlar yiyeceklerini ve içeceklerini bırakıp, evlerden, sokaklardan, köşelerden çıkıp şehir civarındaki Manas'ın ordusuna dalga dalga yığıldılar.

Kalabalık ordu atlandı. Yaylara ok yerleştirildi. Mızraklar uzatılıp savaşa hazırlanılarak şehire gözdağı verildi.

Cakıp Bay ile Kökötöy yaygara edip sıra sıra olan bahadırların önünü engellediler.

"Dünüre iyi niyetle gelip, kız yerine karargahını basmak hangi atanın adetinde vardır? Durun! Atlarınızı geri çevirin!" Cakıp Bay Manas'a söz dinletemeyip çoralarına bağırды.

"Oğlum Manas, kocadığımda senin dostluğunu, alacağın kızı, görelim diye gelip mızrağın ucunu, kılıcın tığını nasıl kana boyayıp gidelim? Sinirlerine hakim ol! Aklını başına topla!" dedi İhtiyar Kökötöy Manas'a öğüt vererek.

Bu sırada kazan kadar sarık saran Atemir Han altmış atı hediye alıp kapıdan çıkageldi.

"Hürmetli üstat Kökötöy han, Aziz Bakay Han dünürlerimin sözüne gelelim!" Atemir Han başını eğerek ellerini göğsüne alıp Kökötöy Han ile Cakıp Bay'ın önüne çıktı "kusur bizden geçmişse affediniz dünürlerim! Damadım Manas affetsin! Size atmış at hediye. Başım hediye. Kızı size vereceğim."

"Atemir hanın sözü yerinde söylenen söz oldu. Kız veren tarafın sözü olumludur. Bahadır Manas'ın düğününe gidelim millet" dedi Kökötöy beyaz sakalını sıvazlayarak. Kalabalık yeniden uğultu yaparak şakalarla eğlencelerle han karargahına doğru yöneldi. Kaledeki sönen mumlar tekrar gökteki yıldızlar gibi yanmaya başladı.

Şimdi Atemir Han damat Manas'a büyük iltifat gösteriyordu. Damat için beyaz ev dikeceğiz diye bahçesinden bir yer seçip almış ustaya bir gecede boz ev kurdurdu, duvarlarını dört halıyla örttürdü.

Karargah odasına kuş tüyünden atlas döşek konulup Manas yalnız bırakıldı. Atemir koşuşturmaktan belalı Manas'ı unutmuştu. İki gün, iki gece yemek yemeyen, kimseyi göremeyen bahadır Manas aklını oynatacak gibi oldu, kahrolarak evde yalnız kaldı. Yanında ne eğlence düzenleyip neşelendirecek kırk yiğidi var, ne de oyun düzenleyip gönlünü açacak kızlar var, şehir içinde gürültü, keman, kopuz, şarkı sesleriyle debdebe sürerken, tek başına kalan Manas sinirlenmesin de ne yapsın?

Manas savaşmaya dűřman, dayanmaya dađ arrayıp dururken dışarıda kırk çorasının başı Kırgıl gözüktü. Manas ona eziyet etti, Kırgılı söze getiremeyen Er Manas, onu kaldırıp yere vurdu. Bu esnada Serek Çora girmişti, ona da bağırdı.

"Hey, aptallar nerede kaldınız! Nerelerdesiniz? Niye gözükmiyorsunuz?" dedi Manas bağırarak.

Bakay girdikten sonra Manas ancak sustu.

Kimseye konuşma fırsatı vermeyen Serek, Bakay'ı gördükten sonra gücenmiş olmalıdır ki şöyle dedi:

"He, Manas niye kükrüyorsun, biz senin almaya geldiğin kadının mıyız? Kız gelmezse acısını bizden mi çıkaracaksın? Gözünü açsana?" Serek'in sözü Er Manas'ı etkiledi. O Bakay'ın idare ettiği dünür sahipleriyle konuşmadı.

"Ak-kula'yı çek, buraya!" Manas uşağına emretti ve zırhını giymeye başladı "Yiğitler atlanınız!"

"Manas, damat olarak geldin, katliam yapayım deme!" dedi Bakay Manas'a engel olarak.

Kara duman kesilen Manas Bakay'ın sözünü dinlemedi. Kırk çorosu ve askerleriyle atlanarak şehire meydan okudu.

Kırk çoro gafil yatan Kıybas'a baskın yaptı karşısına çıkıp havlayan köpeklerini yayla susturdu, ekmekçilerin tandırlarını harap edip, göze gözüken erkeklerini safdışı etti.

"Atemir han saraydaki kadınlar ve kızların başlarından sürüştürüp gün boyunca Manas'ın yanına kimsenin girmediğini, damadının yalnız kaldığını öğrendi."

"Lanet olsun, yine damadın kahrına kaldık, O kızmakta haklı" dedi Atemir Han boynunu kıсарak, "şimdi ben hangi yüzümle Manas'a gideyim".

Atemir'in üzüldüğünü duyan, kırmızı giyinen ay yüzlü on yedi yaşındaki pak Sanırabiyga kız babasının yüzüne baktı. Zarif, hoş tabiatlı güzel Sanırabiyga hem cinslerinden daha çekici idi: kurumuş dallara bakarsa hemen yeşerirdi, kanadı.

Kurumuş kelebeklere dokunursa kelebekler dirilirdi. Kuru yere su serperse çiçek bitip açardı, ipek gibi saçlarını tararsa yıldızlar beyaz kar gibi yağardı, kederlenirse gök tutulup dağı taşı kara bulut örterdi.

Gülyüzlü Sanırabiyga kuşunki gibi sesleriyle kız olduğu halde babasına akıl verirdi.

"Zorda kalsan da başını kaldır babacığım, bana izin ver. Bütün Tacik ve hemşerilerim için kendimi bağışlayayım. Manas'ın yolunu keseyim, ona sözümün doğrusunu söyleyeyim. Ben bir şeyler yapayım, onu savaşı durdurmaya ikna edeyim, alacaksa ebedi yarı olayım."

Atemir han dertli gönlünü avutan kızına özenle bakıp, zor anda akıl bulduğu için gönlünden razı olup "erkek olsaydı tahtımı verecektim, şimdi hanın y'rı olmaya layık oldu" diye düşündü.

Kız Sanırabıyga kırk kızı yanına alarak ay yüzüyle göz kamaştırarak yola koyuldu. Kızların önünde Sanırabıyga'nın küçük erkek kardaşı Akılbayıs altı beyi peşine alarak bayrak direğine beyaz mendil bağlayıp, altın kocaya özel tatlılar koyup kalabalık halde gelmekte olan Kırgız oldusunun önünü kesti. Beyaz bayrağı ve dizili kızları gören, ordunun önünde yürüyen kulağı delik, gözü keskin Bakay "Durun", işareti verdikten sonra sallana sallana gelmekte olan askerler atlarını geri çektiler.

Bu sırada ordunun önüne Manas geldi.

Sanırabıyga kız altın elbiseleriyle naz yaparak Manas'ın önüne geldi. Tatlı tatlı gülüp kuş gibi öterek şöyle dedi:

"Bahadır, kızların nazına o kadar darılma! Yarınızın denemesine dayanamadan Tacik halkını suçlamanız nedir. Kavgayı başlatan benim ama dayanamayan siz oldunuz. Kavganın başı benim, ama gaddar siz oldunuz. Sadece kılıcın hanı olmasını değil, akılın da hanı olun. Yarınızı cezalandırın, ama, halka dokunmayın. Yağma edip neye erişecekseniz? Huyunuzu öğreneyim, derken hançerim elinizi çizdi, kabahat benden geçti. Genç başım uğrunuza hediye, bahadır. Düşümü efendice çözün, öfkenizi basın, bahadır."

Sanırabıyga kızın akıllıca söylediği söz ilaç gibi geldi, Bahadır Manas'ın buz gibi olan yüreği eriyip, sakinleşti kıza bir şey söylemeden durakaldı.

"Kabahat bizde, dediğiniz olsun, Bahadır Manas, han kızı Sanırabıyga kardeşimi kara Kırgız hanının nikahına verdik" dedi. Atemir'in kardeşi Abılkasım.

Yağmaya gelen askerlerin önünde Abılkasım beğ şöyle duyurdu:

"Millet! Yol verin, dünürler geliyorlar. Kara Kırgızın hanı Bahadır Manas, Atemir hanın kızı Sanırabıyga'nın ziyaretine geliyor. Adet gereğince Sanırabıyga'yı üç gün sonra göndereceğiz! Düşüne davet ediyoruz! Debdebeye davet ediyoruz!"

Atemir Han şimdi Tacik halkının âdetleriyle kızın kocaya vermek istedi. Hazinesini açtırdı. Cümbür cemaat sıraya durup ortadan kız ve damada yol açtı. Kızın ve damadın önüne Kırgızların getirdiği üç yüz deveye yüklenen kızıl altın sadaka olarak saçıldı. Bu yetmiyormuş gibi, Atemir hazinedeki yüz bin altını da Allah rızası için saçtı. Atemir han Manas için su kenarına mahsus bir boz ev diktirdi, evin tüneğini altından yaptırdı, evi halıyla döşetti, kuş tüylerinden yapılan yastık getirtip, atlas, şayı kumaş, ipek yorganda altı yüz adedini tahtına koydu. Nikah hutbesi okutup kız ile damadı eve bıraktı. Beyaz çadırın yanına sırasıyla kırk ev dikildi. Karargahtaki kırk kız her biri birden ata binerek gelip atlarını direğe bağladıktan sonra herkes yerine göre evlerine yerleşti.

"Bahadır Manas alacağı kızı, yatacağı evi buldu. Biz kırk çorası dışarıda mı uyuyalım ha!" Sözde usta olan Serek eğlenceyi başlattı.

Atemir Sanırabiyga kızının kırk hizmetçisini Manas'ın kırk çorasına vermek istedi.

"Sözde usta, kız tavlama yeteneği olan kapıda kalmaz. Kızları kendi iradesine bırakacağım. Kıza yarayan yiğit ev sahibi olacak, bize damat olacaktır" dedi Atemir han.

Böyle bir manzarayı kim görmüştü ki, kırk çoranın davranışına bir bakın. Dünürbaşı olarak gelen Bakay otuz beş yaşında diğer yiğitler onlardan küçüktü. Çoralar bıyıklarını kıvrıp, yakışan elbiselerden giyinip, kemerlerin kuşanıp, hangi kız hangimizi seçer acaba diye kabarıp durdular.

Manas söz söyledi, söylerken de şöyle söyledi :

"Ey bahadırlar, söze geliniz! Kendinizi kızlara seçtireceğinize alana ıkalım, yarışalım, atımız hangi eve giderse, şansımıza hangi kız çıkarsa onu alalım. Güzel bir eğlence düzenleyelim!".

Manas'ın söylediğini kızlar da kabul ettiler, halk da doğru buldu.

Manas'ın idaresindeki kırk üç bahadır at seçmede zorluk çekti, sonunda yine kendi atlarını tercih ettiler. Epey bir mesafeye vardktan sonra delikanlılar gibi ıığlık atarak atlarını geri çektiler.

Şu eğlenceye bakın. ıığlık atan kırk yiğit münavebe ile tepinip, üstüste kamçı vurup, kendi atını kendi sürüp, birbirine bakmadan atlarına hiç acımadan tozu dumana katarak geliyordu.

Almambet'in Sarala atı önüne ıkıp ilk dikilen Aruuke'nin evine geldi. Bahadır Almambet nasıl bir kıza rastladım acaba diye boz eve girdi, gördü ki, ırkin, zenci gibi perişan bir kara kız oturuyordu. "Eyvah, şanssızlığıma bak, söz birdir, adeti bozmayayım" Almambet gönlünde böyle düşündükten sonra endişeyle evde otura kaldı. Baktı ki, Aruuke dua bilen, büyücü bir kız imiş, Almambet'i denemek için efsun okuyup görünüşünü değıştirmişti.

İkinci olarak, Bahadır Bakay miskin ama güzel kız Naarkül'ün evine Kökçologunu bağıladı.

Kılavuz Sırgık kökkazığını koşturup, arkasında toz duman bırakıp güzel Siyagül'ün evine ulaştı. Ondan sonra Acıbay Karala atını kabilede benzeri bulunmayan Ulugat kızın evine çevirdi.

Dokuzuncu olarak gelen Çubak Seyilkan kızın evine yerleşti, koşturmaktan konuşacak hali kalmamıştı, kan ter içinde kalmıştı. Yirmi üçüncü olarak gelen Serek Narkızıl atını Talapbübü evine çevirdi. Kırk dördüncü olarak Ak-kula atıyla sallana sallana arslan Manas geldi.

Manas beyaz saraya ulaşınca önüne endamlı şık giyinen dünya güzeli Sanırabiyga ıktı.

"Bahadır atınız süper yürük imiş" Sanırabiyga gülererek vakit geçirmeden Manas'ın atının dizginini tuttu "Baktım ki, beyim sana rastlamışım, atından in bahadır."

Manas nazlanarak yürüyen Sanırabiyga kızın peşinden hazırlanın Ak Otağa girdi.

Ertesi gün düğün ziyafeti başladı. Sofralar bin türlü yemiş, tatlı, yemek ve şaraplarla doldu.

Düğünden memnun olmayan sadece Almambet idi, "Belalı kara kız nereden çıktı karşıma. Başkalarına güzel kızlar düştü" diye gönlü soğuyup kıza sırt çevirdi.

Aruuke'nin sırrını yalnız Sanırabıyga biliyordu. İğrenç kara kıızı yanına çağırıp kulağına fısıldadı:

"Aruuke, Almambet hanı mahçup etme, Hakanın gözde adamıdır. Küçümsenecek biri değil. Çok önemli biri. Gönlüm Manas'ta ise, ona var. O bahadır Manas'tan eksik değil, yoksa Almambet beni alsın!"

Aruuke şöyle dedi:

"Ablacığım, diğer kızlar gibi kismetime, bahtıma niye Kırgız çıkmıyor? Alnıma yazılmış gibi, o sersem huysuz Çinli nereden çıktı?"

Sanırabıyga kızdı.

"Öyle söyleme Almambet senin suratını görüp cahil zannediyordur. Gözünü aç, avucunda bakır değil, altın var. Farkını bil. Serseri Çinli diye gönlünü üzme! Almambet fazlasıyla güçlü biri!" dedi Sanırabıyga.

"Ablacığım, Aruuke nice yiğitler arasından seçe seçe sonunda Çin'den gelen cahile gitmiş diye halkım benimle alay etmez mi? Namusun için ona varmayacağım!"

Sanırabıyga suratı asık, ruhu sönen Almambet'in yanına vardı.

"Almambet ağabey, yanına gelen kara kıızın durumunu anlatayım. O şöyle böyle bir kız değil, felaket bir kıızdır. Altı yıldan beri yanımdadır. Kız doğuştan öyle zarif ve güzel ki, benden akılı, hepimizden bakımlıdır. Siyah gözlü, benzi kıızıl, kaşı kara, ay yüzlüdür. Gerçeği söylersem, o sizden pek hoşlanmıyor. Bizi zorda bıraktı. Onu kendi haline bırakıp, tatlı sözlerle kendine alıştır, yavaş yavaş düzelir. Yaman kara kıızan hoşlandım diye al. Öyle yapmazsan kaybedersin" dedi Sanırabıyga kıız. .

Er Almambet söze uyararak Aruuke'ye gitti. Gidip gördü ki Almambet gözlerine inanamadı. Kara kıv evvelkinden de kararıp kazan kurumu gibi olmuştu, görünüşü insanı korkutuyordu.

Almambet toza bulanmış yüzü buz kesilen kıızın yanında durmaya dayanamadı. Tekrar Manas'ın yanına vardı.

"Bahadır Manas, o kara kıız ışıktan yaratılmışsa da, gökten inmişse de kadınlığa almayacağım. Bir belaya kalmak istemiyorum. Atım kazandı diye o kıızı alırsam mutsuz olacağım. Beni küçümseyen kıızı peri olsa bile almayacağım." Almambet ellerini silkerek atına binmeye kalktı.

Sanırabıyga kıız bir boyunca uyumadan Aruuke ile konuşmasına rağmen ona söz geçiremedi.

Bunu öğrenen Er Manas çok kızdı.

"Hey, Atemir hanın kabahati bu. Kızları kızım diye, büyücü cadıları kadın diye toplayıp kandırıp kocaya vermesi nedir? Kızları yiğitlerimi sevmiyorsa, buradan gideceğim. Başka yerden bahadırları seven kızlar bulunur. Kadınlara muhtaç değiliz. Onlara kızlarından eksik olmayan kızlarımız var. Damadın yoldaşlarını sevmemesi damadı sevmemesidir. Kızları havalı olan yerin halkını kırıp geçeriz". Manas Sanırabiyga'yı tersleyerek giyinmeye başladı ve davul çalmaya hazırlandı.

Manas ile Almambet'in öfkelendiğini öğrenen Akbalta ve idaresindeki ihtiyarlar su kenarındaki beyaz çadıra geldiler. Manas'ı araya alarak teskin etmeye çalıştılar.

Atemir Han Sanırabiyga kızın hizmetçileriyle bir süre konuştu.

Aruuke çok akıllı bir kız idi, söz dinlerdi.

"Han başını atlayıp geçen başın nereye varacak. Halka kötülük göstereceğime kendim göreyim. Allahın emrettiği nikahtan kaçıp huzur bulmak mümkün mü" dedi Aruuke Almambet'e varmaya ikna olarak.

Aruuke dikelen evine girip efsun okuyup eski güzel kız haline dönüşmüştü. Şimdi Aruuke'nin güzelliğine yalnız Almambet değil, onu görenler bayıldılar.

Almambet ile mutsuz Aruuke yanyana durdukları zaman düğünün tadı çıkmaya başladı. Usta şarkıcılar Aruuke'nin güzelliğine imrenerek şarkı söylediler.

Taciklerin dansı oynandı, şarkısı söylendi. Manas'ın idaresindeki kırk üç çoraya nikah kıyıldı.

Büyük dünür Çıyırdı Hanım Atemir han ile hatununa döndü.

"Tanrımın nasibettiği padişah han dünürüm, akrabalarım! Kızınıza yakıştırıp ad veren baba anne sizsiniz. Şimdi Sanırabiyga bize gelin oldu. İzin verirsiniz, oğlumun düğününde güzelce gelinimize kendi dilimize göre ad verelim ki, iki adı beraber kullanalım. Manas'ın karargahındaki hatun olma şerefine erdiği için "han anne" derecesini gösteren Kanikey adını verelim.

" Bütün millet Çıyırdı'nın sözünü kabul gördü.

Narin belli, akıllı, nazlı, geniş alınlı, güzel gözlü, ince dişli, tatlı sözlü Kanikey şimdi Kırgız ihtiyarlarına eğilerek hürmet gösterdi.

İhtiyarlar yeni gelin için hayır dua ettiler.

Kanikey'in akıllılığı ve çalışkanlığı Tacikler ile Kırgızlar arasında duyuldu. Her şeyi önceden hazırlamıştı, topladığı çeyiz sadece kendi başına değil, hizmetçisi olan kırk kıza da yetti. Her hizmetçi kızın evini süsleyip onlara yine otuzdan şayı ipeki ve yorgan pay etti.

Manas ile Kanikey'in düğünü kırk gün sürdü. Halk eğlendi, gönlü açıldı, evli olanlar evine döndüler. Ayrıca Çıyırđı hanımın idaresindeki dokuzyüz kadın dönerler yanlarında kırk üç kadını da beraberinde götürdüler. Böylece renge renk katıldı, her şey mükemmel gitti.

Almambet'in darılarak Manas'a geldiğinden midir nedir, düşmanla beraber savaşı, düğünü beraber yapan, avı beraber avlayan Kırgıza akraba olan Aydarkan'ın oğlu Kökçö uzun süredir ne haberleştii, ne de mektuplaştı. Manas üzüldüğünü belli etmeden içinde sakladı. "Günah Kökçödedir, ordusuna dokunmadım, ya otlagını zaptetmedim, yahut yiğitlerini öldürmedin, niye darılsın ki. Başına iş geldiği gün gelir" diye içinden üzülyordu.

Derken bir gün karargaha Kökçö'den haber geldi.

"Bahadır Manas, sözüme şahit, Er Kökçö'nün mühürü işte bu, yazdığı mektup da budur" dedi haberci.

Bahadır Kökçö mektubunda: "Altay'daki Kalmuklar yer kapmak için Kazakları kovuyorlar. Manas yardıma gel" diye yazmıştı.

Bahadır Manas Kökçö'nün yardım istediği için memnun oldu, akrabalık dostluktan da öte bir şey dedi. Manas zaten göbek kanının aktığı, çocukluk günlerini geçirdiği güzel Altay'ı özlüyordu. Tekrar gitmek istiyordu.

"Yiğitler, Altay'daki Kökçö'ye yardım edelim. Atlanınız. Bir hafta hazırlık yapıp hareket edeceğiz" dedi, Manas.

Atı soluk aldıktan sonra haberciye erkenden atlandırıdı.

"Sen gidedur, yolu biliyoruz, gidip Er Kökçö'ye söyle. Manas geliyor de, düşmana cesaretle dirensin."

İki ay sonra Bahadır Manas ordusuyla Er Kökçö'nün Altay'daki avuluna davul çalarak gelip indi. Görmüş geçirmiş tecrübeli Er Kökçö Bahadır Manas'ın önünde bozkurt yarışı ve eğlence düzenleyip ona buğday unundan yapılmış ekmek sunarak onu türküyü karşıladı. Kalmuklar Manas'a haber gittiğini öğrenince ürkerek, kavgayı bırakıp Kazaklarla çoktan barışmışlardı.

Almambet ile Kökçö, iki yiğit birbirlerini özlemişlerdi, gözlerinden yaş akıtıp sarılarak görüştüler. Savaşmaya düşman bulamayınca bahadırlar çiçeklerle örtünen Altay'da eğlenelim, keyfimize bakalım, avcılık yapalım, diye Torbagoy dağına geldiler. Yedi gün kartal avladılar, av köpekleriyle geyik kovaladılar, at yarışı yaptılar.

Bir kere Hakan Çin tarafından çıkan kervanı gördüler, en önde beyaz bayrak tutan yaşlı bir kervanbaşı vardı.

Bahadır Manas kervana yönelip hal hatır sordu. Yanaşarak gelip selam verince, Kalmukça cevap aldı.

"Kervan kimin?" diye sordu Manas.

"Üsön'ün" dedi beyaz sakallı yaşlı.

"Üsön kim, amca?" dedi Manas. Kalmukça konuşsanız da, Kalmuk gibi giyinmiş iseniz de Kırgızlara çok benziyorsunuz, sizin kökünüz nedir?

İhtiyar beyaz kalpak giyenleri görünce hıçkırarak hıçkırarak ağlamaya başladı. Kalmuk ve Hıтай, Kırgız yenik düşürdüğünde bizi köle olarak götürmüşlerdi. Şimdi ise Altay'da Cakıp kardeşimin oğlu Manas'ın han olup Kırgız halkını kurtardığını duyup yurdumuza dönüyorduk.

Manas, ses çıkarmadan dinledi. Bakay, dayanamadı, bağıırıp Üsön'e sarılarak düştü. Bakay ağlamasını kesinceye, aklını toparlayıncaya kadar, Üsön dede halka yalvardı.

"Kurbanınız olayım, siz kimsiniz, neredensiniz?"

Kırk yiğidin başı Kırgıl söze karıştı.

Yaratan bize lütfetmiş Üsön ağabey, kardeşleri birbirlerine kavuşturdu.

Şimdi de Üsön dede ağlamaya başladı, ne konuştuğu belli oluyor, ne de yalvarışı, ne de ağlayışını durdurabiliyordu. Kahraman Manas, Kalmuklardan yorgun gelen akrabalarını Kaynar-Su kenarına davet etti, kısarak kesip, misafir etti. Yetmiş dört yaşındaki Üsönün başından geçenleri dinledi.

Nogoy hanın oğlu Üsön yirmi dört yaşında Kalmuklara esir düşmüştü. Hanımı doğumda vefat etmiş, küçük yavrusuna Kökçögöz diye isim vermişti. Sonunda Kalmuktan kadın alıp, altı çocuk sahibi olmuştu. Közkaman'ın çocuklarının büyüğü ve akıllı olan Kökçögöz idi. Üsön adını Kalmukça Közkaman olarak değiştirmişti. Közkaman Manas'ın haberini duyup oğullarıyla anlaşıp göç etmişti.

Manas akrabalarını buldum diye, müjde verdi babası Cakıp Han'a. Bahadır Manas Ala-Dağ'a döndükten sonra Kalmuktan gelen akrabalarının her birine boz ev diktirdi, binmesi için at hediye etti ve herkese çok değerli kürkleri giydirdi, otuz kırk baş inek, koyun ve at verdi her birine.

Manas'ın zeki hanımı Kanıkey, onlardan şüphelendiğini söyledi yalnız kaldıklarında "Bahadırım, kadın olarak erkeğin işine karıştığım için kızma. Hissettiklerimi senden saklayamam, yeni gelen Közkaman akrabaların bizden uzakta büyüdü, şimdi gelip bize akraba çıkıyor. Böyleler saman altından su yürütürler, sözün kısası sana iyilik yapacak gibi değiller, dikkat et! Benim sözümü dinle. Bunları dağıt, birbirini bulamasınlar" dedi Kanıkey üzülenek.

"Daha yeni gelmiş akrabamı, bana düşürmeye mi çalışıyorsun? Zaten akrabam çok azdı, kadınlığın tutup kıskanıyorsun değil mi? Beni akrabam değil nefret besleyen düşmanım da yenemez. Kardeşi kardeşe düşürme ve böyle konuşma!" diye Kanıkey'e kızdı Manas. "Bundan sonra erkeklerin işine karışma".

Kanıkey sustu.

"Kadınlık etmişsem kusur bende Bahadır. Sonunda kendim pişman olmayasın" dedi Kanıkey bahadırı teskin ederek.

Manas, akrabası Üsön'ün oğullarının gelişi münasebetiyle, halkı çağırdı, toy verdi. Gururuna dokunan akrabalarının kıyafetlerini, eski eşyalarını yakmalarını emretti. Kalmuk dinindeki âdetleri kaldırıp yerine Kara Kırgız âdetini geçirdi.

Manas'ın kahramanlığı avuldan avula, Altaydan Ala-Dağ'a, hanlardan padişahlara, dünyanın öbür ucuna kadar yayıldı. İnsanlar da, kuşlar da, canlılar da onun kahramanlığını takdir ediyorlardı.

Fakat Manas'ın şanını şöhretini Kalmuk'tan gelen akrabaları, Közkaman'ın oğulları kıskandı. Kanıkey'in dediği doğru çıktı, Kalmuktan gelen akrabalar toplandığında Manas'a razı olmayanlar:" Akraba diye geldik fakat bizim eşyamızı yaktı, oradan getirmiş olduğumuz eşyalarımızı yaktı. Sıcak yerlere hapis etti." Sonunda kimsenin haberi olmadan Manas'ı öldürmeye karar verdiler. Öldürsek istediğimizi yaparız, diye birbirlerine kimseye söylemeyeceklerine dair söz verdiler.

Aralarında anlaşılamayan, birbirinin sözünü dinlemeyen, kötü düşünen oğullarının bu hareketini hisseden, Üsön oğullarına nasihatta bulundu.

"Oğullarım, bakıyorum bir felakete hazırlık görüyorsunuz. Sizi ataların, babaların yerine binbir zorlukla sağ salım getirdim, farzımı yerine getirdim. Bundan sonra yolunuzdan şaşmayın, ona, kıskanıp, bir zarar vermeyin. Sözümü dinleyin. Sizi adam eden Manas, onun yerine beni öldürün. Manas size iyilikten başka şey yapmadı. Siz de isyan çıkarmadan onun bayrağı altında, hizmet edin". Üsön'ün uğursuz oğulları onu dinlemediler, tersine onunla alay ettiler.

"Senin Manas'ını öldüren mi var, geri zekalı, cahiller ne bilir ki, kardeşin oğullarından daha mı değerli? Git söyle." Gelir gelmez Manas'a yaranmaya mı başladın? Git tabanını yala. Manas'tan bizim hiçbir şeyimiz eksik değil. O dardak, yaramaz, akılsız, kara gücüne gücenen haylazdır. Kaba kuvvet, akıl ile ortadan kaldırabilir."

İhtiyar Üsön oğullarının kötü niyetini, saçmalıklarını işittikten sonra:

"Ben ölmek üzereyim, babanın sözünü dinlemeyen günah işler. Tanrının yazdığını nasıl olsa da bir gördüm" diye oğullarına beddua ederek evine döndü Üsön.

Oğulların en akıllısı Kökçögöz kardeşleri arasında bir anlaşma düzdü:

'İhtiyar ağlarsa ağlasın, bunu Manas'a söylemezse iyi olur. Kurumuş ihtiyarı keşke buradar gebertseydik. Bir de Kırgız oğluyuz. Kırgız hepimiz için aynıdır. Ölüsek bir mezarda yatacağız, yurda hakim olursak mal ve dünya bizim olacaktır. Kalmuklar ve Çinliler ile anlaşırız. Hadi o kabadayıyı bir an evvel gebertelim. Ben gidip durumu öğreneyim' dedi. Kökçögöz Manas'a

doğru atlanarak.

Kökçögöz kötü niyetle Manas'ın karargahına vardı. "Kardeşim biz sıcağa alışamadık, mümkünse serin bir yer ver" dedi denemek maksadıyla.

Bahadır Manas toplantı yapıp, danışmanlarıyla danışarak Kalmuk'tan gelen akrabalarına dağı yüksek, yeri serin olan Kaşgar ile Andican'a yakın Sayan Caylak, Üç-su denen yeri ayırıp verdi. Közkamanlar At-başı tarafa çabucak taşındılar.

Bahadır Manas, danışmanlarıyla akıllıları toplayıp, uzun zamandır düşündüklerini söyledi.

"Ey millet! Geniş Kırgız topraklarının tam ortası Talas'tır. Geniş Talas'ı Almambet'i karşılariken görüp beğenmişim. Tanrının verdiği güzel yer imiş. Han karargahını Talas'a taşıyalım. Göcmeyeceğim diyen burada kalsın, ıssız yere ekin eksin"

Toplananlar Manas'ın söylediklerini doğru buldular.

Bir hafta sonra Manas Talas'a taşındı. İlgin ağacı yetişen Keng-Kol, etrafı dağlarla çevrili, tepelerinde otlayan dağ koyunları, geyik sürüsü olan, rişi kılğan, kır pelini stıpa otları sallanan, baldıranları bilek kadar olan sağlam, bereketli yer idi. Derede bulunan orman koyu söğütlerden oluşuyordu, dalları çınarın dallarına, kuşları da Altay'ın kuşlarına benziyordu.

Talas'a göç eden Kırgızlar şimdi ebedi ocağımız burası olacak diye Tanrı'ya yalvardılar, dağa çıkıp dua ettiler, kula kısrak kurban kestiler, beyaz çadır dikip, tünekten beyaz oğlak başını sarkıtıp salladılar, böylece âdetlerinin gereğini yerine getirdiler.

Hızırın himayesindeki Büyük Manas bahadır bir yıl boyunca karargahını, barikatlı kalesini yaptırdı, rahat huzur içinde yaşadı, kibirli bahadır canı sıkıldığı zaman kuş salıp, av avladı, karargahına bakıp oyun eğlenceyle yatıp bekledi.

İssız yerin kurdu olan Kökçögöz kötü niyetini açığa çıkarıp kardeşlerine hilesini anlattı.

"Manas'ı savaşıarak yenemeyiz. Ona zehir vererek onu hileyle öldürelim" dedi Kökçögöz. O Kaşgar'a ve Kalm'a gizlice adam gönderip hayvan ve servet karşılığında zehir alıp getirtti.

'Manas'ı konağa çağırıp, içeceğine zehir koyup gebertelim. Ondan sonra han karargahında kim ne yapacak, hangi kadını alacak, ne kadar servet alacak, hepsini şimdiden söyleyin, sonra birbirimizi itip kakışmayalım' dedi Kökçögöz.

Közkaman'ın küstah oğulları Manas'ın Ak-kulasını, han hazinesini, kadınlarını, servetini kapışmak için birbirlerinin yakalarına asılıp yumruklaşmaya başladılar. Kökçögöz kavgayı zor yatıştırdı.

"Hey aptallar, önce Manas'ı öldürelim de sonra servetini tartışalım" dedi Kökçögöz.

Kökçögöz ertesi gün Manas'ı kırk çorasıyla birlikte davet edip adam gönderdi.

Sıcak yaz günlerinin birinde Manas'ın karargahına akrabası Kökçögöz'den adam geldi.

"Bahadır, Kökçögöz, ağanız, Manas kardeşime haber verin, akrabasının kapısını, yaylasını görsün diye bizi gönderdi."

Temiz, saf dürüst olan Manas akrabasına misafir olup, iltifatını görüp gönlünü açmak için hazırlandı.

Bahadır Manas kırk çorasıyla birlikte dinlenmeden yol yürüyüp Çeç-Döbö ovasındaki özel olarak dikilen beyaz çadıra geldi, akrabalarıyla haşır neşir olup görüştü.

Üsön oğullarını kötü niyetini sezip Manas'ı zehirlemesinden kuşkulanıp zehire karşı otlardan yaptığı ilacı gizlice kımıza katıp bahadırın önüne getirdi. Uzun yol yürümüş ve susamış misafirelere ot kattığı kımızı içirdi.

Ertesi gün Közkaman Manas'ı çoralarıyla birlikte evine çağırıp misafir etti.

Çoraların içinden Sırgak, Serek tan atmadan geyik avlamaya gitmişti. Kalan çoralar, bahadır Manas'la birlikte Közkaman'a misafir oldular.

Közkaman misafirleri ağırlamak için hiçbir şeyini esirgemedi hazırlık yapmıştı. On iki kulaç sofraya türlü türlü yemeklerle dolduruldu. Kalmuk ve Çin yemekleri çoktu, kımız, boza, şarap yetip aşıyordu. Kırk çora silahlarını çıkarmış keyifle hiçbir şeyden habersiz oturuyordu.

Çoralardan Baymat ile Bozuul atlarını otlatmaya götürürlerken karşısından Mengdibay çıkıp fısıldayarak "yemekleri yemeyin, zehir koydu" deyip yanlarından geçti. Sabahtan beri çoralar bunun doğru olup olmadığını bilemediler, ya da Manas'a söylemeye cesaret edemediler, kendileri kımız, boza içiyor gibi gözüküp saklandılar.

Bahadır Manas ve kırk çora içtikçe susayıp, bozayı, şarabı ve kımız karıştırıp içtiler, içleri yanıp gözleri karardı. Başları dönüp, şuurları gitti, dilleri tutulup bayıldılar.

Baymat ile Bozuul bir ara evden sendeleyerek çıktılar. Şuurlarını kaybederek ağlın bir tarafındaki atlarının yanına ulaşır ulaşmaz düştüler. Gerçekte ise iki çoro iyi idi, Közkaman'ın yiğitlerinin kuşkulananmaması için mahsus böyle yapmışlardı.

Kurnaz Közkaman kardeşlerini Baymat ile Bozuul'un bulunduğu yere çağırıp danıştı.

"Yetişiniz kardeşlerim, tamamını ortadan kaldırdık. Hepsi zehirlendi. Bu gece hepsi ölecek. Manas da ölecek. Kalanlarını koyun gibi boğazlayıp gebertelim" diyerek üzerlerini silkeleyerek kalktılar.

Bozuul, akşama doğru beyaz eve gizlice bakıp kırk yiğidin bitkin halde uzanıp yattığını gördü. Sadece Bahadır Manas bitkin bir halde sağa solo sallanıyordu, hareketlerini kontrol edemiyordu,

gözü karardığı, başı döndüğü için çok zor oturabildi.

Kökçögöz eline kılıç alıp, Manas'ın üzerine atıldıysa da arkasına dolanıp, bir türlü yaklaşamıyordu. Üsön'ün yarı sarhoş oğullarının bazıları bu sırada Manas'ın lehine elinde olmayan altınları kapışmak için söz dinlemeden, ikiye ayrıldılar, ikişer ikişer tutuşup yumruklaştılar, her şeyi altüst edip birbirlerini sürükleyerek evden çıktılar.

Epeydir bir kenarda gizlice bakaduran Bozuul, çabucak eve girip:

"Yapma Bahadır Manas. Aç gözünü, burada bakıp durulur mu, burada ölünür mü" diye kulağına bağırıp, çaydanlıktaki suyu yüzüne serpti, elinden tutup yardım etti.

Şarhoş yatan Manas Bozuul'un sözünü işittikten sonra kendine gelip etrafına bakındı. Bitkin düşen çoralarını görüp kuvvetini toplayarak yerinden kalktı. Bozuul, bahadırı koltuklayarak kimseye sezdirmeden atları yanına götürdü. Baymat'ın hazırladığı ata Manas'ı bindirdi, Ak-kula, sevgili sahibini görünce kişneyiverdi.

Oynayıp duran atı gören Kökçögöz bağırdı:

"Hey köpekler! Hepinizi cin çarpmış, Manas ata binip gitmiyor mu! Eyvah, öldünüz! Manas sizi gebertecek! Takibedin!".

Kökçögöz Manas'ın boz evde kalan yay ile okunu alıp üzerine ok yağdırdı ve Manas'ın peşinden gitti.

Manas at üzerinde eskisi gibi oturamadığı için nehrin kıyısına geldiğinde oturalkaldı. Kökçögöz arkasından yetişip geldi.

Bahadır Manas hemen yerinden kalkıp Kökçögöz'den kaçtığına üzülüp Tanrıya yalvardı.

Bahadır Manas atına binerek kaçıp taşlı kayalı dar bir yola girerken Kökçögöz yayı Bahadıra attı.

Manas atıyla beraber yuvarlanarak büyük bir ardıc ağacının üzerine düştü.

Kökçögöz ardıc ağacına varıp Manas'a bakmadan o baş belasını öldürdüm diye atının başını çevirdi.

Kökçögöz gelip baktı ki, avlu alt üst olmuştu. Manas'ın kırk çorasını yer mi yuttu. Yoksa kendilerine gelip kaçtılar mı, hiç izleri yoktu. Kimse onları görmemişti. Küçük kardeşleri kırk çorayı değil, servet kapışmakla uğraşıyorlardı.

"Hey, aptallar durun! Manas'ı öldürdüm. Şimdi birimize itaat ederek iş görelim. Hanlığı bana veriniz. Manas'ın tahtına oturup, kadını alıp, atına binip, altın dayağını alayım. Her birinize istediğini vereceğim" dedi, huyu bozuk Kökçögöz göğsüne vurarak "yarlığımı dinleyin! Han kuralını, âdetlerini bozmıyalım. Yarın atlanıp karargaha varıp Kanıkey'e söyleyin, biran evvel cevabını alın. Bana geleceğim derse yedi ay siyah giyinip yas tutayım demeden şimdi gelsin.

Gelmeyeceğim derse omuzunu delelim, iyice tuzlayalım".

Kökçögöz Manas'ın karargahına Mendibay ile Mazeke'yi gönderdi

Avlanmaya giden Sırgak ile Serek bir kula boyun geyiği takibettiler ama bir türlü avlanamıyorlardı. Her defasında attığı ok bir tarafa kaydı. Akşama kadar çok zahmetler çektiler. Bu geyik değil sanki bir belaydı. Ya da kendilerine gönderilen bir işaret mi olduğunu düşünerek yorgun bir halde Kökçögöz'ün avuluna geldiler.

Avul sanki kazılan karınca yuvası gibi altüst olmuştu. At sürülerini süren oğlan avul civarında olup bitenleri anlattı.

"Kökçögöz Manas'ı kırk çorasıyla birlikte öldürüldü. Avulunu han karargahına taşıyor." dedi çırak oğlan.

"Manas'ın cesedi nerede, biliyor musun?" diye sordu Sırgak gözü yaşlı ağlayarak.

"Kökçögöz, Manas bahadırı Kara-Dağ'ın içinde öldürmüş diyorlar. Cesedi kayada kalmış" dedi oğlan.

Sırgak ile Serek avula tek başlarına saldırmaya cesaret edemeden, Manas'ın durumunu öğrenelim, yaşıyorsa görelim ölmüşse cesedini bulup götürelim diye koşturdular.

Toprağı oya oya basan Ak-kula'nın izi taş bassada belli olurdu. İki çora izi takibederek dağ geçidindeki dar yola gelerek durakaldılar. Ak-kula'nın izi buradan öteye gitmemişti, taşta kan damlası vardı. Kayanın üstünden eğilip dikkatle baktılar ki ev kadar büyük bir ardıc ağacının üzerinde Manas rengi beyaz kesilerek yatıyordu, yanında Ak-kula başını eğip duruyordu.

İki yiğit atlarını bırakıp dağdan aşağıya yuvarlanan taş gibi telaşle, Manas'a ulaştılar.

Bahadır Manas çok kan kaybetmişti, yay oku omuzundan girip, akciğerinin üst tarafına saplanmıştı. Bahadırın ölmemesini sağlayan gök ardıc ağacı idi.

İki çora Manas'a su verdiler, yarasına ilaç sürerek ayılttılar.

"Bana ne oldu?" dedi ayılan Manas gözlerini açarak Sırgak'a bakıp:

"Bahadır, öğrendiğime göre Kökçögöz kırmızı, bozaya zehir koymuş, kendine gelip kaçtığı anda peşinden takibeden Kökçögöz kendi oku ile beni vurmuş, dedi Sırgak."

"Ey Bahadır" dedi, sözden geri kalmayan Serek "Nefis insanı bu yollara düşürür. Siz şarabı değil, şarap sizi içmiştir. Tırnak kadar bir ok değse güvercin gibi yatakalmışsın, başını kaldır, bahadır".

Bahadır Manas üzüldü.

"Vay anasını, yalan dünya! Ya at üzerinde savaşta, ya dövüşüp okla ölmeden nefis yüzünden kötü akrabaların zehirinden kötü adla ölseydim halk ne derdi. Düşmanlar ne sevinirdi. Manas korkunç sahrada iki gün boyunca döşek üstünde başını eyere koyarak yattı, aklına bin türlü hayal geldi, yarası iyileşmedi, iki çorasının bakımıyla inleyip yattı.

Manas gözünü açmış yatıyordu, bir anda ağaçlar hışıldadı. Çırpınan ve uluyan birinin sesi duyuldu. Bahadır Manas'ın sekiz yaşındayken rastladığı ve uzun zamandan beri can yoldaş olduğu kırklar sanki hayvanları sürerek geliyor gibiydiler, arslanlar, parsler ayılar acılar içinde yatan Manas'ın yanına gelip her biri bahadıra bir ilaç sundular.

İçmesini beklediler.

Manas onların verdikleri ilaçları içtikten sonra gözlerini faltaşı gibi açtı, tamamen iyileşti ve ağrısı da kesildi yerinden fırlayarak kalktı, eskisi gibi oldu.

Manas iki çorasını şöyle dedi:

"Bahadırlar, beni kırklarım iyileştirdi. Şimdi kırk çoranın haberini alalım. Sonra halka varalım" onlar atlarına binip her yere baktılar. Rastladıklarından soruşturup kırk çorayı aramaya koyuldular.

Kökçögöz, Manas'ın karargahında Kanıkey'den cevap almaya giden yiğitlerini bekledi. Yiğitleri perişan bir halde döndüler. Kalçasına hançer yiyen Mengdibay feryat ederek:

"Bahadır Kanıkey'e varıp 'Manas öldürüldü, hanlık mevkini yad adamlara kaptırmayacağım. Kardeşimin yerine ben han olarak alacağım, dul kalan kadını kendime alacağım, yas bitinceye kadar bekleyemem" diye bizi Kökçögöz han gönderdi, açıkça cevabını ver diye Kanıkey'e söyledik. Öfkeli kadın Kanıkey: "Kötü rüya görmüştüm. Demek bunu görmüşüm. Kökçögöz'e gitmeyeceğim, ondan göreceğimi Tanrıdan göreyim, o zamana kadar senin gibi bir kurnazı Manas'ın ruhu için geberteyim diye hançeri kalçama sapladı" dedi Mengdibay ağlayarak.

Kökçögöz Manas'ın karargahına saldırıp, han sarayını yağmalamak, halkını aç ve çıplak bırakıp zulmetmek, ondan sonra Kanıkey'le evlenip tahta oturmak istedi. Kökçögöz avulunu Talas'a taşıdıktan sonra, Manas'ın karargahına askerleriyle beraber geldi.

Karargahtaki halk ne kımıldadı, ne de telaş gösterdi. Halk Manas'ın öldüğüne inanmadı.

"Bahadır Manas'ı hangi düşman gizlice gelip öldürebilir ki. Nasıl olur da kırk çorasının biri dahi sağ kalmaz!" sağ kalan varsa bizi bulur, bize haber verir! Dedi halkın çoğu şaşırarak.

Buna sinirlenen Kökçögöz, han karargahının malını yağmalatıp Manas'ın mülküne el uzattı. Üsön'ün sözünü dinlemedi, aksine babasına sinirlenip onu azarladı.

Kökçögöz, Ceti-Tör'deki Kanıkey'e adam gönderip "benimle evlensin, cevabını açıkca versin, yoksa iki karargahını yakarım" dedi.

Çaresiz kalan Kanikey rüyasını yorup Manas bir boz koçun belini kırmış, ufak kızıl bir taşla koçu öldürmüştü diyerek "yetmiş gün sonra Kökçögöz alacağım derse kabul ederim" diye süreyi uzattı. O zamana kadar Manas'ın durumunu öğrenirim, bahadır yeryüzünde sağ ise haber ulaşır diye umutlanıp aracıyı geri gönderdi.

Kanikey'in ileri sürdüğü şartı Kökçögöz kabul etmedi. Çünkü güçlüydü, kuvvetliydi.

Kökçögöz askerleriyle Manas'ın karargahını bastı, karargahtaki Çıyırdı'yı beyaz çadırından kovup ona buzağı besletti. Söz dinlemeyen Kanikey'i zorla karargaha getirip ona gündüz koyun güttürdü, gece ona ağılda gecelemeyle zorladı. Manas'ın iki kadınına Karabök ve Akılav'a saldırdı.

Halk aciz kaldı.

Manas kırk çorayı bulmak için dolaşmadığı yer, gitmediği dağ kalmadı. Sonunda arayıp tarayıp onları ormanın civarındaki iki çınarın gözünden buldu. Kırk çora yarı uyku halinde bitkin yatıyordu. Bahadır Manas onlara su içirip, ilaç verdi, geyik eti yedirerek onları ayılttı. Aslında, Közkaman'ın oğulları birbirlerine girdikleri zaman hasiyetli kırklar kırk dua ile bir günlük uzaktaki bir yere atlarıyla beraber uçurup bırakmışlardı. Akılları başlarına gelip bir çok bahadır Manas'ı görünce birbirlerine sarılıp ağlaştılar.

Kırk çoranın atları, Ak Kula'nın kişnemesini işitince onun kokusunu alıp her taraftan çıka geldiler.

Bahadır Manas kırk çorasını bulduğuna sevinip sevinçten taşları parçalayıp, biran evvel halka ulaşayım diye atının dizginini serbest bıraktı. Durup dinlenmeden doğruca Talas'a girdi.

Talas'a vardığı zaman Kökçögöz'ün kendi hazinesini, malını mülkünü, kadınlarını kardeşleri aralarında yaplaştırdığını öğrendi:

Bahadır Manas çoralarıyla beraber Kanikey'in beyaz çadırını bularak önce avulun baş tarafına yerleşti.

Kanikey gözyaşlarını yağmur gibi dökerek bahadıra çektiği eziyetleri anlattı. Öyle bir ağlıyordu ki, buna insan dayanamazdı.

"Altın başın kut olsun bahadır!"

"Başına felaket gelmesin! Tanrı korusun bahadır" Halk sevinçle Manas'ın sağ dönüşünü kutladı, beyaz çadıra akın etti.

Bahadır Manas Kanikey'in ve halkın derdine dinledi. Sonra Kökçögöz'ün evini yok etti.

"Manas kırk çorasıyla avula geldi, evine yerleşti" denen haberini duyan Közkaman'ın oğulları birbirlerini bıçaklayarak yok olup gittiler.

Bunların halini gören veya duyan halk Tanrı böylesini kimseye göstermesin diye dilekte bulundular.

"Tanrım adaletle kendisi cezalandırdı"

"Niyeti kötü olanın sonu böyle bitecektir."

"Akraba laftadır, kötü akrabadan iyi komşu yeğdir."

Bahadır Manas danışmanlarını ve yakın akrabalarını çağırıp Közkaman'ın oğullarının defin işleri hakkında onlara akıl danıştı.

"Akrabalırımın davranışı gözümü açtı. Bu olay kulağıma küpe ve hayatım boyunca unutamıyacağım bir ders oldu. İyi insan niyetini bozmaz, dünyada akılsız köpekler birleşemezler. Bunlara kılıç kaldırıp elimizi kana bulaştırmadık. Mert yaşar, köpek ölür! Bunları toprağa vermek bizim görevimiz, kardeşler" dedi Manas.

Bütün millet toplandı ve söylenenleri doğru buldular. Uzak bir yerde derin bir çukur kazıldı. Közkaman'ın oğullarının cesetleri, silahları, atları, aletleri, giysileri ve servetleriyle oraya getirildi. Üzerlerine Talas'ın ormanında toplanmış kuru ağaçlar konularak yakıldı. Ateş söndükten sonra üzerini toprakla kapıtıp sonra da taşla örttüler.

Manas kırk çorasına akıl danıştıktan sonra, Tanrıya dua edip ak boz kırsığı kurban kesti. Kanıkey adetlere göre Manas'ın eski giysilerini yoksul ve zavallı kimselere dağıttı.

"Bundan sonra kötülük gelmesin! Halkın başından felaket bununla beraber gitsin!" derviş ve bahşılar ellerindeki davulu çalıp, sıçradılar, ağılın kenarında yırtık elbiselerden kirli ve eski keçeden haydut şekli yaparak ardıç ağacıyla yaktılar, çoluk çocuğa ateşten atlattılar, beyaz çadır ardıç dumanıyla tütsülediler.

KÖKÖTÖY HAN'IN AŞI

Tekkeye benzeyen Taşkent'te Türk kabilelerini yöneten Canadil'in oğlu kökötöy sadece Kırgızlar arasında değil, Tacik, Oogan, Araplar arasında da, dahası bütün dünyada ünlüydü, akıllı ve sevilen gözde bir adam idi. Aç Kırgızın dayanacak dağı idi, düşmanına ok idi. Saldırdığını canlı bırakmayan atmaca idi, gerçek hazine de o idi. Enenmiş deveye havut vurup yük yükler, at koşturup dünyayı dolaşırdı. Büyük servet sahibi idi. kökötöy'ün serveti ilkbahardaki otlar gibi büyümüş, çoğalmıştı. Gök nasıl yıldızlarla zengin idiyse, yer yüzünde de kökötöy öyle zengindi. Onun Alay'da yüz bin, Kara-kulca'da yüz bin sarı başlı koyunu, iki yüz bin devesi vardı. Ambarında biriktirdiği paraları dağ gibi olmuştu. kökötöy'ün altın hazinesinde altın dolu kırk adet demir sandığı olup, onların yüz dili dokuz anahtarı vardı. Bu sandıklarda iki duvar olabilecek kadar gümüş, zümrüt mercan gerdanlık, kızıl altın, beyaz gümüş sebikesi, daha pek çok mücevher saklanıyordu.

kökötöy seksen dört yaşına gelene kadar pekçok kez evlendi, bu yönden bir derdi yoktu.

Evlendiği kadınlardan on bir kızı ve Bokmurun adında yalnız bir oğlu olmuştu. Bir oğluna nazar değmesin diye kimsenin dikkatini çekmeyen nahoş bir ad verdi. Başkalarının eski giysilerini getirip ona giydirdi, avul reisi olduğu halde oğluna ateş istetti, böylece oğlunu nazardan uzak tutarak büyüttü. Şimdi beş yaşına girip olgunluk çağına ermiş olan Bokmurun çevik, olgun ve akıllı bir adam olmuştu. Oogan'ın zenginin kızıyla nişanlanmak için gittiği günden beri yaklaşık üç aydır kendisinden hiç haber alınamadı.

O günlerde üzüntülerin ardı ardına gelmesi yüzünden ihtiyar kökötöy cidden hastalandı. Ecelinin geldiğini sezen akıllı kökötöy f'ni dünyadan giderken Kırgızların ağası, kendisiyle yaşıt, söz bilir Bay'ın oğlu Baymırza'yı yanına alıp çok sevdiği beş kadını da yanına oturtup vasiyetini söyledi.

"Baymırzam, sözümü dikkatlice dinle, vasiyetimi dinlemeyen, iyiliği görmeyen oğluma ve bütün halkıma sözümü eksiksiz ilet. Görecek günüm, içecek suyum bitti. Hepimizden razıyım. Ben öldükten sonra oğlum zarar görmesin. Malı mülkü saçıp savurmasın, gelin kızın düğünündeki gibi, kocakarı aşında olduğu gibi üç inek kesip mütevazi şekilde gömsün. Dünyaya kökötöy öldü diye haber vermesin, düşmana toprakları çiğnetmesin, halkı telaşlandırmamasın. Kardeşim Manas ile danışsın. Emanet sözüm budur..." kökötöy vasiyetini söyleyip bitirdi. Ağzından gök rengi duman çıktı ve gözünün nûru sönerek dünyadan göç etti.

kökötöy bayın çadırında, İraman'ın Irçı oğlu, halk adetine göre kopuzun eline alıp kökötöy bayın ölümüne, ilk olarak sağı söyledi.

"İşte bu yalan dünya, kimlere vefa etti? Ne yapmadı bu yalan, başı sağlam, kökü viran dünya? Altın başlı han da geçti, arslan yürekli er de geçti gitti. Yüce Tanrı kulak gökteki kuşlara acıyıp, söz ustası kökötöy'ü mü götürdün? Yalan dünya, yalan dünya! Bağrı derin kara yer olan dünya, sen kimlere acıdın? Kuş dilinden anlayan, halkın başında öten Köketöy'ü niye götürdün! Ah bu f'ni dünya, Tanrının hükmüne hiçbir çare k'r etmez, o hüküm her bendeye mutlaka bir kez gelir..."

kökötöy hanın arkasında, hayattayken birer birer biriktirip topladığı Ceti-Su dolusu kadar vefasız mal, biricik oğlu ve yedi ev dolusu altın ile gümüş kaldı.

kökötöy'ün oğlu Bokmurun Tülkü bayın kızı Kanışay'ı alıp geldiğinde babası ölmüştü. Babasının vasiyetini dinleyemediğine üzülen Bokmurun ağlayarak suya salınan çubuk gibi büküldü, acı acı hıçkırdı.

Talihsiz yeni gelin, beyaz eşarbını başına koymadan ay yüzü yaşla ıslandı, gönlü karardı. Bunu farkedten kadınlar "Gelinin ayağından, çobanın dayağından" diye laf çıkardılar.

Baymırza Bokmurun'u yanına çağırıp dostunun can çekişirken söylediği vasiyetini ona anlattı:

"Rahmetli candostum 'Oğlum Bokmurun Manas'a gitsin, danışsın' diye buyurdu" Baymırza dostunun emanet sözünü ilettikten sonra rahatladı.

Bokmurun babasının Maaniker denen tulpar atına binip, kimseye söylemeden Talas'taki Manas'a doğru akşamleyin yola koyuldu. Manas, Altay'dan göç edip Ala Dağ'a birazcık hayvanı ve dağınık halkıyla geldiği zaman karşısına çıkıp, sungur, boz at ve çok sayıda hayvan hediye eden, yetecek kadar yer veren, düşmanın beraber kovulmasına yardım eden kökötöy idi. Manas, kökötöy'den çok iyilik görmüştü, hayatını ona borçlu idi.

kökötöy'ün, Maaniker isimli atı Kambar Ata'dan kalmıştı. Maaniker'in görünüşü diğer hayvanlardan farklıydı, cinsti, dayanıklıydı, aşırı sıcakta su içmeden kırk gün koşabilirdi, sivri kulaklıydı, koştukça hızlanır, rüzgarı, geride bırakır, önüne hiçbir şey geçemezdi, yürük at gibiydi. Gözlerine kahkülден perçem konulmuştu, yeryüzünde, hayvanlar arasında böylesi bulunmazdı. Maaniker Bokmurun'u ok hızıyla Talas'a ulaştırdı.

"Bahadır, babam ölürse ölsün, babamı gören ölmesin derler ya. Babam vasiyetinde beni layıkıyla gömün, aşımı güzelce verin demiş. Sizinle danışmamı söylemiş. Babam gömülmek üzere kaldı. Şımarıklık yapıp halkın değerini bilmemişim. Çaresiz, akıl sormak için size geldim, bahadır" dedi Bokmurun Manas'ın karşısında ağlayarak.

"Lanet olsun, şu Taşkent'te, Semerkant'ta akıl danışacak büyükler kalmamış mı? Adetleri bilen ihtiyarlar, akıllılar bir gence nasihat vermiyorlar mı?" dedi Manas kızarak "Seni Kırgızların sarık gibi kuvvetli bir yiğidi diye düşünüyordum, aslında kof bir şeymissin sen. kökötöy gibi babam ölmüşse "kökötöy babam öldü, Manas'a haber verin, gelip toprağa versin" diye yiğitlerini göndersen düşmana sır vermesen olmaz mıydı? Hızır gibi rahmetli kökötöy babamdan iyi insan yok idi. Gitmek borcumdur."

Bokmurun önüne bakıp durdu, incinmişti.

"Olan olmuştur. Şimdi geri dön, Han babanın bayrağını devral. Mübarek naaşını yıkayıp debdebe ile göm. Han babam öldü diye millete haber ver. Kimseye açık vermeden hükmünü söyleyip bana haber ver." Manas gelmezse öcümü alacağım diye gözdağı ver. Ben buna darılmam. Ne dersen de, başında bir kötülük vardır. kökötöy'ün oğlunun Kırgızlara söylemesi gerekirdi. kökötöy'ü usulen gömüp işi hallettiler diye laf çıkarılmasın. Sonrakilere örnek olsun, arkanda iyi söz kalsın. Babandan bunları esirgeme, naaşı kırk gün tut Mal mülk bulunur."

Bokmurun bütün gece yol yürüyerek evine ulaştı. Onun Manas'a gittiğini kimse bilmedi.

Bokmurun kaleden uzak bir yere özenle bir ak otağ dikti. Babasının naaşını kokulu otlar ve ardıc ağacıyla örtüp koydu. kökötöy'ün kızın sancağını otuz beş kulaç uzunluktaki direğe bağlayıp tünekten çıkardı. Halkın geleceği tarafa çapraz ber ev diktirerek sokak yaptırdı. Epey uzak bir yerden gelip ağlamaya başlayan kişilerin başlarına siyah bağlattı. Onları sıraya dizdi.

Bokmurun babamın mezarına toprak atsinlar diye sırasıyla Kırgızlara, el ayak olarak yaşayan Kazaklara, avuldaş Noygutlara, özel olarak Bahadır Manas'a, Er Kökçö'ye ve bütün Türklere haber verdi.

Başına beyaz örtü örterek, yürük atlarının kuyruklarını bağlayıp altın elbise giymiş seyislere

Bokmurun emretti.

"Manas Han'a bildirin! kökötöy babamın mezarına toprak atsin. Gelip hizmet etsin. Gelmezse öcümü alacağım."

Toplanan halkın çoğu Bokmurun'u beğendi. "Babası öldükten sonra aklını buldu, sözü yerindedir. Manas'a gözdağı vermesi yiğitliktir." Diye hürmetle sözünü dinlediler.

Otuz altı gün sonra Bahadır Manas, seksen bin adamıyla birlikte kızıl sancaklı çadıra, at üzerinden ağlayarak geldi. Otuz bin yoldaşıyla Erkökçö de geldi.

Bokmurun, eline sopa alarak ağlamakta olan on altı bin oğlanın arasında sağu söyleyip üzüntüsünü ifade ediyordu.

Rahat içinde yaşayan, halk arasında sayılan ve sevilen ihtiyar kökötöy'e halkın tümü baş eğerek gözyaşı döktü.

Bey oğlu Bokmurun, naaşını toprağa vermek için gelen halk içindeki öksüzlere, fakirlere evcil hayvanlardan sadaka dağıttı, hazinesinden altın gümüş saçtırdı, kalabalığın tamamına türlü yemekler yedirdi.

kökötöy Baya, saygı göstermek için gelen halkın çokluğu şundan belli ki kabire atılan toprak dağ gibi yükseldi.

Eline kuş konduran, kemer kuşanan aksakallının resiminin çizildiği kayaya şöyle yazıldı:

"Üzerinde elbisesi, yiyecek aş olmayan halkı topladım, birleştirdim, halk yaptım, dertsiz kıldım. Nice yıllar parolamı, adil törelerimi mukaddes bildim. Yufkayı, azı toplamak kolaydır, inceyi koparmak kolaydır. Yufka kalın olursa toplandığı zaman kuvvetli olur. İnce yoğun olursa koparmak zordur. Bahadırın bin, başın bir olsun. Bunu işit, hatırla halkım!"

kökötöy Bayın aş, Kırgızların ileri gelenlerince verildi, diğer halklar gittikten sonra Bokmurun yakınlarını toplayıp Tanrı adına aş vermek için sohbet kurdu.

"Üç yıl sonra babam için dünyaya duyulacak bir aş vereceğim. Babamın aşına atının ayağının değdiği yerlerdeki halkın tümünü çağıracağım. Hazırlık görün ağa kardeşler!" dedi Bokmurun.

Kırgızlar kökötöy Bayın aşına hep beraber hazırlık yapmaya giriştiler.

Üç yıl olduğu zaman, hazırlıkları bittiğinde Bokmurun han kalesine kökötöy Bayın gök sancağını uzun direğe geçirip, her yere beyaz çadır diktirdi.

Bokmurun akrabalarını, Katagan'dan Koşoy'u, Kazaklardan Kökçö'yü, Ooganlardan Akun'u, ayrıca akıla akıl katacak bilgileri yanına çağırdı, Bokmurun halkın büyüğü olan Koşoy'a bakarak şöyle dedi:

"Ağalarım, kardeşlerim, kız almaya gidip babamın vasiyetini kendi ağzından işitemediğim için içim yanıyor. Şimdi babamın Baymırza amcama söylediği vasiyetini yerine getireyim. Merhum babamın hayvanlarını, mal ve servetini esirgemeyim. Üç yıl boyunca her türlü serveti topladım. Dünyaya duyulacak şeklide aş vereyim. Kırgızların adetini dünyaya göstereyim, at keseyim, pehlivan güreşi, yiğit yarışı, kel vuruşması yaptırayam, deve çözmeye, gümüş sebikesi atma oyunlarını düzenleyim. Buna ne dersiniz?"

Toplantıyı yöneten Koşoy sakalını sıvazlayarak güldü.

"Bunları yaparsan farzını yerine getirmiş olursun, babanın ruhu ş'd olur. Bu kadar hazırlık yapmışsın, dediğini yap."

"Koşoy amca akıl verin. Aşı nasıl verelim? Atı nasıl keselim? Debdebesini nasıl yapalım?" dedi gök yeleli oğul Bokmurun, "davet edeceğim konuklar Taşkent'e sığmazlar. Koşoy amca buna ne dersiniz? Aş verilecek yeri siz seçin. Aş törenini siz yönetin."

"kökötöyciğimle kuşun iki kandı gibiydik, bir kanadım kırıldı. Yiğidimin naaşını toprağa verdim, şimdi büyük aşına da kendim yöneteyim." dedi ihtiyar Koşoy teklifi kabul ederek. .

Toplantıdakiler tartışa tartışa sonunda eğlence düzenlemeye, at yarışı yapmaya elverişli yer olarak Koşoy teklifi kabul ederek.

Toplantıdakiler tartışa tartışa sonunda eğlence düzenlemeye, at yarışı yapmaya elverişli yer olarak Koşoy'un seçtiği geniş Karkıra'yı beğendiler.

Yaz sıcaklığı bastırıldığında, hayvanlar semirip etle dolduğunda, sonbahar günleri geldiğinde Bokmurun çeşitli yerlere önceden haber gönderip Kazak ve Kırgızlardan üç yüz bin boz ev toplattı, yüz elli bin halkı seferber edip yeryüzünün toz duman ederek Karkıra'ya göç ettiler.

Göçün başında bulunan yurt büyüğü Er Koşoy hayvanlar bitkin düşmesin diye her on günde bir ara verip yavaş gitmeyi yeğledi. Altın nakışlı gök bayrağı taşıyan kalabalık göçün başına ve ayağına göz ulaşmıyordu, önü ve arkası üç günlük mesafeye kadar uzamıştı. Göçün başında kırmızı renkli elbise giyinen, yorga (at) ya binen gelinler, kızlar üzerine kırmızı kilim örtülen horgüçlü develeri ipekten yapılmış ipele çeke, hanımlar, patırtıyla at süren yiğitler Karkıra'ya kafi halinde gidiyorlardı. Üç yıl boyunca siyah giyinip, siyah başörtüsü örtüp, Ak otak'ta yas tutan kökötöy'ün sevdiği Ayımkan, Gülkanış, Kulaşım, Kulcar, Aykanış adlı eşleri bağırarak sağu söyleyip girdiler. Altmış kadın da onlara katılarak karşılıklı şiir söylediler.

Bereketli Karkıra, dağları otlarla örtülen, havzası yayla, tepeler yayvan, suyu berrak, odunu bol, tozsuz dumansız, yeşillik, rişî kılğan, otu bol, çukuru filan olmayan, at yarışı yapılabilecek derecede düz, aş vermeyen elverişli bir yer idi. İhtiyar Koşoy amca nakışları altından olan sancağı göğsüne kaldırıp, Kerkabılan adlı yürük atına binip, altın tıgılı baltasını beline bağlayıp, bir ay at üzerinden inmeden aş gamını yedi.

Bereketli Karkıra'ya otuz günde üç yüz bin boz ev dikildi. Ünlü hanların kalacağı boz evlerin dikildiği yer dize kadar kazılıp, sııkları üstüste tutturuldu, gümüşle işlenmiş tündüğü daha

gösterişli bir şekilde yapıldı, bir baştan öbür başa kadar ev dikildi, evin duvar çatıları beyaz çuha ile kaplandı. Sırıkların uçları ise kırmızı çuha ile sarıldı. Beyaz çadırın içine özenle ipek yorganlar üst üste katlanıp konuldu, arslan, ayı derisini keçe üstüne serdirtti, gelene heybetli gözüksün diye, kapının önüne arslan heykelini taştan yaptırttı, kapının iki tarafına konulan arslanlar bakanların hoşlarına giderdi.

Sadece verilecek yemeğin etini, odununu hazırlamaya, yer ayarlamaya hizmet etmesi için doksan bin yiğit görevlendirildi.

Bokmurun bilginlerinin en iyi olanlarıyla danışıp, babamın malını mülkünü azaltmayayım, toplamış olduklarını debdebesi için harcayım, dillere destan olsun. Bir asır unutulmayacak şekilde misafirleri davet için dört tarafa adam gönderildi.

Haber iletmede halk arasında Caş Aydardan iyisi yoktu. Kısa boylu Caş Aydar altmış çeşit dil bilen cana yakın, iyi-kötü söz söyleyene soğukkanlı akıllıca cevap verebilen, vatansever yiğit idi. Caş Aydar (cevşenli veya duvalı) cüppe giyip Maanikere biner, Bokmurun gibi gittiği yerde "Aşda at yarışı, er yarışı, güreş, her çeşit yarış oyun olacak, gelin marifetinizi gösterin, gelmeyenler Bokmurun'un bedduasına kalacak diyerek sözü göğsüne sıkı bağlayıp yola çıktı.

Eh Maaniker, atların arasından çıkan beyaz benekli, birbirine girmiş otun üstünde, bulutlu göğün altında uçan kuş ile yarışan, yaygara duysa şaşmayan, gürültü duyunca saklanan, ayın karanlığında bir izin üstüne tekrar basmayan, taşla basan maral gibiydi, üç ayda gidip geldi.

İki aydan sonra kökötöy'ün aşına misafirler gelmeye başladı. Her milletin hanına ve yiğitlerine ayrı ayrı çadırlar kurulmuştu.

Aşa ilk olarak gelenlerden Manas'ın babası Cakıp vardı, ardından Surkiyik denen atına binip, on üç gün yol yürüyüp dört bin asker alıp, yiğit Bağış geldi, aşağı gelen giden çok olur, baban varken el tanı, atın varken yer tanı diye, oğlu Toltoyu da kendisiyle getirmişti. Ardından kökötöy'ün aşını hazırlayan, aşağı saygıyla ve selamla geleceğim diye avuluna dönen Er Koşoy beyaz atına binerek geldi... Ondan sonra Kokan hanı Cügörü 12 bin askeriyle, ondan sonra da yine 12 bin askeriyle birlikte Ahun hanı geldi. Andıcan'dan kır sakallı Tınıç Beğ, Samarkand'tan Sancibeğ 10 bin askerle geldi. Kokan hanı Kozu Beğ, Margulan'dan Malabeğ, Altı Şaar'dan Alabeğ, Buhara hanı Temirhan olmak üzere dört han 20 bin askerle geldi.

İlertesi sabah erkenden davul sesiyle beraber Catkal denen yerden sivrilmiş sırlı mızrağını eline alan Telkazıl adlı atına binen, güreşte kimseye yenilmeyen, karşısına kimse çıkamayan, doksan erin gücüne denk derecede kuvvetli olan Muzburçak geldi. Noygut'tan Karaça boz ala atına binip 90 bin askeriyle birlikte Lop nehrinin kıyısından bu yana nice dağları ovaları aşarak geldi.

Tam öğlen vaktinde kutha tarafından çok dil bilen, sözünü tutan Eybit Han'ın oğlu Er Ürbü 6 bin askeriyle birlikte geldi. Sarı-Arşan'a yerleşin, atları cins, demirden zırh giyen, pirincini överek satan, kadınlarını kız diye öven Kazakların başı Kökçö kagala atına binerek, gök bayrağını dalgalatıp 40 bin askeriyle birlikte geldi. Gün boyunca geniş Karkıra atlarla doldu, halk karıncalar gibi kaynıyordu. Dünyanın dört tarafından gelen sayısı belli olmayan misafirler, adı sanı ve nereden geldiği belli olmayan ozanlar ve kahramanlar sel gibi akın akın geliyorlardı.

Bokmurun gelen misafirleri karşılayıp her geleni koyun, inek, at keserek ağırlıyor, rüzgar gibi ordan oraya koşup duruyordu. Ay ışığıyla aydınlanan gecelerde her çeşit oyun oynandı, çalgılar çalındı, şarkılar söylendi, türlü türlü eğlenceler düzenlendi.

Üç gün sonra yer altında yedi sene gezen yer üstüne geleli yedi gün bile olmayan, bir et bir kemiği kalan Er Töştük "kökötöy babam bana çok iyilik etmişti, peşine alıp geniş dünyayı göstermişti, aşına gitmezsem olmaz" diye Çal-Kuyruk atına binip dört bin kuvvetli askerini alarak geldi.

Arkasından tuttuğunu sağ koymayan heybetli, güçlü Eştekin oğlu Camgırcı yedi bin askerle geldi. Konuklar on iki gün kaldılar. Gelen konukların en azı Aykoco'nun üç adamı iken, en fazlası yetmiş bine ulaştı. Altmış yere birbirinden farklı bayrak dikildi.

On ikinci gün, yedi bayrak taşıyan kalabalık Kalmuk ve Mançu büyük bir gürültüyle geldi. Bu kimin ordusu diye civardaki karakola sordular, gelenler Çong Coloy (Büyük Coloy)un ordusu idi.

Coloy'un vaziyeti şöyle idi: Ergenlik çağına geldiğinde onu kaldıracak at bulunamadığı için, yedi yıl yaya yürüyen, kan kokan dev idi. Kaynaşan halk Kalmuk ordusunu görünce korkup can telaşına düştü. Bir kavga çıkarsa biz ne yapacağız diye öfkeli bir şekilde Bokmurun'u sıkıştırdı.

kökötöy'ün oğlu Bokmurun Coloy Han'a gelip selam verdi.

"Bahadır geldiğiniz için memnunuz. Bizim adetimiz böyledir" diyen Bokmurun kökötöy'ün kızıl altın sebikesinden altı tanesini hediye verdi. Kesmesi için altmış bin koç, bin kısarak, içmesi için her altı kişiye bir kap içki verdi. Kötü niyetli Coloy, Bokmurundan memnun olup, saldırgan tutumunu değiştirdi.

Göz açıp kapayıncaya kadar, göğü, yeri karanlık bastı. Görünüşü insandan farklı, ünlü kamları bulunan, pamuktan kemeri varolan geniş çizme giyen Kakançin hanı Kongurbay Algara adlı tulpar atını oynatarak düdüğü sesi eşliğinde geldi. Kongurbay'ın görünüşü şöyle idi: Bilekleri çelik gibi sert, sağ omuzu kanbur şeklinde çıkık olan, ok işlemez elbise giyen, başına mercan gerdanlık takan, mercan taşın üzerine papağan kuyruğundan rengarenk tüy takan, alengir (müthiş) yay, sırlı ok alan, yürüyüşünden toz, ayak sesinden can çıkaran han idi. Kakançin Hanı Kongurbay karşı konulmaz, yürük atını oynatan, karanlıkta hiç şaşmadan atan çok iyi nişancı, tedbirli, yaman bir bahadır idi.

Kongurbay topağ atan askerleri, her biri bin kişiden oluşan hançerli pehlivanları, yaycı, kemend atan yiğitleri yanına almıştı.

Koşoy, Töştük'ün kumandasındaki alper Kongurbay'ın kılığını, korkunç halini gördüklerinde "Bu kahrolası sonunda bir kusur bulup gazabı gelirse Kırgızlara büyük felaket getireceğe benziyor." Diye kuşkulandılar. Düşmanı at üzerinde gören, bütün halk şaşırarak "Rahat yüzü görmüştük, şimdi yağmalanacağız, kökötöy'ün aşında kalabalık Çinlilerin elinde ölmek için kalmışız. Aş yemeden taş yiyeceğiz. Ziyafet yemeden ok yiyeceğiz. Bu sürü sürü Çinliler ile Kalmuklar bizi

yiyecekler. Bizi kurtaracak o meşhur arslan Manas yok." diye telaşlandılar, üzüldüler, canlarından umutlarını kestiler.

Han Kongurbay'ın önüne kökötöy'ün oğlu Bokmurun saygıyal selam vererek geldi, altmış deve hediye etti, kesmesi için sekiz bin koç, beş bin kısrağı verdi. Bu nimetlerden gönlü sevinen Kongurbay ordusunu karargahtan çıkarıp bir parça uzakta özel olarak dikilen ak otağa varıp yerleşti.

Aman Tanrım, fazla geçmeden yedi sancak daha geldi. Gelenler haykırıyor bağırıp çağırıyorlardı. Mızrakların uçları parıldayıp, insan başları sallanıyordu. Halk heyecanla birbirlerine: "Kimin ordusu?" diye soruyordu. Görüldü ki bu Mançu Hanı Neskara'nın ordusu idi.

Dikkatlice bakıp anladılar ki, niyeti bozuk Neskere Pekin'den yola çıkıp dağ gibi iri yarı görünüşüyle kızıl perçem takınarak yabani domuz gibi atılıp geldi. İnsanları şaşırtan bu iri yarı bel' tecrübeli, bilgili, mızrak kullanmada usta, zeki biriydi. Kimseyi yanına yaklaştırmayan, Kırgızları adam yerine koymayan Altay'daki Manas'tan gördüğü horluğu kursağında saklayıp fırsat geldiği zaman "Kırgızlardan öcümü alacağım, canlarına okuyacağım" diye bekleyen Neskara, aşa geldi.

Zavallı oğlan Bokmurun kalabalık Çinli'nin başı Neskara'nın önüne gelip kökötöy'ün çok sayıda koç ve atlarını ona kesmesi için verdi.

Neskara buna razı olmsadı, Bokmurun'u çağırdı.

Bokmurun saygıyla hana eğildi.

"Hey Kırgız, göstereceğim hürmet bu kadar mı? Aşını kurutacağım! Avulunu yağmalayacağım. Cinini bedeninden kovacağım, Kırgız. Ne halin var ki, bunca halkı topladın? Benden korkup gelemeyen bahadırın Manas seni kurtarabilir mi? Dediğimi yapacaksın Kırgız, yapmazsan söyle söyleyeceğini, gidip arslanına söyle." Dedi Neskara, Bokmurun'u tehdit ederek korkutup.

Neskara bakırdan yapılmış kavalını çaldırıp Kongurbay ile Coloy'a danışmak için geldi.

"Kongurbay, Coloy yiğitlerim, ahmak Kırgızların durumunu öğrenip sayısını alayım. kökötöy'ün Maaniker adlı bir atı varmış, Han Kongurbay, sana layık bir at imiş. Vakit geçirmeden Manas gelinceye kadar kazanlarını devirip, evlerini yakıp, aşını harap edelim. Aş verilen yeri çiğneyelim. Halkını köle olarak hayvanlarıyla beraber sürüp yola koyulalım..."

Kongurbay ile Coloy bu sözü destekledi. Hanları böyle deyip dururken, Çinli, Kalmuk ve Mançuların aç halkı kökötöy'ün aşısı için et pişirilen ocakları alt üst ettiler.

Bahadır Koşoy Çinli, Kalmuk ve Mançuların söylediklerine uyup, karşılık gösteren Kırgızları engelledi, düşman çoluk çocuğa saldırıp hepsini öldürmesin diye onları lafla oyaladı.

Gün sayıp canı sıkılan hanlar aşısı yöneten Koşoy'u sardılar.

"Hey Kırgızlar, kökötöy'ün cesedini kırk gün sakladınız, onun aşına da mı bizi kırk gün bekleteceksiniz. Misafirleri hayvan gibi mi besleyeceksiniz? Yemek kendi evimizde de bulunur. Niye aş vermeye başlamıyor sunuz?"

"Yüce soylu hanlar! Kırgızın misafir severliğini görüp, güzel yerlerinde istirahat ediniz! Adetlerimize saygı gösteriniz! Halkın hepsi gelsin toplansın" dedi Koşoy, Manas'ın daha gelmediğini söylemeden şaşalayarak.

Baktı ki, aş vereceğim diye hayvanlarına güvenen kökötöy'ün kurulan oğlu uğursuz Bokmurun babasını toprağa verme konusunda kendisini azarlayan han Manas'a küserek babasının büyük aşında mahsus olarak ona haber göndermemişti. Yirmi günü geçti, ama Manas'tan bir haber gelmedi.

Kötü niyetli Neskara laf dinleyecek gibi değildi, söylenerek Çong Küröng atına bindi. Hoşuna gitmeyenlerin üzerine yürüyerek halkın huzurunu bozup ziyafetin, aşın bereketini kaçırdı.

Neskara çok tecrübeli ve tedbirli idi. Aşa gelen Koşoy idaresindeki Kırgızların hepsini kontrol etti, bahadırları arasına Kongurbay ile Coloy'a denk gelecek yiğidi yokmuş gibi kabardı. Bahadır Manas'ın olmadığını öğrenince daha da kudurmaya başladı.

Neskara, Bokmurun'a sövdü:

"Ey Kırgız, kökötöy'ün Maaniker'ini hediye ver. Bize layık hayvanmış o, kısmeti açılmadığı için tulparlığını gösterememiştir. Atın kısmetini açalım, at tam fakirlere gözdağı vermek için beylerin bineceği hayvandır. Altın ve gümüşle birlikte Maaniker'i Pekin'deki Esen Han'a hediye et. maaniker'i ver Kırgız, zaten sizde öcüm var, suçlusunuz. Dedigimi yap. Maaniker'i vermezsen, halkını soyup soğana çeviririm, hiçbirini bırakmadan öldürürüm. Karargahını yıkıp külünü havaya savururum." .

Zavallı Bokmurun ya cevap veremediğinden ya güveneceği Manas'ı yanında bulamadığından aklına bin türlü korku geldi, bileğinden kuvvet, yüreğinden kan gitti.

Bokmurun Koşoy'a varıp derdini söyledi.

"Kalmuktan gelenler silahlı ve kalabalık geldiler amca, bir akıl göster amca!"

Büyüklerin sözünü dinlemeden aş vereceğim diye başımı derde sokmuşum, bir fel'kete kalmışım. Yiğit halkımın hepsini yağmalatmaya getirmişim. Kara Kalmukların ve Mançularan dediğini yapalım amca, Maaniker'i istiyorlar, verelim amca!" Tedbirli, akıllı Koşoy şöyle dedi:

"Aş veren adam suçlu, halkı toplayan adam günahk'rdır oğlum. Kalmukların ve Çinlilerin halka acı çektiğini çoktan biliyordum. Manas'a "Aş idare ediver" diye bir uğrasaydın keşke. Bahadırın inadıyla oynadın. Sözümü dinlersen, Manas'a geniş Talas'a haber ver. Manas gerçek kahramansa altı gün içerisinde gelsin de, halkını kurtarısın de. Bahadır Koşoy amcanı Kalmuklar tutsak etti de! Eğer Manas gelmezse, Kara Kalmuklar, Mançular ve Çinliler üzerimize saldırıp

bütün hayvanlarımızı sürüp hepimizi öldürecekler de!"

Er Koşoy küçücük bir mektup yazıp akşamüstü, Caş Aydar'ı Maaniker'e bindirerek kimseye sezdirmeden Manas'a haber ulaştırmaya gönderdi.

Caş Aydar gündüz gece demeden, durup dinlenmeden yol yürüyüp Talas'a ulaştı, han Manas'ın beyaz çadırına geldi. x

Beyaz çadırın bekçileri onu alıkoymadan han Manas'ın yanına girmesine izin verdiler

Han Manas köşedeki altın tahtında, sağ yanına Bakay'ın başta olduğu yirmi akıllı, bilgiç danışmanlarını, sol yanına Almambet'in başta olduğu özel işareti olan yirmi ordu komutanını alarak oturuyordu.

"Bahadır Manas, Koşoy amcanın mektubu var, içinde dertli bir adamın ahı var, kökötöy'ün aşına gelen Kalmuklar, Mançular ve Çinliler karışıklık çıkardı, Neskara, Maaniker'i alacağım diye kavga ediyor. Koşoy Han kafese konuldu, Bahadır Manas gelsin diyor, arabulucu olarak gelip aşı idare etsin diye Bokmurun beni gönderdi." Caş Aydar söyleyeceklerini söyleyip, kamçısını göğsüne aldığı halde cevap bekledi.

Bunu duyduğunda kaşları çatık, öfkeli han Manas'ın gözleri ateş parladı, hırslandı, yüzü bembeyaz oldu, dişlerini gıcırdatıp Caş Aydar'ı karakuş tavşanı almış gibi yolup aldı.

"Elinin körü, şımarık Bokmurun, altınlarına güvenip kabarıyor. Halkının başını yiyor. Hey, han kökötöy ölürken haber vermedi, büyük aşına da çağırmadı, şimdi başımızı kurtarsın diye geldiğinde bakın bu köpeğin. Aşını Kalmuklarla, Çinliler yağmalasın! Etlerini köpek yesin! Size bu da az gelir! Söylediklerini şeytan dinlesin! Halkın günahı, bütün felaketleri şu oğlanla beraber gitsin! Tanrıya kurban sunayım" dedi Manas zülfik'ını kınından çekerek.

Manas'ın sinirlendiğini öğrenen Kanıkey ağır ağır yürüyerek çadıra geldi. Güzeller güzeli zavallı Kanıkey, beyaz gerdanlarını sallandırıp, yanında taşıdığı kırk anahtarı oynatarak Han Manas'ın karşısına geldi, kılıcını tutup, kederlenerek korkmuş bir bildircinin gözlerine benzeyen parlak gözlerinden yaşlar aktıtarak tatlı tatlı konuşup yalvardı:

"Bahdır, dur! Bu oğlanın ne suçu var? Kimsesiz birine dokunmak iyi değildir. Bu oğlan Kalmuk'tan gelen düşman değil, ona dokunan da arslan değil, öfkeyle iş yapılmaz, yaptığınız doğru değildir, kılıcınızı indirin. Haberciyi öldüren sağ kalmaz, kadın olsam da rica ediyorum, kimsesiz oğlanın kuşunki kadar hayatını benim için bağışlayın."

Gök vaşaklı kalpak giyen, önde yürüdüğü zaman şans getiren, arkada yürüdüğü zaman binlerce askere bedel olan, altı ay sonra gelecek azabı önceden tahmin edebilen, açık göz evliya Bakay şöyle dedi:

"Yiğidim Manas, beni dinle, gerçekten han isen, kimsesiz bir oğlanın canına kıyma! Öldürecek düşmanın bu değil. Halkından bir haber alıncaya kadar sabret! Bokmurun'a kızıp, acısını genç

oğlandan çıkarma!"

Amcası Bakay raya girerken zavallı kadın Kanıkey Manas'ın önündeki Caş Aydar'ı çabucak alıp uzaklaştırdı.

Han Manas kılıcını kınına sert bir şekilde sokup, davul değneğiyle altın oyuklu davula vurmaya başladı.

Davulun kulağı ağrıtabilecek kadar yüksek sesle çalınması düşman geldiğinin ya da düşmana karşı atlanmak gerektiğinin işareti idi. Han karargahı gürültüden sallandı.

"Atlanın! Savaş silahınızı hazırlayın!" Kırk çoranın başı ihtiyar Kırgıl'ın yarlığı derhal herkese ulaştırıldı.

Kalabalık halk harekete geçti, askerler atlarını eyerleyip, silahlarını kuşandılar. Onbaşı, yüzbaşı, binbaşları toplanıp harekete hazırlandılar.

Manas'ın karargahında patırtı gürültü uzun sürmedi, kırk çora atlarına binip sıraya girerek Bahadırın emrini bekliyordu.

Kanıkey karargahta kelebek gibi dönüp dolaşıp sanki bir şeyi sezmiş gibi telaşa kapıldı. .

"Bahadır Manas, işine karışıyorum ama, söylemeden rahat edemem. Sözümlü dinleyin, bahadır" dedi Kanıkey Manas'ın karşısında eğilerek.

"Kanıkeyim, kulağım sende. Bu aşaya gitmemi o kadar önemseme" dedi. Manas hareket etmeden.

"Bahadır, dünyanın dört bir bucağındaki kuvvetli bahadırlar, bütün yiğitler bir araya gelecekmişsiniz. İnatlaşıp tartışmazsanız, büyüklük taslayıp tutuşmazsanız iyi olur. Bir fel'keti hissediyorum. Ocağın külünü rüzgar uçurup yeri yakmasın." "Söyleyeceğini çabuk söylemez misin, çenenin kapatılmaz mısın?" dedi Manas sinirlenerek. .

"Bahadır Manas, izin verirsiniz, kırk çoranıza hazırladığım elbiseleri vereyim." dedi tatlı sözlü hazırcevap Kanıkey.

Kanıkey, beyaz çadırına kırk çorayı eşleriyle birlikte çağırdı. Kendi yaptırdığı ok işlemez kırk zırh gömleğini hazineden alıp sırayla duran kırk çoraya giydirdi, ayrıca her birine miğfer ve şalvar giydirdi.

Tedbirli yenge Kanıkey'in marifeti şundan bilesin: Yiğitler gürültü patırtı yapıp dururken kırk çoranın atlarını Ak-kula başta olmak üzere sıraya bağlayıp arpa ve pirinçten yem verip, yarışa hazırladı. kökötöy'ün aşısı olacak, halk toplanacak, bahadır yiğitler çekişmeye girerlerse atlar semizlikten tembellik etmesin diye alıştırmaya yaptırmıştı kadıncağız.

Üzerine kılıklı zırh gömlek, başına miğfer, altına şalvar giyen, insanı imrendiren kırk yiğidinin inci gibi dizilip durduğunu görünce Manas, sevgili kadını Kanıkey'in asilzadeliğinden çok memnun

oldu. Normalde hiç gülmeyen, gülmesini de bilmeyen Manas aēzını aēarak "Bu yengeniz ne kadar ēevik böyle" diye kakhaha attı.

Kanıkey, haberci Aydar'a da elbise giydiren aēan Manas iki gün iēinde yola ēıkacak diyerek onu yolcu etti.

Kanıkey Bahadır Manas'ı beyaz olpoēu (savaē giysisi)nu giydirdi ve ēyle dedi:

"Bahadır sözümü beēenirseniz, halk uygun bulursa büyük kaynatamın aēına sofra hazırlayıp vereyim, yardımına koēayım, izin ver" dedi Kanıkey. "Bahadır Manas, Kanıkey'in sözünü beēendi.

Fazla geēmeden devriyelerden "Han kökötöy'n aēına ēinli ve Manēular yaēma edip aziz Koēoy'a iēkence yapmıē" ēeklinde bir fısıltı Manas'ın karargahına ulaētı.

Manas belirlediēi günden önce Ak-kula'yı eyerledi. Ak-kula mthiē gözüküyordu, tuynakları ēukur aēıyordu, saērısı kızrak yarışı yapılabilecek geniēlikteydi, aērıyan yerine binilse aldırmayan, ēarpıēmada yaralansa caymayan, Bahadır Manas'a yakıēan tulpar bir at idi.

Bahadır Manas atına binip, kırk ēorasını peēine takıp Kanıkey'i de yanını alarak Karkıra'ya doēru acele hareket etti.

Gök demirden zırh giyinmiē, üzengi oynatan yiēitler Han Manas'ı ortalarına alıp, ordunun önünde yirmi yay niēancısı, arkasında usta mızrakēılar, saē ve solunda kılıē ve balta kullanan bahadırlar olduēu halde ilerliyorlardı. Arslan sıfatlı bahadırın byklēu kalabalık iēerisinde farkediliyordu, daē gibi büyük bozkurtla hangi eceli gelen baēa ēıkabilir ki? Han Manas farklı gözüküyordu, ēelik gibi bilekleri vardı. Mızraēı parlıyordu, kaēları ēatık, gēl kuvvetli, dokunduēunu toz eden, kara benekli kaplan idi, saldırısına uērayan adam canından umudunu keserdi. Er manas Ak-kula'sına puhu tüyleri taktırmıētı, yanına bir de yedek at almıētı.

Bahadırın peēinden at kullanmada ēevik, heybetli, ellerinde nakıēları altından bayrak olan, eēlenmeye eēlence greēmeye yiēit bulamadıēı iēin canı sıkılıp kkrreyen kırk ēora geliyordu. Beyaz zırh giyen, ölümü hiē dēnmeyen, savaē taktiēini iyi bilen, davul ve zurna ēalan gök yeleli bozkurtlar sanki daē kayması gibi yeri titreterek gidiyorlardı.

Manas otuz gün geētikten sonra aēa geldi. kökötöy'n oēlu Bokmurun ozanlarına Er Manas'ı vdrd, önünde oēlak kestirip kızıl altın serptirdi, Arēatoru tulparını yedeēe alıp hediye sunarak Bahadırı karēıladı.

Bokmurun bahadırla grēeyim diye yürürken, düz yere ayaēı takılıp durakaldı. Er Manas'ı görünce ne diyeēēini ēaēırıp dona kaldı. Kalabalık arasına saklanıp syleyeēēini Er Koēoy'a söyleyerek Manas'ın gözüne gzkmemeye ēalıētı.

Kırğızlar arasında Torum kız denen kocaman güzel bir hanım vardı. Genēliēinde hayatını

birleştirdiği kocası at yarışında öldükten sonra kimseye gitmemişti, bu yüzden halk ona hâlâ kız adıyla çağırıyordu. Torum kız eliğinde becerikli, hoş sesli bir şaire idi. Kanıkey yeni gelin olarak geldiğinde bahadırın kırk kanatlı beyaz çadırını süsleme işini Torum kız üstlenmişti, bakır yüksüklü kırk kızı yanına alıp bahadırın beyaz çadırının süslemesini iki yılda bitirmişti. Bokmurun da Torum kızı çağırıp, babamın aşında dikeceğim diye kırk kanatlı boz evi de ona yaptırmıştı. Bahadırın şerefine kırk kanatlı boz ev ilk defa dikildi.

Bahadır Manas Karkıra'nın geniş ovasında akan ırmağın kenarında dikilen duvar keresteleri ve sıırıkları her türlü boya ile boyanan, nakışları ipekle işlenmiş, ipleri zarif beyaz çupa ile kaplı beyaz çadıra girdi.

Büyüğe gidelim, büyükle görüşelim diye Koşoy'un başında olduğu halk, Kazakların reisi Kökçö, Eleman'ın oğlu Töştük, Eştekin oğlu Camgırcı, Cediger'in oğlu Bağış, Cetkir Beyin oğlu Ağış, kara Caak, Er Ürbü, Karaşak'ın oğlu Cigörü olmak üzere sekiz han Manas'ın huzuruna geldiler. "Koşoy amca, esen misin? kökötöy atanın aşına başlamışsın, yurdun halkla dolsun, yaylan hayvanlarla dolsun. Herkese kökötöy'ün ömrünü versin, vasıflarını nasibetsin?" Manas siyah bıyıklarını tarayıp Koşoy'la göğüslerini birbirine değdirerek görüştü.

Manas'ın gaddarlığını gören evliyazade Han Koşoy şöyle dedi:

"Niye geciktin böyle, Manas. Kırgızlar can telaşında. Doğrulan bel büküldü. Başımız derde girdi. Hayvanlarımızı Kalmuklar ve Çinliler öldürüp yağmalayıp bitirdiler. kökötöy'ün ocağına sahip çıkacak yiğit bulunmadı. Kahrolası aştan ne çıktı?" dedi Koşoy üzülererek.

Bahadır Manas kamçısının ucuyla arslan postunun ap-açık duran gözüne dürterek şöyle dedi:

"Koşoy amca! Aş vereceğiz diye tutturdunuz, ağzınızı ben mi açtım? Kendi kazanına kendisi sahip çıkmazsa, bu Kırgızların kötülüğündendir. Aşta malınızı esirgemeyin, mal mülk bulunur, aç doyur. Misafirlerin aç gözlülüğüne bir kez olsun dayanın! kökötöy'ün topladığı aşından artacaktır, ruhu ş'd olsun! Kalmuklar ve Çinliler tesadüfen kalabalığa saldırıp yok yerden kavga çıkarmasınlar. Dikkat edelim, gözünüzü dört açın! Halka eziyet verirlerse kılıcın tığı, sırli mızrağın ucuyla konuşacağım. Dokunanı yola getireceğim, ordusunu, askerini saman gibi savuracağım" dedi Manas tehditle.

Coloy'un Maaniker'i istediğini söylersem Manas hırslanıp başka bir iş çıkarmasın diye ürken Koşoy derdini tamamiyle söyleyemeden "aşın başına dönelim" diyerek yerinden kalktı.

Arslan Manas'ı yakından bir görelim diye aş'a gelen başka yurtların adamları bahadırın kalktığı ak otağa doğru yaklaştılar. Muhafızlar, bekçiler kamçı vurup, kılıç kaldırıp yolunu kestiler. Halk deniz gibi taşarak muhafızlara itaat etmeden engelleri, kar birikintisini temizler gibi temizleyip geçti. Halkın arzusunu gören Kalmuklar, Çinliler ve Mançuların yiğitleri Manas'tan çekinip ne yapacaklarını şaşırdılar.

Çinlilerin Çağıray adlı bir bilgeleri vardı. Yaltakçı oburun huzuru kaçtı Kırgızların Manas'ını bir göreyim diye bahadırın ak otağına gizlice bakmıştı. Kahraman Manas Bahadırı, doğrudan görünce kalbi çatlayarak olduğu yerde düşüp can verdi.

Bahadır Manas aşı gelince umutlarını yitirmiş olan Kırgızlar yeniden toplanmaya başladılar. Yiğit Bakay da kırk bin askeriyle gelince bütün halk daha da cesaretlendi.

İki kazan ete doymayan Neskara ocak başında dolaşıp yiyecek bir şey var mı diye kalabalığa katılarak varıp Er Manas'ı görmüştü.

Han Kongurbay ile Dev Coloy'un yanına acele gelen çok tecrübeli Bahadır Nesakar öfkelenerek şöyle dedi:

"Kongurbay han hazretleri, bahadır Coloy üstadım, benim gördüğümü gördünüz mü? Benim duyduğumu duydunuz mu? Ben Manas'ı yakından görüp şaşırdım. Şimdi bu Kırgız'ın görünüşü felakettir, tüm Pekinliler bir araya gelsek de onunla başa çıkamayız. Maaniker atını sormayalım, boşyere başımıza iş açmayalım, boşuna ölüp yok olmayalım. Kakançin'e sağ salim dönelim. Bahadırlar beni dinleyin."

İki han Neskara'yı sövüp sayarak ortaya aldılar.

"Elinin körü Neskara, seni Mançu'nun arslanı sanıyorduk, korkağın teki imişsin. Yurduna kaçarsan sen kaç! Manas gökten mi inmiş? Bizden daha mı yiğittir?" dedi han Kongurbay kahrolarak.

"Kırgızlar dediğimi yapmazlarsa, Maaniker'i vermezlerse aşını harap edelim! Atlarının hepsini sürüp gidelim" dedi Coloy güreyerek.

Bu üç bahadır; Kongurbay, Coloy, Neskara Kırgızlara felaket yağdırmak, yıkıp yakmak için anlaştılar. Kalmukların, Mançuların ve Çinlilerin hanları Bokmurun'u sıkıştırdılar. Bokmurun'un bileğinden güç, yüreğinden kan gitti.

"Hey Kırgız, benim bir dediğim iki olmamıştı. Manas'a yaltaklanıp at hediye edip debdebeyle karşılıyorsu da bize hediye verecek atın yok. Adetlerin bu muydu senin? Maaniker'i hediye vereceksin! Aşında Maanireke bineceğim, eğer atı vermezsen derinden kaşış yapacağım! Aşına felaket yağdıracağım!" dedi suratı soğuk Kongurbay kötü niyetini açıkça ifade ederek.

Bokmurun'un rengi uçmuş bir halde Kakançin'in çıkardığı zorluğu aşını yöneten Koşoy'a anlattı.

Kocayıp ihtiyar deve gibi bitkin düşen Er Koşoy öyle düşünüp, böyle düşünüp sonunda pehlivanlarını, başbuğlarını toplayarak oynatıp yatan Manas'a vardı.

"Bahadır, Neskara ile Kongurbay'ın niyeti kötü, Maaniker'i verin diye sıkıştırıyor. Maaniker'i almadan rahat duramam diyor. Vermezseniz halkınızı yağmalayacağım, kafanıza sopa indireceğim diyor. Güvendiğin Manas'ı gebertip, ganimet alacağım diye sabah akşam kükreyip duruyor. Çinliler kan dökmeyi, kavgayı seven bir millettir, böcek gibi kalabalıklar, aşın bereketini kaçırıp halka zulmetmesinler? Bir at için kavgaya, çekişmeye girmeyelim, atı verelim. At verip kandıralım. Halk huzur bulsun. Aş kavgasız geçsin" dedi er Koşoy.

Bunu duyan Manas sinirlendi.

"Yazıklar olsun size amca, aklınız nerde kaldı! Seni çok akıllı sanıyordum, söyleyeceğin bu muydu? Seni halkın atası sanıyordum, yapacağın bu muydu? Bu hareketi niye söyledin? Aklın başından gitmiş, kocadığından delimişsin. Ben Koşoy'um demeden ortadan kaybol. Canı için namusunu satan han Koşoy sen misin? Aklından azan vicdansız Koşoy sen misin? Bunu senden başka biri söyleseydi kanını dökerdim. Çin Hanı Kongurbay sırrını öğrenip bugün Maaniker'i alırsa, yarın kudurup Ak-kula'yı almaz mı? Öbür gün Çal-kuyruk'u almaz mı? Bu tulpar atlardan ayrılıp yaya kalırsak tuzak kurup hepimizi yok etmez mi? Bu talihsiz sözünü kulağı olmayan yer duysun, sessiz sedasız mezar duysun. Maaniker'i vereceğim diyeceğine Manas öldü deseydi. Ben yaşadığım sürece Çinlilere verecek malım yok, Maaniker'i verecek hâlim yok, küstah kafirin kendisinin atını alacağım! Savaşmaya yeğlerse kökünü kurutacağım!" kükreyen Manas oynayaduran Ak-kula'sına binerek altın davulu çaldı. Sabırsızlıkla bu anı bekleyen kırk bahadır, Çinlilere hücum ettiler. Gafil yatan Çinliler atlarını dağlara sürüp çılgılık atarak kaçtılar. Kaçanların peşinden takibeden badırlar koyuna saldıran kurt gibi saldırıp çok sayıda Kalmuk ve Çinliyi imha etti. Bahadır Manas Ak-kula'yı koşturup Kalmukların ve Çinlilerin kalabalık ordusunu yardı.

Bahadır Manas'ın önünü Coloy ile Kongurbay kesti. Manas onlara bağırdı.

"Elinin körü! Aklınızı başınıza toplayın. Saygıyla aş a davet ettik! Değerinizi bilin! Alacak olan Kalmuk ve Çinli değil, verecek olan ben değilim. Ölmediğinize şükredin! Söylemek istemedim ama, söylemeye zorladınız!" Altay'da iken Kalmukların hanı Coloy, Mançuların hanı Neskara, Çinlilerin hanı Kongurbay, size dersinizi vermiştim. Onu unutmuşsunuz. Aşa gelmişsen uslu otur, dövüşmek istiyorsan sözünü söyle, kudurmuş cinini kovayım!

Manas Ak-kula'yı oynatıp harekete geçmek üzereyken kalabalık arasından Bay'ın oğlu Baymırza yüzü gözür kan içinde, elbiseleri yırtılmış bir şekilde imdat isteyip ağlayarak geldi.

"Bahadır Neskara denen dev ocakları devirip, her şeyi alt üst edip bana işkence etti. Benimle alay edip beni sopayla dövdü. Az kalsın öldürecekti. İstersen git Manas'a derdini anlat dedi.

" Böyle bir alayı işiten Er Manas tüyleri ürpertip arslan gibi korkunç bir hal aldı. Tam bir bahadır sıfatıyla ucunda püskülü bulunan, sapının içinde yerleştirilmiş oku olan siyah kamçısını, Neskara gibi oburun başına çaldı.

Gözü patlak, yüzü şişkin, çenesi kalın Neskara'nın kalpağı başından uçtu, yüzü kanla boyandı. Bunu gören kalabalık Çinliler laçının saldırdığı kargalar gibi dağılıp kaçtılar.

Gazaba gelen Er Manas kaçışan Kalmuk, Mançu ve Çinlilerin canına okudu. Bahadır Manas'ın harekete geçtiğini gören kırk çora tabii ki bakıp duramazdı. Onlar da "Manas" parolası söyleyerek hep beraber saldırıya geçtiler. Etraftan çıkan toz duman göğe yükseldi.

Tepede duran kurnaz hilek'r han Kongurbay kırılan adamlarını gördüğünde rengi uçtu, fazla

dayanamadı; önce atından inerek kılkara adlı atını Manas'a hediye sundu.

Er Kongurbay han adetiyle eğilip diz çökerek Manas'a tazim eyledi.

"Bahadır sözün doğrusuna gelelim. Örf adetlerine hürmet edelim bahadır, kurallarına saygı gösterelim bahadır. Otuz beş gün yatıp canı sıkılan yiğitler ziyafetinde kavga çıkarmışlar, kusur bizde, affedersin. Atım hediye, başım hediye" dedi Kongurbay han.

Manas'ın hırsını bilen Koşoy ile Bakay araya girdiler.

"Bahadır Manas, han ayağından geçerse, han adetince affedilir. Köpek acımaz, yiğit affeder. Ateşi kes. kökötöy'ün aşına başlayalım. Canı sıkılan halk zorlanıyor." Dedi Bakay bahadırın atının dizgininden tutarak.

Manas dizginini geri çekerken davul sesi de kesildi. Dağdaki kara buluta benzeyen bahadırın keyfi yerine geldi. Bütün milletin önüne at alacağım diye tutturan açgöz Kalmuklar ve Çinliler atlarını hediye vermek zorunda kalarak rezil oldular.

Ünlü bahadırların barışmasından sonra üç gün geçti. Karkıra'da kökötöy'ün gök bayrağı dalgalandı. Yeniden zurna çalındı. Coşan gelin kızların gülüşü, delikanlıların şarkısı duyulmaya başladı. Halk neşelenerek birkaç dilde yarlıg söyleyen münadilerin sözüne kulak astı.

Saklanmaya çalışan Bokmurun şimdi Maaniker'e binerek atını ileri geri koşturup tekrar canlandı. Babasının kırk oda dolusu hazinesinin ağzını açtı.

Iraman'ın Irçı oğlu münadi idi, şair olarak ün yapmıştı, kemale ermiş bülbül gibi ötmekte idi. Delikanlı ozanlığını gösterdi.

Karkıra'nın yeşil sahasını ot gibi kaplayan kalabalık halk kıpırdamadan onu dinliyordu.

Aşa gelen, kalabalık halk ikiye bölündü: Kalmuk, Mançu, Tırgoot, Şıbe, Saloon, Çinli, Tarsa bir tarafa, Kırgız, Kazak Noygut, Özbek, Tacik, Cediger, Kıpçak, Katagan, Türk oğulları bir tarafa ayrıldı. Altmış sıra asker okun ulaşabileceği mesafeye kadar çekildikten sonra oyun başladı. Püsküllü Kalpak giyen Iraman'ın Irçı oğlu yanına tercümanı Caş Aydar'ı alıp kalabalık halka at yarışı yapılacağını duyurdu. Ezelden beri at seven Kırgızlar, ziyafet ile aşın keyfini at koşturan çıkarır diyerek gelmişlerdi. At yarışında birinci olana seksen bin at, bin deve, ayrıca yüz bin koyun ödül konuldu. Altmış bir ata ödül var idi. Davul çalınıp atlar alana, köknar ağacının bulunduğu yere toplandılar. Atları sayan adam gördü ki yarışacak yürük atların sayısı iki bine ulaşmıştı.

Atların çokluğunu öğrenen bahadır Manas Almambet'i yanına çağırdı.

"Bahadır, Almoş bahadırım! Atların çokluğu koşuyu çıkmaza sokar. Yolu açmazsan, gerçek tulpar Ak-kula'nın şansı açılmaz. At biraz etlidir, eti erisin. Hünerini göster." Almambet çadıra girip Çin'de öğrendiği hünerini gösterdi.

Tersine bakıp, tersine oturup Kalmukça dua okuyup suya küçük bir taş koydu.

Göz açıp kapayıncaya kadar Karkıra'nın açık havası tutuldu, bulutlar gürleyip dolu yağdı, kar kasırgası buram buram yükselip soğuk vurdu, insanlar donup, atlar titremeye başladı. Atlarını bırakıp kaçan insanlar evlerine saklandılar. Gece soğuktan çok sayıda yürük at helak olmuştu.

Hava büsbütün açıldı. Güneş yükselip kuşluk vakti olduğunda vadiler kurudu, tarla kuşu ötmeye başladı, ter temiz olan otlar sallanıp güzel bir manzara peyda oldu.

Bokmurun dünkü yarlığına bugün her at başına yine bin hayvan ilave edeceğini duyurdu.

Atların hesabını alan adam taş koyup saymak suretiyle yarışa katılacak yürük atlarını sayıp gördü ki, dünden bugüne bin at azalmıştı. At yarışının hakemi Arçatoru'ya binen Manas atları resmi geçide hazırladı.

Fazla geçmeden Caş Aydar atları resmi geçide getirdi. Uzmanlar gözleriyle yürük atları süzdüler. At uzmanıym diyen açık gözlerin pekçoğu ses çıkarmadı, kimisi fısıldaşıp, kimisi hayret ederek resmi geçitteki atların nereden geldiğini, vasıflarını cinslerini, yarışı hangi atın kazanacağını tahmin etmeye çalışıyorlardı.

Birbirinden mükemmel yürük atlar her taraftan, gün doğusuyla gün batısının bucaklarından seçilerek getirilmişti. Sıraya girdiklerinde karaca gibi başlarını kaldırıyorlardı, kuş bile uça yerlerinde duramıyorlardı.

Kendisi zayıf olsa da dişiliği ulu derler ya, Oronggu'nun zıplayan Kulabee'si, yanı kurulup yürüyen kısrağı resmi geçide başladı.

Ardından resmi geçide Manas'ın altından muska takılan, kulağında, sağ butunda beneği olan, kasırgadan türeyen Ak-kulası girdi.

Kalmukların hanı Coloy Açbuudanının perçemini düğümleyip, muskasını takıp çıkageldi.

Pamuk kemerli, geniş çizme giyen Kalmukların hanı Kongurbay, pis kurnaz "Safdil Manas'ın Ak-kulasını at yarışına çıkarması çok güzel oldu, atı olmayan yaya kalır, başka bir ata binip çıkarsa dövüşte kanını dökeceğim" diye tedbirli davranarak Algara'yı yarışa çıkarmadı.

Mançuların hanı Neskara da kendini tutamadı, yarışı kazanacağım diye çoştı. Onun arkasında Er-Töşkük'ün Çal-kuyruğu, onun arkasında Muradil'in Kılceyren'i, Muzburçak'ın Telküröng'ü, Er Koşoy'un Çong Sarı Atı, Ürbü'nün Koş Karat'ı, Kökçö'nün Köğala'sı, er Bağış'ın Surkiyiği başta olmak üzere bin at listeye kaydedildi.

Er Manas atları sürün diye buyruk verdi. Dağınık örgülü Caş Aydar, Maaniker'e binip yanına iki yüz pehlivanı alarak atları altı günlük bir yola sürdü. Manas'ın emriyle atların geleceği yolda, atların yoldan sapmaması için, beyaz bayraklı keskin mızraklı altı bin adam nöbet tuttu.

Sürülen atların çıkardığı toz duman kaybolduktan sonra, Bokmurun güreş yapılmasını buyurdu.

Ödül için bin deve, bin kısrak, bir çocuklu cariyeye konuldu.

Duyuruyu işittikten sonra patırtı çıkaran Kalmuklardan Coloy, han olduğuna bakmadan ben çıkacağım diye yabani domuz gibi fırlayıp Sarı deri şalvar giyer kırkından aşmış Coloy denen bahadırın büyüklüğü Opol dağının yarısı kadardı, baldırı öküzün beli kadar idi, önüne çıkanı yiyecek gibiydi, iki göğsü beş yaşlı çocuk kadardı, deveyi yumruklayıp yıkan, dünyaca meşhur, benzeri olmayan biriydi. Gözkapağı gölün çukuru gibi derindi. Gözükeni yutacak gibi görünüyordu, kurulup yatan köpek gibi oturan Coloy, Altay'dan Alay'a Semerkan'da kadar olan sahadaki Türk oğullarınca, Kırgızlarca biliniyordu, herif onların korkulu rüyası idi.

Iraman Irçı oğlu çene çalıp Kırgızların yiğitlerinin bahadırlarının adların söyleyerek onları övüp göklere çıkarmış olmasına rağmen Coloy'un karşısına çıkmaya kimse cesaret edemedi, halk sustu, çekindi ve tabii halkın onuru kırıldı.

Bahadır Manas yanındaki uzmanlara döndü:

"Uzmanlarım, Coloy devin pehlivanlığını anlatın." dedi Manas. çıktı. Çinlilerin kozu Doğu'ya bakarak dua ettikten sonra bağırdı.

Uzmanlar âdetlerine göre önce büyükleri, sonra küçükleri söz alarak anlattılar. Sonunda bu Coloy'a denk gelecek adam dünyada yoktur kanaatine vardılar. Manas buna kudurdu.

Bahadır Manas halkı arasında dolaşıp şöyle dedi:

"Ey millet, bu kabaran Kalmuk'un boynunu kıracak namuslu yiğidin var mı?" diye her grubun başına, yani Kazaklara, Argınlara, Noygutlara, Özbeklere, Kıpçaklara, Türk Oğullarına sordurdu. Bunca kalabalık arasından bir pehlivan kendiliğinden çıkmadı.

Manas kendisinin güvendiği demiri çubuk gibi kuran pehlivanların isimlerini çağırıp ziyafeti yöneten Koşoy'u, onlarla konuşmaya gönderdi. Koşoy amca boz yorga atına binip Er Çeğiş'e, Abdıraman'a, Er Töştük'e, Kökkoyon'a, Akbay'a Muzburçak'a varıp, farfaralık eden, yerdeki taşları toprak gibi ufalayan on yedi gayretli yiğide "Güreşe çıkmayacak mısınız, Coloy'u yıkmayacak mısınız?" diye sordu. Her biri mazeret göstererek bel'lı bahadıyla güreşmekten korktular. Beyzadelerin keyfi kaçtı.

Er Koşoy Manas'ın yanına sinirli bir şekilde geldi. "Ey Manas, bu herife karşı Kara Kırgızdan bir erkek çıkmadı." dedi Er Koşoy iç çekerek "İhtiyar deve gibi kocamışsam da bu kafire ben çıkayım, ya sen arsaln gibi yiğit olduktan sonra o kabaran köpeğe sen çık."

Bunu işiten Er Manas duraklayıp kaldı.

"Koşoy amca, bu kafirden kaçsam beni Tanrı lanetlemez mi! at üzerindeyken öldürmek için doğan ok gibi idim, mızrakçıdan daha iyi idim, ama atsız iyi değilim, amca. Güreşe çıkmayı tabii ki isterdim. Eğer kimse çıkmazsa namus için soyunup güreşe de çıkacağım..." Manas tereddüt ederek durakaldı.

Manas'ın sözünü dinleyen büyük Koşoy amca elini ağzına tutarak "tüh" diye dertlendi.

"Niye yiğitlere sözüm geçmedi? Niçin yurumda pehlivan doğmadı? Hey, karanlık gün, ya devlet bizden gitti ya da diz çökme zamanı geldi. Niçin Tanrı beni kocatıp almadı, niçin halkımı köleliğe koymadı?" Koşoy amca sinirden patlıyordu.

Koşoy'un sözlerini eksiksiz dinleyen Manas düşünüp, cesaretlenerek amcasına şöyle dedi:

"Amca, kahrolası Coloy'a yaklaşacak başka adam yokmuş. Güreşe çıkmadan ödül vermektense, başkalarına yalvarmaktansa, ihtiyar olsan da sen yaparsın amca, Coloy'la güreş yap amca, bize büyük şeref kazandır amca! Güreşmeye gönlün çekmezse ver gitsin amca."

"Eyyvah, şu dünyanın haline bak, kökötöy'ün aşında, kalabalık Kırgız'ın yanında bu bana söylenecek söz değildi, senden işiteceğim söz değildi, Manasım, ağzından çıkan sözü iki ettirmem, böyle kuvvetten kaldığım bir anda beni sıkıştırdın. Mahvolası bana şimdiki gibi seksen beş yaşında değil, tam kuvvetimde olduğum zamanda rastlasaydı, Coloy gibi nicesinin hesabını verirdim, kuvvetli olsaydım bu ahmak yaltağı çoktan yere sererdim. Bahadırım onurunu kırmadan, halkını utandırmadan yaşlı olsam da çekinmeden güreşeyim, ölmeyen kim var ki. Canım Manasım, söyleyecek sözüm var: Kadınım beceriksiz biridir, zayıf keçinin derisinden elinin ucuyla takırdayan şalvar dikip vermişti. Onu koca Coloy tutup sökerse halk önünde rezil olurum. Hanlarını çağırıp halk içinden bana uygun gelecek deri şalvar buldurup ver" dedi Koşoy çocuklar gibi utanarak.

Baharır Manas yokuşa çıkıp güreşe çıkacak olan pehlivanların hangisinde deri şalvar varsa gelsin diye buyurdu.

Bahadırların hiç birinin şalvarı han Koşoy'a uygun gelmedi.

Yiğitler utançlarından sessiz sessiz dururken Bahadır Manas Kanıkey'in g'z' için hazırlamış olduğu şalvarı hatırlatıp, eyerinin üzerindeki döşeğin altından paçası nakışları şalvarı getirti.

Korkunç olan dev Koşoy sağ butunu şalvara soktu ama , baldırı sığmadı. Koşoy gibi deve.

Şalvarı hışırdatıp çektirirken Bahadır Manas geldi. Şalvarı dar yapan Kanıkey'e kızdı.

Soktuğu butunu geri çekemedi dev Koşoy.

Şalvarı çekenlerin biri Argının hanının oğlu Acıbay idi, o Kanıkey'in becerikliliğini anımsadı.

"Koşoy amca, bu şalvarı Kanıkey, üç yüz teke kestirip, derilerini güneşten uzakta, sandıkta saklayıp, bakır kovada altı ay sepilendirip, ustalara dokuz gün dişleriyle tezyinat yaptırıp, bükürerek, çelikle birlikte kaynatıp özenle yedi yılda yapmıştı. Bu şalvar ne sırlı tüfeğin okunu geçirir, ne ateşte yanar. Şalvarın sırrını ben biliyorum, Manas için bir yerini saklamıştır." Acıbay, Manas'ın elindeki şalvarı aldıktan sonra iki alp, çekmeye başladılar. Şalvarın yan kısmından

bitiştirilen altı karış bükmesini çözdüler.

Şimdi şalvar dev Koşoy'a tam gelmiş ve çok yakışmıştı. Şalvarı iyi gelen ihtiyar Koşoy Kanıkey'i çağırıp bütün halk önünde ona dua etti.

"Tanrım, dilimde bir kutsallık var, şu ana kadar söylediklerim hiç geri çevrilmedi, dileğimi kabul et, şu güzeller güzeli gelinimin girdiği ev bereketli olsun! Kurdetinle yarattığın şu evliya gibi kız evlat derdiyle yaratana yalvarıp ızdırap çekiyor, müracaatını işit derdine çare bul. Şu gelinim çocuk doğursun! Erkek çocuk doğursun! Oğul düşmanlarını demir gibi büksün! Dostum Manas'ın tohumu babası gibi arslan olsun! Dağ sırtlarında yanan ateş olsun! Her şeyi iyi gitsin!"

Bütün halk yeri sarsacak şekildi uğuldayıp Koşoy'la beraber dua okudu.

Katagan hanı Koşoy sanki kendisi için yapılmış şık şalvarı giyip, ayakkabılarını, kalpağını çıkardı. Yaşlılığın verdiği eziyeti çeken Er Koşoy otlar üzerine yüzü koyun yatıp üstüne on altı yiğidi çıkarıp sırtını ovdurdu. Gözleri açılıp rahatlayan ihtiyarın kasları, boğanın beli gibi oldu. Sakalını dikleştirip, buğra gibi sallanarak, beyaz arslan gibi atılıp güreş meydanına çıktı.

Kırgızlar pehlivan Koşoy'a parola çağırıp bağıldılar.

"Yaşa Koşoy! Var ol, Koşoy!"

"Tanrı yardım etsin, Koşoy!"

Ev kadar gözüken, kan kokan Er Coloy kahrolarak gürleyip "Bu ihtiyar Kırgızın başını koparayım" diyerek dağın kayması gibi ileri atıldı.

İki dev birbirini karşılayıp güreşe başladılar.

Birçok kez güreşe çıkan ihtiyar Koşoy amca şöyle dedi:

"Hey, köpek Coloy, er güreşinin kuralı var, sıranı bekle!" dedi bileğini tutarak.

Büyük Coloy, Koşoy'ın kocaman bileklerinden tuttu. Güreş için doğan çevik Koşoy tut dedirtmeden Kalmuk'un bileğini çekip tuttu, bu sırda bileğinin derisi, ihtiyarlıktan olacak, Kalmuk devi Coloy'un eline yapışıp kaldı. Er Koşoy'un gayreti bir anda geldi, kızaran bileğine bakmadan Coloy'un kaburgasının etinden ayak kadar bir yeri tutup çekti.

Tanrı göstermesin, dünyanın iki devi kana boyandılar, birbirlerine koçlar gibi yüklendiler. Rastgelen yerlerini kopardılar, ağızlarından ateş püskürtüp, gözlerinden alev saçtılar, paçalarından tutup, birbirlerine direndiler, göğüs göğüse boğuştular, ama birbirlerini yıkamadılar. Güreşen iki pehlivanın güreşinden Karkıra'nın alanı ocaklar gibi kazıldı, tozu göklere yükseldi, yer alt üst oldu, buna bütün halk hayran oldu.

İki dev altı gün güreşmelerine rağmen birbirlerini yıkamadılar, birbirlerinin üstesinden gelemediler.

Yedinci gün öğlene doğru, sırtını Coloy'a sepi yaptırıp rahatlayan Er Koşoy uyuyakaldı. Kafir Coloy "Şimdi bu pis Kırgız öldü, kıyamet yüzünü gördü." diye, Er Koşoy'u keçe evi kadar bir taşa vurmak için kaldırdı. Kaplan Manas bu esnada kulağı tıkayan siyah saplı kamçısını eline alıp Koşoy'un üzerine çaldı. Uyuyakalan amca irkilip gözlerini faltaşı gibi açtı ve Coloy'un elinden sıçrayarak yere indi.

Güreşe alışık dev Koşoy amca sağ butuyla Coloy'a çelme atarak çevirdi ve sürükleyerek yere vurdu. Er Koşoy Kalmuk'un başını atlayıp geçti. Kırgızlar sevinçlerinden çılgılık atıp onurlarını kurtaran bahadır Koşoy amcanın ismini çağırarak tezahürat yaptılar. Er Koşoy'a halktan önce ok gibi ulaşan kırk çora onu ellerinin üstünde kaldırdılar.

Taşa tapınan Kalmuklar, yenilmelerinden dolayı kaderlerine küserek utandılar.

"Pis Kırgızların aş a davet edip bizi incitmelerinin anlamı nedir? Pehlivanın başından atlamak hangi adette var? Bunun anlamı ne?"

Çinliler, Kalmuklar, Mançular Tanrının lanetine kaldılar herhalde. Davul çalındı ve gürültüyle patırtıyla askerler saf olup savaşa hazırlandılar

Bu sırada Kaplan Manas, arslan gibi kükreyerek, sarı altından yapılan elbisesini giydi. Sarala sıfatı atını kamçılıyarak öfkeyle şöyle dedi:

"Hey Karakalmuklar, Çin milletinin hanları, aklınızı başınıza toplamadınız mı? Yenilen pehlivanın başında atladın diye sövüp durmayın! Bu pehlivanın işidir. Adam yerine koyup aş a davet ettik. Pis Çinliler, cevabınızı verin, savaşa eğlenelim dersiniz biz hazır."

Manas'ı, Bakay engelledi. Manas'ın öfkesini görüp korkan Çinli, Kalmuk ve Mançu hanları atlarından inip toplandılar.

Kalmuk, Çinli, Mançu'lar para cezasına çarptırılıp, kökötöy'ün aş ına devam ettiler.

Gürültü patırtı basıldıktan sonra Er Koşoy başına altın tacını giydi, Coloy'u yenip kazandığı ödülü garip ve zavallılara paylaştırıp verdi.

Pehlivanların güreşi devam etti. İki tarafın pehlivanları bir senedir özel olarak hazırlanmışlardı. Çinlilerin büyüklüğü dağ gibi olan Tukubay adlı pehlivanın karşısına dirsek kadar Er Ağış çıkıp iki gün güreşti. Sonunda Çinli yenik düştü. Er Ağış ödülü almadan halka dağıttı, kendisi gelin kızların düzenlediği eğlenceye katılmak için aceleciydi.

Koşu atları daha gelmemişti. Atlar gelinceye kadar halkın canı sıkılır diye İraman'ın Irçı oğlu sıradaki mızrak yarışını ilan edip yiğitleri ortaya çağırdı. Bokmurun mızrak yarışı için yüz savaş atı, ayrıca dokuz yüz at ödül koydu.

Mızrak yarışına iki taraftan yarışacak kimse çıkmadı. Et pişecek zaman geçti. Çinliler güreşte yenildikten sonra, Kırgızların pehlivanlarına denk gelecek bahadırları çıkaralım diye çare

aradılar.

Halkın fısıltılarını duyan Çin hanı Kongurbay'ın canı dayanamadan altın nalçalı, bakır ökçekli Çin tarzı çizme, altından yapılmış zırh giyip eğri kılıcını kuşanıp, gök mızrağını eline aldı. Algarasıyla hava atıp beyaz hançeriyle gözdağı verdi ve burmalı demir kuşanmış bir halde ortaya çıktı. Pekinden çıkan bu pehlivan bu yıl yirmi beş yaşındaydı, geniş göğüslü idi, yüzü şişmiş akciğer gibiydi. Kaşları köpeğin kaşları, burnu dağın burnu, bıyıkları büyük baltanın sapı gibiydi. O sönük gözlerini Manas'a dikti.

Kongurbay'ın tavrını gören Bahadır Koşoy, Bahadır Manas'a akıl danıştı.

"Bahadır, bu kahrolasına kim çıkacak?" dedi Koşoy.

Er Manas cevap vermeden Kongurbay'ı süzdü.

Bahadır Manas alnı yassı, başı dar, mahaddep burunlu, çift kirpikli, kaşları çatık, dudakları kalın, gözleri çukur, arslan boyunlu, bileği yoğun, geniş göğüslü, arslan gibi korkunç bir yiğit idi. Gözlerinden alev saçarak Kongurbay'a ürpererek baktı.

Er Manas dudaklarını ısırıp Coloy'a kandiğine çok kızdı.

"Şu saflığıma bak, ödül almamak ne demek. Yenmemek ne demek? Baka baka yaya kalmak ne demek... Bir tulpar mızrak yarışından dururken, tüh. Koşoy amca avucunu açıp dua et, kabaran herifle karşılaşayım, at hazırlayıp ver..." dedi Manas savaş silahlarını kuşanarak.

Derken gök yeleli bozkurt Manas'ın karısı güzeller güzeli Kanıkey altın takılarını şakırdatıp yavaş adımlarla, boynunu kıvrıp, beyaz memelerini sarkıtarak mağrur kaplan için altı yılını sarfederek yaptığı Akolpok'u alıp geldi.

"Efendim, bu size yakışır, Akolpok'u mızrak yarışında giyin." dedi kadınların kadını sevgili yenge Kanıkey, Akolpok'u ellerinin üzerinde sunarak.

Kaplan Manas dişlerini çıkararak güldü. Kanıkey'den memnun oldu. Onun alnını okşadı ve yakası altından yenleri bakırdan yapılan, ok işlemeyen mızrak ucu delemeyen, içi çelikte doldurulmuş Akolpok'u giydi. Çalışkan Kanıkey Akolpok'u dokuz yerinden ilikledi, dokuz yerinden düğümledi, dışına gökten inen boz bıçak kınını taktı. "Bahadır, Umay Ana yardım etsin. Tanrım sana güç versin!" diye hayır dua etti.

Tecrübeli Koşoy, şüphe ettiği atları bir bir kontrol edip Manas'ın yarışta binebileceği at olarak Kazak Alımsarık'ın siyah akıtma alınlı atını beğendi ve ona Ak-Kula'nın eyerini koydu.

Arslan Manas'ı, başına beyaz mendil bağlamış Bakay ile Er Töştük destekleyip çıktılar.

Tanrının yardım ettiği evliya Manas'a iki tarafından kara benekli kapları ile topal gök yeleli arslan yardım ettiler, kara gök yeleli ata binen bahadırın önünden bakıldığı zaman bin yiğidin heybeti, arkasından bakıldığı zaman ejderhanın heybeti vardı.

İki bahadır alana girerken birbirini görüp atlarını kamçıldılar.

İki yiğit mızraklarının ucunu sivriltilip birbirlerini hedef alarak vurdular. Mızraklar birbirine değince atlar kışları üstüne oturuverdiler. Bahadırlar kırılan mızraklarını fırlatıp birbirlerine yöneldiler, şimdi gürzle dövüşmeye başladılar,

birkaç kez kılıçla vuruştular, üzerlerine balta savurdular. İki bahadırın dövüşmesinden ateş tutuşmuş alev çıkıyordu. Sonunda ellerindeki silahlarının hepsi kırıldı. Sonra at üzerinde elele dövüşmeye başladılar. Yarış hakemleri, iki yiğidi ayırıp atlarını yedeğe alarak birbirinden uzaklaştırdılar, sonra tekrar ellerine mızrak vererek bıraktılar.

Er Kongurbay altındaki algara atına muhumuzlatıp hiddetle bağırarak tekrar saldıraya geçti.

Ölüm nedir bilmeyen arslan Manas, hırslanıp tazı sıfatlı atını koşturdu. Dağ gibi yeri devirip arkısında toz duman bırakarak düşmanın mızrağını hedef aldı.

Kongurbay'ın vurduğu mızraklı, Er Manas'ın kıcı yerden çıkıp üzengiden ayağı kaydı, kötü durumdan kendini zor kurtardı. Mızrak kullanmada çevik olan Er Manas yakından geçerken Korgurbay'ın miğferinin açık kalan kısmında ensesine mızrakla vurdu.

Kongurbay atından devrildi. Tozlar içinde kaldı.

Bahadır Manas Kongurbay'ın Algara atını beraberinde alıp götürdü.

Bahadır Manas kazandığı ödülü gariplere ve zavallılara dağıttı.

Gece olmuş Er Koşoy Ak otağında yatağına yeni yatmıştı. Mevkilerine göre dizilen suratı asık on üç han geldi.

"Hoş geldiniz hanlar!" Er Koşoy onları otağdaki yumuşak döşeklere oturttu, gönüllerini aldı, sözlerini dinledi. Hanlar elbiselerini çıkarmadılar, kuş tüyünden yapılan yastığa yaslanmadılar, mahcup oldukları belliydi.

"Koşoy amca! Size söyleyecek şikayetimiz var." dedi Buudayık'ın oğlu Muzburçak söze başlayıp, "Kırgız, Kazak, Kıpçak, Noygut, Türk oğullarına, soydaş ata hanlara hakem olan, bayrak tutan adamsınız. Hak sözünüzü, adilliğinizi, kılı tam ortadan bölen yargıç olduğunuzu biliyoruz. Onun için Manas'a küsen soydaş hanlar olarak size geldik. Kendisine söylersek sözümüzü dinlemez, bizi gebertir."

"Evet, hadi söyleyin, neymiş dinleyelim." dedi Koşoy asık suratlı hanlara.

"Manas hanlığa geçince değişti, komşu hanların sözünü dinlemedi." dedi Muzburçak.

"Bahadır kökötöy'ün aşında kendi bildiğini okumaktadır. Bize danışmadı." dedi Er Töştük.

"Her hanlıkta mızrak yarışına, güreşe çıkacak bahadırlar var. Hanlığını unutup kendisi çıkıyor. Onu engelleyecek hoca yok. Hanlık kaidesi, liyakatı gereğince oturmuyor!" dedi Andicanlı Sancıbeğ.

"Ne zaman ayrıldık ki kardeş hanların başı olduğu halde Manas bize üvey evlat muamelesi yapıyor. Bizi küçümsüyor. kökötöy'ün başında Bahadır Ürbü'yü kızdırdı. Ürbü Manas'a söylemeden bahadırını alıp çıkmıştı, Manas onu kamçıladi. Eğer Manas bu küstahlığı, hırsı bırakmazsa, biz Manas'tan başka hanlara gideceğiz." dedi Er Kökçö.

"Manas'ı önümüzde para cezasıyla cezalandırın. Biz inat edersek Manas buna mecbur kalır." dedi Muzburçak.

Bu hanların memnuniyetsizliğinin gittikçe arttığını, onların sözlerinde gerçek payı bulunduğunu sezen Koşoy düşünüp taşınıp gelenlere şöyle dedi:

"Her sözü söylemenin sırası var, 'ziz hanlarım. kökötöy'ün aşında Çinli, Kalmuk ve Mançular kavga için bahane arayıp dururken sizin hanınıza gücenip birliği beraberliği bozacak sözler söylemeniz yersizdir. Düşmanı görmemezlikten mi geliyorsunuz? Yaylamız bir, suyumuz bir, dilimiz bir,kanımız.....bir, kardeş halkız. Eskiden beri eksiklerimizi doldurup, ihtiyaçlarımızı giderip, kusurlarımızı affedegelmişiz. Kurnaz ve güçlü düşmana kucak açmıyalım, sır vermiyelim. İlla ki Manas haklı diyerek taraf tutmuyorum. Onun da kusurları var. Böyle büyük sınavda, namus güreşinde bir yiğide, bahadıra itaat etmemiz elzemdir. Aş tamamlansın, ezeli düşmanımız Kalmuk, Çinli, Mançu ve Tırgootlar güzelce gitsinler. Kendimiz başbaşa kaldığımızda kardeş halklar olarak toplanırız. Aş bitse Manas'ı önünüze getireceğim. O zaman derdimizi, cevabımızı, şikayetimizi söyleyelim." dedi ihtiyar Koşoy.

"Öyle bir anda Manas söz dinlemez. Bize saldırır." dedi Muzbuçak, "Onu böyle kalabalık bir yerde akıllandırmak gerek..."

"Hey." dedi on üç hana sinirlenen Koşoy "Sizi akıllı hanlar zannediyordum, benden de öte bunamış görünüyorsunuz. Akıl sormak için gelmişsiniz akıl verdim.

Dinlemezseniz kendiniz bilirsiniz. Söz dinleyen sakın olsun, söz dinlemeyen gidip Manas'ın başını alsın! Derisini yüzsün! Manas zaten öfkeden kahrolup duruyor. Kızdırırsanız hepinizi öldürecektir."

On üç han Koşoy'un sözünü dinlediler ama, kursaklarında kin besleyerek döndüler. Er Koşoy bunu farketti, onların tavrını görüp kardeş kavgası biter mi hiç diye iç çekti, bunu Manas'a anlatmaya gönlü razı olmadı.

Bu esnada İraman'ın Irçı oğlu at yarışını ilan etti. O gün akşama kadar yarışla geçti.

kökötöy'ün oğlu Bokmurun Kırgızların bütün maharetini gösterdi: Kel süsüşmesi (koçların kafa kafaya vuruşması), deve çözme gibi oyunları düzenledi, para saçtırdı.

Koşu atlarının geleceği zaman yaklaşırken halk yollara bakmak için birbirleriyle yarışarak atlarına binip hareket ettiler.

Manas Çinliler ile Kalmuklardan kuşkulananarak kırk çorasıyla atların geleceği yolu kesip karşıladı. Kongurbay da yiğitleriyle yola çıkmıştı.

Manas Topurçak atı uzaktan tanıdı. Ak-kula ise iki atın sonundaydı, yetişmek üzere idi.

Bu sırada Kongurbay atını kamçılıyarak yiğitleriyle Ak-kula'nın önünü kesti. Bunu gören Manas bakıp durur muydu, o da atını teperek haykırıp ucuna kurşun takılan kamçısıyla Ak-kula'yı engelleyen Kongurbay'ın üzerine çaldı.

Kongurbay dengesini kaybederek düşmek üzereyken atının yelesine tutundu.

"At yarışına kötülük etmek isteyen böyle yapılır." Dedi içindekin besleyen almambet Kongurbay'ın Çal-kuyruğunu takla attırarak.

Bunu gören Coloy yetişip ona engel oldu. Dev Coloy, üzerine gelmekte olan kırk çoradan korkup, yürük atları sürenlere katılarak Kalmukların arasına saklandı.

Aman Tanrım, atları yarışı kazanıp birinci dereceli ödülü alan Kırgızlar bayraklarını göklerde dalgalandırıp bağırdılar, dağları sarsacak şekilde çağırdılar, kalpaklarını havaya atıp birbirlerini kutladılar, at sahiplerinden hediye istediler. Şerefimizi gösterdik diye genci, ihtiyarı hepsi sevinçlerinden uçtular.

Sakinleşen Koşoy ve Manas altmış ata karşı yarışı kazanıp ödülü pay etmekle uğraşıp geç vakit döndüler.

Manas karargahına geri geldiğinde Karkıra'nın bereketi kaçıp, kökötöy'ün bayrağı indirilmişti. Avul yağmalanmış, yurt yakılıp yıkılmıştı, kadınlar çığlık çığlığa bağırıyor, çocuklar ağlıyorlardı, hayvanlar ürkmüş felaketler başgöstermişti.

Bahadır Manas çok üzüldü. Yay gibi geriledi, ok gibi vahşileşti.

"Ey sevgili amca! Akraba, komşu, dost olalım dedik, değer veriyi aşı çağırdık, bu Kakançin'in yaptığına baksana!" dedi Manas Er Koşoy'a yakınıp.

"Sonunda düşmanlığını yaptı." dedi Koşoy iç çekerek.

"Bu köpeklerin cezasını verelim, göreceğini gösterelim."

Manas'ın önüne kırk çorası askerleriyle saf olup durdu.

"Dün Kırgızların köşkünde oturup keyfini çıkarırlarken, kızıl altınlarını, hayvanlarını, develerini hediye alırlarken bugün hayvanları sürüp, kadınlara eziyet verip, çocuklarını çıplak bırakıp

gittiler. Böyle düşman cezayı hak ediyor. Sonunda köpek Kongurbay, köpek Coloy, köpek Neskara yapacağını yaptı. Yarım günde ordu hazır olsun! Düşmanı yedi şehrine kadar kovalayacağız. Yetişirsem erkeklerini mahvedeceğim, şehirlerini yerle bir edeceğim." Kalabalık halkın önünde gazaba gelen Manas çok sert bir şekilde emretti.

Ellerinde nakışları altından yapılmış bayrak alan takipçiler ölesiye kaçan Kalmuk ve Çinlilerin peşine düştüler. Bahadır Manas'ın ordusu geceli gündüzlü yedi gün yol alıp "Şimdi Kırgızlardan kurtulduk, avulunu yağmalayıp, ödülüne el koyduk." diyerek rahatlayan düşmanı ganimetlerini paylaşmak üzere mola verdiği yerde bastı.

Hayatta her şeyin bir bedeli vardır. Bahadır Manas düşmanı her taraftan kara bulut gibi kuşattı. Gafil yatan Kalmuk ve Çinlilerin çoğu Kırgızların mızraklarının ucuyla, keskin kılıçlarının tığıyla, fırlayan okuyla cezalarını bulup helak oldular. Atlarına binerek kaçanlar ecelden kurtuldular. Kongurbay büyük aştı Manas'la dövüşürken teçhizatı büyük ölçüde zarar görmüştü. Bu seferki karşılaşmada Bokmurun'dan mızrak yiyince bir çare bulup canını kurtardı.

Çinil ve Kalmukların ölümünden kurtulan askerleri tekrar bir araya gelip cesaretlendilerse de kırgızların kasırğa gibi gelen ordusuna direnemediler.

Kırk çoranın askerleriyle Coloy'un avuluna fel'ket yağdıracağından gözü korkan Manas davul çaldı.

"Erenler! Kalmuk ve Çin halkının hepsini öldürmeyin! Hayvanlarına, kadın ve çocuklarına, sakınlerine dokunmayın. Malını mülkünü yağmalamayın, onlarda suç yok. Birisi gelip bana şikayet ederse başınız gidecektir. Onların yerine kan içen katilleri kesin, ahmak olan onlardı!" Bahadır Manas Aç-albars kılıcıyla Coloy'un başını kesmek üzereydi.

"Bahadır." dedi Er Koşoy Manas'ın elini tutup, "Halsizlenen yaralıya han kılıcını bulaştırma! Bana hediyen olsun, Bahadır."

Er Koşoy'ün gönlünü kıramayan Bahadır Manas, Aç-albars kılıcıyla yerde yatan Coloy'un hanlık arması takılmış çelik miğferini parçaladıktan sonra kılıcını kınına soktu.

BÜYÜK GAZA (I. Bölüm)

Katagan hanı Koşoy'un karargahı. Bu meşhur karargah han yolu olarak biliniyordu. Han Koşoy'un kurdurduğu yüksek kaleli bu şehir, Kaşgar, semerkant, İstanbul, Mısır, Altı Şehir ve Kara Şehir arasında dolaşan tüccarların, yolcuların ve kervanların uğrak yeri idi.

İlkbaharda hayvanlar taze otlarla doyarken; Koşoy ilkyaz otağında yatarken altı han hiç haber vermeden kardeş oğlunun büyüğü Er Töştük'ün ziyafetine gideceğiz diye geldiler.

On üç han Kökötöy'ün aşında Manas'a karşı kargaşalığı başlattıklarında Koşoy onları sözle caydırmıştı. Yedi han koşoy'un sözünü dinleyerek Manas'a dokunmamaya yemin etmişti. Han

koşoy öteki altı hanın nasihatı almadığını farketse de büyüklüğünü gösterip onları çadıra altı, kısrak kesip, kımız şarabıyla ağırlayarak usulüyle karşıladı.

Dönüşünde altı han toplanıp, Kökötöy'ün aşında Manas hakkında ortaya koydukları şikayeti tekrar dile getirince Er Koşoy hiddetten kendini tutamadı.

"Ey, akıllı hanlarım, söz dinleyin yavrularım. Benim gibi ak sakallı ihtiyarı üzmeyin, fazla ağlatmayın. Kökötöy'ün aşında saçmalamıştınız. Söyledikleriniz orada kalır sanmıştım. Beni dinlemediniz. Öyle yiğit iseniz Manas'ı öldürün bakalım! Gücünüzü kuvvetinizi biliyorsanız sakın olun, Manas'a dokunmayın. Gök yeleli bozkurt bilirse, cezanızı verir" dedi ihtiyar Koşoy yerinden kalkıp.

Altı han kuşluk vaktiyle Er Töştök'ün ziyafetine gitmek için yola koyuldular. Yer altından çıkışı münasebetiyle büyük bir ziyafet veren, kendini Manas'tan eksik görmeyen Kıpçak han Er Töştök Kebez-Dağ'daki Sarı-kol vadisine sahiplenmişti.

Aynı atanın oğulları olan altı han, yani Kazaklardan Er Kökçö, Taz'ın oğlu Ürbü, Buudayık'ın oğlu Muzburçak, Andıcanlı Sancıbeğ, Eştekin oğlu Camgırcı ziyafet veren Er Töştök'ün beyaz çadırına geldiler.

Bahadıra fenalık besleyen altı han, tulumdan bal, kımız ve şarap içip yedi gün yatarak nasıl bir kavga çıkarıp Manas'tan öç alacaklarını düşündüler. Hanlar geveze Ürbü'nün söylediğini uygun bulup ona inandılar.

"O meşhur Manas'ı güreşip yenecek kuvvetimiz yoktur. Bunun yerine safdil Manas Manas'a :

" Kırgız Kırgız olduktan beri Kakançin'den ne zamana dek kaçıp yaşayacağız? Büyük bir gaza yapma zamanı geldi. Bahadır isen koş korkak isen kork" diye hep beraber söyleyip kışkırtalım. Danışmanlarını dinlemeyen Manas, yağmaya başlarsa başını kurtaramaz, askerleri dağılır, ineğin tüyü kadar çok olan Çinliler ona yenilmez. Kalmuklar da işin içinde olur, o zaman büyüklük taslayan Manas'tan hesap soracağız" dedi Er Ürbü.

"Bu kez kalabalık askerle Manas'ın avuluna ansızın girelim, bir korkutalım, konuk ağırlatıp bıktıralım, yemeklerini doyasıya yiyelim, kalabalıkta saldırıp gözdağı verelim. Birlikte iş görelim. Rehberlik taslayan o meşhur efendiyle dövüşürse dövüşüp, durursa duralım, bizim kim olduğumuzu bilsin, kendimizi bir gösterelim. Böylece öcümüzü alalım" dedi Eştekin oğlu Camgırcı.

Altın han ak boz kısağı kurban kesip, bileğinden kan çıkarıp, ellerini kana bandırarak "kaçanın kanı dökülsün " diye hep birde bağırdılar.

"Vaadinden sapanı gök lanetlesin!"

Altı han sözde usta bir yiğidi seçip mektup yazdırdılar. Mühürlerini basıp mektubu eline vererek kulağına tenbih ettiler:

"Manas'ın karargahına gidin. Manas yalnızsa selam verin. Evini kamçı çalarak girin. Bağıra bağıra söyleyin. Bir şey söylerse tersleyin! Arkanızda biz varız, kormayın!"

Kuduran altı hanın altı eçisi atlarını koşturup yedi gün yol yürüyüp Manas'ın Talas'taki karargahına geldiler.

Han karargahı, kapısı altından yapılmış yüksek bir kale idi.

Altın tahtta oturan han Manas'ın sağ yanında otuz iki han, sol yanında kırk bahadır vardı. Bahadır Manas'ın karargahı Albars kılıçlı altı bin asker tarafından korunuyordu. Ayrıca kapı bekçileri vardı. İnsanın ulaşabileceği karargah değildi. Askerlerin heybetini, soğuk yüzünü gören adam aklını oynatırdı.

Altı hanın elçileri bahadır Manas'ı hep ordu başında, savaşta görmüşlerdi. Karargaha geldiklerinde Bahadırdan çekindiler. Manas başımıza neler getirir diye korktular.

Altı hanın elçileri ne yapacaklarını şaşırıp Er Manas'ın yanına girmeye cesaret edemeden şaşırıp kaldılar.

Kapıcı başı Cooronçu bunların elçi olduğunu öğrendikten sonra Han Manas'a eğilerek söyledi:

"Yüce efendimiz, altın karargaha uzaktan altı elçi geldi. Hana söyleyecek sözümüz, verecek mektubumuz var diyorlar. Nereden geldiklerini söylemediler. Bindiği atlarına bakılırsa Kaşgardan gelmişe benziyorlar."

Bahadır Manas bıyıklarını kımıldatarak güldü.

"Ee, Cooronçuğum, onları durumunu kervancılar çoktan ulaştırmıştı, kendilerini kuvvetli sanan altı han danışıp han karargahını basacakmış diye duydum. O hanlardan gelen elçiler düşmanlık için gelen keşifçilerdir. İtip kakmadan girmelerine izin verin. Bir daha elçiliğe gelmez olsunlar! Karargahta gördüklerini hayatları boyunca unutmaz olsunlar!" dedi Bahadır Manas.

Han karargahına davulu çalındı. Karargahtaki on iki bir asker ortada yol bırakıp iki saf olarak dizilip durdular.

Kapı açılıp ordu başı elçileri tertemiz bir uzun yoldan karargaha götürdü. Cesur gibi görünen elçiler aptallaştılar.

Altı eren altı elçiyi arkasına alıp hanın bulunduğu hareme getirip kapıdan içeri aldılar ve başlarına yere değdirip "Han huzuruna varırken eğilip selam veriniz" diye öğretiler.

Kabaran altı elçinin nefesi kısıldı, dili tutuldu, ağızlarındaki sözler uçup gitti.

Sırayla oturan bahadırları görünce akıllarının kaçırın elçiler dizlerine kadar eğilip usluca selam verdiler.

Oturanlar sadece Bakay onları selamını kabul etti. Tatlı sözlü, akıllı, birkaç dil bilen zeki Acıbay konuştu:

"Ey yiğitler, çekinmeyin, sakın olun! Siz kimseniz? Nereden geldiniz?"

Elçiler konuşmadan ellerini ceplerine sokup, hanlarının verdiği kağıdı çıkarıp arslan Manas'ın huzuruna sundular.

Yemek pişecek bir süre geçinceye kadar kağıdı alan kimse olmadı. Elçiler eğilmiş halde kıpırdamadan bakıp durdular.

Bir süreden sonra altın kemer takan Bahadır Sırgak yerinde kalkıp mektubu alarak bahadır Manas'a iletti.

Kudretli Han Manas, mektubu okuduktan sonra bıyık altında güldü.

"Koşoy amca, benim dediğim gibi oldu. Tahminim doğru çıktı. Sonunda akrabalarımın sırrı bilindi. İşte onların tutumu, mektubu dokunaklı yazmışlar. Gökte aradığımı yerde buldum" dedi bahadır Manas sevinerek.

Manas davul çaldırdı.

"Aziz ihtiyar Koşoy, Bakay amca! Kökötöy'ün aşından bir yıl geçti. Halkıma ziyafet vermek istiyorum, buna ne dersiniz?"

Er Koşoy ile danışman Bakay birbirlerine baktılar. Karın erkek mi doğurdu veya Kalmuklardan at mı alındı, ya da baban mı öldü ki ziyafet veresin. Bahadır Manas'ın bunu niçin yaptığı sır idi.

"Bütün halk gelsin. Yarlığım halka ulaşsın!" dedi Manas emrederek

. Bahadır Manas katibe mektup yazdırıp acele ziyafete gelsinler diye aynı kökten gelen akrabalarına altmış yiğidini gönderdi.

Manas hazinesini açtırıp altın ve gümüşlerini sokaklara saçtırıp altı gün boyunca büyük bir ziyafet verdi.

Yedinci gün bahadır Manas altı hanın elçilerine merhamet gösterdi, her birine altın yakalı kaftan giydirip, at verdi.

Şimdi gelen elçiler eşyalarını katıra yükleyip on üç gün yol yürüyerek Kerme-Tağ vadisinde Er Töştük'ün ziyafetinin bitiminde vardılar. Elçiler sırayla oturan büyüklere, görüp geçirdikleri olayları Manas'ın kahramanlığını, beyaz karargahını, kırk çoranın durumunu eksiksiz olarak anlatıp Manas'ın mektubunu verdiler.

Bahadır Manas, mektubunda şöyle yazmıştı: "Ben Manas Han emrediyorum ki, bütün halk kırk gün içinde karargaha gelsin! Gazaya çıkmak isteyen hazırlığını yapsın, bu işe yaramayan yatıp

kalsın".

Bu bir hiledir diye, kimse gitmeye karar veremedi. Gitmeyelim de diyemediler, ya da bir anlam veremediler. Zor durumda kalan hanların yüzleri sarardı. Kederlenerek kaygıya daldılar.

Sırayla oturan bahadırların içinde Eleman'ın oğlu Er Töştük ilk olarak söz aldı :

"Elinin körü altı han, diliniz mi tutuldu, siz Tanrı lanetlesin, rahat yatan Manas'a dokunup huzurunu kaçırdınız. Manas şimdi bizi rahat bırakmaz, ejderin kuyruğuna bastınız. Şimdi Manas'ı ürküttük. Artık iş işten geçmiştir, verdiğiniz sözü tutun. Dökülmeyen kan, ölmeyen can yoktur, ölümden kaçan insan olmaz. Gelin demiş. Şimdi bizim yapacağımız şey kalabalık halkla, on binlerce askerle kahrolası herifin üzerine yürümektir. Yenilsek de yensek de, tevekkülle iş görelim veya hep birlikte ölelim. Birbirimizden geri kalmayalım. Başka yapacağımız bir şey yoktur".

Altı Han kırk gün içinde kalabalık bir ordu kurup bahadır Manas'ın Han karargahına geldiler.

Bahadır Manas'ın Har karargahı Gökte yanı kaybolduğu yıldızalra görüldüğü gece yarısından sonraki bir vakit idi.

Han sarayının kulesindeki nöbetçi muhafızlar beyaz çadırdan bahadır Manas'ın cebesini giyip altın davulu alıp, arslan gibi ileri atılıp büyük kulat'ına binip tek başına çıktığını gördüler.

Okun ulaşabildiği bir mesafedeki Boz Tepe'ye çıkan şık giysili han, elindeki davula mışıl mışıl uyayan dünyayı sarsacak şekilde şiddetle vurdu.

Atın davuldan gümbür gümbür ses çıktı.

Kibirli beyler döşeklerinden fırladılar, beşikteki çocuklar ağladılar, bağlanan atlar oltaya takılan balık gibi sıçradılar. Altın karargah sarsıldı. Lanet olsun, yine kavga çıktı diye bütün millet karıştı.

Tepede sekerek koşan deve gibi kula atın yelesi ve kuyruğu rüzgarda sancak gibi yayılıyor. Bahadırın etek ve yenleri rüzgarda çırpınıyordu, heybeti gittikçe artıp ejder halini alıyordu, suratı kapalı hava gibi soğuk gözüküyordu, böyle iken hangi insan evinde rahat uyuyabilirdi ki. Bakay başta olmak üzere kırk çora cesur Manas'ın karşısına derhal toplandılar.

Başlarını kaldırıp "Bahadır ne iş var" diye sormaya cesaret edemedi beklediler. Han Manas ordusunu alıp Doğuya hareket etti. Kuşluk vakti olmadan karşısında kalabalık bir ordu görüldü. Bu altı hanın ordusu idi. Bahadır Manas altı hanın atlanıp yola çıktığını çoktan öğrenmişti.

Karşılarında Bahadır Manas'ı görünce yiğitlik taslayan altı hanın kalpleri ağızlarına gelip atlarından yuvarlandılar:

"Bahadır, hayırlı sabahta çıkan güneşle seni karşıladık. Güneş gibi sıcak merhametine sığınarak dağlara kadar yükselen bayrağını tutup yürüyelim. Niyetimiz bir imiş!" dediler ellerini kavuşturarak.

"Kardeşler, geliniz! Biz sizi bekliyorduk. Koşoy amcamın da katımıyla toplantı yapıp Halkı birleştirelim, büyüğü dinleyelim, yurdun gamını bitirelim" demişsiniz. Buna kurban olayım. İki gün dinlenin! Ondan sonra danışalım."

"Bahadır Manas, senin sözünü destekliyoruz" dedi Camgırıcı. Altı han başlarına eğik suskun suskun durdular.

Manas'ın kırk çorası altı hanın kalabalık askerlerini evlere paylaştırdılar. Hayvanların iyilerini kesip, karın yağından seçtiler. Askerleri yele altı yağıyla yapılan pilav ve şarapla ağırladılar.

Ertesi gün Bahadır Manas altın tahta oturup kırk çorasını, hanları ve bilgiç kılavuzlarını toplayıp kurultay yaptı.

"Hanlarım, şimdi avulda ağırlanıp yatacak zaman değil. Siz refah içinde yaşarken Kakançin bize defalarca saldırıp halkı yağmalayıp gitti. Yedi kuşaktan beri düşmandan korunup geldik, zulmünü çektik. Şimdi bizim ordumuz büyüdü, silahlarımız çoğaldı, kalbimde atalarımızın öcünü alıp Pekin'i bir yağmalasam diye bir arzu vardı. Buna ne dersiniz? Tayin ettiğim müddette altı han hazırlanıp gelmiştir. İzi kaybetmeden, askeri dağıtmadan Pekin'e gazaya çıkalım. Buna ne dersiniz?"

Bahadır Manas öfkeli dururken kimse gitmeyeceğim diyemedi, sonunda :

"Han Manas, senin bir dediğin iki olmaz. Bas dersen basalım, dur dersen duralım. Senin gibi bahadır varken düşmandan korkmayacağız. Sana Tanrı ömür versin!" dedi hanlar.

Altı Han Manas'ı avlamak için çok sayıda askerle gelip şimdi avullarına dönmeden orduya katılmak zorunda kalmalarına içleri yansa da, bahadırın g'zaya atlanacağız dediğini duyunca canlandılar.

"Bahadır Manas'a destek olup, Kakançin'i tamamen yerle bir edelim diye geldik." Eştekin oğlu Camgırıcı başta olmak üzere altı han Manas'tan korktuğunda ağız değiştirdi.

"Öyleyse mühürünüzü bu k'ğıda basın." Bahadır Manas katibe yazı yazdırıp hanların mühürünü bastırdı.

Manas yine şöyle konuştu:

"Ey millet, on iki hanın askeri buradasınız. Pekin'e g'z'ya çıkmak için mızrak kullanmada usta balta kullanmada çevik, geri dönmez yiğitleriniz var. İhtiyarım, hastayım, halsizim, atım zayıf diyenler burada kalsın. Ceza verilmeyecektir. Şimdiden ganimet diye, at ile elbiseye meraklanmayın! Gitmeyeceğim diyen varsa şimdi söylesin! Yolda şeytana uyup sözünden vazgeçerseniz başınız belaya girecektir! Kökünüzü kurutup başınızı keseceğim."

"Bahadır, yoldan saparsak Tanrı lanetlesin! Gök kubbesi başımıza yıkılsın! Kazığın başımıza saplansın!" dedi hanlar.

Bahadır Manas Pekin'e gidecek kalabalık orduyu Talas'a topladı. Karargahtan bir parça uzakta artçı koydu. Soydaş Türk oğullarına, ünlü hanlara altı yürük atlı habercilerle küçük birer mektup gönderdi.

Ordu seksen günde hazır oldu.

Artçı olarak görevlendirilen askerler at oynatıp düşman ile savaşmayı, mızrak, yay ve kılıç kullanmayı, baltayla vurmaya, hançerli elle yumruklaşmayı, butuyla tepmeyi, uçlara ulaşmayı, savaş silahını hazırlamayı öğrendiler. Almambet'in bilmediği yoktu, erenleri başlarına ne gelir, ne gelmez diye gürlenip akan Talas suyundan yaya da, atlı da geçirdi. Sudan korkanı beline ip bağlayıp nehre saldı. Talas'ın suyunu sahile doldurup göl meydana getirerek yiğitlere suda yüzmeyi öğretti.

Pir Davut'un ilhamıyla seksen yaşındaki Döögör usta gündüzlü geceli çalışıp arkadaşlarına silah yaptı.

Bahadır Manas, Altay'dan geldikten beri yer değiştirerek beslediği atlarını esirgmeden askerlerine dağıttı. Her bölük başına kesmesi için bir kısrağı, her yiğit başına bir yedek at verdi.

Askerler savaşa çıkacakları günün gecesinde kutsal dağa çıktılar. Atalarının taşta kazılan resimlerini, yazılarını ziyarette bulundular. Kula kısrağı kurban kestiler. Kopuz çalıp, söz ustasının tatlı sözlerini, ozanların söylediği makamları dinleyip kadir gecesini karşıladılar, neşeyle tan attırdılar.

Şafak azıcık sökmeye başlarken davul çalındı. Bu ordu komutanları toplansın anlamındaki bir emirdi.

Bahadır Manas ordunun önünde yürüdüğü zaman şans getiren, düşmana saldırdığı zaman kalabalık askere bedel olan Bakay'ı emir vererek g'z'ya han tayin etti.

Vakit dolup, kalabalık ordunun Büyük Pekin'e yürüyeceği zaman yaklaşırken sevgili yenge Kanıkey hiç uyumadan, yorgunluğunu sezdirmeden amcası Koşoy ile kırk çorayı çağırdı. Önüne bal ve kımızdan yapılan şarabı koydu.

Sefere çıkacağı günün gecesinde sevgili kadın Kanıkey beyaz gerdanlığını takıp kimseye görünmeden Han Manas'ın çadırına girmişti. Gözleri parlamış, sinirlenmiş Kanıkey'i gören Bahadır Manas üzülmüştü.

"Yüce efendim, fazla konuşup işine karıştığım için özür dilerim, büyük g'z'ya atlanırken talihsiz sözümü söyleyeyim. Büyük g'z'ya çıkma diye ısrar ettim dinlemedin. Pekin dünyanın öbür bucağında, beş aylık bir mesafedir. Halkı kalabalık, savunması dayanıklı bir yerdir. Çinlilere

kuvvetli halk diyorlar, oraya giden dönmez, gidişi var dönüşü yok yol diyorlar. Askerlerin dağınık ve hemde karışıktır. Buna rağmen gidiyorsun. Yetimler ve dul kadınlar karargahında kaldı. Namussuz, kötü niyetli akrabaların burda kaldı. Benim gibi inleyip ağlayan hamile kadının kaldı. Yüce soylu efendim, gökte uçan kuşu görürsem efendimin esenlik haberi diye umut bulacağım, atan tanı görürsem efendimin gücü diye kuvvet bulacağım..."

"Her seferde böyle yakınıyorsun, Kanıkey. Kadınlığını bırakmıyorsun. Düşüncelerinin, niyetini düzelt. Gitmediğimiz düşman, yenmediğimiz Çin Maçın değil o. Erkek namusu için, ataların intikamı için mahsus bu büyük g'z'ya atlandığında peşimden çekme, yolumu bozma, iyi yolculuk dile!" dedi Bahadır Manas kızarak.

Hanın sözünü dinlediğinde ağlamasını kesip gözlerini yaşla dolduran zavallı Kanıkey gece karargahtan ayrılmıştı.

Bugün gözleri yaşlı Kanıkey yenge hızlı hareketlerle Han Koşoy'un ayağına kapanıp, diz çökerek ona yakası altından, yenleri bakırdan yapılan ok işlemez, mızrak delemes iki katlı zırh şeklindeki özel kaftanı giydirdi.

Katagay hanı Koşoy hayır duasını okudu.

"Umay Ana yardımcı olsun, evladım! Çocuğunu sağlıklı doğursun, evladım! Oğlunu Hızır korusun! Güreştiğini yere sersin! Hızıra yarasın! Kara benekli kaplan yanında yürüsün! Babanın arslanı beyaz kaplan arkandan yürüsün! Alp karakuş önünde ve arkanda dolaşıp uçuşun!" kaftan giyen Koşoy amca Tanrıya sığınarak halkın önünde dua okudu.

Han hatunu Kanıkey kederli bir halde, ay gibi yüzünü parıldatarak, altından yapılan takılarını göğsünden oynatarak, bahadırın büyük g'z'ya niyetlendi, atışmada ok işlemez diye, on iki yılda yaptığı Akolpok'u ona giydirdi, altınla kaplanmış kayış kemir beline kuşattı. Kanıkey'in diktiği Akolpok, boylu poslu, geniş omuzlu Manas'a yakışmış, bahadırlık heybeti belirip mağrur bir hal almıştı.

Bu becerikli Kanıkey hatunun yaptıklarını görüp taş yüreği ezilen bahadır Manas açıkca belli etmese de onu üzmeyeceğine söz verip Umay ana'ya yemin etti.

Kanıkey hazineyi açtırıp, yeşil renkli gök heybeyi getirtip ortaya koydu. Heybeyi açıp kırk çoraya kırk kalpak, kırk şalvar, kırk zırh gömleği giydirdi.

Güzel Kanıkey'in çalışkanlığını bilin ki, o kırk çorayı yazın giymesi için bir takım, kışın giymesi için bir takım elbise hazırlamıştı. Ökçesini oydurup, tabanını kalın yaptırıp, çift çingirak koydurup giydiği zaman hoş ses çıkaran zili var, ok işlemez çizme yaptırmıştı. Bunları kır çoraya verdi hatun. Çizmeye ilaveten her birine tilki derisinden yapılmış çorap ve kumaştan yapılmış ayak sargısı daha verdi hatun. Yiğitlere iki yıl yetecek kadar çakmak, bıçak, kemer verdi. Kavgada düşmanın yüreğine saplansınlar diye çift tıgılı hançer verdi. Yiğitler yorulduğunda, yiyecekleri bittiğinde suyla çalkalayıp içsinler ve canlarına kuvvet gelsin diye çoraların erzağına kurut ilave etti.

Tavus gibi yürüyen hatun, arslan gibi çoraların her birine çoktan beri savaş için alıştırılan, zıpyala duran kırk savaş atı hazırlamıştı. Sağrılarına kaplan derisinden örtü örtüp üzerlerine takımlı eyer yerleşmişti. Onun üzerine su samuru derisinden yapılmış döşek koyup terkilerine de birer gök davul yerleştirdi. Yakası altında örtülmüş, düğmesine gevher takılmış, birer zırhal ve yorulduklarında atlara versinler diye ot konulan haybeyi de eyer kayışına bağlamıştı.

Kırgıl'ın başta olduğu kırk bahadır Kanıkey'den memnundular. Kadın olmasaymış Han Manas'a benzeyecekmiş diyerek sırada durarak başlarını eğdiler.

"Manas Han! Düşmanın üzerine yürü, düşmanın tabanında çiğnensin, askerin eksik olmasın! Bütün bel'lar senden uzakta dursun! Atalarının taşa kazılan ruhları dirilsin, size yardım etsin!" Bütün halk koyun gibi gürültü yaparak gözleri yaşlı halde Tanrıya sığındı.

Her avul sarı başlı beyaz koyun kurban kesti.

Ordu harekete geçti. Davul çalındı.

Koyu doru ata bihen, bol paçalı geniş şalvar, geniş kolsuz kürk giyen Han Koşoy'un yönettiği ordu kapıdan çıktı.

Eline kırmızı mendil alan Kanıkey bahadırların yanındaki Almambet'e:

"Kardeş, bir dakika!" dedi guguk kuşu gibi sesiyle seslenerek:

Bahadır Almambet, hatuna atının dizginini çevirdi.

Zavallı Kanıkey gözlerini yaşla doldurup hıçkırarak Almambet'e şöyle dedi.

"Ayaş, uzun sefere gidiyorsunuz. Kaç günde varacaksınız, kaç günde geleceksiniz, ay ve yılını söyle de git kardeş. Şu vakitte gelecek diye yolunu bekleyeyim. Beyim Manas sana emanet, ayaş. Altın kuvveti yeleleriyle, yüce soyul efendimin gücü seninlerdi, ayaş. Dayanacak biricik beyim, yaman düşmana atlandı, onu canlı görebilir miyim, bu bir Tanrının işidir ayaş. Badırın çocuğunu karnımda taşıyorum, bahadır. Yengenin zor günleri geldi. Kara böcek gibi düşman gelirse, başına dağ yıkılırsa, dostunu koru, ayaş. Dostunu düşmana tutup verme, ayaş" dedi Kanıkey atın yelesini tarayarak.

"Ayaş, yol kısa, söz kısa. Söz söyleyene yol uzaktır ayaş. Tanrım bize yardım ederse, yolum muvaffakiyetli olursa, Allah Te'l' yardımcı olursa, Büyük Pekin'i tarumar edersek bir buçuk yıl olduğunda, tam on dokuz ay olduğunda karargaha gelip ineriz, ayaş."

Kırk yiğidin başı Kırgıl davul çaldı. Almambet atını oynatarak gitti.

Mızrakların ucu parlıyor, birbirine değiyordu, askerlerin başları sallanıyor, bayraklar birbirine çarpıyordu, zırhlar parlıyor, askerlerin bellerindeki kılıçlar çağlıyordu, koşu atları yerinde duramıyor, tozlar havaya yükseliyor, yer titriyordu. Ayaklarına üzengiye geçiren erler, yerlerinden kımıldayıp hareket geçtiler.

Ordunun başında Han Bakay gidiyordu, onun arkasında hanların idare ettiği askerler gidiyorlardı. Otuz bayrak taşıyan, üç yüz düdüğü, üç bin zurna alan kalabalık ordu han yoluna koyuldu.

Tatlı sözlü ve çok akıllı Kanıkey, n'rin belli kırk gelinle avulun civarındaki bir tepede kuğu kuşu gibi dizilip, kırdaki bayrak taşıyan, tulpar atlarına binen yiğitlerin karaltısı kaybolana kadar sessizce bakıp durdu.

Kalabalık ordunun başında, kırk çorası yanında, elli iki yaşında olan asilzade Er Manas, beyaz atmaca gibi n'r' atarak gidiyordu. Altındaki Ak-kulası uzmanların uzmanı tarafından denenmiş, göz nûru bir asil hayvan idi. Geyiğin boynu gibi boynunu kıvrıyan, kurşun gibi duraklamadan koşan hakiki yürük bir at idi. Yeryüzünde onun benzeri yoktu, ağzına geçirilen gem dişleri arasında çatırdıyordu. Dümdüz beli eğiliyor, geceleyin teke gibi koşuyordu. Olukçuklarla kaplanan ön dişleri çelik gibi kısılıyordu, yanına kimseyi yaklaştırmıyordu, başını çevirip bakışı, hareketleri atlardan farklıydı, güzel bir tavırla etrafına bakınarak sağlam adımlarla ilerliyordu, yelmesine rüzgâr yetişemezdi, koşusuna ok yetişemezdi, yüksek sesle bağırırsanız sesiniz de yetişemezdi o böyle bir hayvandı.

Ordu üç gün üç gece yol yürüyüp büyük nehire geldiğinde askerler öteye beriye dağılıp, mızraklarını yere saçıp, bayraklarını serdiler, atlarını otlağa bırakıp keçe evi diktiler, yiğitler kaftanlarını şemsiye yaparak uyudular, asker başına bir tane olmak üzere verilen kısırakları kestiler, yenlik yaparak yata kaldılar.

Ordunun sonunda yürüyen Almambet, yiğitlerin böyle rahat yattığını görüp çok kızdı; çoraları ve komutanları satranç oynamakta olan Manas'a kabaca şöyle dedi:

"Bahadır Manas, var mısın? Şikayetimi dinle. Gideceğim Pekin çok uzaktır. Topladığın olursa olsa üç yüz bin askerdir. Bu kadar askerle kara böcek gibi sayısız askeri olan Çin yurdunu yağmalayacağım diye yeltenip gidiyorsun. Askerlerinin durumu işte böyle, askerler avuçlarını açmış açıl sofram açıl deyip oturuyorlar. Adamlarının hepsi düğüne gidiyormuş gibi kaygısız. Çinlileri uyuyarak bulamazlar, yatarak alamazlar. Yiğitleri böyle bırakırsan askerlerin sana bakır mı, işlerin yolunda gider mi? Çin'e g'z'ya çıkan yiğidin yapacağı iş bu mu? Yolu bilen yiğidin yok. Bekçilik yapan, yer gören, devriyeye çıkıp yol araştıran arslanın yok. Bu g'z'ya katılamam Bahadır! Gideceksen kendin, git, Çinlileri yağmala! Sana katılıp ne edeyim, bana müsaade et, geri döneyim. Sözü uzatıp beni sıkma efendim!" dedi Almambet bozularak.

Almambet'in doğru sözünü dinleyen Manas'da, kırk bahadır da, ihtiyarlar da ses çıkarmadılar. Bir süre sonra Manas fikrini söyledi:

"Almambet kızmakta haklıdır. Bakay amcam ihtiyarlamış olsa gerek, askerleri başıboş bıraktı. Aksakallı Bakay'a gidin. Hanlığını Almambet'e versin" Bahadır Manas Acıbay ile Serek'i gösterdi.

Acıbay ile Serek, tepede çadırda bulunan Er Bakay'a büyük bir korku içerisinde gittiler, amca kahkaha atarak şöyle konuştu:

"Başı olan halkın oğlu, g'z' yolunu tam olarak bilen Almambet'i kıskanmıyorum. Ben Almambet'i arslan Manas'tan, oğlumdan ziyade severim. Görevimi veriyorum askerlerin başına geçsin.

" Er Bakay katibe mektup yazdırıp, beylik mühürünü bastırdı, hanın kara atının üzerine sadaka olarak halis altın koyup çoraları sevindirip üç atla yolcu etti.

Davul çalınır, askerler toplandılar. G'z' ordusunun önünde Manas emir verdi. İraman'ın Irçı oğlu sefer atına binerek eline kopuz alıp Almambet'in g'z' ordusuna han olduğunu duyurdu.

Almambet'in han tayin edilmesi orduda gürültü çıkarttı. Kırgızların içindeki Noygutları çoğu onu beğenmedi:

"Er Bakay gibi yoldaşı tahttan indirip başıboş dolaşan; Kalmuklardan, Çinlilerden ve Kazaklardan yer edinemeyen bu adamı han yapmak ne demektir?"

Bazı niyeti bozuk hanlar şöyle dediler:

"İş yeni başladı, daha göreceği var. Manas'a bildirmeden ortalığı ateşleyelim. Han Manas'ı kıl iple boğazlayalım. Ağzına geleni söyleyip, aklına estiğini yapmasının ne olduğunu faketsin! Kiminle dövüşüğünü öğrensın!"

Halkın bazıları hayret ettiler:

"Sersem Kalmuk, halkı ne bel'lara itecek? Bakay'ı kendimiz seçmiştik, bu lanet olasını nasıl çıkarır, şimdi çabalarımız boşa mı gidecek..."

Halk söylese de yalan söylemez derler ya. Hanlık tahtına sahip olan Almambet Çin'in Pekin ordusunu görmüş bir yiğit idi, o sağ yanına doksan hizmetçi, sol yanına almış muhafız olarak orduyu kontrol etti. Asker sayısını yeniden tam olarak aldı, askerleri seçerek ayırdı. On kişiye onbaşı, yüz kişiye yüzbaşı, bin kişiye binbaşı konuldu. On bini, yani bir tümeni bahadır yönetti. Yüz bine birer bey konuldu. Yüz binlerce kişilik orduya otuz bey, otuz beye birer de sancak verildi.

Almambet adam sayısını aldıktan sonra ilk olarak hanlık emrini verdi:

"Ey, millet, hepiniz dinleyin! Hükümüm iki olmaz. Emrim yalan olmaz. Bundan sonra istediğiniz gibi at kesip, yiyip içip uyumak yok. Önceki gibi, evdeki gibi sohbet kurayım diye düşünmeyin! Üç ay elbiseleri çıkarmadan Doğu'ya yürüyeceğiz. Pekin'in civarında dinleneceğiz. O zamana kadar asker tertibini bozan canından umudun kessin. Yüz kişiden biri kaybolursa, ya da yolda asker boşyere durursa eceli geldi demektir" dedi Almambet her tarafa altmış cellat tayin edip.

Kalabalık orduda huzursuzluk baş gösterdi, herkes şaşırıp şöyle dediler:

"Elinin körü, bu Çinli bizi dinlendirmeden, sıcak güneşte kızartacak. Su içirmeden, yiyecek yedirmeden at üzerinde öldürecek her halde."

"At kesilmezse, insan yemek yemezse, uyumazsa cesedimizi götürecek Pekin'e? Beyliği Kalmuk'a verip gafil öleceğiz."

Zavallı halk kaygılansa da ertesi günü sefere hazırlandı.

Karanlık gidip şafak sökerken Almambet'in davulu dağ deresinde, ot gibi uyuyup yatan orduyu ürkütüp uyandırdı.

On iki hanın kalabalık askeri, saf saf dizilip durdu. Almambetin izin verdikten sonra kalabalık ordu katar halinde hareket etti. Gökte toz zerreceği dahi uçmuyordu, yerde boş yer gözükmüyordu.

Yalın kılıç kuşanıp, tuğsuz mızrak almış, elinde sancakla Sarala adlı atına binmiş, çekik gözlü, çilsiz, beyaz yüzlü bahadır Almambet, kılavuzluk etti. Onun arkasında Bahadır Manas çok yol yürüse de canı sıkılmadan, zaaf göstermeden, sanki şimdi ata binmiş gibi, kasırgadan yaman bayak Kula atının yürüyüşünden zevk alarak geliyordu. Deve gibi iri cins yürük at Ak-kula, tuynaklarını yere batırıp, muskasını göğse sıçratıp, tırnaklarıyla kuma basarak heybetli bir şekilde oynayarak geliyordu. Ordunun arkasını kaplan Bakay sürüp geliyordu.

Sel gibi akan asker gece dahi soluk almadan, çan, zurna çalarak, gündüz de mola vermeden, at kesmeden, uyumadan, çölde on gün yol yürüdü. Duraklamaya izin vermedi Almambet. Kalabalık ordu, ıssız bucaksız çölde atlarına dayanarak, yolda uyuyarak, gözlerine kum, ağızlarına toz dolarak, kuvvetten düşmüş vaziyette on gün yol yürüdü, atlar yoruldu, yiğitlerin gözleri kamaştı. Almambet mola vermedi, kırk günde çölü arkada bırakıp, geniş Altay'ın dağlarına dayandılar. Uygun bir yer olan Kobulduu havzasına gelindiğinde ordunun peşindeki turnaya benzeyen Han Bakay, ordunun önündeki Almambet'e gelip rica etti:

"Yapma Almoşcuğum, orduya mola ver, yiğitler zayıf düştü. Bir mola vermezsek kırılıp biteriz"

Arslan Almambet davul çalarak "mola" diye emrettiğinde kalabalık askerin hepsi birdenbire atlarından kendilerini aşağıya attılar. İşte o zaman bütün halk, yol azabının mezar azabı olduğunu anlamıştı. Bazılarının attan inecek kuvveti kalmamıştı. Bazıları bükülüp kalmıştı ki, atlarından yuvarlanıp yerde yürüyemeden duruyorlardı. Baltasına yaslanarak uzanıp yatanlar çoktu. Dayanıklı, kuvvetli olanlar yemek pişirip, kısarak kesip yeyip yattılar. Canı sıkılan yiğitler eğlenmeye başladılar.

Bahadır Almambet, atları dinlendiriyor, kaçan atları toplamaya çalışıyordu.

"Hey hanlar! Atlar su içerlerse yağır olur, atları bir yere bağlayın!"

Akşama doğru, civarlara nöbetçi, hanlara koruma konuldu, keşifçiler yola koyuldular.

Ertesi gün de Han Almambet erlerin sayısını alacağım, gidip söyleyin, eğer biri eksik olursa başını alırım, diye Iraman'ın Irçı oğlunu haberci gönderdi.

Orduda bir telaş başladı, onbaşı, yüzbaşı, binbaşı, çora başı ve müfrezeler ileri geri koşup, bağırıp çağırıp, Tanrı korusun bu Çinliden diye, askerlerini bulmakta zorlandılar.

Kırk çoranan biri olan Tazbaymat onbaşı idi. Almambet hesap sordu, o kendisiyle beraber on kişiydi, ama birini bulamamıştı. Tazbaymat'ın bir adamı kaybolduktan sonra, yüzbaşı onu alarak binbaşıya götürdü.

Binbaşı tümenbaşına, tümenbaşı Hana götürdü. Tazbaymat hesabında yanılmıştı.

"Elimde dokuzu vardı. Benimle on oluyorduk. Yavrusuna bakan kancık gibi bakıp günde üç kez sayıyordum bunları. Kaybetmişsem kahrolayım! Tanrı lanetlesin!" dedi Tazbaymat elini yayarak.

"Üç yüz bin askerin hepsi sağ iken, senden bir kişinin kaybolması üzücüdür. Hükmüm iki olmaz. Ölüme mahkum edeceğim. Tazbaymat'ı tutuklayın cellatlar!" dedi Almambet kızarak.

Altı cellat derhal başını kesmek için Tazbaymat'ı alıp götürdü.

Bu sırada Er Serek duraklayıp askerlere çevirildi :

"Hey, Baymat'ın onuna sevgili Manas girmiş olmasın, kağıda ber baksana" dedi Er Serek silkinip.

Kağıdı tutan Kadirseyit yazıya baktı ki, Serek haklı çıktı. Bahadır Manas onuncu er olarak Tazbaymat'ın idaresinde idi.

Ölümünden sağ kalan Tazbaymat, bahadır Manas'a geldi:

"Ah, bahadırım Manas, senin için az kalsın Çin'li, kellemi alacaktı" dedi Tazbaymat bahadıra bağırarak.

Manas:

"Kurumuş Tazbaymat, burada 'mirim sensin, unutulan benim. İşini eksik yapıyorsun. Yahu, Serek'e söyleme deyip seni kestirseydim keşke!" genellikle hiç gülmeyen bahadır çok güldü.

"Alp Manas'ı unutan Tazbaymat yiğit midir, y' Tazbaymat'a darılmayan Manas arslan mıdır?" dedi Serek laf olsun diye.

Geniş dereye bülbülün ötmesiyle uyanan Han Manas, nehir kıyısına varıp yüzünü yıkadı. Yorulan yiğitlerin rahatını bozmayayım diye davul çalmadan muhafızlar aracılığıyla Bakay,

Koşoy ve Almambet bahadırları, kırk çorayı on iki hanın 'mirlerini çağırıp toplantı yaptı.

"Askerler rahat bir soluk alsınlar. Şimdi Kakançin'e, Pekin'e doğru yol alalım. Yolu hangi çora iyi biliyor? dedi Bakay sözünü kısa keserek.

Pekin'e keşif için ben gideceğim diye cesaret eden kimse çıkmadı. Askerler suskun duruyorlardı.

"Yol keşfini bana verin. Orası benim gördüğüm yer, dövuştüğüm halktır" dedi Almambet gülümseyerek.

"Kaç günlük mesafe orası?" dedi Bahadır Manas Almambet'e.

"Gidişi dönüşü iki ay, bahadır" dedi Almambet, "İki ayda gelirim. İki ayda gelemesem, orda kaderimle ölmüşümdür."

Manas Sungur kuşu gibi bir hâl alarak, Almambet'in sözünden çok memnun oldu.

"Bahadır Almambet, keşife çıktığında yorulmayan, on iki gün durmadan savaşan yine de koşmaktan bıkmayan Kartküröng' e binip git. Ayrıca ok işlemeyen elbiseyi giyip git. Erzağını bol al. Yanına çevik yoldaş seç!" dedi Manas.

"Vay efendim, vay!" dedi Bahadır Almambet gürültüyle gülererek ve bükülerek "Yola hançerim yeter, Saralam'a bineyim. Hayvan olsa da sırdaşız değil mi. Bahadır, yanıma yoldaş için Sırgak'ı verin."

Han Manas buna muvafakat etti.

Er Almambet binbaşı Oşpur'u ordudan buldurdu.

Oşpurum, ordu Ala-Dağ'daki gibi eğlenip yatmasın. Çinli ve Kalmuklarla savaşmak için idman ettirilsin. Kakançin'de dolaşıp savaş hünerini öğrenmişsin. Ben gelinceye kadar askerlere hünerini öğret" dedi Almambet emrederek.

İki yiğit Almambet ve Sırgak, Çin topraklarının keşfi için atlarını seçip, silahlarını hazırlayıp harekete geçmek istediler.

Bütün millet Tanrıya yalvarıp hayır dua etti.

"Karşına düşman çıksa tabanında ezilsin! Atının izi otlarda kalmasın! Düşmanın takibedip ulaşamasın! Sağ gidin, ganimet alarak sağ gelin!"

İki gök yeleli kurt atlarını sıçratıp yola koyuldu.

Kuş olup uçan, yüksekte dövuştüğünde, düşmana karşı çıktığında gevşemeyen, keşifte duraklamayan, susuz ovada susamayan, gürültüden şaşırmayan, orduya katıldığında kırk gün karnı acıkmayan Sarala'ya binen, gök demirden zırh giyen sırlı mızrağını eline alan, ok işlemez

kalkan kuşanan, karanlıkta yürüdüğü zaman bozkır tilkisinin izini kaybetmeden süren arslan Almambet Pekin'e doğru yöneldi. Almambet'in yanında, teketek kavgaya çıktığında heybetinden hiçbir şey kaybetmeyen, ölümden korkmayan, alev gözlü Sırgak vardı. Hiçbir şeyden yakınmaz, keskin mızraklı, başı kalkanlı bir yiğitti.

Kuvvetli iki arslan, uçan kuşlarla yarışıp düşmana farkettermiden, bulut gibi sessiz, ıssız bucaksız çölü, puhu kuşunun bile uçmadığı kırı takib ediyor atlarını dinlendirip akıl danışıyor, Pekin istikametine doğru gidiyordu.

Tuyundunun Sarı-kıyası'nın civarına gelirken Almambet yoldaşı Sırgak'ı durdurdu.

"Bahadır Sırgak, bir dakika dur" dedi Almambet önüne çıkarak.

Almambet, dizler üzerine oturup el ayalarını gözlerine yaklaştırarak baktı.

"Eyvah!" dedi gözlerinden ellerini almadan Almambet "Sırgakçığım, Çinliler bizi farketmiş. Pis Çinlilerin devriye için koyduğu dağ sırtındaki dağ koçu, çoktan kaçıp gitmiş, ördeğe haber ulaşmış. Şimdi biraz mola verelim." Yiğitler atlarının gemini çıkarıp otlağa bıraktılar. Yolculuk azığındaki kavut ile kurutu pişirerek yediler. Birbiriyle iyi anlaşılan iki bahadır birbirine gençlik yıllarını anlatmaya başladılar.

Kalabalık ordu, rahat bir yere yerleşti. Hastalara bakıldı. Bu yabancı yerde, askerler hergün sayıldı. Yorulan atlar dinlensin, yorulan yiğitler kendine gelsin diye devriyeye asker konup keşiften haber beklenip yatıldı. Oşpur bir türlü rahat edemedi. O, askerlere hünerini öğretmek zorunda idi. Manas'ın kırk bahadırı yirmişer yirmişer ikiye ayrılıp dört kısrağı ödül koyup, aşık kemiği atıp oynuyorlardı. Karargahta Kırgıl'ın bağırıp çağıran sesi çıkıyordu. Zaten onun sustuğu gün olmamıştı. Nerede olursa olsun muvafakat etmeyen Kırgıl'ın normal olmadığını gören bahadır Almambet, Manas'a şöyle demişti: "İhtiyar Kırgıl ölmedikçe, kıyameti görmedikçe Kırgızın işleri iyi gitmez". Bugün de Kırgıl birilerini çatıp, yok yerden kavga çıkardı. Bir anda karargahın civarındaki Çubak ile İhtiyar Kırgıl, birbirlerine takılırken ansızın ağız dalaşına tutuştular.

İhtiyar Kırgıl, Çubak yiğide terbiyesizce hakaret etti:

"Hey, Çubak o kadar kabarma! Rakı içip sarhoş olduğun zaman dünyayı yıkacağım, ben Manas'ın sağ koluyum diyordun. Manas'a gelen o şaşkın Çinli o kadar olamıyorsun. Katardan çoktan geride kaldın. Akıldan ve sözden yoksunsun. O kadar güçlü arslan olsaydın kaçıp gelen Almambet Çin'e keşife gider miydi? Çubak burada kalır mıydı? Böyle yaşayacağım deme, geber!"

Bunu işiten Çubak bakıp durur muydu hiç. Onun da gözlerinden ateş, ağzından alev çıktı, öfkesinden çatladı. Dövüşte, insan gücü yetmeyen Er Çubak'ın kızgınlığını gören yiğitler "kendine hakim ol" diye ellerini tuttular.

Akbalta'nın oğlu Çubak altın çerçeveli akbaltasını bileğine taktı, silahlarını kuşanıp kökteke adlı atına bindi yılan gibi sıçrayıp ihtiyar Kırgıl'a bağırdı.

"Elinin körü, ihtiyar! Senin şu Almambet'inin peşinden yetişip kesmezsem, kanını içip doymazsam, Çubak adımı silinsin. Onun cesaretini görecekim! Pekin'e girecekim! Yakalayana dek kovalayacağım. Almambet'in başını buraya terkimde getirecekim". Er Çubak davulunu hareket etti.

Çubak'ın bahadırılığı Manas'tan eksik değildi, boylu poslu, geniş omuzlu, yılankavı boyunlu, çok yiğit biriydi. O, muskasını sıçratan yürük atı Kökteke'ye binerek önünü engelleyenlere bakmadan gitti.

Devriyeye giden Han Bakay, Çubak'ı tek başına yürüdüğünü gördü. Artçıdan onun istikametini öğrendikten sonra tepedeki altın çadırda habersiz yatan bahadır Manas'a gitti.

"Çubak, kulaksız gök yeleli kurdun hareketini gördün mi? Sözümlü anla Manas, ayrılanı kurt yer, ayrıla ayrıla bugüne kaldı Kırgız, başka halka laf gidiyor. Çubak senden başkasını tırnağı kadar görmüyor. Çubak'ı bir an evvel durdur" dedi Bakay.

Bakay'ın sözünü dinleyen bahadır Manas ne diyeceğini şaşırdı.

"Yapma amcacığım, ordu bozulmaya başlamış. Buna izin vermeyelim. Çubak ile Almambet birbirinden eksiği olmayan yiğitlerdir. İki arslan yok yere ıssız çölde, kimsenin olmadığı yerde çekişip dövüşürlerse birbirlerini öldürürler. Kanatlarımızdan ayrılmayalım. Ak-kula'yı yedeğe alarak gürültü koparan Çubak'ın önüne varıp hediye edip öfkelerini gidereyim! Askerim bu durumda olduktan sonra emanet candan umudumu keseyim, ata binmeyivereyim!" dedi bahadır Manas kızarak.

Manas kızdığı zaman ordu değil, gökteki bulutlar bile kararırdı. Bahadırın görünüşü şöyle idi: Dimdik küstah gözlü, ince dudaklı, yassı yanaklı, uzun çeneli, gözlerin derin idi. Yiğitliği apaçıktı. Manas da Aymanboz atına binerek Çubak'ın peşinden gitti.

Tal-Mazar'ın altında uyumakta olan Almambet yüzüne birisi bir şey saçmış gibi şaşarak uyandı. Okunu hazırlayan Almambet at üzerinde bağırırdı. "Hey, Sırgak dur! Benim gördüğümü gördün mü? Benim duyduğumu duydu mu, bahadır?"

Sırgak atına binerek Almambetle yanyana geldi.

"Ee, bahadır ne oldu? Yoksa kalabalık bir düşman grubu mu gördün?"

"Ey mert Sırgak arslanım, sırdaş olan yoldaşım! Bilmiyorsan söyleyim, beni himaye edenler söyledi : Akbaltı'nın oğlu Er Çubak denen gaddar yayılmış uçan kuş gibi geliyordu, bastığı taşı parça parça ediyordu, kazan gibi olan topağı üzerinde gürültüler çıkarıp, perçemlerini göğe sıçratarak, tuynaklarını batırmış hiddetle bir hal almıştı hayvan. At üzerindeki Çubak'ın heybeti de acayıptı, rengi uçmuştu, düşmana aldırmandan, kimseyi kendine denk görmeden düşmanını yiyecekmiş gibi hırslanmıştı.

Gök yeleli kurt Almambet Er Çubak'ın hırsını görüp atını çevirmiş ona aldırmayan Almambet

sırıtarak selam verdi.

"Ee, bahadırım Çubak, kızmış gibi bir halin var, kılıcını çekmişsin, karşılaşacağın düşmanı göster, bahadır. Kalabalık Çinli mi geldi? Düşman seni gafil mi avladı?"

Kızgın kudurmuş Er Çubak kimseyi dinlemeden yel gibi hızla gelerek Almambet'e bir dokundu.

"Hey numara yapma Almambet, geçenlerde sen halkından ayrılıp başıboş dolaşıp geldiğinde geniş Talas'ın koynunda, ılgın ağacı biten havzada Argın, Nogoy içinde kan akıtıp, kılıç tutup içtiğimiz ant hani?" O zaman ata beraber binelim, düşmana beraber saldıralım, keşife beraber çıkalım, ölsek de beraber ölelim demedik mi? O yemininden nasıl kaçarsın? Beni bırakıp neden yalnız çıktın? Dur! Söyleyeceğimi dinle, köle! On iki türlü askeri yönettiğin halde keşife çıkan sen misin? Danışmak yok, laf yok, artçıdan kalan ben miyim? Vay köpek seni! Şimdi benim elinde öleceksin Çinli! Dedi Çubak içini boşaltarak.

"Ey, Çubak dostum! Sabreden derviş, muradına ermiş derler. Sabrededur, bahadır keşife ben gidecektim. Kırk hanlı Çin'den haber alacaktım. Arzu edersen sana yol açık, keşifine gidiver. Kırgızdan kimse keşife çıkmadıktan sonra, ben çıkayım dedim kötü mü etmişim? Kin besleyip Çinli diye canımı sıkma, kanımı kaynatma." Almambet sövüp saymadan, konuşup kızgınlığını gidersin diye ona aldırmadan ip gibi kıvransa da sol eliyle tutarak durdu.

"Pis Çinli köle! Yalandan keşife çıkacağım diye başlı halk olan Türkü bırakıp gitmek istiyorsun. Barikatını bozayım mı, can sıkıntısını gidereyim mi, seni istirahat ettireyim mi?" Er Çubak yeniden öfkelenerek atını kamçılıyıp yerinden fırladı.

Şimdi Er Almambet de sinirlenmiş, ağzından ateş püskürterek, tüyleri diken diken olmuş vaziyette, sinek kadar canını hiç düşünmeden lanet olası Çubak'a söverek hücum etti.

"Hey hırslı pis murdar! Benim Pekin'e keşife gitmem kimin için? At üzerinde inatla yolumu engellemen kimin için? Cahil köpek Çubak, bil ki bunların hepsi senin için. Durmayım dedim durdurdun, konuşmayım dedim konuşturdun ulayan köpek Çubak! Bil ki ben Pekin'in asilzadelerinden biriydim. Saf altından yapılan tahtım vardı Pekin'de! Korkak pis murdar, ben nasıl Noygut kölesiymişim. Kuvvetli arslan isen, benden daha yiğit isen, cesur arslan isen niye bozkırından şaşıp geldin. Ben tahtımı bırakıp, halkımdan bezip pislikten temizleyip çora oldum Manas'a. Yerleştim Tala'a.

Beni Han yapın dedim kiminize?

İstedim, girdim dininize.

Hanınla bir olmadın

Öfkelensem burada,

Macera seven Çubakım.

Kovayım mı cinini?

Amir yap dedim kiminize?

Hürmet ettim dininize.

Amirinle bir olmadın

Döveyim mi cinini"

Almambet kazık boyunlu Sarala'ya kamçı çalarak çift tıgılı gök çelik kılıcını kınından çıkarıp Çubak'a saldırdı. "Başını elma gibi kopartacağım. Yol üzerinde öldürüp köpeklere yem yapacağım."

Er Çubak da canını düşünmeden sağ yenini çözüp, kalkanı sırtına tutup, çelik kılıcını eline alarak dörtlü atını koşturdu.

Tepeye çıkan iki yiğit karşı karşıya geldiğinde dostluk hatırı yüzünden birbirine kıyamadan, bağırıp kılıç vuramadan bakıp durdu. Çubak Ağa! Almambet Ağa! Öfke düşmün akıl dosttur derler. Acınızı benden çıkarın bari dedi Sırgak. Buna aldırmayan erler atlarını oynatarak birbirine tekrara saldırdı.

Bu esnada eyerin sırtına benzeyen gök kırdan sevgili bahadır Manas'ın karaltısı doğan güneş gibi belirdi. Manas Aymanboz'a kamçı çalarak rüzgar gibi yetişip geldi.

"Yiğitler! Durun bir dakika! Bırakın kılıcınızı!" dedi. Manas uzaktan bağırarak.

Manas'ın bağırışını duyan iki yiğit durdu.

Bahadır Manas yürük deve gibi atıyla yetişip gelerek iki yiğide şöyle dedi:

"Üzerimde sungur, yanımda kaplan, altımda hayırlı yol, savaşta kalabalık askere bedel ikizler olan Almambet ve Çubak dostlarım"! Çektiğiniz kılıçlar taşı kessin, fel'ketler onunla beraber gitsin, yere bırakın! Şakanızı bırakın!" dedi. Han Manas araya girip kamçısını kaldırarak.

Çekişen iki yiğit aracıya bakmadan "Bırak beni, onu keseyim" diye tekrar birbirini tehdit ederken kaplan Manas şaşırarak şöyle dedi:

"Ey akılsız ve budala dostlarım; niyetinizi bozup yarı yolda kavga çıkarıp böyle Talas'a geri dönmek mi istiyordunuz. Bahadır Manas'a kendinizi göstermek mi istiyordunuz. Bunu nasıl yaparsın Almambet? Nasıl böyle düşünürsün Çubak? Yiğit Almoş varken cihanı altüst edeceğim, on sekiz bin âleme saldıracağım diye düşünüyordum. Çubak yanımdayken ok işlemez beyaz elbisesini değiştirip giyeceğim diye düşünüyordum. Sizin halinizi bugün gördüm! Kim olduğunuzu anladım. Şu Pekin'e kendim tek başıma gideyim, tek başıma varıp öleyim! Ey akılsızlar, yiğitlik taslayan budalalar, çölde yol kapışıp biriniz ölüp biriniz kalın..."

Sinirlenen bahadır Manas elindeki çift dizgini sağa sola silkip bıraktı. Kızgın gök yeleli kurt Manas kara tepeli kırdı Karakuş gibi vadiye bakıp küserek oturakaldı.

İki bahadır baştaki gibi sert tavır göstermeden yumuşayıp, kılıçlarını kınına takıp, birbirinden uzaklaşarak bahadır Manas'ın karşısında mahcup olarak durdular.

İlk önce Er Çubak, Almambet'in önüne gelip diz çöktü, boynuna yular takarak iki elini göğsüne

koyup şöyle dedi:

"Bahadırım Almambet, senin arkandan sana Çinli dedim. Bastırıp geldim, farkettilim ki bu utanç vericiymiş. Keşife gideceksen işte yol! Al, başım hediye! Bahadırım Almoşçıgım kusur bendeysen affedesin!"

Şu yalan dünyaya bak, büyük bahadır Almambet eriyip yumuşayan Çubak'ın tavrından memnun oldu.

"Han oğlu Er Çubak! Konuşurken sırdaşım, kıymetli arkadaşım, dertleşirken dert ortağım! Kakançin'e, Pekin'e beraber gidelim dediğin doğruydu. Keşife sana söylemeden çıkmam doğru değildi, kabahat bende, sen de beni affet bahadır!" Almambet atından inip Saralasını yedeğe alarak kamçısını boynuna koyup Çubak'a diz çöktü.

Ateşten geri dönmeyen, ölümden kaçmayan ahmak doğan iki bedbaht geberdiler mi nedir diye bahadır Manas gözünü çevirip baktı ki, deminki ikisi birbirine sarılıp, göğüslerini değdirip, el verişip, gökteki yıldızlar gibi çift olup barışmıştı. İki bahadır atlarını yedeğe alarak ağır ağır yürüyüp boyunlarını büküp Manas'ın önüne geldiler.

Arslan boynunu çevirdi. Bahadır Manas'ı görüp sevinerek güldü iki yiğit.

"Han, efendim, günahımızı affet. Önünde atlarımız hediye, bahadır!" dedi iki yiğit yanyana durarak.

"Ey Almambet, Çubak ikizim! İkiz yiğitlerim! Atışmaya gelen düşman olursa dünyayı yıkan kahramanlarım! Pekin'e ulaşip keşif yapmak üzereyken gelip kavga çıkaran düşüncesiz Çubak, yaptığından utan! Yetişip gelip araya girsem küskün söz söylediğin için utan Almoş!" Bahadır Manas ağzını kocaman açıp gülerken iki yiğidiyle barıştı.

İssız çölde atlarını yedeğe alan dört bahadır sözleşti.

"Uçarsak birbirimize kanat olalım, düşmana ok olalım. Öleceksek birlikte ölelim. Andımızı bozanı Gök lanetlesin!" dediler bahadırlar Tanrıya sığınarak. Aymanboz'a binen bahadır Manas kıl çelik kılıcın tıgını yalayan, birbirine şeref sözü veren üç yiğitle Cet-kaytına kadar pürüzsüz görünen Tal-Çokunun üzerine doğru yöneldiler.

Efendisi başta olmak üzere dört bahadır etraflarına bakındılar. Karanlık bastığında göz ulaşmayan, göz ulaşsa da doyulmayan eski Pekin-nehiri ile gölü, çölü ile dağı, sahrası ile ormanı, şehiri ile kalesi göze ilindi.

Arslan Almambet karşısındaki manzaraya imrenerek gün boyunca Pekin'i anlatıyordu.

"Karlı sahra, Büyük Pekin, keşke benim yerim olsaydı diye arzu edilecek yer değil mi? Çubak kaynaşp yatan kalabalık Çinli benim halkım olsaydı diye sorulacak halk değil mi? Çubak" dedi Almambet ilave ederek.

Almambet'in ah çektiğini, ihtiraslı gözlerini gören bahadır Manas "Almoş göbek kanının damladığı yerini özlemiştir, yurt özlemi mahveder insanı!" dedi dostuna acıyarak.

"İlim ilden eksik değil, ilsiz kalacak insan ben değil". Dertli dertli hıçkırarak ağlayan Almambet konuşmasını bitirdi.

Bahadırlar yola koyuldular. İl içine girmeden, ine cine gözükmekten dağı takibederek yürüdüler.

"Bahadır Manas, sağ tarafta köykap (kuh-i kaf) vardır. Onun geniş tepesinde Sazangşan denen halk yaşar. Çet-Beecin'in başı onlardı. Savaşçı halk. Halkının ihtiyarı ile genci farkedilmiyor. Başları kazan gibidir, her biri yetmiş kulaç köknar ağacına dayanarak yürür. Bunların 'miri Makel adlı devdir. Onu kimse yenememiştir. Bu yüzden korkuyorum. Bilmeden savaşırsak o kafirden başkasını kendi elimle geberteceğim" dedi Almambet sırrı anlatarak.

Bahadırlar tepedeki yalnız çınar ağacının altındaki pınara gelerek atlarını bir yere bağlayıp yattılar.

Almambet Manas ile Sırgak'ı bırakıp Çubak'ı alarak Pekin tarafına keşife gitti. İki bahadır dağ sırtına çıkıp düzlüğü araştırdı.

Boyu dağ gibi olan Almambet birden ürktü.

"Ey, Çubağım, can dostum! Benim gördüğümü gördün mü, benim duyduğumu duydun mu? Geçende benim dediğim Makel adlı dev geliyor."

Çubak dikkatlice baktı, ama ıssız çölde insan karaltısı filan görmedi.

"Ey bahadır Almambet, devini görmedim" dedi Çubak.

"Yola iyice baksana!" dedi Almambet.

"Yolda bir tepe duruyor. Başka kimse yok."

"O tepe dediğin Makel adlı devdir" dedi Almambet.

Er Çubak ağzını açtığı halde şaşırıp donakaldı.

"Kakançin'in Esen Hanına devriyedeki dağ koçu çoktan bizim haberimizi ulaştırmıştır. Kurnaz Esen Han Kakançin'in askerlerini koruyup Kırgızları yok edeceksin diye muhafız Makel adlı dev'i buraya göndermiştir. Şimdi Makel adlı dev'i iyice göreceksin Çubak" dedi Almambet.

Vay tövbe, yeryüzünde böyle insan da varmış demek. Er Çubak dev'i gördükten sonra canından umudunu kesip bakakaldı. Makel devin yüzü rengi daha açık gözüktü: Ağzı tepesi yıkılan mezar gibiydi, tek olan gözü parlıyordu, kaş ve kirpiği yeri kaplayan koyu çam ormanı gibiydi. Makel'in bıyığıyla sakalı arasında karga, alaca karga, alıcı kuşlar yuva kurmuşlardı, cıvıl cıvıl

uçuşuyorlardı.

Boz katırın dizginini çekerek büyük keçe evi kadar topuzunu bırakan Makel adlı dev cebinde ocak gibi büyük piposunu çıkarıp tütün kutusundan beş avuç tütün alıp çakmak taşıyla tutuşturdu. Üflediği duman yen kadar olup üzerinde yılankavı bir hat çizerek ıssız yeri bulut gibi kapladı, yol gözükmüyordu. Sigarasının zehirinden bir at koşumu kadar mesafedeki Almambet ile Er Çubak aksırdılar. Başları döndü.

"Kaplan Çubağım, nasıl bir zaman nasıl bir karanlık çökecek başımıza bilemeyiz. Makel adlı deve gözükmeyen geri dönelim. Manas'a gidip anlatalım. Ona dördümüz çıkalım" dedi Almambet acele ederek.

Bunu işiten Çubak korktu.

"Aman Almoş ne diyorsun, halkın lafına kalırız. İki yiğit bir yiğitten kaçıp geldi demezler mi? Herkese bir ölüm vardır. Gayrete gel Almake! Tevekkülle savaşalım. Mel'ünü keseriz!" dedi Çubak silahını hazırlayarak.

Almambet Er Çubak'Tan memnun olup kendi söylediklerinden utandı.

"Kurban olayım sözüne, Çubağım! Ben bekleyip durup tek olan gözüne ok atayım, sen mızrakla sanç bakalım" dedi Almambet yayını hazırlayıp dağ sırtından aşağıya baktı.

Almambet Makel adlı devin tek gözünü hedef alarak attı. Ok gözüne saplanmıştı, Makel'in gözbebeği fıçı gibi yere düştü. Makel bağırarak gözünü tutup dizleri üzerine dayanakaldı. O ana kadar Er Çubak kayalık dağ gibi deve, oktan önce ulaşip apaçık duran ağzına mızrak sapladı.

Makel adlı dev yuvarlandığında dağ kaymış gibi yeryüzü şiddetli gürültüyle sarsıldı.

Fazla vakit geçmeden yere düşen devin kafatasına Almambet baltayla vurarak geçti.

Makel'in kalkmasına fırsat vermeyen Çubak devin başına bir daha balta vurdu.

İki yiğit her yandan üstüste ok atarak Makel adlı dev bir günde ancak alt ettiler.

İki yiğit Makel adlı devin başını kesip gergedana yüklemeye epey zorlandı. Er Çubak iki heybe taşına birlikte yükledikten sonra devin başıyla eşit düzeye geldi.

Devriyeye çıkan Sırgak, iki yiğidin ata bir şey yükleyerek geldiğini görüp Bahadır Manas'a müjdeli haberi ulaştırdı.

"Yüce efendim, işler yolunda, iki arslan sağ salim geliyor. Ganimetleri varmış. Geyik avlayıp ev kadar gergedana yüklemişler."

İki yiğidin yoluna artçı olan Sırgak çıktı.

"Yolunuz hayırlıdır inşallah. Av ola! Hediye istiyorum, bahadır!" Sırgak merak ederek gergedana doğru yöneldi.

"İsteğin kabul olsun! Bir geyik avladık. Başını yükleyip geldik. İndirip alalım! Elin bereket getirsin!" dedi Çubak onu deneyerek.

Er Sırgak, çabucak gergedana doğru elini uzatmış giderken birden bağırıp dönerek kaçtı.

"Yapma ağabey, bu nedir? Domuzun başını ya da yelmavuz devin başı mı? Kakançin'in hepsi böyle olursa, ne günler göreceğiz? İşimiz kötü!" dedi Sırgak şaşırıp.

"Hey, Bahadır Sırgak, yüreğin yerinden oynadı, gel tedavi edeyim" dedi Çubak.

Sırgak kenine geldikten sonra Manas'a çevrildi.

"Efendim bu başı gördün mü? Bu yaramazların yaptığı işe bir baksana!" dedi Sırgak afallayarak.

Almambet kakhaha atarak güldü.

"Hey, benim geçende size söylediğim Makel adlı dev işte budur" dedi Almambet devin başını yere fırlatarak.

Makel adlı devin başı bahadır Manas'ın ayağı altına yuvarlanarak gelip durdu.

Dört eren Kakançin yurdunu dolaşıp içeriye doğru gidiyordu. Karargaha giden yolda akına hazırlanırken kalabalık asker gözüktü. Bu askerleri gördüyse de hiç aldırmadan gidiyordu Almambet. Onun yanında bahadır Manas sessizce yürüyordu. Er Sırgak çaktırmadı. Sadece Er Çubak korktu. "Hey, Almambet ne yapıyorsun? Kökümüzü kazmaya mı yelteniyorsun? Kalabalık asker bizi görürse, üzerimize saldırırsa ne yapacağız? Bu bir felaket değil mi?" dedi Çubak.

"Ölürsek bir çukurdayız, yaşarsak bir tepedeyiz, bahadır. Beni takibedin!" dedi Almambet alçak sesle.

Bahadır Manas da sırrı biliyormuş gibi yavaşça güldü. Bahadır Çubak başkalarından geri kalmayayım diye tevekkülle yürüdü.

Bahadırlar, gök mızrak tutan askerler, yaylarını hazırlayan nişancılar gürleyen ejderhalar arasında gidiyorlardı. Onları aşarak, büyük köprüye gelip durdular. Almambet köprünün altına atlayıp tek yola girdi. Onu Bahadır Manas, Er Sırgak takibetti, kılavuz Çubak köprüden geçmek istiyordu.

Almambet Çubak'ı görür görmez bağırdı.

"Çek, geri dön! Öleceksin lan!" Çubak'ın Köktekesinin tuynağı köprüye değer değmez, büyük bir

gürültü koptu.

Korkan Çubak derin çukura girip kaçtı. Gürültü geçtikten sonra Çubak bahadırlara geldi. Onun rengi uçmuştu.

"Ee, bahadır Çubak, can tatlıdır değil mi ha?" diye sordu Sırgak.

Almambet keyifli keyifli gülümseyerek şöyle dedi:

"Ey bahadırlar, ben size Pekin dayanıklı bir yer, Çinliler kalabalık halk diye söylemişim. Bu Çinliler doğruca gidilecek bir halk değil. Halkının ve ülkesinin sırrını bilen adam ancak gelebilir. Bu kurnaz Çinlilerin bir hilesidir.

Köprüye doğrudan basan geçemez. Kalabalık ordu olsa bile ölümden kurtulamaz. Karınca gibi kaynaşan askerler ise hileyle, suretle, taşla ustalıklı yapılmıştır. Tepeme asil taş konup han olduğum zaman, Kırgız olma gibi bir niyetim olmadığı zaman, Çin sınırına kalın barikat kurup Pekin'e giden yola, Kırgızlara, atlı savaşçı halklara karşı yaptırmışım. Büyü ile yola nöbetçi konulmuştu." dedi Almambet.

"Hey, yiğit yatakta yatarak ölmez. Sinek kadar cana bile bir ölüm vardır! Namus için doğduk, namus için öleceğiz!" dedi bahadır Manas yüksek sesle gülerek.

Almambet yiğitleri durdurdu.

"Bahadır, düşman bizi farkedip hazırlanmıştır. Sırgak'la ikimiz Çinlilerin durumunu öğrenelim" Almambet, Bahadır Manas'la Çubak'ı bir keçe evine bırakıp keşifine gitti.

Er Almambet yanına gök yeleli kurt Sırgak'ı alarak at koşturup alçak dağın sırtına gelip durdu.

Er Almambet şöyle konuştu: "Ey Çubağım, Kan-Caylak'ın tepesini gördün mü? Orada nöbetçi olarak konulan sarı tilki var. O bizden kaçıp kurtulursa devriyedeki kırk rahibe haber verecektir? Ondan gözünü ayırma. Tilki yerinde ise, onu ininden takibedeceğim. Seni çağıracağım." diyerek Sarala atını koşturup gitti Almambet.

Er Almambet kurnaz tilki kokumu alıp kaçıp gitmesin diye tilkinin yattığı yerin karanlık olması için dağ üzerindeki bulutu takibederek bekledi.

Almambet çukura vardı. Atından inerek taşlar arasına saklanıp hava serinleyinceye kadar bekledi.

Bir anda kurnaz tilki burnunu yukarıya kaldırıp koşarak ininden çıktı.

Almambet tilkinin göğsünü hedef alarak ok attı. Ok alınan yere isabet etmeden bir ayağını hedef sıyrarak geçti. Kurnaz tilki can telaşıyla kaçtı.

Almambet dağı sarsarak Sırgak'ı çağırıp bağırdı.

Er Sırgak otlu dağ yaylasıyla kökçöbiç atına üstüste tepinip sır mızrağını uzatarak tilkiye yetişip onu kuşattı. Almambet tilkiye fırsat vermeden gelip kılıcıyla onu altı parça etti.

Rahat bir nefes alan Almambet taşların arasına gizlenip üzerine işaret konulan yerden kocaman bir kapı alıp gelerek içini yardı. Ondan Çin hanını giydiği iki elbiseyi aldı. Tepesine taş katılan elbiseyi kendisi giydi. Sırgak'a şalvar, çizme, kalpak ve dar elbise giydirdi, atlarına Çin örtüsü örttüler. Almambet yola bekçi olarak konulan kurnaz dağ koçunu da gebertti.

Dağın ortasındaki masmavi göle gelirken Almambet dertlendi. "Sırgakçığım, atının başını çevir bahadır, bu göle bekçi olarak konulan ördek çoktan uçup gitmiş. Demek Çinlilere çoktan haber ulaşmış!" dedi Almambet kara kara düşünerek.

İki yiğit kaynaşan kalabalık Çinlinin içine girdi. Almambet eğilip Çinliler gibi diz çöküp Çince söylüyordu, Sırgak dalkavuk kıyafetine girmişti.

Almambet'in Çin tarzı elbisesini, tacını, zümrük taşı belgesini gören yoldaki görevli komutanlar ona tazim eyleyip durdular. Almambet rastladığı şehrin ordusunu başka bir yola gönderdi.

Tungşa şehir Almambet'in göbek kanının aktığı, çocukluğunu geçirdiği şehir idi. Ayna gibi vadiye gelirken atalarının yaptırdığı şehiri, doğduğu yeri görüp aklına eski hatıralar gelen Almambet'in gönlü kararıp gözlerinden yaş döküldü, kendi eliyle diktiği çınara sarılarak dertlenip ağladı.

"Dünyası kurusun, Sırgak! Doğduğum yer işte burası, Sırgak. Büyüdüğüm yer işte burası Sırgak! Şu görünen karaltı yedi atamın tahtıdır. İşte öteki agala kum, kızıl duvarlı olan babacığının karargahdır. Benim kaçıp çıktığım yer burası, Sırgak. Kalbimi temizleyip, dinimi bırakıp, babamdan vazgeçip kuş gibi uçup yalnız başına yürüyüp Kırgızalar sığındım Sırgak. Baktım ki nerede olursa olsun halkından vazgeçen, yerini bırakıp giden, çocuksuz yaşayan yiğidin altın başı hor görülürmüş, Sırgak. İnsan nerede yaşasa da doğduğu mukaddes yerin hasretini çeker, bu hasret insana acı verir, Sırgak. Sakın yer değiştireyim deme, Sırgak. İşte bu yalan dünyada tekrar kendi halkımla savaşmak üzereyim, Sırgak. Patırtı koparandan alacak öcüm var. Şimdi eski karargahımın izi yok Sırgak. Başköşe evim harabeye dönmüş, boyalı evim mahvolmuş, çiçekli bahçem hendek olmuş, çınarık kesilmiş, halkım darmadağın olmuş, duvarlarının tamamen yıkılmış, yurdum param parça olup bölünmüş, Sırgak. İşte bu dostunun derdini dinle, Sırgak" dedi Almambet derdini anlatarak. Bunları dinleyen can dostu Er Sırgak'ın da gözleri doldu.

İkisi gayrete gelerek yola koyuldu. Boz tepeye gelirken Er Almambet yere mızrağını saplayarak Sırgak'a şöyle dedi. "Çin'den yalnız başıma gece kaçıp çıktığımda, çok sayıda asker takibedip Kongurbay ansızın saldırdığında ağızımdaki altınla kaplı pipom buraya düşmüştü. Arkama bakmadan gitmişti. Atından inip bir baksana" dedi Almambet.

Atından inen Sırgak böyle düşündü: "Gündüz değil gece vakti, üstelik Almambet'in kaçtığına yıllar olmuş, Kongurbay yetişip gelip vurdu diye yalan söyleyişine bak."

Er Sırgak mızrağın ucunu yere batıra batıra otların arasından Almambet'in paslanmış altın piposunu buldu. Eline alıp gösterince Almambet hayran kaldı.

"O pipo benden sana hediye olsun, Sırgakçığım" dedi Almambet keyiflenerek.

Bahadır Almambet Er Sırgak'ı büyük çınarın altına yatırıp, "Gece boyunca burada bekle, ben Esen Han'ın sarayındaki Burulça'ya uğrayıp geleceğim" diye yola koyuldu.

Tan atmadan Almambet geri döndü, döndü ama, Esen Han'ın muhafızları gördü ki şaşarak döndü.

"Bahadır Sırgak, Burulça'yı görüp rahatladım, yolda bir şey olmasın diye giyimimi çıkarıp yatmadım. Bekleyeceğim diye ağlaya ağlaya kaldı kuşum," dedi Bahadır Alambet baltasını sıkı tutarak.

Çin hanı Esen Han'ın Kırgızları Pekin'e yaklaşıyor diye Kongurbay başta olmak üzere kırk hanı harekete geçirip peşinden takibettiğini sezen Almambet ile Sırgak Kara-su'nun boyunda akıl danıştı.

"Canımızı alıp kaçarak Manas'a düşman geliyor diye apışıp varmalıyım. Kakançin'in atlarını ele geçirip düşmanın önüne bırakıverelim. Düşman yetişip gelirse vur kaç savaşı yapalım" dedi Almambet.

Almambet Kaspı'nın boyundaki atların arasında dolaşp beyaz davula vurup, bağırıp çağırarak atları ürküttü, at çobanlarını safdışı ederek atları yola sürdü. Çırpınan alta yüz ata yoldan hiç şaşmayan, karanlık gecede dahi izinden sapmayan Acıbay'ın atı Kartküröng kılavuzluk etti.

Takipçilerin önü iki günde ulaştı. İki yiğit birinci gün takipçilere kuşlara saldıran şahin gibi saldırıp onları darmadağın etti. Çin askerleri gittikçe çoğalıp onbinlerce asker ortalığı sis gibi kapladı. İki yiğit kah saldırıp, kah çekilip vurkaç savaşı yaptı. Bahadır Manas ile Er Çubak'ın yanına bir an önce ulaşalım diye gözleri dört oldu.

Çok olmak bir avantajdır. Kakançinin askerleri iki yiğide yedi kat sardılar. Almambet ile Sırgak atları yorulup, kuvvetleri tükeninceye kadar koşturdular. Çin'in nice kuvvetlerinin karşısına yalnız başlarına çıkıp mızrakları parça parça oldu. Sonunda iki arkadaş halsizlenip üzengiden ayakları kayıp birbirine vasiyetlerini söyleye dururken tepedeki kırdan bahadır Manas'ın kocaman karaltısı gözüktü.

Bu esnada rüzgarın uçurduğu çiğ gibi kalabalık asker bahadır Manas'ı hemen farkettiler. Haşmetli sevgili arslan tepede durup önüne baktı ki, dağın cenup yamacında Acıbay'ın Kartküröng'ü atların tamamını insan gibi önüne salıp sürüyordu. Dağ eteğindeki düzlükte Kakançin'in kalabalık askeri iki yiğidi sarmıştı. Bunu gören bahadır Manas ağzından alev çıkararak kara benekli kaplan gibi atılıp, altmış yiğide denk gelecek kadar heybetle Almambet ile Sırgak'ı kurtaracağım diye, dalgalanmakta olan düşman topuna doğru mızrakla saldırdı. Han Balta'nın oğlu Çubak kögala'ya benzeyen atına binip, gök kumaştan yapılan elbisesini giyip, tevekkülle bahadır Manas'a yoldaş olarak saldırıya geçti. Bahadırları gören Er Almambet ile Er Sırgak daha

da cesaretlenerek "Manas" diye bağırarak ölümü hiç düşünmeden savaşa girdiler.

Manas'ın bindiği Aymanboz meydana çıktıktan sonra yorgun düşüp durdu zavallı! Bu esnada Acıbay'ın Kartküröng'ü gayipten yaratılmış heybetli bir hayvan idi.

Bahadır Manas'ın önüne bana binecek mi acaba diye gelip durdu.

"Acı ağabey yaşıyorken Kartküröng'ü nasıl bineceğime, beni bırakıp atlara kılavuzluk et" diyerek kamçısıyla tulparan sırtına dürtüp vurdu. Kartküröng hayvan olsa da, konuşmaya dili olmasa da, gözlerinden yaş aktıp darıldığını göstererek yelesini ve kuyruğunu göğe doğru kaldırdı, tırnağıyla yere vurup ayaklarını göğe kaldırarak sert bir şekilde silkindi. Kışnedikten sonra diğer atlara doğru koşara gitti.

Aymanboz adlı atı dinlenirken bahadır Manas kaynaşan Çinlilerin insan olduklarını düşünmeden, onlara hiç aldırmadan maceraya tekrar girdi. Arslan bahadır Manas, uzağı yakını ayırmadan ucu çelikten yapılan, havada uçtuğunda alev saçan oku, öldürücü yay ile kalabalık düşmana doğru fırlattı.

Askerler teker teker yere serilmeye başladı.

Dört erenin bir araya gelişlerinde yıkıp savurmaları derecesinde güç ve kuvvet birikti, kalabalık asker kayalık dağa vurulan dalga gibi dört erenin silahıyla tarumar edildi.

Yeryüzünü kan, göğü toz duman kapladı. Yiğitlerin başları yerde yuvarlanıyordu. Ayağı kırılan, atların inleyişiyle parçalanmış insanların ah vahları yankılanıyordu. Alanda, dağ deresinde, çukurlarda, su kenarında cesetler açık alandaki taşlar gibi yatıyorlardı.

Telaşlanan Çin askerlerine kalabalık bir takviye ordu geldi. Şimdi karınca gibi kalabalıklaşan Çinliler dört yiğide doğru geliyorlar.

Kalabalık Çin askeri, yorulan dört bahadırı kuşatıp birbirinden ayırdı. Deminki savaştan uzak duran Kongurbay şimdi Manas'ın Aymanboz'unun yürüyemediğini, yorulduğunu görünce Manas'ı, canlı yakalayalım da bir eğlenelim diye bağırmaya başladı.

"Ey Manas, Manas derse kabarıyorsun. Yiğitliğin var, aklın yok, suya konulan tulum gibi köpürüyorsun! Yiğit isen, şimdi gücünü bir göreyim! Dedi Kongurbay algarasını canlı adımlarla yürüterek.

Bunu işiten bahadır Manas her cana bir ölüm vardır diye Aymanboz'un dizginini çekerek üstüste tepinip demreni ve ucu çelikten yapılan süslü sırlı mızrağını uzatarak "kaçma alçak herif" diye bağırp çağırarak atıldı.

Bahadır Manas, Kongurbay'a yetişip mızrağı saplamak üzereyken Aymanboz gevşeyip kaldı, atı yürük olan domuz büyük nehirin dar olan yerinden atlatarak kaçtı. Aymanboz yürüyemedi. Bunu gören Çin askerleri, Manas'ı yakalamak için yağmur gibi ok atarak onun etrafını sardılar.

Bahadır Manas'ın başı zorda kalmıştı. Moğol eyerine omuzunu koyup bu dünyaya küsmüş gibi dağı takibedip kaçtı. Bahadır vadideki alaca karga gibi bastırıp gelmekte olan askerlere bakakaldı. Çinliler tepeyi on iki kat kuşattılar, ama ona yaklaşmaya cesaret edemediler.

Bahadır Manas'ı kurtarmak için üç yiğit aralıksız yirmi dört gün savaştılar, canlarına dahi acımadılar. Er Sırgak altmış yerden, Er Almambet otuz yerden, Er Çubak kırk yerden yaralandı.

Nihayet Er Almambet Sırgak'la kendi ordusuna haber gönderdi.

"Kurban olayım Sırgakçıgım, Çinliler Er Manas'a felaket getirdi de!

Aymanboz yürüyemiyor de! Kırk çoraya söyle, yiğitler çabuk ulaşsın de!" Er Sırgak kah sağdan, kah soldan kamçı çalıp, sağa sola tepinip baltasının şakasına değdiğine bakmadan bir çare bularak kalabalıktan çıkıp arkasında kalan Kırgızlara haber vermek için gitti.

Şafak sökerken, etraf aydınlanırken dar bir yoldan yürüyüp, Ak-kula'yı yedeğe alan, Çin elbisesi giymiş, yetmiş kabilenin dilini bilen Acıbay askerleri kandırıp bahadır Manas'ın saklandığı dağa ulaştı.

Bahadır Manas, Acıbay'ın yiğitliğini görüp memnuniyetle bağırdı.

"Canım Acıbay, sönen ateşi tutuşturdun, ölen canı dirilttin, yoldaşlığını gösterdin. Ey geniş Talas, senin gibi yer var mı, acıbay senin gibi er var mı! Bu iyiliğinin karşılığını ölmezsem ödeyeceğim."

Bahadır Manas, Ak-kulanın perçemlerinden tutarak boynunu kokladı, "kanatım! Senden ayrılınca hasretini çektim" diye atını eyerleyip düşmana saldırdı. Bu sırada arkada kalan on iki hanlı Kırgızların ordusunun geldiği davulu vuruldu.

Komutan Er Bakay gök sancağı tutarak çoralara çevirdi.

"Yarenlerim, başımız terkilerde, kanımız kaplardadır. Atalarımızın ruhu aramızdadır, biz onlarla beraberiz. Altın sandıkta saklasan da insan bir gün ölür. Yiğidin canı eyerin yanındadır. Sancağın altına toplanarak yürüyün. Tanrı korusun, ileri, erenler!"

İhtiyar Bakay sancağı tutarak ileri yürüdü.

Büyük gaza böylece başladı.

İki ordunun yiğitleri geceli gündüzlü soluk almadan, canlarını esirgemedi savaştılar. Yer alt üst oldu, göğü duman kapladı. Kanlar nehir gibi aktı, korkunç bir katliam gerçekleşti.

Korgurbay'ın askerleri fazla karşılık göstermeyip, Kırgızların saldırısına dayanamadan Pekin'e doğru kaçtılar. Kongurbay dağılan yiğitlerini engelleyemediği için sıkıldı.

Kırgızlar kaçan düşmanın ardından kovaladılar. Gök toz duman oldu, insanlar ne yapacaklarını şaşkırdılar, etraf kana boyandı, nice tulpar at öldü. Cesetler dağ gibi yığıldı.

Bir anda Çinlilerin yiğidi Kongurbay, kin beslediği bahadır Manas'ın önünü kesmeye yeltendi. Fakat heybetli, gök yeleli kurda karşı gelemeden, haykırıp mızrak sallayamadan, en ufak bir karşılık göstermeden şaşırıp durakaldı.

Alçak herifi gören bahadır Manas bakıp durur muydu? Ak-kula'yı kamçılıyıp süslü mızrağını uzatarak onu kovaladı.

Kongurbay'ın Algarıs'ı yan tarafında kanadı olan çok değişik bir hayvandı. Karaca gibi uçarcasına koşup uzaklaşıyordu. Manas'ın Ak-kulası çok iyi yetiştirilmişti, göğsünü kaldırarak koşarken yele ve kuyrukları yayılıyordu, Kongurbay'ın peşini bırakmadan kovalıyordu. Birbiriyle çekişen yiğitler dağ sırtlarını, yamaçlarını aştılar. Manas'ın Ak-kulası ok gibi hızla koşup perçemlerini göğe atıyordu, ağzındaki gemi takırdatıp, ince çubuk gibi kuyruğunu kalçasına vuruyordu, tabanıyla takırtı çıkarıyordu, ağzını genişçe açmıştı, kan karışmış beyaz köpükleri göğsüne saçılıyordu, başını yere doğru eğerek koşuyordu, at şimdi epey kızışıp kalmıştı.

Alevke'nin oğlu Kongurbay haykırıp mızrak sallayamadan, canından umudunu keserek hiçbir şeye bakmadan Esen Han'ın kapısına ulaşayım diye iki gözü dört olmuş ölesiye kaçıyordu.

Büyük kumsala gelirken, bahadır Manas Ak-kulası ile yetişip gelip Kongurbay'ın ciğerini hedef alarak mızrak vurdu. O da çevik yiğit idi, kendini mızraktan kaçırıp keskin kılıcıyla bahadırın mızrağını kesti. Kuvvette yarışan bahadır Manas Er Kongurbay'ı kovalaya kovalaya Çet-Beecin'in kapısına kadar takibetti. Düşmanın hilesini bilen Almambet onu görünce Saralaya kamçı çalarak kahraman Manas'ın peşinden geliyordu.

"Arslanım atının başını geri çevri! Kapıdan girme! Kazılmış hendek var! Geri çekil bahadır!" Almambet ok gibi hızla gelerek Ak-kulanın dizgininden tuttu ve bileğine sararak çekti.

"Hey, Almambet, bırak beni! Yolumu kesme! Öldüreyim o kan içiciyi!" dedi Manas inatla ileri atılmaya çalışarak.

"Bahadır, her seferde sözümü dinlemeyerek beni üzüyorsun! Kongurbay yalandan kaçıyor gibi yapıyor. Kapının öteki tarafında, kalenin içinde tetikte duran pehlivanların kazdığı hendek var" Er Almambet kızan bahadırı sakinleştirdi.

Çin askerlerinin atlıları kaçtılar, kalanları ele geçirilip kanlarının aktığı derin çukura gömüldüler.

Almambet onbaşı ellibaşı, yüzbaşı ve binbaşını çağırıp askerleri deftere kaydettirdi. Askerlerin hesabını alınca gördük ki, sağ kalanların yanında yaralanan pek çok insan vardı. Birçok yiğidin akibeti meçhuldü, ölenler bunlardan daha çoktu. Bugün gördüğün yarın yok, dünya işte böyledir. Bahadırların hepsini yoklayıp baktı ki, Eleman'ın oğlu Er Töştük, tanınmış bahadır Çubak yoktu. Buna karşılık vuruş itişte iki arslanı kimse görmemişti.

"Lanetli dünya! Akbalta'nın oğlu Çubak kanadım idi! Önümde yürüdüğünde uğur getirirdi, savaşta kalabalık askere bedel idi! Bana yardım eden iki arslanımdan ayrılırsam ne yaparım ben?" Bahadır Manas şiir söyleyerek gözyaşı döktü.

Yorgun düşen yiğitler tulparının eğerini ve teğeltisini çıkardıktan sonra atlarını bir yere bağlayıp elbiselerini çıkarmadan Moğol eyerine yaslanarak kuş uykusuyla tan attırdılar.

Şafak sökerken Çin ordusunun kaçtığı taraftan büyük bir ordu görüldü. Yaklaştığı zaman baktılar ki, cesur gök yeleli kurt Çubak, Mançuların hanı Neskara başta olmak üzere kırkbeyi bağlayıp getiriyordu.

Sevinç gözyaşları döken bahadır Manas: "Ah, canım Çubağım" diye bağırıp karşısına çıktı.

"Hanım Manas! Bu Mançu hanının başını ganimet alıp sana hediye getirdim" Çubak ele geçirdiği yiğitleri mızrakla nişan alarak bahadır Manas'ın ayağında dolaştırdı.

Bahadır Manas Mançu hanının başını kesmek için kılıcını kınından çekti.

Mançu Hanı Neskara sözde usta idi, han Manas'ın önünde şöyle konuştu:

"Yüce mevkili Han Manas! Baş kesmek var, dil kesmek yoktur. Hanın sözünü han dinler. Bahadır, beni öldürürsen sana hiçbir faydası yoktur"

Öldürmezsen amirim sensin, canımı hiç esirgmeden yap dediğini yaparım, hizmetini ederim, gökteki ayı sana getireyim! Köle dersen kölen olayım! Beni öldürme han Manas! Haber ver Hanım! Esen Han'ın güzeli Burulça'yı sana hediye edeyim! Aycangcung'un kızı güzel Birmıskal'ı hediye edeyim!" dedi Neskara şeytan gibi yalvararak.

Kılıcını kınına sokmadan kan içmeye hazırlanan bahadır Manas'ı Er Almambet durdurdu.

"Bahadır, bağışla! Mançu hanı da, bahadırı da, bilgici de Neskara'dır! Buna öldürmede bir fayda yok. Beni dinle. Neskara ile diğer kırk beyini orduda tutalım. Bir beyi ile Acıbay'ı hanına gönderelim. Neskara'nın sözünde samimi olup olmadığını anlayalım. Pekin'i verirse seni han yapalım! Eğer bunu kabul etmezse, Neskara'yı beyleri ile birlikte öldürelim. Pekin'le tekrar savaşalım!" dedi Almambet.

Kırgızların on iki hanı, beyleri, komutanları, ileri gelenleri bir araya toplanarak kurutlay yaptılar. Bu sırada kaybolan Eleman'ın oğlu Er Töştük Çinlilerin bin pehlivanını, sekiz yük kırk tulparını ganimet almış olduğu halde getirdi. Kırgızlar dokuz oğlun en küçüğü Er Töştük'ü yeraltından yeryüzüne bugün çıkmış gibi karşıladılar.

Elçilik için kimse çıkmazken kötü niyetli altı hanın biri olan Eşteklilerin Camgircısı şöyle dedi:

"Kakançin'e kopanları birbiriyle birleştiren, dağılanları bir araya getiren ihtiyar Bakay varsın!"

Han Manas mızrak saçılmış gibi yerinden silkinip durarak:

"Hey, Camgırcı ne diyorsun? Bakay amcam varırsa onu kafese koymazlar mı, onunla Neskara'yı istemezler mi! Halkım azap çekmez mi! Bu lafını köpekler duysun!

Gökteki kara bulutların gölgesi altı han taraftan başlayıp bastırdı.

Güneş ışığı bahadır Manas'ın üzerine düşüp durdu.

Karanlıktan ılık bulan gafletli yerden söz bulan Argın hanının oğlu Acıbay ok işlemez elbiseyi giyip, kartküröng'e binip, iki tıgılı taş kesen hançerini kuşanarak Esen Han'a elçi olarak gitti.

Can yoldaşı olarak eksikliklerini gideren, yalnız iken çoğaltan, fakir iken zenginleşen, bir araya gelen halkın reisi Eybit Han'ın oğlu Ürbü onunla birlikte gitti. Acıbay ile Ürbü elçiliğe gittiler.

Yetmiş kabilenin dilini bilen Acıbay yeryüzünün dört bir köşesini dolaşmışsa da Pekin gibi bir şehiri görmemişti. Esen Han, Pekin'i halkına zorla yarısını tuğlu, yarısını taştan yaptırmıştı. Gece de mumu yanan ihtişamlı kuleleri çok idi. Dar kapının dört tarafında bekleyen muhafızlar Kırgızların elçilerini hanın hizmetçilerine teslim ettiler. Hizmetçiler elçileri altın kapıdan rahiplerin eline ulaştırdı.

Rahipler sırtarak yere kadar eğilip somurtan Kırgızları Esen Han'a götürdü. Tatlı sözlü hazırcı Acıbay Çince hiç çekinmeden açıkça, sert bir şekilde konuştu.

"Ulu Tanrının himayes ettiği Kırgızların, adı kutsal bahadır Manas'ın elçisiyiz. Han Manas Kakançin hanı Esen Han'dan şunu istemektedir: İyilikle Pekin'in hanlığını kendi iradesiyle versin diyor.

Hanlığı vermezse, şartı kabul etmezse şehire gireceğim, o zaman halkı zarar görür, tutuşacağım derse Çet-Beecin'in civarındaki ıssız yere gelsin diyor. Göreceğini orda görsün diyor!" Kongurbay inatla elçileri keseceğim, derilerini yüzeceğim diye atılmıştı. Onu Esen Han durdurdu.

"Elçi turna kuşu gibidir. Ülkeler arasında serbestçe öter. Ona yol açıktır. Atılan ok taştan dönmez, elçi, hanın sözüne karışmaz" dedi Esen Han hikmetli sözler söyleyerek "Bu silahsız elçileri kadınlar bile öldürebilirler, bu şekilde öldürürsen, öcünü almış olmazsın. Düşmanı akıl ve tedbirle yenmek yiğit işidir."

Esen Han böyle söylerken Er Kongurbay kahrolarak bağırdı.

"Yiğit sanıyordum seni Esen Han, Kırgızların gölgesini görüp titriyorsun. Kırgızlara itaat edemem. Tahtımı hediye veremem, eski Pekin'e gideyim, Karahan'a ulaşayım." Küsen Er Kongurbay Çet-Beecin'i bırakıp, göğün altındaki kırk hanın büyüğü Karahan" doğru kaçtı.

Esen Han danışmanları, komutanları, hanları, rahipleriyle toplantı yaptı. Esen Han saray kızı Burulça, Aycangcung'un kızı Birmiskal başta olmak üzere Han sarayından ay yüzlü, ince belli,

küçücük ağızlı, cadı gözlü, horoz boyunlu, düğme saçlı, saçbağı takan nazlı bin güzeli seçip, kırmızı ipek elbise giydirip, yelmeyen attan bindirip, develere altın yükletip Çet-Beecin'i kuşatan Kırgızların hanı bahadır Manas'a hediye gönderdi.

Esen Han Çet-Beecin'in civarındaki, ıssız yerin tepesindeki altın destekli dört akıtmalı gök çadırdaki han Manas'a gelerek atından inip yere kadar eğilip şöyle konuştu:

"Dünyaca meşhur, itibarlı han Manas! Dünyayı titreten ulu efendim, senin atlı kahraman yiğitlerine askerlerim itaat etmiştir. Bahadırılığın karşısında diz çöküyorum. Bayrağım yıkıldı. Bin güzel kız sana hediye. Altımdaki altın taht hediye. Pekin'e han yapalım seni. Neskara gibi yiğidini öldürme. Dediğini yapayım, hizmetini edeyim, anlaşıalım, bahadır."

Kırgızların ileri gelenleri yarım gün oturup birbirlerine akıl danıştılar.

Manas Han'ın altın süslü davulu vuruldu.

Iraman'ın Irçı oğlu halk arasında dolaşıp duyuru yaptı.

"Ulu Manas'ın yarlığını dinleyin, millet! Kakançin hanı itaat etmişti. Çet-Beecin'in 'sil hanı Manas oldu, millet. Bin güzel kıza bir yiğit çıksın halkım! Kakançin'i yendik diye taşkınlık etmeyin millet, sarhoş olup kendinizi kaybetmeyin halkım" dedi Irçı oğul çalarak.

Dalgаланan asker çırpınarak: "Yaşa Manas! Var ol, Manas" diye dua ettiler.

Çet-Beecin'e Kırgız askerleri saf olup dizilerek ortadan yol açıp Bahadır Manas'ı kırk yıl suya bandırsa bile rengi bozulmayan, kırk yıl selde aksa da hiçbir şey olmayan beyaz halıya oturup han Esen Han başta olmak üzere hepsi kaldırıp halkın içinde yedi defa dolaştırdılar.

Çin ilinin halkı, Han Manas'a eğilip tazim eyledi. Göğün oğlu denen Esen Han padişahlık mühürünü altınla işlenmiş kağıdın üç yerine basıp altın tahttan indi, Han sarayında hiçbir haraketti bulunmayacağım diye yemin etti.

Her ülkeden, halktan gelen şık giyinmiş elçiler yerlere kadar eğilip:

"Gök ile yerin desteği, Ay ile Güneşin ışığı, ulu Tanrının kutu padişahımız Manas'a kulluk ederiz" diye tazim eyleyerek kıymetli hediyelerini sunup saygı gösterdiler.

Bahadır Manas Kakançin padişahının adab ve erkanlarını koruyarak bayrak çekti, gün geçtikçe yerine ısınıp, ziyafet kaidelerine da alışmaya başladı.

Bahadır Manas Çet-Beecin'e han olmasının altmışıncı günü düğün şöleni düzenledi. Er Almambet saray güzeli Burulça'yı, Er Çubak, Aycangcung'un kızı Birmıskal'ı aldı.

Han Manas Çet-Beecin'de ilk olarak altın kağıda mühürünü basıp yarlık çıkardı.

"Kakançin'in itaatk'r halkına kamçı kaldıranın, kadın ve çoluk çocuklarına dokunanın, malını mülkünü yağmalayanın, haksız kazanç elde edenin cezası ölümdür" Yarlık büyük ordunun

önünde okundu.

Yarlığa aldırmadan altın ile mal mülk kapanlar vardı. Almambet herkesin önünde onların başlarını kestirdi. Ondan sonra askerler korktu ve bozukluklar azaldı.

Manas'ın bütün halka han olmasını bahadırın kötü düşünceli akrabaları ile kötü niyetli bazı ileri gelenler bağenmediler.

"Böyle ihtişamlı saraylar, altın tahtı görmeyen, böyle tatlı sözleri, dans ve şarkıları işitmeyen safdil Manas Kakançin'i karıştırır.

"Kadına düşkün bu şeştan yatakta ölecek."

"Namusunu geri almak için geri almak için Çin bunu bitirir. Tuzağına düştü, artık kurtulamaz."

"Hayır, bahadır" dedi Almambet "ben han tahtına oturmak isteseydim gençliğimde Çet-Beecin'de kalacaktım. Pekin tahtına sen otur. Dostunun hürmetini gör. Ben Talastan çıkarken Kırgız ordusuna g'z' için han olmuştun. Ordu benim üzerimde. Başka halkları ve bütün bölgedeki orduyu yöneteyim, onlarla uğraşayım. Çoralar elbiselerini çıkarmadan geceli gündüzlü tetikte dursunlar."

Bahadır, Er Almambet'in sözüne kanaat getirdi.

Manas'ın Han sarayını akıllı Acıbay yönetti. Büyük orduyu Almambet idare etti. Gece gündüz uzaklarda bulundu. Han sarayının aşçısı olarak, elli yıldır Kakançin hanına yemek hazırlayan, Türkçeyi iyi konuşan Şuykuçu rahip kaldı.

Er Koşoy, Er Bakay ve Kırgızların büyükleri danışarak "Manas Pekin'e han oldu, altın tahta oturdu" diye Ala-Dağ ve Talas'taki Kırgızlara haber vermek için büyük kalpak giyen Er Şuutu'yu müjde vermeye gönderdiler.

Manas'ı burada bırakalım,

Şimdi söze deminki

Kongurbay'dan başlıyalım.

Gaddar Kongurbay Göğün oğlu büyük han Karahan'ın yanına telaşla geldi.

"Göğün oğlu, merhametli Han efendim, Çin halkının başı dertte. Tarihinde hiç silinmez kara leke kaldı. Kırgızlar Çet-Beecin'i itaatı altına alıp hanlığı ele geçirdiler. Büyük bir ordu ver efendim, tekrar savaşağım."

Çin hanı Karahan acele etmeden zili çalarak rahibine kutsal kitabı getirtip belirli yeri okuttu.

"Kırgızların bahadırı Manas Çet-Beecin'i altı ay yönetecektir. Ondan sonra ruhu öbür dünyayı

bulacaktır" diye okudu rahip.

"Bahadır Kongurbay, düşmanın eline geçmiştir. Onu sen öldüreceksin. Demirci ustaları çağırıp sapı altından olan, yüzüne zehir kaplanan balta yapdır. Ejderhanın zehirine altı yedi defa batır. Değdiği zaman gebertir Kırgızı" dedi Karahan.

"Peki, yüce efendim" dedi Kongurbay yere kadar eğilerek.

Balta beş ayda yapıldı.

Er Kongurbay geceleyin ateş gibi yanan keskin tıglı baltasına gece gündüz bakıp, Manas'ı keseceği günü düşünerek huzur buluyordu.

Bahadır Manas'ın daima yazında yayla seçmeye çıkan, göçte kılavuzluk eden, yedi yerin tepesini çukurunu yolun sağı solunu iyi bilen Şuutusu gündüz at koşturup, gece at üzerinde uyuyup, uçan kuşlarla yarışıp, tulparın tuynağını yordurup, gözlerini kapamadan yedi gün yedi gece yol yürüyüp Talas'taki halkın anası Kanıkey'in karargahına ulaştı. Bahadır Manas'ın yokluğunu farketirmeden erkek gibi kopanları birbirine birleştirip, dağılanı bir araya toplaya durmuştu Kanıkey.

"Han Anamız Kanıkey! Han Manas'ın haberini dinle! Hediye bol hazırla! Kırgızın dileği gerçekleşti! Han Manas Kakançin ve Kalmukları yendi. Bayrağını Büyük Pekin'e dikti. Manas Pekin tahtına altın taç giyip han olarak oturdu. Dinleyiniz, millet! Dinleyiniz!" Şuutu at üzerinde bağırarak haber verdi.

Güzellerin güzeli, kadınların kadını Kanıkey Hatun eskisi gibi şıktı, O Şuutun'nun eline altın sebike verip, ona ak sarı başlı koyun kestirdi. İyi habere sevinin halkı için de Tanrıya dua etti.

Er Şuutu'yu ayrıca çağırıp, askerlerin durumunu, Çin'de gördüğü ve geçirdiğini, bahadır Manas'ın durumunu sordu, sabırsızlandı.

BÜYÜK GAZA (II. Bölüm)

"Er Şuutum, Gök yeleli kurdum Pekin'e han oldu diyeceğine başı derde girdi desene, altın tahta oturdu diyeceğine eceli geldi desene. Kaç kere söyledimse de sözümü dinlemedi, söylediğime yanaşmadı. Pekin beş günlük yol dedi. Pekin'in halkı hor dedi, Şuutum. Kakançin'e han olursa, boğazından yenilir, Pekin'e tutulursa bahadırların tamamı Çinlilere yenik düşer, Şuutum. Duyduğuma göre Pekin'e giden geri dönmezmiş, oraya tutulan sağ kalmazmış. Dikkatle dinle Er Şuutum, yüce soylu efendim evladını ne zaman göreceksin? Arkasında erkek oğul kaldı, kötü niyetli akrabalar kötülük edecektir, beyim Pekin'de ölürse gözümden yaş kurumaz!" dedi Kanıkey hıçkırarak ağlayıp.

O gece Kanıkey acayip bir rüya gördü. Talas'tan ateş çıkıp her yeri kapladı. Kocaman gölün suyunu kuruttu, çukurdaki ve düzlüklerdeki çınar ağaçlarını yaktı.

Uykudan korkup uyanan Kanıkey'in dünyası kararıp kötü rüya gördüm diye yırtık keçeyi saçıyla

birlikte yakarak külünü boyasız kulplu ağaç çanaka koyup "Gece gördüğüm kötü rüya yırtık keçe gibi yandı, evde külün dahi kalmadı, çık" diye tütürüp eşik yanındaki çiğlerin arasına ters çevirip bıraktı. "

Han hatunu Kanıkey Er Şuutu'yu beyaz çadıra çağırdı. Beşikteki bebeğine bakıp haberciye şöyle dedi:

"Er Şuutum, dinledikten sonra yola koyul. Bir an evvel bahadır manas beyimi oğlunun haberini ulaştır, oğlun seni özlemiş diye söyle. Kanıkey ağlıyor de," Kanıkey siyah gözlerinden yaş akıtıp, şaşalayaarak küçücük bir mektup verdi.

Şuutu Bahadır Manas'ın g'z'ya bineceği yürük atlardan eğitilmiş Tayburul'u yedeğe alarak tekrar Büyük Pekin'e atlandı.

Er Şuutu'nun döndüğünü gören Agınay kızı Aruuke gelerek: .

"Amca, bakar mısınız, Almambet arslana iki kelime amanet sözümü ulaştırın, bir zahmet" dedi...

"Yavrum kulağım sende" dedi Şuutu "Bir kelimesini eksik ulaştırırsam, Tanrı beni lanetlesin."

"Amca, doğuracak günlerim sayılı. Bahadırıma hediye olarak nakışlı altın mendilimi götür" dedi. Aruke.

Şuutu kul tulpar atını oynatıp altı gün yol yürüyerek Pekin'e ulaştı.

O günlerde Alevke'nin oğlu Kongurbay otların üzerinde süzülerek yılan gibi aralıyordu, ormanları arslan gibi yokluyordu, zehire bandırılmış baltasını eline alarak Kırgızların yiğidi Manas'ı öldüreceğim diye brikatları dolaşıp duruyordu, utancından kendi şehir Çet-Beecin'e girmeden yolları bekliyordu.

Akşam olup karanlık çökerken, Çet-Beecin'e ulaşmak üzereyken, kapıdan içeri girerken Er-Şuutu Kongurbay'a rastladı.

Düşmanın kurdu Er Kongurbay Ala-Dağ'a haber gönderip Er Şuutu'nun gittiğini öğrenmişti. Talas'tan haber gelecek diye yolu kesip bekliyordu. Er Şuutu'yu görür görmez Algara atını sıçratıp, ağzından rüzgar çıkarıp dağdan çıkan arslan gibi saldırdı.

Kongurbay'ı gören Şuutu kulun bileğinden derman gitti, yüreği yerinden oynadı. O atını geri çekemeden, arkasına bakmadan Taybuuruldun üzengi kayışına basarak kaçtı.

Ölesiye kaçam Şuutu nehirin bataklığına tutuldu. Kongurbay yaklaşmaya başlarken keyfi kaçan Şuutu atını mahmuzlayarak nehre bırakmıştı, yetişkin tulpar hiç şaşmadan çabucak nehirin öteki kıyısına atladı. At atlarken kesenin ağzı açılıp Kanıkey'in yazdığı mektup nehre düştü. Şuutu kul düşen kağıda bakmadan Çet-Beecin'e doğru kaçtı. Fazla geçmeden, gözü açıp kapayınca kadar (Azizkan'ın) altın perçemli, saçaklı kuşak oğlu Almambet Sarala'yı eyerleyip, Talas'tan çıkan habercinin gelmesi yakındır diyerek, yolları gözlüyordu.

Şuutu'yu takibe alın Kongurbay'ı görünce tahammül edemeyerek, "Manas" diye bağırarak hücum etti.

Almambet'i gören Kongurbay bu kahrolası beni rahat bırakmaz diye düşünüp çarpışmaya cesaret edemeyerek başka bir yana saptı.

Alevke'nin herifi Er Almambet'ten ölesiye kaçarak kurtuldu.

Herif kaçıp gittikten sonra bahadır arslan Almambet Talas'tan gelen haberci Şuutu'ya döndü.

"Yakışıklı Er Şuutum, var ol! Cıvıl cıvıl kuşları olan, bülbülü öten ılgın ağaçlı geniş Talas'ın esen mi? Yiğitlerini yetiştiren halkın sağ mı? Arkamda erkek evladım yoktu" ama Ağınay kızı Aruuke zevcem sağ salim mi" dedi Almambet, Er Şuutu'ya sarılarak.

"Kanıkey'in idare ettiği halk sağ, bahadır! Altın karargah yerli yerinde bahadır. Sevgilin Aruuke sana çok selam söyledi. Aruuke yakında doğuracakmış bahadır. Almambet arkamda erkek evlat yok diye üzülyordu, Pekin'den gecikmeden çocuğunu görmeye gelsin diyor."

Bu haberi duyan, çocuk hasretiyle yanan Er Almambet aşırı sevincinden gözyaşı dökerek ağlamaya başlamaz mı.

Kapı bekçileri de Han, sarayının bekçileri de Er Almambet ile Er Şuutu'ya saygıyla eğilerek yol açtılar.

Bahadır Manas sabırsızlanarak Talas'tan haber bekliyordu. Er Şuutu'yu kendisi karşıladı.

"Er Şuutum iyi haberlerin var mı?" dedi Manas.

"Efendim, Manas! Hanım Manas! Müjde! Oğlun olmuş! Adını Semetey koymuş!"

"Hayırlı olsun, Tanrım oğlumu korusun!" dedi Manas keyiflenerek "Er Şuutum! Sağ salim Talas'a ulaşırsak hediyen için dokuzar hayvan vereceğim! Üzerine elbise, altına at vereceğim! Bana kuvvet verdin, canıma can kattın!"

"Bahadır, Han anamız altı yürük at verdi, küçücük bir mektup verdi. Emanet mektubu suya düşürdüm. Bahadırım Pekin'de yatmadan hemen Talas'a geri dönsün diyor, Biricik oğlunu ne zama göreceksin diyor."

Bahadır Manas Kanıkeyi'in bu sözlerini önemsemedi.

"Sağ olursak yerimize gideriz, Er Şuutum" dedi Manas.

Manas Kırgızlardan olan on iki ordunun bilgiç hanlarını, yiğitlerini hepsini topladı.

Bahadır Manas yiğitlerine emir verdi:

Kahraman Bakay, Katağan'dan Han koşoy, Eleman'ın oğlu Er Töştük başta olmak üzere pekçok yiğit Ala-Dağa döndüler. Pekin'e ulaşan ordu şimdi bir göç kafilesine benzemişti. Göbek kanımız damlayan yer neredesin diye yola koyuldular. Altın hanın herkesten evvel dönen bazı adamları bahadır Manas hakkında dedikodu yaymaya başladı.

"Çinlilerin altın tahtına tutuldu, altın tahta halkını sattı."

"Talas'a canlı dönmez. Manas'tan önce hanlığı alacağız. Muradımıza ereceğiz."

Böyle diyen altı han sevinerek Ala-Dağ'a doğru hareket etti.

Er Kongurbay, başına ok işlemez miğfer giyip, bileğine ejderhanın zehirine altmış gün bandırılan altın yay ve balta geçirip, gece uyumadan, gündüz dinlenmeden Manas'ın han sarayını bekledi. Yedi gün, yedi gece beklediği halde taştan daha dayanıklı olan kapıdan ieri giremedi.

Kongurbay Han sarayını görüp gizli sırlarını öğrendikten sonra, yanındaki bir çok dil bilen rahibi dilenci kılığında giyindirip eline değnek verip, omuzuna beyaz heybe koyarak Kırgızca vird çektirip kapıdan içeri soktu.

Dilenci Manas, Han'ın aşçısı Şuykuçu'ya gizlice uğrayıp, tabak kadar ekmeğin içine gizlediği mektubu alarak çıktı.

Kongurbay ekmeği yarıp mektubu okudu ki, Şuykuçu Han Manas'ı öldürmenin yolunu yazmıştı. Mektupta şöyle demişti: Pekin'i yöneten Manas'ı savaşıarak, güreşerek yenemeyiz. Bunun bir yolu var: "Her Cuma günü bir defa şafak sökerken, yer aydınlanırken, nehir kıyısında yüzünü elini yıkayıp, çıplak ayakla, silahsız, yalın kaftan giyinip, korkusuzca yere ve suya ibadek edip sükûnetle oturur. Omuzunda avuç kadar bir beyaz var. Ecelin girebileceği yer orası. Ondan başka çare yok."

Kırk çoranın içinde o gün bekçilik sırası Acıbay'a gelmişti. O hiç aldırmadan, dışarıdan düşman gelebileceğini düşünmeden, mızrağını yere saplatıp at üzerinde taşa dayanarak uykuya dalmıştı.

Şafak sökerken, çoban yıldızı belirdiğinde, Gök yeleli kurt bahadır Manas kuleyi doğru çıplak ayakla çıkageldi. Gök nehirin kıyısında önüne beyaz çarşaf serip oturmuş atmakta olan tan ışığında kırmızıya çalan beyaz, yüksek dağa imrenerek bakıyor. Anrıya ibadet edip Güneşten yaşam gücü alarak sükûnetle oturuyordu. Bu adeti çocukluk yıllarında Oşpur'dan öğrenmişti

Kalmuk hanı Kongurbay gevşeyip oturan bahadır Manas'ın omuzuna iki eliyle baltayı indirdi.

Bahadır manas yere serildi.

Yıkılmış dağın çıkarabileceği sese benzer bir sesle korkup uynandı Acıbay. Bahadır Manas'a gelip baktı ki, Manas yerde uzanmış yatıyordu. Etrafına bakında, kara oyuktan bir karaltı kaçmaya çalışıyordu. Acıbay ata binerek kaçan karaltıyı mızraklı vurdu.

Kongurbay kanatlı atını kaleden atlatıp kaçarken kendini kaybedip bir hendeğe düşmüştü.

Bekleyip duran Şuykuçu kimseye sezdirmeden herifi çukurda besledi, üç öğün yemeğini verdi. İlaçla tedavi ederek sönen ateşini tutuşturdu, ölen canını diriltti. Büyücü Şuykuçu, Kongurbay iyileştikten sonra onu müslüman kılığında giyindirip eline değnek verdi. O, halktan sadaka isteyerek, dilenci kılığında oradan çıktı.

Er Kongurbay, Kakançin halkına Manas'ı geberттіm diye haber verdi.

Han Manas'ın yarısını gören Almambet şaşırđı.

"Lanetli dünya, dostım Manas varken nice yiğitleri yola getireceğim diyordum. Çin değil, dünyayı ele geçireceğim diyordum. Sıkıştırıp gelen ordu olsa da yanımda Manas vaken gök ile yerin ortasını toz duman edeceğim diyordum." Almambet iki gözünü kırpmadan yaş döküp, Çin'in bin çeşit ilacını getirtip hen gün ilaçladı. Kan kaybından sararan Gök yeleli kurdun içeceğine kavutu ilave ederek kaynatıp verdi, kısırağın karın yağın yarasına sürerek ağrısını giderdi. Onu eski haline getirip ata bindirdi. Bahadır Manas iyileştikten sonra o biricik oğlunu görsün diye bol erzak hazırlatıp binlerce askerle birlikte kimseye bildirmeden onu büyük Talas'a yolcu etti.

Atlarını esirgemedен yol yürüdüler. Günler geçti. Arslan Manas: "Geçenlerde halka Pekin'i itaat ettirdim diye haber göndermiştim, bugün başına balta yiyip, Çinlilerden korkup altın gümüşünü yağmalayıp kaçıp gelmiş demezler mi millet? Takdirim gelmişse öleyim. Ne olursa orduyla beraber olayım" diye düşündü.

Kahraman yiğit ordusunu durdurup karargahta kalan askerlerden haber bekledi. Durdurulan kalabalık asker etrafına taştan barikat kurup, herkes bir keçe evi dikip dinlendi.

Pekin'deki Çin ordusu harekete geçip, dört taraftan gelerek Han sarayını kuşattı.

Han sarayında davul vuruldu, kırmızı sancak taşıyan Kırgızlar kalabalık düşman ordusunu kumluk çölde karşıladılar.

Bu sefer de kanlı savaş oldu. Tet tek dövüşler olmadı, ineğin üzerindeki tüyler kadar fazla olan iki ordu birbirine girdi. Dağlar birbirine çarpılmış gibi gümbür gümbür ses çıkarıyordu.

Korkunç gürültüyle yeryüzü sarsılıyordu, kanlar nehir gibi akıyordu. Güneş yüzü görünmüyordu. Kırgız ile Çinli birbirinden farkedilemiyordu. Mızraklar parçalanıp atların belleri kırılmıştu. Yiğitler yerde karınca gibi dizilmiş yatıyorlardı, cesetler dağ gibi olmuştu.

Bugan gördüğün yarın yok, bu dünya işte böyle bir güzel imiş.

Kahraman Manas'ın dayanacağı yiğitler olmasa da, su iç dese zehir içen, börk al dese baş alan, kan dök dese midelerini boşaltan, uzatanı geri çevirmeyen, hiçbir şeye aldırmayan, oktan, ölümden kaçmayan, düşmanı görse geri çekilmeyen kırk çorası gittikçe çoğalıp sel gibi gelen düşmana direndi. Başa felaket geldiğinde cesur yiğitler hiç dinlenmeden, uyumadan, gündüz soluk almadan, gece durup kalmadan dövüşüler.

İçecek bir yudum suyu bulunmayan çölde dokuz gün savaş oldu. Yaralanmayan yiğit, ayakta durabilen at kalmadı.

Kırk hanlı Çinliler bitecek gibi değildi, öldürdükçe çoğalıyordu, güçleniyordu. Çinlilerin bir inek tüyü kadar çokluğuna önce pek aldırış etmeyen Kırgızların yiğitleri kendi aralarında şöyle konuştular:

"Bitecek derken bitmeyen, inatçı Çinliler yıkıp savuran sel gibi imişler."

Kırgız askerleri şaşırmış ne olacak böyle diye düşünüyorlardı. Öndekiler ölmüş arkadakiler manas'a doğru kaçmaya başlamışlardı. Tam bu sırada kaplan gibi yiğit olan Almambet hünerini gösterdi. Vadiye yağmur dolu yağıdırıp bulutla yeryüzünü örttirdi, yazı kışa çevirdi.

Yalın giyinen Çinliler soğuktan Kırgız ordusuna saldıramadı.

Kırgız ile Çin ordusunun savaştığı yere uçan kuşların kanatının yandığı İt-Ölbös denen çöl idi.

Dizkapağı kadar bir dağı, eyerin oyuğu kadar bir çukuru, içecek bir yudum suyu, yolup yiyecek bir otu olmayan kırk günlük yol idi.

İt-Ölbös çölünde yeniden kan kokmaya başladı. Uçan kuşlar hel'k oldu, bembeyaz taşlar kızardı.

Kırgızların yiğitleri vur kaç savaşı yaparak çekildiler.

Vur kaç savaşı yaparken üç kahraman Çubak, Sırgak ve Almambet tek tek girip arslan gibi kükreyerek atlarına kamçı çalıp, sağ sola bakmadan, öleceklerini düşünmeden, canlarına hiç acımadan, yaralanmalarına aldırmadan, çarpışmakla yorulmadan, dövüşmekten kaçınmadan, Çinlilere boyun eğmeden günlerce vuruştular.

Almambet'in askerleri, bahadır Manas'ın yanına ulaştılar. Bahadır Manas Çin'e mahsus gelip nasıl kaçıp gideceğim diye başını çevirip duruyordu, peşinden yetişen üç bahadırı gördükten sonra çok sevindi.

Yarasına aldırmadan, ölümü hiç düşünmeden, belini sıkıca bağladı. Gayrete gelip düşmanın karşısına çıkan Han Manas'ı gören Kırgızlar utanıp karşılaştıkları düşmanı öldürmek için tekrar savaşa girdiler.

"Bahadırlar, başınızı kaldırın! Namusunuzu koruyun!" dedi Manas bağırarak.

Çinlilerin dalgalanıp yürüyüşünden toprak toz duman oldu, gökyüzü gözükmez oldu. Etraf gürültüyle sarsıldı, atların kişnemeleri, kılıçların, kalkanların birbirine vuruluşu, insanların, atların inlemeleri yankılanıyordu.

"Manas! Manas!" diye duyulan parola Kırgızlara cesaret ve güç veriyordu.

Gaddar Kongurbay kalabalık Çinli, Mançu ve Kalmukları hayvan gibi dövüp kavgaya sürükledi. Bu sefer nice nice yiğitler helak oldu, nice atlar eğersiz, sahipsiz kaldılar. Atlar kızıl kanla boyanan çölde yıkılan yiğitlerin arasında dolaşarak acı acı kişnedi.

Her iki tarafın ordusu kuvvetten düşerken Kalmuk hanı Kongurbay bir hile düşündü.

Han Manas'ın önüne beyaz bayraklı Çin elçisi geldi.

"Han Manas'ı, ölümden çekinmeyen savaşçı olduğumuz anlaşıldı. Han Kongurbay yedi günlük süre istiyor. İl yöneten Han Karahanla akıl danışalım. Ölen yiğitlerin cesetlerini toplayalım. Artık sizi Büyük Pekin'e götürüp altın taç giydirip ulu han yapalım" dedi. Bahadır Manas elçinin yalvarışına inanıp Çin ordusuna yedi gün süre verdi.

Kırgızlar halsizlenip yorulan askerleri Çinliler itaat etti diye rahatça uyumak için silahlarını çözdüler. Atları otlatıp keyifle yattılar.

Bahadır Manas'ın Çin ordusuna süre verdiğini iki gecikmeyle öğrenen Almambet şaşırıp kızarak şöyle konuştu:

Manas kandırıldığını sezse de başkalarına belli etmeden kendini savundu.

"Ey Almambet, yiğide yakışmayan sözü söylüyorsun. Yiğit tahtta değil, eğer üzerinde ölür. Erkek doğan halk ölmez. Başımıza geleni görürüz, bahadır."

Er Almanbet sezgisi kuvvetli adam idi, tahmin ettiği doğru çıktı. Çin ordusuna haber almak için giden Acıbay dönüp şöyle dedi: "Çinlilerin güneşi doğmuş. Tüpkör'den yeni ordu gelmiş. Nişancı Şipşay'ı getirtmiş."

Kandırıldığını anlayan bazı Kırgızlar yaralı olan bahadır Manasa acıyıp onu acle ile yola çıkarıp gönderdiler. Kendileri ise tekrar gazaya giriştiler.

Çinliler boz alaca sancak alıp, zurna çalıp, az kalan Kırgız askerlerini çevirdiler. Kırgızlarda "Manas" paralosı çağırarak toptan savaşa gittiler. Gayretli erenler canını hiç düşünmeden tutuştular.

Hayvanlardan at öldü. Yiğitlerden arslan öldü, nicesinin kanı döküldü. ağızlarını açarak ölen atların leşi dağ gibi oldu. Bıyıklarını kıvrarak ölen yiğitlerin cesedi dağ gibi oldu.

Manas hanın kırk çorası rast geldiği tarafa saldırıp , arasına çarpışmaya girip zor anlarda yiğitliğini gösterdi.

Çinlilerin yiğidi Kongurbay yaralı olan Aydarhan'ın oğlu Er Kökçe'yi öldürdü .Buodayık Han'ın oğlu Muzburcak Kökötöy'un oğlu Bokmurun öldü.

Yiğitlerden ayrılan Er Sırgak Kökcebiç'ini koşturup, Çinlilere, haykırarak saldırdı, rast geldiğini devirip, yedi yiğide bir anda kılıç saçıp gidiyordu.

Er Sırgak'ı görüp kaçan Çinlileri geri çevirmeye çalışan Alevkenin oğlu Kongurbay nişancı şıpşay yalvardı.

'Kurban olayım Şıpşaycığım bu Kırgızların Sırgak denen bahadırı genç olsa da pekçok yiğidimin belini kırdı. Beni öldürmek istiyor. Kurban olayım nişancım başkasını demiyorum, şu Sırgak'a bir bak."

Karacoy oğlu Şıpşay denen ateş gözlü, usta nişancı, Er Kongurbay Er Almamber ile gençliğinde Suuk-Tör denen ormanlı dağda tek gözlü Ejderin yanında beraber okumuştı canbazdı, yürük atı vardı. Karanlıkta iğnenin deliğini şaşırmadan vuran, önünden insan geçemeyen, oku boşa gitmeyen, benzeri bulunmayan bir bela idi. Kırgızların Sırgak bahadırını hedef aldı.

Kahraman Sırgak soluk almadan düşmanın ortasını yaran Kırık Çoraya yardım ediyordu.

Çin askerleri bağıra bağıra kaçıyorlardı.

Er Sırgak sancağın bulunduğu yere ulaşip nişancı Şıpşay'ın babası Karacoya saldırıp onu devirdi. O kendini kurtarınacaya kadar bahadır Almamber sarala atına kamçı çalarak gelip korkunç bir haykırıyla Pehlivan Karaçoy' un başını kesti.

Başında taş işareti bulunan bu Çinli zattan ayrılan Kongurbay yaygara koparıp bıyıklarını yolarak Almambet'i öldüreceğim diye atına kamçı çaldı.

Er Kongurbay Algarasını koşturup Almambete yaklaştı, onu devirmek üzereyken Er sırgak yan taraftan çıkıp kocaman herifi at üzerinden keçe evini devirir gibi devirip geçti.

El Sırgak herifin Algarasını ganimet alıp götürmek üzereyken altındaki Kökcebiç sürçüp başındaki çelik kalkan uçup düştü.

Tam bu sırada hedef bekleye duran nişancı Şıpşay yay attı. Er Sırgak olduğu yere düşüp yığıldı. Kökcebiç onun etrafında dönüp dururken ona da ok isabet etti.

Yiğitleri kaybeden Almambet Çin ordusuna nişancı Şıpşay'ın geldiğini anladı. Anladı, ama ne yapabilirdi ki. Çin askerleri nişancıya sancağın yanına koyup, gözbebeği gibi koruyorlardı. Kimseye göstermiyorlardı, etrafını yılan gibi sarmışlardı. Şıpşay'ı elime geçireceğim diye ellerini kaldırıp etrafına bakmadan canını hiç düşünmeden tek başına saldırdı sevgili yiğit.

Canım dostum Almambet'e yardım edeceğim diye, uzun boylu, geniş omuzlu, arslana yenilmez, hesapsız sayıdaki askere hiç aldırmadan saldıran Han Bakay'ın oğlu Çubak da kavgaya girdi.

Er Çubak gelişkin belini kuşanıp Kögalasına kamçı çalarak Çinlilerin Kancarkol adlı pehlivanını öldürdü. Kancarkol'un öldüğünü gören Er Kongurbay gözlerinden ateş çıkarıp, taşı yaracak şekilde kükreyerek gelip Er Çubak'ı devirdi.

Çubak atından düştüğünde onu altı bin kadar pehlivan kuşattı. Çaresiz kalan kahraman Çubak öleceğim diye düşünmeden, gökten inen altı çeliğin biri olan keskin kılıcını eline alıp karşısına çıkını öldürdü. Er Çubak dokuz gün kudurmuş düşmana karşı direndi.

Canım Çubak nerede diye arayan Er Almambet etrafı sarılarak başı derde girmiş durum daki dostunu görünce korkunç bir şekilde haykırdı. Önüne çıkan yiğitleri kılıcıyla mızrağıyla sançarak Er Çubak'a ulaştı. Onu saralaya bindirip kaçırdı.

Er çabuk yolda duran Kögalasına bindikten sonra kaçmayı bırakarak geri döndü ve savaşa girdi.

Şafak sökerken, yer aydınlanırken Manas'ın kırk çorası birbirinden ayrı düştüler. Erenlerin her biri en az altı yerinden, bazıları yetmiş yerinden yaralandı. Çöl-Meydan alnında Kırgızlar bölünüp çaresiz vur kaç savaşı yaparak kaçmaya başladı.

Beli kırılan ordusunu gördüğü için kederlenerek ağlayan Almambet, kırk yiğide yalvardı:

"Yapmayın kırk çora, direğimiz Manas yanımızda olmasada dalgalanıp gelen Çinlilere durmadan savaşalım, orduyu kurtaralım. Ordudan ayrılıp Er Manas'a nasıl bakarız. Pis murdar kırk çora kaçıp kayboldu demezler mi?"

Almambet'in arkasından Manas'ın kırk çorası gazaba gelip atılarak bağırıp gazaya girdi. Günlerin gelip geçtiği bilinmiyordu. Argın Han'ın oğlu Acıbay'ı Çinliler canlı yakalamışlardı. Acıbay'ı gören Akbaltanın oğlu Çubak da yetişti. Yiğit Almambet arslan da Çinlilere saldırdı. Sevgili Almoş Acıbay'ı atının arkasına alarak kaçırdı.

İğrenç Çinliler bölüklere bölündüler. Öldürdükçe çoğaldılar, gittikçe güçlendiler.

Ah, geniş dünya dar oldu. Yeryüzü yiğitlerin, atların kanlarıyla sulanıp silkindi. İçecek bir yudum su bulamıyordu. Atlar susuzluktan ölüyorlardı. Yiğitler baygın düşmüşlerdi. Nice dayanıklı pehlivanların vücudundan kan sicim gibi akıyordu. Onlar mızraklarına dayanmış halsiz duruyorlardı.

Otlar arasına gizlenen, renkli elbise giyinmiş, göze görünmeyen nerede olduğu bilinmeyen nişancı Şipşay kuvvetten düşen Kırgızlara yay çekerek yağmur gibi ok yağdırdı.

Derken gazaba geldiği zaman sayısız askere bedel olan, Noygutların kahramanı Han Balta'nın oğlu çubak öldürüldü. Kırk çoranın kuvvetlerinin çoğu öldü.

İt-ölbüs`ün çölünde, kalabalık Çinlinin içinde yalnız kalan Almambet, gözlerinden yağmur gibi yaş döküp yiğitlerin intikamını alacağım diye çok sayıdaki Kalmukla savaştı.

Çinlilerin kızıl püsküllü yiğitleri de kırıldı. Buna üzülen Kongurbay Şipşaya'a yalvardı:

"Bahadır, nemli otlar yanan ateş kötüdür, kendi içerisinde çıkan düşman kötüdür. Sırrı bilen Almambet kötüdür. Halkımı bu domuz kırıp bitirdi, yiğitlerimi öldürdü. Başkasını vurmasan da

şu Almambet'i vur. Önüne çıkıp kaçmış gibi yaparak yaklaştırayım. Köpeği gebertiver, öcümü aliver."

İnsanlar arasında benzeri bulunmayan, belini sıkıca bağlamış, kılıcı belinde çınlayan, baltası belinde tınlayan, sırlı mızrağı sivrice duran, kara bulut gibi gözüken, azrail'e benzeyen, ağzından ateş saçan, önünde altı bin yiğide bedel, arkasında ejderhanın heybeti olan Er Almambet tepeden çıka geldi.

Almambet'in heybetini gören kongurbay sağ sola kamçı çalarak kaçtı.

Almambet, Mançu'yu elime geçireyim diye, etrafına bakmadan, anını hiç düşünmeden onu takipetti.

İki bahadırın atlarının yürük olduğu düz alanda belli oldu. Yamaçta Kalmuk yiğidi Kangurbay'ın çift kanatlı Algarası karaca gibi uçuyordu. Yokuşa gelirken Almambet'in Saralası da peşinden yetişmek üzereydi.

Sarala hayvanların en yürüğü idi. Ancak bu kez başını yere eğerek hızı kesilmiş bir halde gidiyordu. Er Almambet Saralasına şöyle yalvardı:

"Mahrem dostum Sarala, Kambarboz'un soyundansın, beni Kongurbay'a ulaştır, ona mızrağımı bir saplarsam hasretim gider."

' Düz alana gelirken hızlanan Sarala Algara'ya çok yaklaştı, bu sırada soylu arslan Almambet Kongurbay'ın sağ omuzuna mızrak sapladı.

Kongurbay şuurunu kaybetti, gözleri karardı, ayakları üzengiden kaydı, kuskuna tutunarak kaçıyor. Kürek kemiğine saplanan mızrak dal gibi eğilmiş sürükleniyordu.

Almambet ise Kongurbay'ı eteğinden yakalayım, elime geçerse kurbanlık adeyim diye iki gözü dört olmuş Sarala'ya kamçı vuruyordu.

Bu sırada göz açıp kapayıncaya kadar Argın Han'ın oğlu Acıbay kaşısına çıkarak Almambet'in Saralası'nın dizginini çekti. "Yapma Almağa, hiddet düşman, akıl dosttur! Kökü sağlam olan kafirle boy ölçüşme! Kaçıyor gibi görünüp seni tuzağa düşüreceğe benziyor! Sabret, Almoşçığım güzelim ne olur."

Acıbay ağzını kapayınca kadar düşman kalabalıklaştı ve Almambet'i ortaya aldı.

Kahrolsun bu dünya. Zavallı Almambet'in yüz yerine mızrak saplandı, dolu gibi yağın okla yetmiş yerden yaralandı. Emanet canına güç katıp, zorda kalmasına rağmen hiçbir şeye aldırış etmeden Çinlilerin kuvvetlerini imha etti. Kan içmeden kınına girmeyen hedeften şaşmayan, taşı parçalayan kılıcıyla düşmanlarını perişan ediyordu.

Er Kongurbay dağın yamacında gözüktüğünde Han Almambet ısrarla, hiddetle Saralayı

kamçıladı. Kuvvetten düşen Sarala bir kara taşa takılıp sendeleyerek düştü.

Derken fırsat bekleyip duran nişancı Şipşay bahadır Almambet kalkanını başına geçirinceye kadar ona yayını çekiverdi.

Er Almambet vuruldu. Büsbütün açık olan gök bir anda karanlığa büründü. Kırgızlar için büyük kayıp oldu. Almambet ölünce sevgili arslanından ayrılan kalabalık ordu üzülererek ağladı.

Üzerinde eyer takımı bulunan Sarala sağ ayağına ok isabet ettiği için üç ayağıyla koşarak muhabere alnından çıktı. Kulunu kaybetmiş kısrak gibi kişneyip sırdaş dostunu aradı.

Kırgızların bir avuç ordusunun kuvvetlilerinin çoğu savaşta şehit oldular. Kırk çoranın on ikisi öldü. Ordu Almambet gibi komutanından, dayanacak dağından mahrum kaldı. Kuvvetten düşüp halsizlenen kırk çoranın sağ kalanları toplanarak Çinlilerle kanımızın son damlasına kadar savaşalım mı, ya da geriye dönelim mi diye akıl sormak için gerideki yaralı Manas bahadıra haberci gönderdiler.

Irman'ın Irçı oğlu Han Manas'ı görünce sol böbreğini tutup kamçısı yere dayanarak şiir söyledi, kırk çora yiğitlerinin öldüğünü, askerlerin kırıldığını, ezildiğini şiirle anlattı.

"Arslanım beyim. Han Manas. asil arslanlardan ayrıldık. İt-ölbös'in çölünde dövüşüp çolpan gibi çorarlardan ayrıldık. Bahadır Almambet'in kılıcı eğildi..."

Acı çeken yaralı kaplan Manas çok üzüldü, doğan gözü gibi gözlerinden yaşlar aktı, yüreği sızlayıp hıçkıra hıçkıra ağladı.

"Yüce soylu, sevgili Almambet, ikiz kuzu gibiydik, senden ayrılıp nasıl yaşarım! Asillerden ayrılıp Talas'a gitmektense Pekin'e girip öleyim! Lanetli Çinlilerden Almambet'in öcünü alayım..."

Onun sesi yedi kat yerin altına, yedi kat göğün üzerine ulaştı.

Han Manas'ın bu durumunu gören yiğitleri acıdılar. Dermansız kalan canlarından umutlarını kestiler.

Bahadır Manas gayrete gelip zırhını giydi, davul çalarak gerideki eli silah tutmaya yarayan askerleri topladı.

"Ya erenler gayrete gelelim! Namus için adlanalım"dedi Manas

"Han'ın sözü, tanrının iradesidir. Erkek adam halkın için de değil, düşmanın karşısında olmalı" diyerek gerideki dermansız askerler Çinlilerle savaşan Kırgızlara yardım etmek için hareket ettiler.

Kırgız ordusu bozguna uğrayıp kaçmaya başlamıştı. Bahadır Manas'ı uzaktan görünce parolayı söyleyerek tekrar savaşa girdiler.

Yiğitlerini kaybeden Bahadır Manas kahırla bağıyor koruyucu muskası koltuğunda sallanıyordu. Kara alaca arslanı yanında atılıyordu. Çinlileri yok etmek için Ak-kulaya binip at mızrağında tutunup etrafa sert sert bakıp duruyordu.

Manası bulamayan Çin nişancısı Şıpşay kocaman bir taşın yanına koşarak geldi. Manasın kendisini vursam ok işlemez diye altındaki, Akkulayı vurdu Şıpşay.

Kaplanın Ak-kulası önce kişnedi çenesini Manasa dayayarak başını kuzeye çevirdiği halde dağ yıkılmış gibi düştü "Kurban olayım Akkula kanadın kırıldı. Mübarek tulparım yer yüzündeki tuynaklılar arasında bir benzerin yoktu. Yaşıtım kulam yürüyüşü hiç bir ata benzemezdi. "Manas'ın iki gözü iki çeşme oldu. Ak-kula'nın kumaş çulunu atıp, saplanan oku çekip çıkardı, boynundan kucaklayarak okşadı.

Yine eski Türklere göre, Evren, yani felek dönerken, dünya da onunla beraber dönerdi. Eski Türk şairi şöyle diyordu:

Bahadır Manas alaca saplı beyaz kılıcını çıkarıp devenin göz yaşları gibi gözyaşı dökerek kıvranan Ak-kula'yı kesiverdi.

Kıymetli cevher Ak-kula, Kırgızlar iyi uzmanları, en basiret sahipleri tarafından denenmiş, babası dağ kayıbu (dağda geviş getiren hayvanların hamisi) annesi çöl yürüğü, çölde doğup taşlar arasında büyüyen. Tay iken yedi kırsığın sütünü emen, dağ yamacındaki küçük derelerde dolaşan, nemli yerlerde ağnatılan kuyulu yerlerde irva edilen hırçın yürük bir hayvandı. Tuynağı çevirilmiş çanak gibi asil atların en kıdemlisi idi altı ay binilirse yorulmayan, keşife çıksa usanmayan, artçıya çıksa hastalanmayan, savaştan kaçmayan, gürültü duyarsa ürkmeyen, tulparın tulparı, atların kanatlısı bir at idi. Şimdi Akkula çanak gibi büyük tuynağıyla yere vurduktan sonra gözleri dağ koçunun gözleri gibi kızarmış, dört ayağını sağa sola kıpırdatarak yatıyordu.

O zaman Han Manas, nice hanları dize getiren bahadır Manas Pekin'e saldıran arslan , çölde yaya kal, geniş dünyanın dar, zahmetli dünyanın yalan olduğunu gördü, yalan dünya hayırsız dünya diyerek sitem edip kumu avuçlayarak yumruklarını ısırdı. Alp Manas beyaz kaftanının yakasını tutarak Tanrının yazdığı buymuş diye çaresiz durdu.

Manas zorda kaldığımda çekeceğim diye emanet olarak sakladığı ucu keskin okunu alıp eyer kadar kara taşın arkasına gizlenip ıssız çölde Kırgız'ın atını geberttik, kendisi nereye kaçacak diye sevinen Çinlilerin beylerine göz dikti

Islığı yankılanarak alev saçan ok şimşek gibi gürleyip, Çinlilerin nişancısı Şıpşay'ın gırtlığını delip geçti. Bunu gören Çinli askerler darmadağın olup kaçtılar.

Dişlerini sıkan, belini doğrultan arslan Manas yeni doğmuş güneş gibi heybetli gözüküyordu.

Böylece, Çinliler ve Mançular, Manası canlı yakalayacağız diye etrafını kuşattılar. Zavallı arslan anından umudun kesip şaşkın bir biçimde dururken yandaki taşın arkasından tanıdık bir ses çıktı.

Bahadır Manas şöyle bir baktı ki evliyaya benzeyen Er Bakay gökten inmiş gibi gök turpanına binmiş, Narbuudan ile Taybuurul'u da ile yedeğe almış bir şekilde bekliyordu.

"Ölen canı diriltten sönen ateşi tutuşturan ağabeyim burda mısın?" Manas yaşıtı olan kaplan Bakay'ı attan çocuk gibi kaldırıp yere indirdi.

Bakay'ı sevgili yenge Kanıkey göndermişti. Kötülüğü altı ay önceden haber veren meleği olan mübarek Kanıkey kötü bir rüya görmüştü: Rüyasında tombul boyunlu gök boğa bayrağın altında bağıırıyordu. Kargaları süren beyaz sungur kuşu kanatsız kalmıştı. "Amca, dostun canlı ise alıp getir" diye zavallı Kanıkey gözlerinden yaş döküp küçücük bir mektupla Er Bakayı göndermişti. Bakay mor vaşaklı kalpak giyip gök tulparına binerek geceli gündüzlü on iki gün yol yürüyüp Han Manas'a ulaşmıştı. Ak buğday unundan yapılmış ekmeği yiyen, Kelime-i şerifi mırıldanan Er Bakay can dostu bahadır Manası geyik gibi boyun eğmiş çalı boylu çukura rastladığı zaman durmayan, ak kuyruklu Taybuurul'un üzerine Akkula'nın beyaz Moğol eyerini koyup bindirdi.

Kahkülü mor ipekle bağlı, kuyruğu ham ipekle demet yapılmış, ok işlemez çul örtülü yürüğe binip savaş zırhını giydikten sonra Bozkurt Manas, durur muydu artık, yada düşmanından geri çekilirmiydi. Kongurbay'dan öcümü alacağım diyerek ağzından rüzgar, gözünden ateş çıkarıp gazaba gelmişti.

Manas kırk çorasının sağ kalanlarını bir araya çağırıp onları gayrete getirdi, cesaretlendirdi, orduyu toplayıp mızrak tutanları, balta tutanları ve nişancıları ayırıp, güçsüzleri bir kenara çıkarıp, Er Bakay'ın eline bayrak verdi. Bahadır aç aslan gibi hırsla, ejderha gibi heybetle etrafını kuşatan düşmanla hiç şaşmadan savaştı.

Issız çölde Çinliler ile Kırgızlar arasında büyük bir katliam başladı. Birdenbire dağ kaymış gibi buram buran toz duman yükseldi.

Yiğitler atlarından yuvarlanıyor, atlar yerde kış atıyorlardı. Katliam beş gün beş gece sürdü.

Zavallı Manas bahadır, Çinlileri perişan etti. Çin askerleri kaçarak büyük kapılı surları arasına girip kayboldular.

Pekin'in surları, kırk arşın yükseklikte idi, çevresine kazılan göl de kırk arşın genişlikte idi.

Toz dumanın giremediği, üzerinden kuşun dahi uçup geçemediği, kimsenin açamadığı kapısı taş gibi dayanıklı idi. Kırgızların güçlü alp erenleri surun dibine gelip kapıyı kıracağız diye bir biri ardına kapıyı omuzladılar.

Bu sırada mavi gökten bir ses işitildi.

" Tanrının oğlu, Manas! Çinlilere gücün yetmez, artık Pekin'e girmeden dön!"

Manas tanrının emrine uydu. Savaşı durdurdu.

Bahadır Manas savaştan sonra kan kokan cephede sıraya dizilmiş askerlerini kontrol etti.

Kırk yiğidin yedisi daha telef olmuştu. Vefasız dünya! birbiriyle ant içmiş erenler, birbirlerini koruyarak, düşmana boyun eğmeden canlarına kıymışlar.

"Sevgili bahadırlar! dedi Manas atından inip başını eğerek "Asilzade alplerim, sizlerden ayrıldım! savaşta düşmana atılan ok idiniz üşüyene ateş idiniz. Gökte kartal idiniz, yerde direk idiniz! Milletimizi ve namusumuzu korumak için verdiğiniz mücadeleden razıyım.

Kırgız yiğitlerinin akan kanları mavi gökte bulut olmuş sonra da yağmur gibi yağarak yeri suluyor.

BÜYÜK GAZA (II. Bölüm)

"Er Şuutum, Gök yeleli kurdum Pekin'e han oldu diyeceğine başı derde girdi desene, altın tahta oturdu diyeceğine eceli geldi desene. Kaç kere söyledimse de sözümü dinlemedi, söylediğime yanaşmadı. Pekin beş günlük yol dedi. Pekin'in halkı hor dedi, Şuutum. Kakançin'e han olursa, boğazından yenilir, Pekin'e tutulursa bahadırların tamamı Çinlilere yenik düşer, Şuutum. Duyduğuma göre Pekin'e giden geri dönmemiş, oraya tutulan sağ kalmazmış. Dikkatle dinle Er Şuutum, yüce soylu efendim evladını ne zaman göreceksin? Arkasında erkek oğul kaldı, kötü niyetli akrabalar kötülük edecektir, beyim Pekin'de ölürse gözümden yaş kurumaz!" dedi Kanıkey hıçkırarak ağlayıp.

O gece Kanıkey acayip bir rüya gördü. Talas'tan ateş çıkıp her yeri kapladı. Kocaman gölün suyunu kuruttu, çukurdaki ve düzlüklerdeki çınar ağaçlarını yaktı.

Uykudan korkup uyanan Kanıkey'in dünyası kararıp kötü rüya gördüm diye yırtık keçeyi saçıyla birlikte yakarak külünü boyasız kulplu ağaç çanaka koyup "Gece gördüğüm kötü rüya yırtık keçe gibi yandı, evde külün dahi kalmadı, çık" diye tütürüp eşik yanındaki çiğlerin arasına ters çevirip bıraktı. "

Han hatunu Kanıkey Er Şuutu'yu beyaz çadıra çağırdı. Beşikteki bebeğine bakıp haberciye şöyle dedi:

"Er Şuutum, dinledikten sonra yola koyul. Bir an evvel bahadır manas beyimi oğlunun haberini ulaştır, oğlun seni özlemiş diye söyle. Kanıkey ağlıyor de," Kanıkey siyah gözlerinden yaş akıtıp, şaşalayarak küçücük bir mektup verdi.

Şuutu Bahadır Manas'ın g'z'ya bineceği yürük atlardan eğitilmiş Tayburul'u yedeğe alarak tekrar Büyük Pekin'e atlandı.

Er Şuutu'nun döndüğünü gören Agınay kızı Aruuke gelerek: .

"Amca, bakar mısınız, Almambet arslana iki kelime amanet sözümü ulaştırın, bir zahmet" dedi...

"Yavrum kulağım sende" dedi Şuutu "Bir kelimesini eksik ulaştırırsam, Tanrı beni lanetlesin."

"Amca, doğuracak günlerim sayılı. Bahadırıma hediye olarak nakışlı altın mendilimi götür" dedi.

Aruke.

Şuutu kul tulpar atını oynatıp altı gün yol yürüyerek Pekin'e ulaştı.

O günlerde Alevke'nin oğlu Kongurbay otların üzerinde süzülerek yılan gibi aralıyordu, ormanları arslan gibi yokluyordu, zehire bandırılmış baltasını eline alarak Kırgızların yiğidi Manas'ı öldüreceğim diye brikatları dolaşıp duruyordu, utancından kendi şehir Çet-Beecin'e girmeden yolları bekliyordu.

Akşam olup karanlık çökerken, Çet-Beecin'e ulaşmak üzereyken, kapıdan içeri girerken Er-Şuutu Kongurbay'a rastladı.

Düşmanın kurdu Er Kongurbay Ala-Dağ'a haber gönderip Er Şuutu'nun gittiğini öğrenmişti. Talas'tan haber gelecek diye yolu kesip bekliyordu. Er Şuutu'yu görür görmez Algara atını sıçratıp, ağzından rüzgar çıkarıp dağdan çıkan arslan gibi saldırdı.

Kongurbay'ı gören Şuutu kulun bileğinden derman gitti, yüreği yerinden oynadı. O atını geri çekemeden, arkasına bakmadan Taybuuruldun üzengi kayışına basarak kaçtı.

Ölesiye kaçam Şuutu nehirin bataklığına tutuldu. Kongurbay yaklaşmaya başlarken keyfi kaçan Şuutu atını mahmuzlayarak nehre bırakmıştı, yetişkin tulpar hiç şaşmadan çabucak nehirin öteki kıyısına atladı. At atarken kesenin ağzı açılıp Kanıkey'in yazdığı mektup nehre düştü. Şuutu kul düşen kağıda bakmadan Çet-Beecin'e doğru kaçtı. Fazla geçmeden, gözü açıp kapayınca kadar (Azizkan'ın) altın perçemli, saçaklı kuşak oğlu Almambet Sarala'yı eyerleyip, Talas'tan çıkan habercinin gelmesi yakındır diyerek, yolları gözlüyordu.

Şuutu'yu takibe alın Kongurbay'ı görünce tahammül edemeyerek, "Manas" diye bağırarak hücum etti.

Almambet'i gören Kongurbay bu kahrolası beni rahat bırakmaz diye düşünüp çarpışmaya cesaret edemeyerek başka bir yana saptı.

Alevke'nin herifi Er Almambet'ten ölesiye kaçarak kurtuldu.

Herif kaçıp gittikten sonra bahadır arslan Almambet Talas'tan gelen haberci Şuutu'ya döndü.

"Yakışıklı Er Şuutum, var ol! Cıvıl cıvıl kuşları olan, bülbülü öten ılgın ağaçlı geniş Talas'ın esen mi? Yiğitlerini yetiştiren halkın sağ mı? Arkamda erkek evladım yoktu" ama Ağınay kızı Aruuke zevcem sağ salım mı" dedi Almambet, Er Şuutu'ya sarılarak.

"Kanıkey'in idare ettiği halk sağ, bahadır! Altın karargah yerli yerinde bahadır. Sevgilin Aruuke sana çok selam söyledi. Aruuke yakında doğuracakmış bahadır. Almambet arkamda erkek evlat yok diye üzülüyordu, Pekin'den gecikmeden çocuğunu görmeye gelsin diyor."

Bu haberi duyan, çocuk hasretiyle yanan Er Almambet aşırı sevincinden gözyaşı dökerek ağlamaya başlamaz mı. Kapı bekçileri de Han, sarayının bekçileri de Er Almambet ile Er Şuutu'ya saygıyla eğilerek yol açtılar.

Bahadır Manas sabırsızlanarak Talas'tan haber bekliyordu. Er Şuutu'yu kendisi karşıladı.

"Er Şuutum iyi haberlerin var mı?" dedi Manas.

"Efendim, Manas! Hanım Manas! Müjde! Oğlun olmuş! Adını Semetey koymuş!"

"Hayırlı olsun, Tanrım oğlumu korusun!" dedi Manas keyiflenerek "Er Şuutum! Sağ salım Talas'a ulaşırsak hediyen için dokuzar hayvan vereceğim! Üzerine elbise, altına at vereceğim! Bana kuvvet verdin, canıma can kattın!"

"Bahadır, Han anamız altı yürük at verdi, küçücük bir mektup verdi. Emanet mektubu suya düşürdüm. Bahadırım Pekin'de yatmadan hemen Talas'a geri dönsün diyor, Biricik oğlunu ne zama göreceksin diyor."

Bahadır Manas Kanıkeyi'in bu sözlerini önemsemedi.

"Sağ olursak yerimize gideriz, Er Şuutum" dedi Manas.

Manas Kırgızlardan olan on iki ordunun bilgiç hanlarını, yiğitlerini hepsini topladı.

Bahadır Manas yiğitlerine emir verdi:

Kahraman Bakay, Katağan'dan Han koşoy, Eleman'ın oğlu Er Töştük başta olmak üzere pekçok yiğit Ala-Dağa döndüler. Pekin'e ulaşan ordu şimdi bir göç kafilesine benzemişti. Göbek kanımız damlayan yer neredesin diye yola koyuldular. Altın hanın herkesten evvel dönen bazı adamları bahadır Manas hakkında dedikodu yaymaya başladı.

"Çinlilerin altın tahtına tutuldu, altın tahta halkını sattı."

"Talas'a canlı dönmez. Manas'tan önce hanlığı alacağız. Muradımıza ereceğiz."

Böyle diyen altı han sevinerek Ala-Dağ'a doğru hareket etti.

Er Kongurbay, başına ok işlemez miğfer giyip, bileğine ejderhanın zehirine atılmış gün bandırılan altın yay ve balta geçirip, gece uyumadan, gündüz dinlenmeden Manas'ın han sarayını bekledi. Yedi gün, yedi gece beklediği halde taştan daha dayanıklı olan kapıdan ieri giremedi.

Kongurbay Han sarayını görüp gizli sırlarını öğrendikten sonra, yanındaki bir çok dil bilen rahibi dilenci kılığında giyindirip eline değnek verip, omuzuna beyaz heybe koyarak Kırgızca vird çektirip kapıdan içeri soktu.

Dilenci Manas, Han'ın aşçısı Şuykuçu'ya gizlice uğrayıp, tabak kadar ekmeğin içine gizlediği

mektubu alarak çıktı.

Kongurbay ekmeği yarıp mektubu okudu ki, Şuykuçu Han Manas'ı öldürmenin yolunu yazmıştı. Mektupta şöyle demişti: Pekin'i yöneten Manas'ı savaşıarak, güreşerek yenemeyiz. Bunun bir yolu var: "Her Cuma günü bir defa şafak sökerken, yer aydınlanırken, nehir kıyısında yüzünü elini yıkayıp, çıplak ayakla, silahtsız, yalın kaftan giyinip, korkusuzca yere ve suya ibadek edip sükûnetle oturur. Omuzunda avuç kadar bir beyaz var. Ecelin girebileceği yer orası. Ondan başka çare yok."

Kırk çoranın içinde o gün bekçilik sırası Acıbay'a gelmişti. O hiç aldırmadan, dışarıdan düşman gelebileceğini düşünmeden, mızrağını yere saplatıp at üzerinde taşa dayanarak uykuya dalmıştı.

Şafak sökerken, çoban yıldızı belirdeğinde, Gök yeleli kurt bahadır Manas kuleyi doğru çıplak ayakla çıkageldi. Gök nehirin kıyısında önüne beyaz çarşaf serip oturmuş atmakta olan tan ışığında kırmızıya çalan beyaz, yüksek dağa imrenerek bakıyor. Anrıya ibadet edip Güneşten yaşam gücü alarak sükûnetle oturuyordu. Bu adeti çocukluk yıllarında Oşpur'dan öğrenmişti

Kalmuk hanı Kongurbay gevşeyip oturan bahadır Manas'ın omuzuna iki eliyle baltayı indirdi.

Bahadır manas yere serildi.

Yıkılmış dağın çıkarabileceği sese benzer bir sesle korkup uynandı Acıbay. Bahadır Manas'a gelip baktı ki, Manas yerde uzanmış yatıyordu. Etrafına bakında, kara oyuktan bir karaltı kaçmaya çalışıyordu. Acıbay ata binerek kaçan karaltıyı mızraklı vurdu.

Kongurbay kanatlı atını kaleden atlatıp kaçarken kendini kaybedip bir hendeğe düşmüştü.

Bekleyip duran Şuykuçu kimseye sezdirmeden herifi çukurda besledi, üç öğün yemeğini verdi. İlaçla tedavi ederek sönen ateşini tutuşturdu, ölen canını diriltti. Büyücü Şuykuçu, Kongurbay iyileştikten sonra onu müslüman kılığında giyindirip eline değnek verdi. O, halktan sadaka isteyerek, dilenci kılığında oradan çıktı.

Er Kongurbay, Kakançin halkına Manas'ı geberттіm diye haber verdi.

Han Manas'ın yarısını gören Almambet şaşırdı.

"Lanetli dünya, dostım Manas varken nice yiğitleri yola getireceğim diyordum. Çin değil, dünyayı ele geçireceğim diyordum. Sıkıştırıp gelen ordu olsa da yanımda Manas vaken gök ile yerin ortasını toz duman edeceğim diyordum." Almambet iki gözünü kırpmadan yaş döküp, Çin'in bin çeşit ilacını getirtip hen gün ilaçladı. Kan kaybından sararan Gök yeleli kurdun içeceğine kavutu ilave ederek kaynatıp verdi, kısırağın karın yağını yarasına sürerek ağrısını giderdi. Onu eski haline getirip ata bindirdi. Bahadır Manas iyileştikten sonra o biricik oğlunu görsün diye bol erzak hazırlatıp binlerce askerle birlikte kimseye bildirmeden onu büyük Talas'a yolcu etti.

Atlarını esirgemedten yol yürüdüler. Günler geçti. Arslan Manas: "Geçenlerde halka Pekin'i itaat ettirdim diye haber göndermişim, bugün başına balta yiyip, Çinlilerden korkup altın gümüşünü yağmalayıp kaçıp gelmiş demezler mi millet? Takdirim gelmişse öleyim. Ne olursa orduyla beraber olayım" diye düşündü.

Kahraman yiğit ordusunu durdurup karargahta kalan askerlerden haber bekledi. Durdurulan kalabalık asker etrafına taştan barikat kurup, herkes bir keçe evi dikip dinlendi.

Pekin'deki Çin ordusu harekete geçip, dört taraftan gelerek Han sarayını kuşattı.

Han sarayında davul vuruldu, kırmızı sancak taşıyan Kırgızlar kalabalık düşman ordusunu kumluk çölde karşıladılar.

Bu sefer de kanlı savaş oldu. Tet tek dövüşler olmadı, ineğin üzerindeki tüyler kadar fazla olan iki ordu birbirine girdi. Dağlar birbirine çarpılmış gibi gümbür gümbür ses çıkarıyordu.

Korkunç gürültüyle yeryüzü sarsılıyordu, kanlar nehir gibi akıyordu. Güneş yüzü görünmüyordu. Kırgız ile Çinli birbirinden farkedilemiyordu. Mızraklar parçalanıp atların belleri kırılmıştı. Yiğitler yerde karınca gibi dizilmiş yatıyorlardı, cesetler dağ gibi olmuştu.

Bugan gördüğün yarın yok, bu dünya işte böyle bir güzel imiş.

Kahraman Manas'ın dayanacağı yiğitler olmasa da, su iç dese zehir içen, bört al dese baş alan, kan dök dese midelerini boşaltan, uzatanı geri çevirmeyen, hiçbir şeye aldırmayan, oktan, ölümden kaçmayan, düşmanı görse geri çekilmeyen kırk çorası gittikçe çoğalıp sel gibi gelen düşmana direndi. Başa felaket geldiğinde cesur yiğitler hiç dinlenmeden, uyumadan, gündüz soluk almadan, gece durup kalmadan dövüşüler.

İçecek bir yudum suyu bulunmayan çölde dokuz gün savaş oldu. Yaralanmayan yiğit, ayakta durabilen at kalmadı.

Kırk hanlı Çinliler bitecek gibi değildi, öldürdükçe çoğalıyordu, güçleniyordu. Çinlilerin bir inek tüyü kadar çokluğuna önce pek aldırış etmeyen Kırgızların yiğitleri kendi aralarında şöyle konuştular:

"Bitecek derken bitmeyen, inatçı Çinliler yıkıp savuran sel gibi imişler."

Kırgız askerleri şaşırmış ne olacak böyle diye düşünüyorlardı. Öndekiler ölmüş arkadakiler manas'a doğru kaçmaya başlamışlardı. Tam bu sırada kaplan gibi yiğit olan Almambet hünerini gösterdi. Vadiye yağmur dolu yağdırıp bulutla yeryüzünü örttirdi, yazı kışa çevirdi.

Yalın giyinen Çinliler soğuktan Kırgız ordusuna saldıramadı.

Kırgız ile Çin ordusunun savaştığı yere uçan kuşların kanatının yandığı İt-Ölbös denen çöl idi.

Dizkapağı kadar bir dağı, eyerin oyuğu kadar bir çukuru, içecek bir yudum suyu, yolup yiyecek

bir otu olmayan kırk günlük yol idi.

İt-Ölbös çölünde yeniden kan kokmaya başladı. Uçan kuşlar hel'k oldu, bembeyaz taşlar kızardı.

Kırgızların yiğitleri vur kaç savaşı yaparak çekildiler.

Vur kaç savaşı yaparken üç kahraman Çubak, Sırgak ve Almambet tek tek girip arslan gibi kükreyerek atlarına kamçı çalıp, sağ sola bakmadan, öleceklerini düşünmeden, canlarına hiç acımadan, yaralanmalarına aldırmadan, çarpışmakla yorulmadan, dövüşmekten kaçınmadan, Çinlilere boyun eğmeden günlerce vuruştular.

Almambet'in askerleri, bahadır Manas'ın yanına ulaştılar. Bahadır Manas Çin'e mahsus gelip nasıl kaçıp gideceğim diye başını çevirip duruyordu, peşinden yetişen üç bahadırı gördükten sonra çok sevindi.

Yarasına aldırmadan, ölümü hiç düşünmeden, belini sıkıca bağladı. Gayrete gelip düşmanın karşısına çıkan Han Manas'ı gören Kırgızlar utanıp karşılaştıkları düşmanı öldürmek için tekrar savaşa girdiler.

"Bahadırlar, başınızı kaldırın! Namusunuzu koruyun!" dedi Manas bağırarak.

Çinlilerin dalgalanıp yürüyüşünden toprak toz duman oldu, gökyüzü gözükmez oldu. Etraf gürültüyle sarsıldı, atların kişnemeleri, kılıçların, kalkanların birbirine vuruluşu, insanların, atların inlemeleri yankılanıyordu.

"Manas! Manas!" diye duyulan parola Kırgızlara cesaret ve güç veriyordu.

Gaddar Kongurbay kalabalık Çinli, Mançu ve Kalmukları hayvan gibi dövüp kavgaya sürükledi. Bu sefer nice nice yiğitler helak oldu, nice atlar eğersiz, sahipsiz kaldılar. Atlar kızıl kanla boyanan çölde yıkılan yiğitlerin arasında dolaşarak acı acı kişnedi.

Her iki tarafın ordusu kuvvetten düşerken Kalmuk hanı Kongurbay bir hile düşündü.

Han Manas'ın önüne beyaz bayraklı Çin elçisi geldi.

"Han Manas'ı, ölümünden çekinmeyen savaşçı olduğumuz anlaşıldı. Han Kongurbay yedi günlük süre istiyor. İl yöneten Han Karahanla akıl danışalım. Ölen yiğitlerin cesetlerini toplayalım. Artık sizi Büyük Pekin'e götürüp altın taç giydirip ulu han yapalım" dedi.

Bahadır Manas elçinin yalvarışına inanıp Çin ordusuna yedi gün süre verdi. Kırgızlar halsizlenip yorulan askerleri Çinliler itaat etti diye rahatça uyumak için silahlarını çözdüler. Atları otlatıp keyifle yattılar.

Bahadır Manas'ın Çin ordusuna süre verdiğini iki gecikmeyle öğrenen Almambet şaşırıp kızarak şöyle konuştu:

Manas kandırıldığını sezse de başkalarına belli etmeden kendini savundu.

"Ey Almambet, yiğide yakışmayan sözü söylüyorsun. Yiğit tahtta değil, eğer üzerinde ölür. Erkek doğan halk ölmez. Başımıza geleni görürüz, bahadır."

Er Almanbet sezgisi kuvvetli adam idi, tahmin ettiği doğru çıktı. Çin ordusuna haber almak için giden Acıbay dönüp şöyle dedi: "Çinlilerin güneşi doğmuş. Tüpkör'den yeni ordu gelmiş. Nişancı Şıpşay'ı getirtmiş."

Kandırıldığını anlayan bazı Kırgızlar yaralı olan bahadır Manasa acıyıp onu acle ile yola çıkarıp gönderdiler. Kendileri ise tekrar gazaya giriştiler.

Çinliler boz alaca sancak alıp, zurna çalıp, az kalan Kırgız askerlerini çevirdiler. Kırgızlarda "Manas" paralosı çağırarak toptan savaşa gittiler. Gayretli erenler canını hiç düşünmeden tutuştular.

Hayvanlardan at öldü. Yiğitlerden arslan öldü, nicesinin kanı döküldü. ağızlarını açarak ölen atların leşi dağ gibi oldu. Bıyıklarını kıvrarak ölen yiğitlerin cesedi dağ gibi oldu.

Manas hanın kırk çorası rast geldiği tarafa saldırıp , arasıra çarpışmaya girip zor anlarda yiğitliğini gösterdi.

Çinlilerin yiğidi Kongurbay yaralı olan Aydarhan'ın oğlu Er Kökçe'yi öldürdü .Buodayık Han'ın oğlu Muzburcak Kökötöy'un oğlu Bokmurun öldü.

Yiğitlerden ayrılan Er Sırgak Kökcebiç'ini koşturup, Çinlilere, haykırarak saldırdı, rast geldiğini devirip, yedi yiğide bir anda kılıç saçıp gidiyordu.

Er Sırgak'ı görüp kaçan Çinlileri geri çevirmeye çalışan Alevkenin oğlu Kongurbay nişancı şıpşay yalvardı.

'Kurban olayım Şıpşaycığım bu Kırgızların Sırgak denen bahadırı genç olsa da pekçok yiğidimin belini kırdı. Beni öldürmek istiyor. Kurban olayım nişancım başkasını demiyorum, şu Sırgak'a bir bak."

Karacoy oğlu Şıpyay denen ateş gözlü, usta nişancı, Er Kongurbay Er Almamber ile gençliğinde Suuk-Tör denen ormanlı dağda tek gözlü Ejderin yanında beraber okumuştı canbazdı, yürük atı vardı. Karanlıkta iğnenin deliğini şaşırmadan vuran, önünden insan geçemeyen, oku boşa gitmeyen, benzeri bulunmayan bir bela idi. Kırgızların Sırgak bahadırını hedef aldı.

Kahraman Sırgak soluk almadan düşmanın ortasını yaran Kırık Çoraya yardım ediyordu.

Çin askerleri bağıra bağıra kaçıyorlardı.

Er Sırgak sancağın bulunduğu yere ulaşip nişancı Şıpşay'ın babası Karacoya saldırıp onu devirdi. O kendini kurtarınacaya kadar bahadır Almamber sarala atına kamçı çalarak gelip korkunç bir

haykırıyla Pehlivan Karaçoy' un başını kesti.

Başında taş işareti bulunan bu Çinli zattan ayrılan Kongurbay yaygara koparıp bıyıklarını yolarak Almambet'i öldüreceğim diye atına kamçı çaldı.

Er Kongurbay Algarasını koşturup Almambete yaklaşmış, onu devirmek üzereyken Er sırgak yan taraftan çıkıp kocaman herifi at üzerinden keçe evini devirir gibi devirip geçti.

El Sırgak herifin Algarasını ganimet alıp götürmek üzereyken altındaki Kökçebiç sürçüp başındaki çelik kalkan uçup düştü.

Tam bu sırada hedef bekleye duran nişancı Şıpşay yay attı. Er Sırgak olduğu yere düşüp yığıldı. Kökçebiç onun etrafında dönüp dururken ona da ok isabet etti.

Yiğitleri kaybeden Almambet Çin ordusuna nişancı Şıpşay'ın geldiğini anladı. Anladı, ama ne yapabiliirdi ki. Çin askerleri nişancıya sancağın yanına koyup, gözbebeği gibi koruyorlardı. Kimseye göstermiyorlardı, etrafını yılan gibi sarmışlardı. Şıpşay'ı elime geçireceğim diye ellerini kaldırıp etrafına bakmadan canını hiç düşünmeden tek başına saldırdı sevgili yiğit.

Canım dostum Almambet'e yardım edeceğim diye, uzun boylu, geniş omuzlu, arslana yenilmez, hesapsız sayıdaki askere hiç aldırmadan saldıran Han Bakay'ın oğlu Çubak da kavgaya girdi.

Er Çubak gelişkin belini kuşanıp Kögalasına kamçı çalarak Çinlilerin Kancarkol adlı pehlivanını öldürdü. Kancarkol'un öldüğünü gören Er Kongurbay gözlerinden ateş çıkarıp, taşı yaracak şekilde kükreyerek gelip Er Çubak'ı devirdi.

Çubak atından düştüğünde onu altı bin kadar pehlivan kuşattı. Çaresiz kalan kahraman Çubak öleceğim diye düşünmeden, gökten inen altı çeliğin biri olan keskin kılıcını eline alıp karşısına çıkını öldürdü. Er Çubak dokuz gün kudurmuş düşmana karşı direndi.

Canım Çubak nerede diye arayan Er Almambet etrafı sarılarak başı derde girmiş durum daki dostunu görünce korkunç bir şekilde haykırdı. Önüne çıkan yiğitleri kılıcıyla mızrağıyla sançarak Er Çubak'a ulaştı. Onu saralaya bindirip kaçırdı.

Er çabuk yolda duran Kögalasına bindikten sonra kaçmayı bırakarak geri döndü ve savaşa girdi.

Şafak sökerken, yer aydınlanırken Manas'ın kırk çorası birbirinden ayrı düştüler. Erenlerin her biri en az altı yerinden, bazıları yetmiş yerinden yaralandı. Çöl-Meydan alnında Kırgızlar bölünüp çaresiz vur kaç savaşı yaparak kaçmaya başladı. Beli kırılan ordusunu gördüğü için kederlenerek ağlayan Almambet, kırk yiğide yalvardı:

"Yapmayın kırk çora, direğimiz Manas yanımızda olmasada dalgalanıp gelen Çinlilere durmadan savaşalım, orduyu kurtaralım. Ordudan ayrılıp Er Manas'a nasıl bakarız. Pis murdar kırk çora kaçıp kayboldu demezler mi?"

Almambet'in arkasından Manas'ın kırk çorası gazaba gelip atılarak bağırıp gazaya girdi. Günlerin gelip geçtiği bilinmiyordu. Argın Han'ın oğlu Acıbay'ı Çinliler canlı yakalamışlardı. Acıbay'ı gören Akbaltan'ın oğlu Çubak da yetişti. Yiğit Almambet arslan da Çinlilere saldırdı. Sevgili Almoş Acıbay'ı atının arkasına alarak kaçırdı.

İğrenç Çinliler bölüklere bölündüler. Öldürdükçe çoğaldılar, gittikçe güçlendiler.

Ah, geniş dünya dar oldu. Yeryüzü yiğitlerin, atların kanlarıyla sulanıp silkindi. İçecek bir yudum su bulamıyordu. Atlar susuzluktan ölüyorlardı. Yiğitler baygın düşmüşlerdi. Nice dayanıklı pehlivanların vücudundan kan sicim gibi akıyordu. Onlar mızraklarına dayanmış halsiz duruyorlardı.

Otlar arasına gizlenen, renkli elbise giyinmiş, göze görünmeyen nerede olduğu bilinmeyen nişancı Şipşay kuvvetten düşen Kırgızlara yay çekerek yağmur gibi ok yağdırdı.

Derken gazaba geldiği zaman sayısız askere bedel olan, Noygutların kahramanı Han Balta'nın oğlu çubak öldürüldü. Kırk çoranın kuvvetlerinin çoğu öldü.

İt-ölbüs'ün çölünde, kalabalık Çinlinin içinde yalnız kalan Almambet, gözlerinden yağmur gibi yaş döküp yiğitlerin intikamını alacağını diye çok sayıdaki Kalmukla savaştı.

Çinlilerin kızıl püsküllü yiğitleri de kırıldı. Buna üzülen Kongurbay Şipşaya'a yalvardı:

"Bahadır, nemli otlar yanan ateş kötüdür, kendi içerisinde çıkan düşman kötüdür. Sırrı bilen Almambet kötüdür. Halkımı bu domuz kırıp bitirdi, yiğitlerimi öldürdü. Başkasını vurmasan da şu Almambet'i vur. Önüne çıkıp kaçmış gibi yaparak yaklaştırayım. Köpeği gebertiver, öcümü aliver."

İnsanlar arasında benzeri bulunmayan, belini sıkıca bağlamış, kılıcı belinde çınlayan, baltası belinde tınlayan, sırlı mızrağı sivrice duran, kara bulut gibi gözüken, azrail'e benzeyen, ağzından ateş saçan, önünde altı bin yiğide bedel, arkasında ejderhanın heybeti olan Er Almambet tepeden çıka geldi.

Almambet'in heybetini gören kongurbay sağ sola kamçı çalarak kaçtı.

Almambet, Mançu'yu elime geçireyim diye, etrafına bakmadan, anını hiç düşünmeden onu takipetti.

İki bahadırın atlarının yürük olduğu düz alanda belli oldu. Yamaçta Kalmuk yiğidi Kangurbay'ın çift kanatlı Algarası karaca gibi uçuyordu. Yokuşa gelirken Almambet'in Saralası da peşinden yetişmek üzereydi.

Sarala hayvanların en yürüğü idi. Ancak bu kez başını yere eğerek hızı kesilmiş bir halde gidiyordu. Er Almambet Saralasına şöyle yalvardı:

"Mahrem dostum Sarala, Kambarboz'un soyundansın, beni Kongurbay'a ulaştır, ona mızrağımı bir saplarsam hasretim gider."

'Düz alana gelirken hızlanan Sarala Algara'ya çok yaklaştı, bu sırada soylu arslan Almambet Kongurbay'ın sağ omuzuna mızrak sapladı.

Kongurbay şuurunu kaybetti, gözleri karardı, ayakları üzengiden kaydı, kuskuna tutunarak kaçıyordu. Kürek kemiğine saplanan mızrak dal gibi eğilmiş sürükleniyordu.

Almambet ise Kongurbay'ı eteğinden yakalayım, elime geçerse kurbanlık adeyim diye iki gözü dört olmuş Sarala'ya kamçı vuruyordu.

Bu sırada göz açıp kapayıncaya kadar Argın Han'ın oğlu Acıbay kaşısına çıkarak Almambet'in Saralası'nın dizginini çekti.

"Yapma Almaağa, hiddet düşman, akıl dosttur! Kökü sağlam olan kafirle boy ölçüşme! Kaçıyor gibi görünüp seni tuzağa düşüreceğe benziyor! Sabret, Almoşçığım güzelim ne olur."

Acıbay ağzını kapayınca kadar düşman kalabalıklaştı ve Almambet'i ortaya aldı.

Kahrolsun bu dünya. Zavallı Almambet'in yüz yerine mızrak saplandı, dolu gibi yağın okla yetmiş yerden yaralandı. Emanet canına güç katıp, zorda kalmasına rağmen hiçbir şeye aldırış etmeden Çinlilerin kuvvetlerini imha etti. Kan içmeden kınına girmeyen hedeften şaşmayan, taş parçalayan kılıcıyla düşmanlarını perişan ediyordu.

Er Kongurbay dağın yamacında gözüktüğünde Han Almambet ısrarla, hiddetle Saralayı kamçılardı. Kuvvetten düşen Sarala bir kara taşla takılıp sendeleyerek düştü.

Derken fırsat bekleyip duran nişancı Şipşay bahadır Almambet kalkanını başına geçirinceye kadar ona yayını çekiverdi.

Er Almambet vuruldu. Büsbütün açık olan gök bir anda karanlığa büründü. Kırgızlar için büyük kayıp oldu. Almambet ölünce sevgili arslanından ayrılan kalabalık ordu üzülen ağıladı.

Üzerinde eyer takımı bulunan Sarala sağ ayağına ok isabet ettiği için üç ayağıyla koşarak muhabere alnından çıktı. Kulunu kaybetmiş kısrak gibi kişneyip sırdaş dostunu aradı.

Kırgızların bir avuç ordusunun kuvvetlilerinin çoğu savaşta şehit oldular. Kırk çoranın on ikisi öldü. Ordu Almambet gibi komutanından, dayanacak dağından mahrum kaldı. Kuvvetten düşüp halsizlenen kırk çoranın sağ kalanları toplanarak Çinlilerle kanımızın son damlasına kadar savaşalım mı, ya da geriye dönelim mi diye akıl sormak için gerideki yaralı Manas bahadıra haberci gönderdiler.

İrman'ın Irçı oğlu Han Manas'ı görünce sol böbreğini tutup kamçısı yere dayanarak şiir söyledi, kırk çora yiğitlerinin öldüğünü, askerlerin kırıldığını, ezildiğini şiirle anlattı.

"Arslanım beyim. Han Manas. asil arslanlardan ayrıldık. İt-ölbös'in çölünde dövüşüp çolpan gibi

çorarlardan ayrıldık. Bahadır Almambet'in kılıcı eğildi..."

Acı çeken yaralı kaplan Manas çok üzüldü, doğan gözü gibi gözlerinden yaşlar aktı, yüreği sızlayıp hıçkırı hıçkırı ağladı.

"Yüce soylu, sevgili Almambet, ikiz kuzu gibiydik, senden ayrılıp nasıl yaşarım! Asillerden ayrılıp Talas'a gitmektense Pekin'e girip öleyim! Lanetli Çinlilerden Almambet'in öcünü alayım..."

Onun sesi yedi kat yerin altına, yedi kat göğün üzerine ulaştı.

Han Manas'ın bu durumunu gören yiğitleri acıdılar. Dermansız kalan canlarından umutlarını kestiler.

Bahadır Manas gayrete gelip zırhını giydi, davul çalarak gerideki eli silah tutmaya yarayan askerleri topladı.

"Ya erenler gayrete gelelim! Namus için adlanalım"dedi Manas

"Han'ın sözü, tanrının iradesidir. Erkek adam halkın için de değil, düşmanın karşısında olmalı" diyerek gerideki dermansız askerler Çinlilerle savaşan Kırgızlara yardım etmek için hareket ettiler.

Kırgız ordusu bozguna uğrayıp kaçmaya başlamıştı. Bahadır Manas'ı uzaktan görünce parolayı söyleyerek tekrar savaşa girdiler.

Yiğitlerini kaybeden Bahadır Manas kahırla bağıyor koruyucu muskası koltuğunda sallanıyordu. Kara alaca arslanı yanında atılıyordu. Çinlileri yok etmek için Ak-kulaya binip at mızrağında tutunup etrafa sert sert bakıp duruyordu.

Manası bulamayan Çin nişancısı Şıpşay kocaman bir taşın yanına koşarak geldi. Manasın kendisini vursam ok işlemez diye altındaki, Akkulayı vurdu Şıpşay.

Kaplanın Ak-kulası önce kişnedi çenesini Manasa dayayarak başını kuzeye çevirdiği halde dağ yıkılmış gibi düştü "Kurban olayım Akkula kanadın kırıldı. Mübarek tulparım yer yüzündeki tuynaklılar arasında bir benzerin yoktu. Yaşıttım kulam yürüyüşü hiç bir ata benzemezdi. "Manas'ın iki gözü iki çeşme oldu. Ak-kula'nın kumaş çulunu atıp, saplanan oku çekip çıkardı, boynundan kucaklayarak okşadı.

Yine eski Türklere göre, Evren, yani felek dönerken, dünya da onunla beraber dönerdi. Eski Türk şairi şöyle diyordu:

Bahadır Manas alaca saplı beyaz kılıcını çıkarıp devenin göz yaşları gibi gözyaşı dökerek kıvranan Ak-kula'yı kesiverdi.

Kıymetli cevher Ak-kula, Kırgızlar iyi uzmanları, en basiret sahipleri tarafından denenmiş, babası dağ kaybı (dağda geviş getiren hayvanların hamisi) annesi çöl yürüğü, çölde doğup taşlar

arasında büyüyen. Tay iken yedi kırsığın sütünü emen, dağ yamacındaki küçük derelerde dolaşan, nemli yerlerde ağnatılan kuyulu yerlerde irva edilen hırçın yürük bir hayvandı. Tuynağı çevirilmiş çanak gibi asil atların en kıdemlisi idi altı ay binilirse yorulmayan, keşife çıksa usanmayan, artçıya çıksa hastalanmayan, savaştan kaçmayan, gürültü duyarsa ürkmeyen, tulparın tulparı, atların kanatlısı bir at idi. Şimdi Akkula çanak gibi büyük tuynağıyla yere vurduktan sonra gözleri dağ koçunun gözleri gibi kızarmış, dört ayağını sağa sola kıpırdatarak yatıyordu.

O zaman Han Manas, nice hanları dize getiren bahadır Manas Pekin'e saldıran arslan , çölde yaya kal, geniş dünyanın dar, zahmetli dünyanın yalan olduğunu gördü, yalan dünya hayırsız dünya diyerek sitem edip kumu avuçlayarak yumruklarını ısırdı. Alp Manas beyaz kaftanının yakasını tutarak Tanrının yazdığı buymuş diye çaresiz durdu. Manas zorda kaldığımda çekeceğim diye emanet olarak sakladığı ucu keskin okunu alıp eyer kadar kara taşın arkasına gizlenip ıssız çölde Kırgız'ın atını geberdik, kendisi nereye kaçacak diye sevinen Çinlilerin beylerine göz dikti

Islığı yankılanarak alev saçan ok şimşek gibi gürleyip, Çinlilerin nişancısı Şıpşay'ın gırtlığını delip geçti. Bunu gören Çinli askerler darmadağın olup kaçtılar. Dişlerini sıkan, belini doğrultan arslan Manas yeni doğmuş güneş gibi heybetli gözüküyordu.

Böylece, Çinliler ve Mançular, Manası canlı yakalayacağız diye etrafını kuşattılar. Zavallı arslan anından umudun kesip şaşkın bir biçimde dururken yandaki taşın arkasından tanıdık bir ses çıktı.

Bahadır Manas şöyle bir baktı ki evliyaya benzeyen Er Bakay gökten inmiş gibi gök turpanına binmiş, Narbuudan ile Taybuurul'u da ile yedeğe almış bir şekilde bekliyordu.

"Ölen canı diriltten sönen ateşi tutuşturan ağabeyim burda mısın?" Manas yaşıtı olan kaplan Bakay'ı attan çocuk gibi kaldırıp yere indirdi.

Bakay'ı sevgili yenge Kanıkey göndermişti. Kötülüğü altı ay önceden haber veren meleği olan mübarek Kanıkey kötü bir rüya görmüştü: Rüyasında tombul boyunlu gök boğa bayrağın altında bağıırıyordu. Kargaları süren beyaz sungur kuşu kanatsız kalmıştı. "Amca, dostun canlı ise alıp getir" diye zavallı Kanıkey gözlerinden yaş döküp küçücük bir mektupla Er Bakayı göndermişti. Bakay mor vaşaklı kalpak giyip gök tulparına binerek geceli gündüzlü on iki gün yol yürüyüp Han Manas'a ulaşmıştı.

Ak buğday unundan yapılmış ekmeği yiyen, Kelime-i şerifi mırıldanan Er Bakay can dostu bahadır Manası geyik gibi boyun eğmiş çalı boylu çukura rastladığı zaman durmayan, ak kuyruklu Taybuurul'un üzerine Akkula'nın beyaz Moğol eyerini koyup bindirdi.

Kahkülü mor ipekle bağlı, kuyruğu ham ipekle demet yapılmış, ok işlemez çul örtülü yürüğe binip savaş zırhını giydikten sonra Bozkurt Manas, durur muydu artık, yada düşmanından geri çekilmiydi. Kongurbay'dan öcümü alacağım diyerek ağzından rüzgar, gözünden ateş çıkarıp gazaba gelmişti.

Manas kırk çorasının sağ kalanlarını bir araya çağırıp onları gayrete getirdi, cesaretlendirdi,

orduyu toplayıp mızrak tutanları, balta tutanları ve nişancıları ayırıp, güçsüzleri bir kenara çıkarıp, Er Bakay'ın eline bayrak verdi. Bahadır aç aslan gibi hırsla, ejderha gibi heybetle etrafını kuşatan düşmanla hiç şaşmadan savaştı.

İssız çölde Çinliler ile Kırgızlar arasında büyük bir katliam başladı. Birdenbire dağ kaymış gibi buram buran toz duman yükseldi.

Yiğitler atlarından yuvarlanıyor, atlar yerde kış atıyorlardı. Katliam beş gün beş gece sürdü.

Zavalı Manas bahadır, Çinlileri perişan etti. Çin askerleri kaçarak büyük kapılı surları arasına girip kayboldular.

Pekin'in surları, kırk arşın yükseklikte idi, çevresine kazılan göl de kırk arşın genişlikte idi.

Toz dumanın giremediği, üzerinden kuşun dahi uçup geçemediği, kimsenin açamadığı kapısı taş gibi dayanıklı idi. Kırgızların güçlü alp erenleri surun dibine gelip kapıyı kıracağız diye bir biri ardına kapıyı omuzladılar.

Bu sırada mavi gökten bir ses işitildi.

" Tanrının oğlu, Manas! Çinlilere gücün yetmez, artık Pekin'e girmeden dön!"

Manas tanrının emrine uydu. Savaşı durdurdu.

Bahadır Manas savaştan sonra kan kokan cephede sıraya dizilmiş askerlerini kontrol etti.

Kırk yiğidin yedisi daha telef olmuştu. Vefasız dünya! birbiriyle ant içmiş erenler, birbirlerini koruyarak, düşmana boyun eğmeden canlarına kıymışlar.

"Sevgili bahadırlar! dedi Manas atından inip başını eğerek "Asilzade alplerim, sizlerden ayrıldım! savaşa düşmana atılan ok idiniz üşüylene ateş idiniz. Gökte kartal idiniz, yerde direk idiniz! Milletimizi ve namusumuzu korumak için verdiğiniz mücadeleden razıyım.

Kırgız yiğitlerinin akan kanları mavi gökte bulut olmuş sonra da yağmur gibi yağarak yeri suluyor.

YAS

Kırgız ordusu savaşa nice yiğitlerini şehit verdi. Peşinden takip eden Çinlilerin önünü seçkin yiğitler engelliyor, düşmanları oyalayıp halsizleşen askerler epey uzaklaştıktan sonra yoluna devam ediyorlardı.

Bahadır Manas ordunun gayretini kırmayayım, itibarını düşürmeyeyim, birlik beraberliğini bozmayalım, bahadırın elbiselerini çıkartmayayım, avulu ürkütmeyelim diye gayrete gelip Kanıkeyin Kaza için hazırlayıp verdiği ilacı omuzundaki yaraya Acıbay ın sürmesini istedi.

Kırgızlar çöldeki yiğitlerin cesetlerini topladılar. Bir çukura eğer takımı ve silahları ve birlikte

cesetleri gömdüler. Üzerlerine taş dikip bahadırların hayat hikayesini yazdırdılar.

Bahadır Manas çölde Er Almanbet'in tanıdık kılıcını buldu.

"Bahadır Almambet'in canı işte bu kılıçtadır. Bunu kim alacak? Buna altın saçlı Almambet gibi bakabilecek bir yiğit var mı?" dedi. Manas kılıcı kaldırıp azalan askerlere dönerek.

Manas çoralarına keskin bir bakış fırlattı. Yiğitler yere baktılar. Kimse sesini çıkarmadı "Kılıcı ben alayım" diyen yiğit çıkmadı.

Bahadır manas kılıcın ucundan tutup eğerek çevirdi

Çölde her ne kadar arayıp taradılsa da er Almambet ile Er Çubak'ın cesetlerini bulamadılar. Derken gök yeleli Bozkurt Manas lekesi olmayan koyun gözlü, çili olmayan beyaz yüzlü Er Almambetin pekine geldiğinde söylediği vasiyeti tekrar hatırladı. "Aslan manas , can dostum, ecelim gelip ölürsem güneş görmeyen şehri bozup git, cesedimi alıp git" demişti. Almambet.

Bahadır manas can dostum Alman Bedin cesedini bulmadan gitmeyeceğim diye orduya emir verip her tarafı arattı.

Bir anda evliya sıfatlı Er Bakay tepenin arkasından Er Almambet'in cesedini katıra yükleyip götürmekte olan çinli askerleri yakalamış olarak çıkageldi. Baktılar ki Çinliler büyük hana Almambetin cesedini müjde olarak götürüyorlardı.

Er Almambet in cesedini kucağına alan bağadır manas durmadan şiirle ağıt söylüyordu.

"Vay vefasız dünya vay. İkiz kardeşim Almanbetmi savaşta talih getirirdi. Taş kesen çelik kılıç idi. Almoş haykırıp dururken ben Pekin'i harap edeceğim diyordum. Bir orduya bile tek başına saldıran asilim Almoş beni bırakma... "

Bu sırada Almambet'in Saralası hayvanların en akıllısı tay iken birlikte büyüdüğü sahibine başını eğerek yas tutu, ot yemedi, su içmedi zavallı hayvan.

Aslan Bakay Almambet'in Saralasını çukurdan yakalayıp getirdi.

Sonra evliya bakan Han Almambet bahadırın etlerini çelik kılıçla ayırıp belinden ayırıp üzerine kokulu bitki koyup ardıç ağacıyla gök bayrağı salarak ipekten yapılan iple on iki yerden bağladı.

Bahadır Almambet bozkurdun cesedi Saralaya yüklenirken kalabalık halk bağdı neferler ağladılar han ağladı, gökteki bulutta, yerdeki deve yavrusuda ağladı dağdaki keçi üzüldü ağaçların başı eğildi.

Bakay Sarala'yı geminden tutup bağlayarak Almambet'in cesedini ona emanet etti.

"Kurban olayım Sarala hayvan değil arslansın. Sana kurban olayım Sarala dostum Almanbet'in cesedini sana yükledim! Başını yere eğerek yolunu kaybetmeden Almambeti Talas'a götür!

Benzersiz arslan Almambet sana emanet!" dedi kahkülünden okşayıp "Güle güle Sarala" diye okşadıktan sonra saralayı yola çıkardı.

Kaplan Manas belini doğrultmadan baltasına dayanıp dizlerinin üzerine oturdu. Siyah gözlerinden yaş döküp arkadaşına ağladı.

Pekine gazaya giden Kırgız ordusu Çinlilere yenilip yiğitlerinden ayrıldı. Hanlar bayraklarını indirdiler. Ölen nice yiğidin altın ganimetlerini atlarına yükleyip yalan dünya yok ol diye üzerek önceki geldikleri yola koyuldular. .

Bahadır Manas'ın balta yarası kötüye gidiyordu. Şehit düşen candostlarının acısından canı konuşmak da istemiyordu. Dünyası karardı.

Er Bakay ata binmede zorluk çeken baygın bahadır Manas için andıç ağacından yapılmış tabut getirip, altına kaba kumaştan yapılan yatak döşettirdi. Sonra ona Bozkurdu sıkıca bağladı. Yolculuk sırasında onu dört atlı nöbetle taşıdı.

Kanadı kırılıp, hüznü bir şekilde geri dönmekte olan ordunun peşinden eli silah tutmaya yarayan yiğitler takipçilerle vurkaç savaşı yaparak düşmanı oyalayıp engelliyorlardı. Yola dertli Bakay kılavuzluk ediyordu. Ordunun başı ile ayağı üç günlük bir mesafeye kadar uzanmış olup gündüz soluk almadan, gece uyumadan yola devam ediliyordu.

Beli kırılmış orduya göz kulak olan Bakay yiğitler ile akıl danışıp beklenmedik bir anda bu halimizle gitsek tüm milletin ödü patlar diye Talas'taki Kanıkey'e mektup yazıp haberci gönderdi.

"Kurban olayım Irçı oğul halkına kaplan Manas beyini Pekin'e han yaptık de. Kalmuk hanını dizgine bağladık de. Halkım bin kara kısarak ile bin siyah deve kesip hiçbir şeyi esirgmeden şölen yapsın! Er Almambet'in ak otağını Talas'ın eteğine diksınler, Aruuke giyindirilsin. Almambet ve Çubak'ın otaklarını Talas'ta karşı karşıya diksınler" dedi Evliya Bakay emrederek.

Iraman'ın Irçı oğlu haberi şarkı söyleyerek ulaştırdıktan sonra umut ile keder içinde bulunan zavallı milletin hepsi, çoluk çocuktan ihtiyaçlarına kadar canlandı, sevindi.

Obanın talihi olan Kanıkey başta olmak üzere halk Er Bakay'ın söylediklerini yerine getirdi. Sevinen halk büyük şölen için hep birlikte hazırlık gördü. Kırmızı benizli kızlar kırmızı elbiseler giydiler. Saçlarına saçbağı taktılar. Geniş kalçalı gelinler başlarına yeşil eşarp öttürler, becerikli yiğitler altışar kısarak kestiler.

Fakat yalnız Kanıkey, yaşanacak üzüntü ve kederleri altı ay önceden bilen zavallı Kanıkey, halkın önünde ne hıçkırık hıçkırık ağlayabildi, ne de bağırıp için boşaltabildi. Beyaz külahlı dervişin Semetey diye ad verdiği altı aylık bebeğini bağrına basıyordu. Güneşi kararmış, kederli Kanıkey yerinde duramadı. Halkın gözünde şölene hazırlık yapıyor gibi gözüktü ama, eli bereketli yenge, yarım günlük uzaklığında bir yere kimseye farketirmeden çukur kazdırıp üzerine çadır diktirdi. Sonra saçlarını tepesine toplayıp siyah akıtmalı yürük atına bindi, altı aylık

olan Semetey'i kucağına alarak kimseye söylemeden bahadır Manas'ı karşılamaya gitti.

Han hanımı Kanıkey kerametini gösterdi, Manas'ı önce kendim bir göreyim, durumu kötü ise zavallı millet endişeye kapılır, kötü niyetli altı han kavga çıkarır, beyimi iyileşinceye kadar halkın gözünden uzakta bakayım diye, koytu mahaldaki sefer evinde Bahadırı bekledi.

Er Bakay'ın idare ettiği ordu yaklaştığında zavallı Kanıkey Semetey'e emziği vermişti, altı aylık bebek baş ağrıtabilecek şekilde bağıra bağıra ağladı.

Çocuğun sesini işitince ardıc ağacından yapılan tabutta gözünü açmadan hareketsiz yatan kaplan Manas başını kaldırıp iki eline dayanarak Bakay'a çevirildi.

"Canım amca, bağırıp ağlayan bir çocuk sesi geliyor. Ölmek üzereyken göreceğim oğlumun sesi olmasın! Herhalde yengen Kanıkey karşılamaya çıkmıştır! Gök yeleli bozkurdum Bakay bir baksana!"

Er Bakay bağırıp ağlayan çocuk sesinin çıktığı yöne doğru hareket etti. Çocuğun sesini işitince gayrete gelen arslan Manas süvariye durdurup tabuttan indi. Sanki savaşa gidecekmiş gibi ok işlemez zırhını giydi, kutsal beyaz kemerini kuşanıp yedeğe alınmış yürük Narbudan'a bindi.

Bahadır Manas atına binip arslan gibi kurulup otururken güzellerin güzeli, dişilerin en nurlusu, altın kemer kuşanmış sevgili kadın Kanıkey oğlunu alarak bahadırın karşısına çıkıverdi.

Han hanımı Kanıkey, güzelliğiyle insanı hayran bırakan zavallı Kanıkey Akkula'yı göremedi, bahadırın renksiz yüzünü gördükten sonra kederlenerek şöyle dedi:

"Yüce soylu efendim, padişahım, kuşların ulaşamadığı, tulparın ayak basmadığı o gidişi var dönüşü yok büyük Pekin'den sağ salım döndü mü? Yiğitlerin dönemedi diye ağlamadan gayrete gel bahadır. Acılara yenik düşme beyim, Talas'a geldiniz, milletiniz esendir.

Hanımı moral verdikten sonra Han Manas şöyle dedi:

"Hanım, yüreğimi parçalama, yaramı açma. Böyle diyeceğine ölmek üzereyken sahip olduğum oğlumu getirsene, han ana.

Han Manas'ın sözüne alışık olan bahtsız Kanıkey bu isteği kabul etmedi, beşikteki ay gibi parlayan bebeğini bağrına bastı ve onu beyine vermedi. Bunun sebebi şuydu: Bahadır tuttuğunu koparan arslan gibiydi. Ateş gibi yanan gözünde siyah bir beni vardı. Yüzü korkunçtu. Ona bakan kimse sağ kalmazdı. Bunu farkedenden Han Manas, Kanıkey'e gülümseyerek kamçısını uzattı, Kanıkey bahadırın kamçısını altı aylık bebeğinin alnına hafifçe dokundurduktan sonra geri verdi.

Bahadır, masum bebeğinin alnına değen kamçıyı derin derin koklayarak kuvvet buldu: "Tanrım, sonunda dertlerimi şu oğlumu göstererek giderdin! Senden razıyım ey yaradanım! Şu çocuğu

kendin verdin, kendin kuru! Babasının şerefini alsın, halkına direk olsun!" dedi Manas ellerin göğre doğru açarak.

Yol boyunca talihsiz Kanıkey ana, deprem olmuş gibi sallanıp, gözlerinden bahar yağmuru gibi yaş döküp ağladı.

Bakay'ın söylediği gibi Talas'ın eteğine Er Almambet'in ak otağı dikilmişti. Merak içindeki milleti gören bahadır Manas atının başını Almambet'in otağına çevirdi, gözyaşlarını tutamadı. Altın çerçevesi baltasını başında tutarak böğürüne dayadı ve uzaktan bağırarak ağıt yaktı:

"Zavallı ikizim, Almambet'i kaybettim, ayaş. Ona iyi bakamadım, kanadımdan ayrıldım, ayaş.

Dünyaya, Büyük Pekin'e merak salıp bahadırlarımdan ayrıldım, ayaş. Bahadırımı kaybedip ben nasıl yaşarım, ayaş. On sekiz bin alem elimdeyken, Almambet hayattayken niye ölmedim, ayaş..." Manas ağlarken su boyundaki huş ağacı söğütler ve bütün millet ağladı.

Er Almambet'in hanımı, siyah giyinen Ağınay kızı Aruuke bağırıp çağırarak şiirle ağıt söyledi.

"Dağdaki hesapsız at sürüsünde kısıraklar ile yürük atlar karışıktır. Beni acılar içinde bırakıp nereye gidersin, beni de al yanına efendim." .

Bahadır Manas, Er Çubak'ın, Er Sırgak'ın otağına varıp yere mızrağını sapladı, hıçkırarak hıçkırarak ağladı.

Han Manas'ın ağladığını görünce bahadırların siyah giyinen kadınları saçlarını dağıtıp, ay gibi yüzlerinden kanla karışık yaş akıtıp ağladılar.

At üzerinde acı acı ağlayan Manas'ı çevreleyen halktan hiç kimse "ağlamayı bırak" demeye cesaret edemedi.

Deminki zavallı Kanıkey, Han Manas'ın önüne gelerek onu teselli etti.

"Yüce soylu efendim, başını kaldır, hasret bitmez, öteki dünyaya giden ikizler öfkelenen de geriye dönmezler. Bahadırım, bu dünyada her şeyi yolunda giden kimseler de yaşadı, senin gibi han da yaşadı. Dünyanın hali budur, ölene ağlasan da fayda etmez."

Diye Kanıkey, bahadır Manas'ı koltuğundan tutarak attan indirip kapılı kaleye, han karargahına götürdü.

Yüce soylu Kanıkey, Manas'ın boynuna baltanın değdiğini ve onu yaraladığını gördü. Bakay ile akıl danışarak bahadır herkesten uzak dursun diye, Muzdak başındaki Muz-Cayloo denen serin tepeye geçici olarak taşıdı.

Duyarlı kadın Kanıkey, Batıya ve Doğuya mahsus adam gönderip hastalığa şifa veren en iyi ilaçları getirtti. Bin çeşit bitkiden yapılmış ve kaynatılmış ilacı bahadırın yarasına sürdü Kanıkey.

Bahadır Manas'ın yarası iyileştiğinde pınar gibi canlandı, acıları dinip gözleri faltaşı gibi açıldı, gün geçtikçe iyileşmeye başladı.

Han Manas eski haline geldikten sonra, sonbaharda, Talas boyunca yerleşti. Han Manas yokken acı çeken halkın gamını yine bahadır Manas aldı. Şehit veren evlere at ve kurbanlık verdi, evi olmayana ev yaptırttı, fakirlere elbise giydirdi.

Günlerden bir gün şafak sökerken bahadır Manas ak obanın tepesinde Tanrıya ibadet ederek sükunetle oturuyordu. Güneş ışınları yere ulaştığında uzaktan bir karaltı gördü. At dese at değil, insan dese insan değil, hayalet benzeyen bir hayvan karargaha doğru geliyordu.

Bahadır Manas, Taybuurul'u eyerleyip bir şey ezmiş gibi karaltıya doğru hareketlendi.

Bahadır Manas bir et bir kemik kalan, hayalet gibi şaşkın gelmekte olan ata yaklaştığında bağırıverdi: "

"Kurban olayım Sarala, sen miydin?" kahrkölünü okşayıp hıçkırığa hıçkırığa ağladı gökyleli Bozkurt Manas.

İt-Ölbös'ün çölünde yiğitlerini kaybedip acılara boğulan bahadır Manas'ın emanet olarak yüklediği Almambet'in cesedi Sarala'nın üzerinde duruyordu.

Sarala'nın kuyruk kılları bol ve dağınıktı. Hayvanların en akıllısıydı, konuşacak dili olmayan bir zavallıydı, üzüntülü gözlerle Manas'a dik dik baktı, sonra Taybuurul ile koklaştı. Sarala bir hayvan olsa da bir yudum su içmeden, otlamadan, dinlenmeden, düşmanın gözüne görünmeden, nice dağlardan, geçitlerden geçmiş, Talas'a ulaşmak için çok yol yürümüştü. Almambet hayattayken zıplayıp oynayan Sarala'nın uzun yolculuk sırasında her yeri yağır olmuştu. Bitkin düşmüş yelesinden ve kuyruklarından ayrılıp garip kalmıştı.

Han Almambet'in cesedini sağ salım ulaştıran mübarek tulparın boynuna sarılarak acı acı ağlayan bahadır Han Manas Sarala'yı yedeğe alıp ak otağa getirdi.

Han Manas'ın davulu çalındığında halk acele ak otağa toplandı. .

Er Almambet'in cesedini bahadır Manas Çeç-Döbö'ye, Kırgızların adetine göre başını Pekin yönüne çevirip gömdü. Sarala da bahadırı ile birlikte gömüldü.

Bahadır Manas, Er Almambet'in otağına ağlayarak geldi.

"Zavallı ikiz kardeşim, hesapsız düşmana tereddüt etmeden saldıran Almambet dostum, sensiz nasıl yaşarım. Siyah çerçeveli baltayı artık kim kullanacak, mahvolası Pekin'in yoluna artık kim kılavuzluk edecek? Almoşçığım öldükten sonra ben nasıl yaşarım? Yüce soylu Almambet arslanımı kara toprağa nasıl veririm?" Bahadır Manas Almambet'in otağında kah safra kusup bayılıp, kah ayılıp acı acı ağlıyordu. Bahadırın durumunun fenalaştığı belliydi.

Kaplan yenge Kanıkey Manas'ın haline görünce başını eline alıp ağladı.

"Dünya fanidir, beyim! Ben zavallıya söyleceğini saklamadan söyleyiver, böyle kusman normal değil, ben bahtsız dertte koyacaksın Bahadırım, yaranın durumunu bana anlat?" .

Cesur gökyeleli bozkurt Manas kımıldamadan şöyle dedi:

"Hanım, ben geniş Pekin'in civarında, şafak sökerken güneşe doğru sükunetle oturuyordum, nöbetçi yiğitler uyuyakalınca Kalmuk hanı Kongurbay üzerine balta vurup gitmişti. Herhalde baltanın ucu kemikte kırılıp kalmıştır. Sırdaşım Kanıkey bir baksana.

" Bunu duyunca kendini kaybeden Kanıkey:

"Vay beyim, belindeki yarayı iyice görmeyen gözlerim kör olsun!" diye ağladı. Han ordugahına Bakay'dan başka kimse girmedi. Bahadırın fenalaştığını obada kimse bilmedi.

Ateşi yükselen Bahadır Manas'ı bi-çare kadın yüzükoyun yatırıp baktı. Bahadır Manas'ın yarası morlaşıp şişmişti. Ak çelikle bahadırın yarasının ağzını göz ölçüsüyle deliverdi. Bahadırın belinden kan ile safra aktı. Bahadır Manas kendine gelip biraz da olsa rahatladı.

"Talihim, bir az daha dayan. Baltanın ucunu çekmeye çalışayım." Biçare yenge Kanıkey ucu gözüken çeliği dişiyle ısırp çekti. Kemiğin açılan ağzından siyah safra aktı, amudu fıkırgı tamamen çürümüştü.

Bahadır Manas konuşmaya başladıysa da başı döndü, vücudu sızladı, belini kımıldatmadan hareketsiz yatakaldı.

Bi-çare kadın Kanıkey başına kara günlerin geldiğini, beyinin iyileşemeyeceğini anladı. Gayrete gelerek evliya Bakay ile akıl danıştı.

Er Bakay'ın yanına oturup derdini anlattı.

"Akıllı amcacığım, yaratandan kismetim bu kadarmış, talihsiz biriymişim, ama beyim ile yaşadığım için çok memnunum. Padişahım şu anda zorda, eğer bir gün bahadırın gözü kapanırsa, arkasından yolunu devam ettirecek olan oğlu daha küçücük, koparanları birbirine bağlayan bahadırın destek olacak yakını kalmadı, tahtına geçecek kardeşi, yüce soylu arslanları kalmadı. Kıskanç necis hanlar, kötü niyetli kardeşleri var. Bunu nasıl yaparız? Bu derdi Manas'a söyleyelim mi? Bunu duyarsa suratı asılır mı, yarası kötüleşir mi acaba? Ne yapalım? Açıkca söyleyin amca?" Kanıkey bahadırıyla dost olsa da kayın birader gibi saygı duyduğu Bakay'a ilk kez böyle dikilip baktı.

Evliya sıfatlı Bakay söyleyeceklerini söyledi.

Kanıkey ile Bakay Manas'ın huzuruna geldiler.

Kanıkey cesaretleterek beyinin alnına avucunu koyup bahadır Manas'a dertli dertli şöyle dedi:

"Canımız bir sırdaş beyim, huzuruna Bakay amcan geldi. Gökyeleli bozkurdum beyim gözünü açıp başını kaldır! Kötülük olmadan iyilik olmaz, bu yalan dünyadan gitmeyen kim var, açık söylediğim için küsme, aklın varken vasiyetini söyleyiver padişahım. Arkadaki oğlun daha küçük, kardeşlerinin hepsi düşman, bir gün başımıza dert gelirse ben bir dul olarak ne yapacağım? Aklında yatan biri var mı? Felek çark edip zorda kalırsak bayrağı tutan kim olacak?"

Bahadır Manas başına çift yastık koydurduktan sonra şöyle dedi: "Hanım eğer ecelim gelip ölürsem Küyük'ün geçidinden geçerek baban Temirhan'a doğru kaç. Hanı ölen kadın için en uygunu baba evidir. Bu Talas sana mekan olmaz. Abike, Köböş ve altı necisin niyeti kötü. Babam Temirhan'a gittiğinde Semetey'e nazar değmemesi için onu köpek ayağından geçir, kılıcın tığından atlat, arkadaki saçlarını kesip kardeşin İsmail'e evlatlığa ver. Boynuna muska tak. On iki yaşına girinceye kadar babası hakkında bir şey söyleme, annesi hakkında da bir şey duymasın, yaşı on ikiye geldikten sonra Talas'ı göster. Ruhum ölmezse onu yolunda karşılayıp bakacağım. Nazlım, kimseye bildirmeden kazmayla mezarımı kaz. Bakay amcamla ikiniz kimsenin bilmediği bir yere gömün." Bahadır Manas, bu arada yorulunca su içiyor, acısı tuttuğunda Çin ilacını omuzuna sürdürüyordu.

Nazlı Kanıkey kimseye söylemeden, kimseye farketirmeden, necise göstermeden milletten gizleyerek, kuşkulananları kandırarak Manas'a yalnız kendisi baktı. Hatta kırk çoranın yiğitlerine bile sır vermedi.

Bahadır Manas, halkın bülbülü Han Bakay'ı yanına çağırıp candostlarıyla, yakın akrabalarıyla hanlar ve bahadırlarla gözüm açık iken bir görüşeyim diye hepsine gizlice haber gönderdi.

Bahadır Manas'ın gözleri genişçe açılmıştı. Pıhtı pıhtı kara kan kusuyor dermanı tükeniyordu. Kah bayılıyor, kah ayılıyordu.

Derken yular gibi saçlarını tutup ağlayan yenge Kanıkey'e bahadır Manas şöyle bir ricada bulundu:

"Canım, yay okunun ulaşamadığı, çelik ucunun delemmediği, kasırganın tesir edemediği Akolpok'u üzerime ört. Nice savaşlarda giydiğim Akolpok'la kendimi avutayım, beni kem gözlerden korusun! Kanıkem, Akolpok'a yayımı da asıver. Emanet canım çıkıncaya kadar namus için, milletimi korumak için Kakançin'i altüst ettiğimi hatırlayayım. Kanıkey, gökten inen beyaz keseyi kan içmedikçe kınına girmeyen kılıcımla birlikte asıver. Sırdaşım, düşmana uzattığımda ay gibi parlayan sırlı mızrağı elimin ulaştığı yere koyuver. Gözüm açık iken bununla teselli bulayım." dedibahadır Manas boğuk bir sesle. Amcası han Bakay'ı yanına alan gökyeleli bozkurt Manas şöyle dedi:

"Evliya Bakay amca, Han Manas öldüğünde toplanan halktan ve avuldan uzak dur, deve güdüp tepelerde dolaş. Celmayan ile boz buğranın boynuna muska takıp hanımdan yadigar kaldı diye

yettim Semetey'in devesine bakıver.

Amca, çaylağı besleyip kuş kıldım, dağılan halkı toplayıp millet kıldım, yavrukuşunu eğitip alıcı kuş kıldım. Ben halkımdan razıyım. Kusurum olmuşsa küsmeyin. Kalabalık milleti toplayıp, gözü açık yiğitlerine kendin baş olup beni kara toprağın koynuna, Tanrıya ver."

Bahadır Manas vasiyetini hanımı Kanıkey ile Er Bakay'a söyledikten sonra dili tamamen tutuldu.

Han Manas'ın altın yularlı, yürüşüne hayvan, koşmasına rüzgar ulaşamayan Celmayan karanarı Ak otağın yanında, bahadırın yattığı tarafta çöküp, boynunu uzattı. Gözlerinden yaş akıtarak yattı.

Akkula öldükten sonra, bahadır Manas Karaça'nın kızı Saykal'ın hediye verdiği Taybuurul'u beğenip savaşta binmişti. Derin çukura rastgelse de duraklamadan koşup geçen kır at bahadırın Ak otağının önündeki altın direğe kendisi gelip yedi gün ot yemeden, kımıldamadan yas tuttu zavallı hayvancık.

Han hanımı Kanıkey dili tutulan, bir kelime bile söylemeyen Argın hanının oğlu Acıbay'ı çağırıp danıştı.

"Altmış türlü dili bilen, Peygamber sıfatlı amca, bahadırın görececek günü, içecek suyu bitti. Şimdi can çekişmektedir. Amcacığım, geniş dünyam daraldı, yanan ateşim söndü. Artık ağıtlar onu geri getirmez, ağlamak fayda vermez. Gayrete gelelim. Hanını hürmetiyle gömmek boynumuzun borcudur. Han Kökötöy'ün aşından daha mükemmel bir aş verelim. Dünyanın her tarafına haber ulaştıralım." dedi Kanıkey.

Acıbay haber vermeyi kabul ettikten sonra, Kanıkey dünürlerine, iyi niyetli hanlara, ünlü beylere, komutan dostlarına haber ver, Han Manas'ın aşına hazırlanın diye ayaşlarına derdini anlatıp mektup yazarak Cet-kayt'a kadar git diye yedi gün mühlet verdi, yiğit elbisesi giydirdi, yürük at seçtirip yolcu etmeye hazırlandı.

Acıbay haber vermeye pek istekli gözükmeyerek Kanıkey'e derdini anlattı:

"Kanıkey yavrum, söylediklerimi yapacağım, her yere haber vereceğim. Bindiğim bu Kartküröng'ün tuynağı eskimiş, arkamdan düşman takibederse bu at beni mahvedecek. Yavrum, Taybuurul'u versene, bineyim."

Kanıkey gözyaşlarını tutamayarak, yüreği sızlayıp Taybuurul'u vermeye razı oldu.

Ak otağın ortasındaki altın direğe bakıp başını yere eğip duran Taybuurul Acıbay'ı yaklaştırmıyor, eğer takmasına izin vermiyor, yedeğe alsa da yürümüyordu. Bahadıra yakın olan Buurul atın, bir kötülüğü, bir felakati sezmiş gibi efendisine yas tuttuğunu gören Kanıkey'in gözleri boşalıverdi.

Sonunda Acıbay yürüyüşü, koşuşu tanıdık Kartkürön'e binip çok uzaklara kadar gidip haber ulaştırdı. Yılmayan Acıbay kırk günlük yolu yedi günde katedip, haberi yerlerine ulaştırdı,

düşman hanlara ayağının sesini bile duyurmadan belirlenen günde Talas'a döndü.

Bahadır Manas'ın bütün işleri Kanıkey'e kalmıştı. Becerikli yenge Kanıkey'in sezdiklerini sezen, bildiklerini bilen yiğit yoktu. Simsiyah uzun saçlarını tepesine toplayıp, haber verdiği hanlar, beyler, kuvvetliler gelinceye kadar hasta yatan Manas'ın işlerini gördü. Altı yüz at hazırlatıp Andican'dan kovalarla toprak getirtti. Yedi bin keçi yünüyle inek yününi karıştırıp altmış pehlivana çiğnetip, kerpiç hazırlatıp beyimin mezarı yedi asra kadar bozulmasın diye özel bir mezar yaptırttı. Usta ressamı çağırıp mezar içine Akolpok giyen, Akkulaya binen Bahadır Manas başta olmaz üzere on iki hanın, kırk çoranın, kuvvetli yiğitlerin resmini yaptırdı.

Zavallı kadın Kanıkey kimseye bildirmeden, kimseye gözükmeyen Celpiniş Urum halkından yetmiş usta getirip "aslimi açık gömersem altı düşman han kin besledikleri için mezarı açıp öc alırlar" diye Eçkilik'in Kara-Zoo denen yerine Manas'ın mezarını kazdırdı, ağzını tek kişi girebilecek şekilde yaptırdı, içerisini ise altı bin koyun sığabilecek şekilde yaptırdı. Tavan düşmesin diye altına direk yerleştirdi, mermer taştan kandil yaptırdı, akan suyu mezarın içinden geçirdi, altından yatak yaptırdı, üzerini kumaşla örttürdü. Altı çürümesin diye ardıc ağacının külünü döktürüp, kendine göre yatacak yeri hazırladı. Köleler sırrı aşıkarmemesin diye yetmiş köleyi tamamen ortadan kaldırttı.

Han Manas'ın aşına haberin ulaştığı yerlerden dostlar, tanıdıklar, ünlü bilginler arda ardına gelmeye başladılar.

Ceti-Suu'da yerleşen halkın atası olan ihtiyar, şu anda doksandört yaşında idi. Milleti duasıyla zenginleştiren, tedbirli; halkın gönlünü kırarak iş yapmayacak kadar akıllı, kara Hıta'yı idaresi altına alacak kadar yiğit Katagan Han'ı Koşoyhan Manas'ın aşına hizmet etmek için erkenden geldi.

Keng Alay'a yerleşen, dokunduğunu sağ bırakmayan kibirli Er Töştük de eski dostumun aşında altmış gün hizmet edeceğim diye geldi.

Aşağıdaki Urum denen halktan, yani kırk günlük yerden hareket eden Urumhan'ın oğlu Kökbörü, candostum hayatta ise elini sıkayım, oğlu Semetey'i görüp geleyim, hiç olmazsa ayaştan özür dileyim diye sarı altın, beyaz gümüşü atına yükleyip, Narbuudanını koşturup yanına hanımını ve on iki yaşında bir yiğit olan, eski elbise giymiş Koyonali denen bahadır oğlunu alarak geldi. Koyonali'nin yaşı küçüktü ama, bir arslan gibiydi, benzersiz alpti, nehir gibi kan akıtan, düşmanlarının canına okuyan kaplanın da kendisi idi. "Bahadır ayaş atama kendim hizmet edeyim, aşının başında durayım" diye bileklerini sıvayıp işe girişti.

Acıbay'ın haber vermesi üzerine, Manas'ın kıymetli dostlarının ardından Oyrat hanı Karaç'ın arbedeci kızı Saykal da siyah saçlarını topuz şeklinde toplayarak Manas'ın kırk günlük aşında hizmet edeceğim diye geldi. Şımarık Saykal, Han Manas'a küskündü, Manas'la boy ölçüşmüştü, sonunda barıştığı bahadıra kıyamadı, rahat edemedi. Bastığı yerden toz duman, baktığından can çıkaran bu kız, bir zamanlar yapılan mızrak kavgasında Kırgız'ın beli kırılır diye bahadır Manas'a

mızrak vurmaya kıyamamıştı. Mazeyil'de yerleşmişti, geniş Turfan'da kışlardı.

Bahadır Manas gözünü açtı, son bir kez kendisine gelip başında sızlayıp duran Kanıkey'e sordu:

"Hatun vedalaşma zamanı geldi. Kaçınılmaz an geldi. Ahret dostlarımla son bir kez görüşeyim, yiğitleri buraya çağır." dedi, bahadır Manas, yastığa yaslanıp oturarak

Otağın kapısını Kanıkey açtı.

Bahadırın Otağına Bakay, Koşoy başta olmak üzere on iki hanı, çoraları, köleleri, dostları girip bir bir vedalaştılar.

Bahadır Manas ağlayan yiğitlerin iniltilerini eliyle işaret ederek bastırdı.

Bahadır, sanki öteki dünyaya gitmeyecekmiş gibi, kıyamet gününü görmeyecekmiş gibi, ne kaşını çatıyor, ne üzülyordu, acı çektiğini belli etmeden, gayretinden hiçbir şey kaybetmeden dağlardaki kartallar gibi oturuyordu.

Zavallı yenge Kanıkey gökyeleli Bozkurdun dostu Kökbörü'nün on iki yaşındaki oğlu Koyonali'yı Manas'a yaklaştırmadı, onu zor tutuyordu.

"Yapma yavrum, ayaş atan Manas'ın baktığı kimse sağ kalmaz. Gözlerinde kara beni, yüzünde zehiri var. Onun bakışlarına dayanamayan sağ kalmıyor. Sözümü dinle, oğlum." dedi yalvararak.

"Ayaş atam Manas'la görüşmeden, ellerini sıkmadan nasıl kapısında kalırım. Yüzünü görmemektense ayaş atamın peşinden gitmeye razıyım." küçük yiğit Koyonali ayaş anasından sıyrılarak çevik bir hareketle içeri sokuluverdi, selam verip Manas'ın ellerini tuttu.

"Yolculuğunuz hayırlı olsun, han ata!" dedi Koyonali ağlayarak.

Dönüşü olmayan yere gitmekte olan Bozkurt Manas gözlerini tekrar açıp ellerini sıkıca tutan yaramaz çocuğa bir bakıp:

"Bu pehlivanı hiç görmemişim. Kim bu?" dedi Manas keskin bakışlarla.

"Bahadırım, sözünü geri al, gözünü aç! Bu işte dostun Kökbörü'nün oğludur" dedi Kanıkey ağlayarak. .

"Kökbörü, ahret dostum, bu oğlun çok kuvvetliymiş, güçlüymüş. Talihsiz halktan biri değil, boşuboşuna akan bir sel imiş. Bahadırın yolu dar imiş, vefasız dünyaya erken gelen bir oğlan imiş. Dostum, müsaade et, öbür dünyada bana yoldaş olsun, oğlunu baha helal et" dedi bahadır Manas.

"Dostum, oğlum değil gerekirse canımı da beraber al!" dedi Kökbörü bahadır Manas'a dikkatlice bakarak.

Bahadır Manas bir daha konuşmadı, mizan topyıldızı dolduktan, yiğitlerle vedalaştıktan sonra elli iki yaşında vefat oldu.

Han otağındaki, direği altında yapılmış gök bayrağın yerine siyah bayrak asıldı.

Talihsiz yenge Kanıkey otuz iki yaşında bahadırından ayrılıp tarak değmeyen siyah saçlarını yoldu, nurlu yüzünü parçaladı. Bütün vücudu titredi, çaresizce bağırıp üzüntüye boğulan Kanıkey hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Bugün gördüğün yarın yok, böyle bedbaht dünyadır bu.

Dul kalan zavallı Kanıkey bir daha dönmek üzere giden bozkurdun ardından şöyle (sağı sağdı) ağladı.

Oh dönüşü olmayan yere giden beyim, dağda sayısız atların kaldı. Onlara bakıverin çocuklar. Beni cehennemde bırakma, beraber götür, bozkurdum. Siyah çerçeve baltanı kıvrımadan kim yapabildi? Hiçbir şeye doymayan Argın, kırgız halkını kavga ettirmeden kim idare edebilir? Beni bu acılara koymadan beraber götür Bahadır beyim" diyordu dertli Kanıkey.

Bahadır Manas'ın öldüğü gün yer sallandı, parlayıp duran güneş tutuldu, altı gün simsiyah karanlık oldu, ay çıkmadı. Gökte bulutlar ağladı, yerde kuşlar ağladı.

Bu sırada bahadır Manas'ın yattığı yere çöken Karanar'ın yanına Kumbulak'ın deresinden bulup getirilen Kumayık da yattı, hiçbir şey yemeden insan gibi kendi kendine uludu.

Han Manas'ın Akşumkarı (sungur) altın iplerini parçalayıp göklere çıktı. Ak otağın üzerinde yedi kere döndükten sonra son bir kere daha öterek gözden kayboldu.

Ak otaklar siyaha büründü, halk yas tutup siyah giyindi.

Ak otağa ulaştıklarında sağ taraftan on bin, sol taraftan on bin yiğit alnına siyah bağlayıp, yolun iki kenarında diz çöküp durdular. Ortada geniş yol bırakıp, dağları sarsacak bir şekilde ağladılar. Uzaktan bahadırı görmeye gelenler kederlenerek ortada bırakılan yol ile ak otağa ulaştılar. Bahadır Manas'ın cesedi kırk kanatlı üç ak otağa konuldu, birbirine bitişik olsun diye otakların sırtlarından birer tanesi sökülmüştü.

Fitneci, gözlerinden kurnazlık okunan Abike, Köböş ve Altı Necis tepeden geç indiler. Halk görsün diye ara sıra hüngür ağlıyor gibi yaptılar. Fakat ne gözlerinde yaşı, ne de gönlünde bir kaygısı vardı. Sanki düğüne gelmiş gibi kendilerince gülüyorlardı, dalga geçiyor gibi konuşuyorlardı.

Han Cakıp'ın küçük hanımının oğullarından kinci Akibe ve Köböş'ün suratını gören cesaretli kadın Kanıkey, beyimin cesedini gömünceye kadar neler olur acaba, evde çıkan yangın, kendi içinden çıkan düşman kötü olur, şimdiden hanlığı paylaşmaya kalkışmasınlar diye ne yapacağını şaşırıp, kan ağlayıp beşikteki Semetey'i kucağına alarak altı necise mahsus gösterdi.

"Oğullar, direğinizden ayrıldık. Dağların doğanı uçtu gitti, oğullar! Bayrağı tutan hanımızdan ayrıldık, oğullar! Benim gibi zavallının çekeceği varmış, oğullar! Efendimiz yokken Ak Otak yağmalanmasın oğullar. Kadere çare yoktur, ağanız öbür dünyaya gittiyse de bu dünyada sizin gibi kardeşleri kaldı. Hanı ölen Kırgızların devlet kuşu uçup, bereketi kaçıp ateşi sönmüş diye düşmanlar bizimle alay etmesinler."

Efendimiz yokluğunda, başı yok diye, hayvanlarımızı dağıtmasın, kıyım yapmasın, matemli halka eziyet etmesin. Sizden başka kimim var ki benim? Destek olacak sizsiniz, halkı idare edin, danışarak iş görün. Han ağanızın cenazesini hürmet ile toprağa verelim, ruhu şad olsun."

Kanıkey ağlayıp dururken, terbiyeli, iyi niyetli doğan Abike, azimle işe girişip, telaşa kapılan halk arasında dolaşp, çılgılla ağlayarak taziye için gelenleri özel olarak dikilen çadırlara alıp konukları evlere paylaştırdı.

Kötü niyetliler ölü için adak verme işleri umurumda olmadan, kendileri konuk olarak sakın sakın oturdular.

Karanlık basarken, halk uyumaya çekilirken, asil kadın Kanıkey endişeli bir halde amcası Koşoy'a vardı.

Amcacığım, bahadır Manas kardeşinizin pekçok insana dili ile, pekçok insana eli ile dokunmuştu. Pekçoğu hala yaşıyor. Manas'ı mezara koyarsak, mezarı açıp öç almasın. Şimdi bunu nasıl yapsak acaba?" dedi Kanıkey akıl sordu.

Han Koşoy, Han Bakay, Er Töştük, Er Kökbörü, Bahadır Koyonali olmak üzere Kanıkey'le akıl danıştılar.

Karanlık gecede bahtsız zavallı Kanıkey akıl danıştığı yiğitlerle Han Manas'ın cesedini yıkayıp, kefene sardı, tabuta koyup, üzerine kilimle örttü. Bahadırın cenazesini kırk mollaya kaldırtıp kendisi yol başlayarak önceden hazırlattığı mezara göturdüler. .

Manas daha ölmeden hazırlanan mezarı gören yiğitlerin hayretten ağızları açık kaldı.

Bu sırada Katagan Hanı Koşoy, Kanıkey hatuna altmış kere yalvarıp yakarıp şöyle dedi:

"Kanıkey evladım, sana kadın diyen kör olsun, sana dişi diyenin işleri batsın! Hasiyetli Manas'ın ruhu sana destek olsun,Soyun devam etsin, dileklerin makbul olsun."

Derken erenler Tanrıya dua edip çukurdan çıktılar.

Erenler Manas'ın cenazesinin yanına kılıçlarını koydular, sonra dağın ağzını kapatıp sabaha karşı kimseye farketirmeden karargaha döndüler.

Sadece sözde değil, işte de becerikli olan arslan Bakay kavak tahtasından Manas'a benzeterek bir maket yaptırdı. Onu kumaşa sarıp, sepilenmiş deri ile yapıştırdı, üzerini beyaz keçeyle örttürüp tabutuna koydu. Her şey çoktan hazırlandı.

Yalandan ağlayan akrabalar, nesildaş, altı necis Manas'ın tabutunu kapışarak kaldırıp, han Manas'ın yalandan hazırlanmış mezarına götürüp kuru tahtayı gömdüler.

Er Koşoy, Er Bakay, Er Töştük, Er Koyonali Kanıkey'in yanında yas tutup oturdular. Bu dünyadan göç eden arslanın aşını muhteşem bir şekilde verelim diye ak buğday ununu çiğneyip, Kelime-i Şahadet okuyup, antlaşarak geri dönmeye başladılar.

Han Koşoy'un Zühre yıldızına benzeyen iri gözlerinden akan yaşları beyaz sakallarından sızarak atının yelelerine düştü. "Yaşacağını yaşamış olan beni niye almadın Tanrım?" diye dertli dertli ağlayarak yurduna döndü Han Koşoy.

Geniş Talas'ı sarsacak şekilde "Yer altında yaşarken Manas gibi arslan'ı görmedin, yer yüzünde yaşarken de Manas'a denk geleni görmedim, vefasız dünya. Bahadırımla birlikte niye ölmedim?" diyen Er Töştük de yerine döndü.

Han Manas'ın kıymetli y'rı olan, siyah giyen Saykal parlayan beyaz yüzlerinden kan çıkarıp, toplanmış saçlarını dağıtıp, kan karışık akan yaşlarını atının dizgininden sızdırıp, kırk çorasını peşine alıp ağıt yakarak kendi obasına ulaştı. Karag'hına varınca Manas'ın ölümüne çok üzülen babası haysiyetli Karaça "Manas adlı arslana üzülmemek elde mi?" diye yas tutup altmış kadına ağıt yaktırdı. O gün Saykal, geceyi geçiremeden bu dünyadan göç etmişti. Saykal'ın cesedi kararg'hında bulunamadı. Basiretli evliyalara: "Tanrının sevgili kulu Saykal halkıyla vedalaştıktan sonra sevgili dostu Manas'a gitmiştir." dediler.

Gökyleli bozkurt Manas ile sevgili dostu olan Urumhan'ın oğlu Kökbörü yadig'r olarak Bahadırın çadırını almıştı. Oğluyla birlikte geri dönerken yolun yarısından düşmanlarının saldırısına uğrayıp on iki yaşındaki yalnız oğlu Koyonali'yı kaybetti. Kökbörü, Koyonali'nin cesedini bulamadı. Nasili Han'ın kızı olan akıllı Külnar üzülen kocasını şöyle dedi: "Gözbebeğin oğlunu candostun Manas istediğinde vermemişsin padişahın, Tanrının emriyle sırdaşın Manas'a yoldaş olmaya gitmiş oğlun." Üzülme dedi.

Bahadır Manas'ın ölümünden bir yıl geçti. Yalan dünyada nice nehirler taşıp, göller dalgalanıp, nice yamaçlar bozuldu. Yapmaya söz verdiği aş hanlar gelmediler. Manas'ın babası Cakıp da, onun oğulları Abike, Köböş de hanlığı kapma çekişmesine girdiği için kabilenin bereketi kaçtı. Kahramanın aşını veremediler.

Tündüğü yapılmayan ak otakta yas tutan Kanıkey bahadırdan kalan tek oğlu Semetey'i bağrına basıp hüznü hüznü şiir söyleyerek ağlıyordu.

Gökyleli kurdun atı, altın direğe mahzun bakıp duruyordu.

Han kararg'hının kalesinin dışında, ıssız yerde, kara taşın üzerinde kararg'ha yaklaşmadan ağlaya ağlaya gözleri kararan ihtiyar Bakay, büyük bir üzüntü içinde oturuyordu.

Manas'ın hikayesi böyle olmuştur, sözümüz tamam olmuştur.
...BİTTİ...